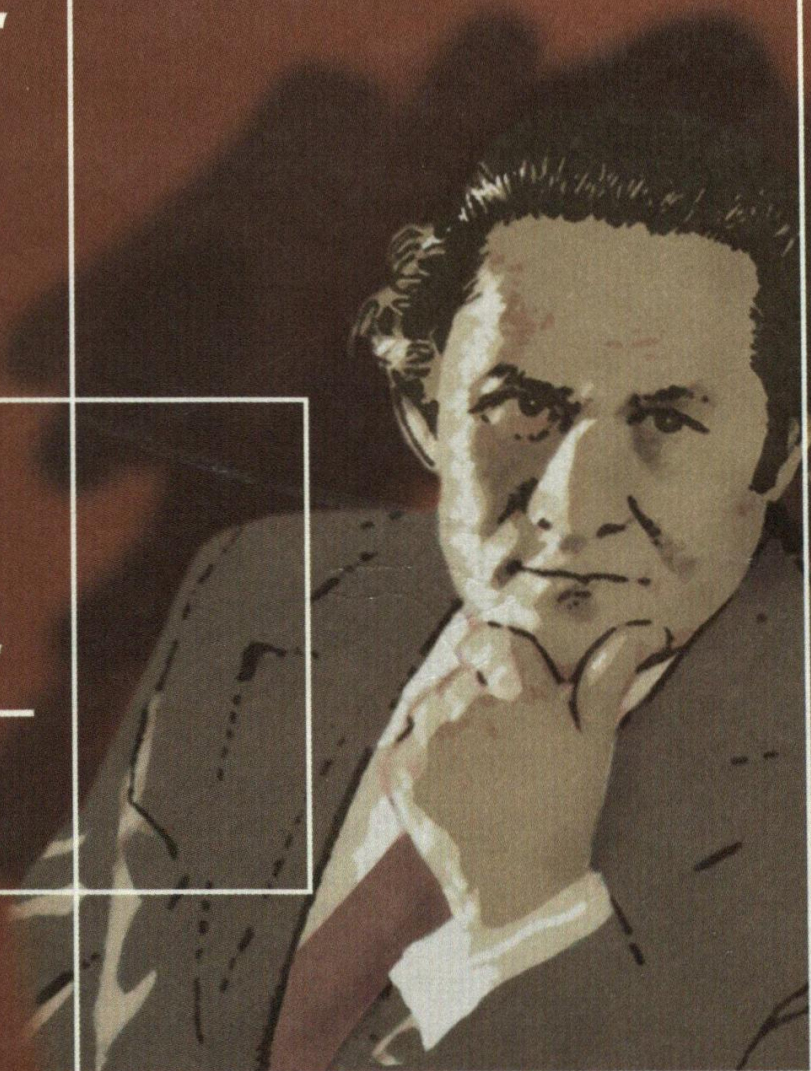

МАҚАТАЕВ

Мұқағали

Аманат

МАҚАТАЕВ

Аманат

*Қарасаз, қара шалғын өлеңде өстім,
Қырға шығып ырысқа кенелмеспін...*

Мұқағали

АЛМАТЫ
«АТАМҰРА»
2002

ББК 84.(5 Каз.)
М 16

Құрастырған Асқар АЛТАЙ

Мақатаев Мұқағали

М16 АМАНАТ: Жыр жинағы. Құраст. А. Алтай. – Алма-ты: Атамұра, 2002. – 304 бет.

ISBN 9965–05–633–1

Қазақ поэзиясында сирек кездесетін сөз зергерінің бірі Мұқағали Мақатаевтың бұл жыр жинағына 2000 жылы Абай атындағы Қазақстан Мемлекеттік сыйлығы берілген еді... Қалың оқырман сұранысына орай, ақиық ақынның өлең кітабына лирикалық өлеңдері мен поэмалары топтастырылған. Жинаққа бұрын шыққан қос томдық пен үш томдықтарында жарияланбаған, кейіннен табылған аманат жырлары да енгізілген.

Қайталанбас құбылыстай жарқ етіп өте шыққан найзағай ақынның арда жырлары көңілі қаяу, санасы ояу бүгінгі оқырманын тағы бір серпілтіп тастары сөзсіз. Жинақ сөз қадірін сезінер қалың қауымға арналады.

М 4702250000–242 Хабарландырусыз–2002
418(05)–2002

ББК 84.(5 Каз.)

ISBN 9965–05–633–1

© Асқар А., 2002

© «Атамұра» баспасы, 2002

БІРІНШІ ТАРАУ

Құмартың Қайран Сәттерге

*Ашы жырым құйылса өтке барып,
Ашырқанып, алайда, сөкпе, халық.*

МУЗАҒА

*Отырғанын қарашы күйім келмей,
Қайда кеттің?
О, Муза! Құйын желдей.
Аузымды ашсам өкпемнен жел үреді,
Қаңыраған иесіз диірмендей.
Мұздатады жанымды бұйым көрмей.*

*Жел үреді желпініп, көрік-кеудем,
Күйім келмей отырмын неліктен мен?!
О, Муза!
Қайдасың сен желік берген?
Жалын мен отқа ғана ерік берген
Серігім, қайдасың сен сеніп келген?*

*Дәптер жатыр парағы аударылмай,
Аударылмай шынымен қалғаны ма-ай!
Ойлар жатыр еңсемді бір көтертпей,
Тонна-тонна қорғасын салмағындай.
О, Муза!
Әуреге салғаның-ай!*

*Күтемін сенен үміт, сенен жігер,
Қисаң маған, биік пен тереңді бер!
О, Муза!
Маған алыс сөреңді бер!
Ғайыптан кел де, мені демеп жібер.*

ХАЛЫҚҚА ХАТ

Туған халқым!
Қатемді кешір менің.
Сенің арқан – сескенбей, есіргенім.
Егерде жырың болмай, ұрың болсам,
Алақанға саласың несін мені
Жоқ!
Менің жүрек емес төсімдегі
Ол бір от сенің ұлы көшіндегі
Өзіңнің жандырғаның, өшіргенің
Әзірге тастаған жоқ есім мені,
Уа, жұртым!
Кешір мені!
Кешір мені!

Зәредей қылығың жоқ мен сенбеген,
Жасудамын жаныммен көрсем деп ем.
Жасымнан жамандықты жеңсем деп ем,
Жасырмай бәрін айтып берсем деп ем.

Жамандық көре алмайсың сенсең менен,
Өзіңнің қалыбыңмен өлшенген ем,
АМАНАТ бір өзіңе өлсем денем.
АМАНАТ бір өзіңе жырым-сырым,
Аманат Асан-жүрек жырым-жырым,
Жолсызбен жортамын деп,
Орта жолда
Жете алмай жетеріне жығылды ұлың,
О, менің
Желпілдеген туырлығым!
Желбіреп, жетіле бер Туың бүгін!

Ой-қырыңа мың сәлем мен көрмеген,
Шөлдер менен тауларға, көлдерменен.
Күмда отырған қойшының қараша үйін,
Қайсыбір сарайлардан кем көрмеп ем.
Жетім қалған қозыға жем берген ем...
Жетіліп, жетісіп ем сендерменен,
Кешір менің жанымды емделмеген!

Самал сырын жеткізіп, бұлақ сөзін,
Болсам деп ем өзіңнің құлақ-көзін.
Бастап кетті басқаға шуақ-сезім,
Шуақ-сезім – секірген лақ кезім.
Менде өзіндей болмады тұрақ-төзім.

Неге бұлай?
...Білесің бірақ та өзін.
Несін білдім өмірдің, несін көрдім?
Көз жазып қалмайын деп көшіңе ердім.

Туған ел, көз жасы үшін кешір мені,
Кешегі жетімдер мен жесірлердің?
Ортасында өшу мен өсулердің
Таяғын тарттым талай кесірлердің,
Туған ел, сол үшін де кешір мені!

Жаманың да болса егер жатсынбадым,
Мен жақсы көрдім, мені жатсынғанын.
Мен сеземін жаманың, жақсың барын,
Барлығы үшін, бәрібір, ақсын қаным.
Барымды ойымдағы тапсырмадым.
Бәрін де бір өзіңе АМАНАТТАП,
Кеудемде тыныш ұйықтап жатсын жаным.

Туған халқым!
Қатемді кешіре гөр!
Кешіре гөр!
Кеш қылмай несібе бер.
Ақынды ая,
Өмірге ақын бергін!
Көрікті болсын десең көшің егер
Ал мені... Кешіре гөр!
Кешіре гөр!..

ЕЙ, ӨЛЕҢ

Ей, өлең, маған тиген еншім едің,
Бой жазайын, қасыма келші менің.
Менің саған шамалы жақсылығым,
Сен де маған, әрине, көншімедің.

Келші маған, тез жетші, алданышым,
Тез жетші, атам Абай аруағы үшін.
Бейіштегі ұяңды қоя тұрғын,
Тіршілікке керексің, арда құсым.

Ей, өлең, қайтсем саған жан бітірем?
Жансыз өлең жанымды алды кілең.
Бір ойым жүрегімде қаза болып,
Бір ойым көмейімді қалды тіреп,
Ей, өлең, қайтсем саған жан бітірем?

Сананы сары уайым сарылтқанмен,
Тынысты тұйық тұман тарылтқанмен,
Үзбеймін күдерімді жарықтан мен,
Үзбеймін күдерімді халықтан мен!

Қакым жоқ тағдырыма қалтылдарға,
Қакым жоқ болашаққа салқындарға.
Сенемін, түспек емес нарқым дауға,
Сезетін жүрегімді халқым барда.

Мына дүние әділдіктен жаралған,
Өз орнында: жер де, күн де, тау, орман.
Бір-бірінен қуат алған, нәр алған,
Мына дүние әділдіктен жаралған.

Күн барады әділдігін арқалап,
Әділдігін бөлеп жатыр шартарап.
Әділдік деп жүргеніміз біздердің —
Бар ғаламға, әлемге ортақ салтанат.

Мынау өмір әділдіктің тұрағы,
Мынау дүние әділдіктен тұрады.
Ал Адам ше?
Адам неге жылады?
Біреулерден біреу неге ығады?
Біреулердің сағы неге сынады?!

ШЫДА, ШЫДА

Шыда, шыда!
Шыдай түс, шыда тағы!
Шыдамдыны мына өмір ұнатады.
Үміттің құлан иек құла таңы,
Әйтеуір бір атады, бір атады...

Өкінбе, өкпелеме, бүгiнiне,
Өмiр, өмiр!
Болмайды түнiлуге,
Мәнгi сенi жазбаған сүрiнуге,
Қайта тұрып, қакың бар жүгiруге.

Түсінемін жаныңның ауырғанын,
Шыдадың ғой, шыдай түс, дамылдағын.
Иогтардың тәсілін қабылдағын,
Басқасына бас ұрып, табынбағын.

Шыда, шыда!
Шыдай түс, тағы шыда!
Тау күлатқан тасқынның ағысына,
Кір жуытпай, кіршіксіз намысына,
Қарысуға болады, алысуға...

ЖЫЛДАРЫМ МЕНІҢ, ЖЫЛДАРЫМ

Жылдарым менің, жылдарым,
Жазылмай қалған жырларым.
Айтылмай жүрген сырларым,
Ақтармай жүрген мұндарым,
Жылдарым, кайран, жылдарым.

Жылысып өткен жылымды,
Жоғалтқан өмір дер едім.
Айта алмай қамап мұңымды,
Шерменде болып келемін.

Көргенім ылғи өгейлік,
Қуанам неге тоқсынып.
Жыл өткен сайын кедейлік,
Жыл келген сайын жоқшылық.

Кедейдің көңілін жасытып,
Мұң басады екен мұндайда,
Дәулетімді тасытып,
Бақытқа бөлер жан қайда?

Жылдарым менің, жылдарым,
Айтылар ма екен сырларым.
Ашылар ма екен мұндарым,
Жазылар ма екен жырларым.

1963–64 ж.

МЫНА ҚАСҚА...

Қор болған жылдарым-ай, күндерім-ай!
Асауға ауыздықсыз мінгенім-ай!
Мына қасқа бәрін де біле тұрып,
Мына қасқа бірін де білмеуін-ай!

Шынымен түсінбей ме мына қасқа,
Мына – көз, мына – жүрек, мына – басқа?!
Мына қасқа шынымен түсінбей ме,
Бұлбұлдың қонбайтынын қу ағашқа?!

Мына – жүрек, мына – көз, мына баста,
Ненін барын біледі мына қасқан...
Сезгіштігін білдіріп алам ба деп,
Тас жүрегін жасырар қына басқан.

Аламын деп қасқаның тас қамалын,
Тас жүрекпен қашанғы тас боламын.
Тас жүрекке табынтып, тастамағын,
Жүрегін бер, тәңірім, жас баланын!

Сағындым сені, сәби кездерім-ай,
Сандалтып, мені тастап безгенің-ай.
...Мына қасқа бәрін де сезіп тұрып,
Мына қасқа бірін де сезбеуін-ай!

Жыл келді,
Жақсылықпен өтсе игі еді.
Жоғалып жамандықтар кетсе игі еді.
Ансап жүрген, жете алмай шаршап жүрген,
Ақ қанат қуанышым жетсе игі еді!!!

Бұрын ылғи құс сайрайтын тереземнің алдында,
Ала қарға, қарқылдайды...
Неңдей сиқыр бар мұнда?!
Көгершіндер, шымшықтар-ау...
Қайда кетіп қалдыңдар?
Аласапыран, абайсызда айырылып қалдым ба?!
Неңдей сиқыр бар мұнда?!

Алақарға... Алақарға...
Қарасы өшсін құрғырдың!
Шымшықтардың шырылы мен үні қайда
Шынашақтай бұлбұлдың?!
Құстарымды тереземнен кім қуды?!
Мен қудым ба?!
Жын қуды ма?!
Әлде өзім алақарға!
Жігерімді құм қылдың...

Не келіп, не кетпеген бұл ғаламнан,
Су тартылған теңізден, жылғалардан.
Нелер ұрпақ аттанған қуған арман.
Не бар дейсің, өмірге тұлға болған
Не келіп, не кетпеген бұл ғаламнан.

Уақытты тоқтатар шамаң бар ма?
Бәрі өтеді: дәуірлер, замандар да.
Менің жаным ашиды мына өмірді,
Өтпейтіндей көретін адамдарға!

Өтеді ғой...
Өтеді барлығы да,
Күн аркалап кетеді танды мына.
Менің жаным ашиды барлығына:
Таң нұрына, адамның тағдырына.

Менің жаным ашиды өткендерге,
Жаңа ғана өмірге жеткендерге.
Ұран жазып аспанға қойсам ба екен,
Енді сендер өмірден өтпендер деп.

Бәрі өтуде
Күн батып, кеш кіруде,
Жаңаруда дүние, ескіруде.
Болашақтан – бейтаныс, ұрпағымыз,
Босат деп тұр орнымды,
Естідің бе?!

ЖИИ ЕНЕДІ

Жиі енеді түсіме бұрынғы ауыл,
Ойнақ салып, құлын-тай қырында жүр.
Сүттен бұлақ ағызып, сиырлы ауыл
Іркіт иісі келеді мұрынға бір.

Ойнамай жағасында құрақпенен,
Жалығып өзер аққан бұлақ көрем.
Мал өрістен қайтқанда кешке қарай,
Жамыраған қозы мен лак көрем.

Қырық түтін шығады қырық тамнан,
Қырық торғай ұшады шыбық, талдан.
Қырық әже күзетіп отырады,
Қырық ұлдың орынын суып қалған.

Қыр басына қырық шал жиналады,
Бір-біріне тартуы – сый қабағы.
Бір-біріне отырар басу айтып,
– Қайтесің, – деп тәңірдің қимағанын.

Тауларым да тұрады қалқан болып,
Соны көріп қалады арқам кеніп.
Өлі ұйқыдан осылай оянамын,
Оянамын, көңілім талқан болып.

МЕН ДЕГЕН – ЫРЗА, МӘЗ БАЛА

Достар-ау, кайда тайдыңдар,
Не берді маған ай-жылдар?
Аздаған менде бақыт бар,
Аз ғана менің қайғым бар.
Қалғаны болса айтындар.

Айтылған арыз, назға да,
Көктемге, қысқа, жазға да,
Мен деген – ырза, мәз бала.
Рақат көрген аз ғана,
Азап та тартқан аз ғана,
Мен деген – ырза, мәз бала
Сәби қалпымнан қозғама.

Молынан маған бермеген,
Бермесе қойсын кенде емен.
Аязды аздап көрген ем,
Ыстықта аздап шөлдегем,
Анасының да ақ сүтін
Айызы қанып ембеген –
Мәз бала, достар, мен деген.

Жыласам-дағы еңбектеп,
Жығылсам-дағы еңбектеп,
Рақат алып аз ғана,
Аз ғана еткен еңбектен
Мен деген – ырза, мәз бала,
Мәз болам мынау Жер – Көкке.

ӨЗІММЕН ӨЗІМ

(Басқаларға қатысы жоқ)
Өзімнен өзім аса алмай,
Өзімді өзім баса алмай,
Ауыздық салған асаудай,
Барар жер, басар ізім жоқ,
Бұғалықтан босанбай,
Байлауда тұрам қашанғы-ай?!

Өзіммен өзім алысып,
Болмайтын жерде қарысып,
Жаны игі жақсы жандардың
Жағасына жабысып,
Жамандықпенен табысып,
Жабыларменен жарысып,
Секілді күндес абысын –
Өләпат менің намысым.

Өзімді өзім танымай,
Өзгеге көңіл жарымай,
Жақсылығыма қорымай,
Жамандығыма налымай,
Тауыққа шашқан тарыдай
Таусылар болды шаруа-ай!

Өзіммен өзім жүз жыртып,
Өзіме өзім мүз бүркіп,
Өзімнен өскен балуанға
Өз мойнымды үздіртіп,
Табынтқан мені тағдыр-ай,
Өзгеге көзді сүздіртіп!..

ХАЛҚЫМА ХАТ

Сыйын мен құрметіне карамай-ақ,
Ауылыңнан аттанып ем жалаң аяқ.
Ақсақал, ақ емшегің болғанменен,
Өсіп ем ақымақты итке баламай-ақ.

Мен сенен әрқашан да алыс кетпен,
Таныс қыстау, таныс шал, таныс кетпен.
Айраныңды күбіне жасырып қап,
Сен маған «тағы іш» деп пе ең,
«тағы іш» деп пе ең.

Бөтелкеден күбің ғой артық маған,
Дәм татуға патша да ар тұтпаған.
Бір тостак іркітінді жібермесен,
Мен мына өмірімнен қорқып барам.

Тамұққа барады алып мына құрғыр,
Құлауға пәс-ақ қалып тұрағым тұр.
Қуанып өтем бе деп келіп едім,
Түн сайын онашада жыладым кіл.

Жұртым-ау, жылаудың да себебі бар,
Неге сонша алдымнан келеді жар?
Сен келіп селбеспесен, қайран жұртым,
Сенделіп екі ортада өледі жан.

Ажыратсам деп едім ақ, қараны,
Ылғи көрем езу мен таптағанды.
Күйзеліп таң атқанша танды күтсем,
Ойпырым-ай, таңның өзі қап-қараңғы!

МЕЙІРІМ БЕР, ҚЫМБАТТЫМ

Жанын ашып,
Жарылқама,
Жарылқама, қымбаттым.
Жан ауырып баратқасын
Жасыра алмай, тіл қаттым,
Барса келмес сапарыңда түсім қашып, түн қаттым.
Бір нәрсемді жоғалттым да,
Бір нәрсемді ұрлаттым.
Сан соқпақты сапарымда
Мықтымын ғой деуші едім,

Биіктіктің барлығын да бойымменен өлшедім.
Жарылқама!
Берме маған жауыздықтың семсерін,
Мейірім бер, мұнайғанда жасың сүртем мен сенің.
Мейірім бер,
Мейірім бер, жүрегімді тас қылма,
Үйдегі Ана мейірін бер түзде жортқан қасқырға.
...Сенесің бе, сезесің бе?..
Сенің үшін бас құрбан,
Естілмеген әніңмін мен алты қырдың астынан.
Бір нәрсемді жоғалттым мен,
Бір нәрсемді ұрлаттым...
Соны іздедім,
Айдын көлдің аққуларын шулаттым,
Барса келмес сапарында түсім қашып, түн қаттым.
Мейірім бер, Мейірім бер...
Саған келдім, қымбаттым!

1974

Пай, пай, Өмір!
Өтесің-ау бір күні.
Тиясың-ау қуанышты күлкіні.
Өмір деген – бір жарқ еткен найзағай,
Өмір деген – көк аспанның күркірі.
Пай, пай, Өмір,
Өтесің-ау бір күні!

Болмағандай, жүрмегендей сенде біз,
Кетеміз-ау, әй, кетеміз... пендеміз.
Ұрпақтарға береміз де кезекті,
Біз кетеміз. Кету үшін келгеміз.

Өмір деген – бұйым емес қолдағы,
Өмір дейтін – ұлы бекет жолдағы.
Қаның кеуіп қаталаған кезінде
Сусыныңды қандырсаң бір болғаны.

Мына күн де, мына аспан да, дала анау,
Бәрі бізден, бәрі бізден қалады-ау!
Өмір дейтін – тағатсыз бір қозғалыс,
Өмір дейтін – өлемін деп қарамау.

Жылап тұрып қоштасты биылғы қыс менімен,
Сүңгі-сүңгі мұздар түр
Көзден аққан селінен.
Өтер жаз бен өтер күз көз жастарын көріп ем,
Түсіне алмай,
Дел-салмын...
Биылғы қыс, сенімен,
Неге жылап қоштастың, қаһарлы қыс, менімен?!

Айналайын Ақ Бабам!
Аяйсын ба сен мені,
Абыройын дақ шалған, алақұйын пендені?!
Әлде саған ауған ба
Бар жылылық мендегі?!
Әлде тартып алған ба
Бар суықты сендегі?!
(Жібімейтін халдемін шақырса да жер мені...)

ПЕНДЕЛІК

Арылайын десем де пенделіктен,
Арылатын болмадым — ол неліктен?
Жүгіріп те көрдім ғой, жығылып та,
Ұрынып та жүрмін ғой, бұғынып та.
Жаньма өгей жасанды қылығымен
Жағынып та көрдім ғой, жұғынып та...

Жауыма да жатсың деп айта алмадым,
Бала қаздай алдында байпандадым.
Талай-талай сөзімнің әкесі өліп,
Талай сөздің кезегін қайтармадым.

Жаксылық та етпедім адамға көп,
Жамандығын айтпадым жаманға кеп.
Пенделіктің іргесін қалай бердім,
Қапелімде құлатып алам ба деп.

Ашу да айтып көрмедім, басу да айтып,
Ақиқатын, шындығын жасырмайтын.
Ақыл сұрар адамды таба алмадым
Пенделіктің алдында бас ұрмайтын.

ӨМІРІМЕ

Қысқа өлең сияқтанып қысқа болар
Деп ойлап ем,
Ұзын болдың, өмірім.
Ұрдым-пердім ұлым болар
Деп ойлап ем,
Ұзатылар қызым болдың, өмірім.
Қара аспаннан жалт еткен бір
Жасыным ба деуші едім.
Қара көздің мөлт еткен бір
Жасымын ба деуші едім.
Қара қарға ғұмырымен неге мені өлшедің?
Неткен жанмын таусылмайтын талқаны мен кеусені?
Ей, Өмірім,
Түсінбеймін,
Түсінбеймін мен сені!!!

НЕСІНЕ ОЙЛАНАСЫҢ

Несіне ойланасың,
Несіне қиналасың,
Қайтесің,
Бір жылы сөз қимағасын?
Атаң қазақ ескерткен әлдеқашан,
Ешкім де сыйламайды сыйламасын!

Қапаланба, қадірлім, капаланба
Қауіп-қатер басына тақағанда.
Абайыңның басына қамшы ойнатып,
Ақаныңды осылар матаған да...

АЖАЛҒА

Менің досым, болсаңшы кешірімді,
Сабыр етші, тауысайын несібімді.
Басталмаған ісім көп. Аялдашы!
Қақпашы тым ертерек есігімді.

(Алам десең, пендеңнің жаны дайын)
Токташы, тіршіліктен жалығайын.
Рақатқа белшемнен батпасам да,
Қалтам толы сорымнан арылайын.

Осынау азын-аулақ тәтті өмірді
Қайтер еді өткізсем сәл көңілді!
Аялдашы, бой жазып, бір түзейін
Өкінішпен ұзатқан күндерімді.

Баянсыз жылдарым бар текке кеткен,
Бишара жандарым бар өкпелеткен.
Әлде мені тірлікте маскаралап,
Өмірдің азғыны боп өт демек пе ең?!

Қапаста жатса-дағы күрсінбеген,
Жомарт менің жүрегім дүрсілдеген.
Міне, соның жасырмай алуан сырын,
Ақтарайын, ел-жұртым білсін деп ем.

Риза етіп досым мен қастарымды,
Жастанайын сонан соң жас қабірді.
Тым болмаса сөнейін бір жарқ етіп,
Қишы маған әзірше жас жанымды.

Мүлде бөлек бір жан бар осы манда,
Опық жеген қасынан, досынан да.
Айтындаршы, құзғындар, нелерің бар
Қарапайым тек жүрген осы жанда?!

Қабындырған, кеулеген жел өкпесін,
Тобырлар мейлі оны бөлектесін.
Татындар, таласындар, үймелендер,
Сендерге ол тастады ғой өлексесін.

О, дәрменсіз найсаптар, пасық жандар!
О, шерменде бықсықтар!
Қоқыр-моқыр.
Қаламымды кезеймін, шошынбандар!
Өлімсіреп мөлімей, түзу отыр!

1955 ж.

Н-НЫҢ МОНОЛОГЫ

Бір мінезім бар еді көкке өрлеген,
Батылдықты, шындықты жек көрмеген.
Ол әншейін жастықтың жалыны екен,
Ойласам, ақымақ боп тек терлегем.

Бір мінезім бар еді анқылдаған,
Досқа да, дұшпанға да жарқылдаған.
Ол да әншейін жастықтың желігі екен
Ауыздықсыз бір кезде қарқындаған.

Пайда болды бір мінез енді маған,
Алып-қашпам басылды, бітті шамам.
Кімдер қандай қабақпен қарайды деп,
Асыранды тазыдай жылмаң қағам.

1958 ж.

БІРЕУГЕ

I

Өсіңіз, жетіліңіз, тасқынданыз,
Бірақ та биікпін деп асқынбаңыз.
Сен мықты, анау осал, мен орташа —
Бәріміз бір аспанның астындамыз.

Сіздің ой біздің оймен бірікпейді,
Шайқаңыз осы өмірді жүріп мейлі.
Ойлаңыз, арзан атак, сасық ырыс
Сіз өлгенде қайтадан тірілтпейді!

II

Сен қандайсың?!
Сен бе?
Сен...
Жыландайсың елге сен,
Жүре алмайсың жөнге сен,
Құрдымдайсың шөлде сен,
Құрымайсың өлмесең!

Сен қандайсың?
Қандайсың?!
Майлы, майда шаңдайсың,
Жұғып кетсең қалмайсың,
Алпыс айлалы андайсың.
Адамдарды қармайсың,
Өзгелерге ор қазып,
Өз көрінді қамдайсың!

Сен сондайсың!
Сондайсың!
Барса келмес жолдайсың,
Балшықтағы сордайсың,
Түбінде сен сорлайсың!
Түбінде сен оңбайсың!
Сондайсың сен, сондайсың!

1958 ж.

Қатыгез қайсыбір сағатта
Өмірді келеді тастағын.
Сонда да үмітті жоғалтпа,
Қаралы күндерден қашпағын.

Сабыр ет, тоқтау қыл, шеше біл,
Тағдырың улы оғын жолдаса.
Өзің-ақ ойлашы, несі өмір,
Қуаныш, қайғысы болмаса?!

Қай жерде тіршілік, өмір бар,
Сол жерде қуаныш, қайғы да.
Болсын да алдың күз, артың жар,
Көн-дағы, өмір сүр, айныма.

1958 ж.

Бүлініп кеттің дейсің бүгінде сен,
Мен мына табиғатпен күбірлесем.
Осы бір жаратылыс құбылмаса,
Мен-дағы құбылмас ем, бүлінбес ем.

Сүрініп жүрсің дейсің бүгінде сен,
Жерімді сүйе алмаймын сүрінбесем.
Осы бір жаратылыс жалтармаса,
Жалтарып, тізе бүгіп, жүгінбес ем.

Қарашы, әлгіндегі ашық аспан
Қажып тұр,
Қара нөсер ласы басқан.
Жасаусыз кәрі терек жыламаса,
Мен-дағы қуанар ем жасымастан.

Жалтарма, жаратылыс, құбылма сен!
Құбылмасаң, қуалап, жығылмас ем.
Кез келгенге кезбе жел ұрынбаса,
Кез келгенге мен-дағы ұрынбас ем.

Бүлініп жүрсің дейсің бүгінде сен,
Бүтінде алмаймын бүлінбесем!
Жаратылыс, мен сенен түңілмеймін,
Сен өзіңнен сезік ап, түңілмесен.

1963 ж.

КЕШІРІНДЕР

Кешіріндер, туыстар,
Кешіріндер, ағайын,
Өр көкірек бейбаққа өкпеледің талайың.
Кірсіз көңіл ақ туын
Жоғары ұстап, ағайын,
Ақ киімге оранып, алдарыңа барайын.
Кешіріндер, жарандар,
Қошақаның болайын.

Сый сұрағам жасыңнан,
Мейір күткем қартыңнан.
Еркелеп ем сендерге,
Емін-еркін шарқ ұрғам,
Екенмін ғой антұрған.
Сөз өргізіп артымнан,
Арыла алмай келемін
Бала күнгі қалпымнан.
Кешіріндер, достарым,
Кешіріндер, қастарым.
Есім кіре бастады,
Мен-мен емес, баскамын...
Еркелікті тастадым.
Естеріңе алғайсың еркін жүрген қалқаны.

КҮНДЕСТІК ҚҰРЫСЫН!

Қандай рақат!
Жүрейік, достар, күнде өстіп.
Ренжу деген,
Ренжу деген – білместік.
Бауырларым-ау!

Бәріміз қиын күн кештік,
Арамызға біздің
Қай жақтан келді күндестік?!

Жүруші едік қой
Мұнымыз бірге, арман да,
Армандап жүріп,
Келдік қой осы орманға.
Көзімізді ашып,
Қарайық атар тандарға,
Күндестік құрысын!
Күндестік құрысын жалғанда!

Тағдырымызға
Тамаша күндер тап келіп,
Отырмыз, міне,
Елуге жетпей бақ көріп.
Күндестік құрысын!
Күндестік деген – жат көрік,
Тастайық оны нақ ортасынан қақ бөліп!

Елдер мен елдер,
Материктер мен материк
Достасып жатыр,
Татулық туын көтеріп.
Бауырластықтың жалауын біз де көтеріп,
Жарқын өмірден
Жауласпай жүріп өтелік!

Қарасандаршы,
Қаншама достан айырылдык...
Біріміз нағыз,
Біріміз жалған қайғырдык...
Тазалайықшы
Ынтымақ деген айдынды,
Қалыпқа түспей тұрғанымызда маймылдык!

Ойландар, достар!
Өнерде «жарыс» болмайды!
Өресі жетпей,
Күндестік қылған оңбайды.
Өнерің жетіп,
Өсе алмай қалсаң, сол қайғы...
Күндес таласқан
Өнерің өнер болмайды!!!

16 желтоқсан, 1974 ж.

Адалмын деп, араммын деп айта алман,
Адалдықпен бірге ойладым, бір күлдім.
Арамдықтың кемесінде шайқалған,
Тентек болған тайыншадай ділгірдім.

Адалсың деп көңілімді көпсітпе,
Адалдықты ала келгем анамнан.
Арамсың деп өмірімді өксітпе,
Жұмыр басты пенде болып жаралғам...

Адалдығым, арамдығым байқалған,
Жырым менің – сырым менің – шарайна.
Адалмын деп, араммын деп айта алман,
Сен сұрама, жарай ма?

...Сонымен күндер өтті,
Күндер өтті...
Кімдер кеп, кімдер өтті?
Жонынан майы тамған жомарт өлім
Бәрін де қабылдапты, күндемепті!

Күндемепті бәтірің, талғамапты,
(Өмір үшін адамдар қанға батты.)
Кеткендердің артында айғыз-айғыз
Біреуден із, біреуден таңба қапты.

Біреулерден із емес, жол қалыпты,
(Өмір жолын олардың оңғарыпты.)
Артында тұғыры жоқ пақырлардың
Алдында апандайын ор қалыпты.

Өтті күндер, кетті кім құрағынан,
Ит өлімді еріксіз мұра қылған.
Адамдардың өмірі жаралсашы
Радийдің өзінің шуағынан...

Өкпелетті дей алман өмір мені,
Кейбір ойым ұшқанда көңілдегі
Салауат боп, сал денем жеңілдеді.

Куантты да дей алман өмір мені,
Кезбе бұлттай кей ойлар көгімдегі
Нөсерлетіп, қайтейін, төгілмеді.

Өкпелетті дей алман өмір мені,
Барды-жоқты бөлістім елімдегі,
Соны көрдім, көрсе егер елім нені...

Куантты да дей алман өмір мені,
Көп несібем құныға желінбеді,
Жалтақ бақыт жалт етіп көрінбеді.

Өмірімді несіне жек көремін,
Ауыр-жеңіл болса да өткеремін.
Өмір қашып барады құсқа мініп,
Мен артынан жетем бе деп келемін.

Тағдырыма несіне өкпелейін,
Мойын бұрмай келіп ем көпке дейін.
О, өмір, ұстатпаған уың бар ма?
Әкел, әкел, оны да жеп көрейін!

ЖАМАН ӨЛЕҢ

Бәрібір карауылға ілінгенсің,
Білгіштің айтуынша, «бүлінгенсің».
Жаман өлең жазайын Петефише,
Жамандасын білгішім, күнін көрсін.

Жаман өлең жазайын мынадай деп,
Торы менен жиренді құладай деп.
Айтайыншы құланды құралай деп,
Түсінбейді теңесем Хантөңірді
Қағып қойған Тянь-Шаньға сынадай деп.

Іздестіріп жер-көктен қарайын да,
Керемет бір теңеуді табайын да,
Білгішіме берейін, не дер екен,
Ақ қағазға ақ бояу жағайын да.
Көрер ме екен қайсыбір қара шаштын
Күміс талшық тұрғанын самайында.

Түсінер ме не екенін бақ пен нала,
Боя дейді жалғанды ақпен ғана.
Сезер ме екен білгішім, қайдам, қайдам,
Тұратынын алмасып ақ пен қара.

Қызыл мен көк, күрең мен сарылардың
Білер ме екен бір жерден табыларын.
Сезер ме жыр ақынын сағынарын,
Сағынарын ақынын жаны жарым,
Ат жалынан мал тапқан бір білгіштің
Жаны жарым ақынды торығанын.

Маған жат құр қуаныш, арам қайғы!
(Біліп тұрмын, білгішім жамандайды...)
Қалай шалсам екен деп ескі досым,
Күні-түні тыныштық таба алмайды.
...Айта келіп адам мен заман жайлы.

— Ақын өлді, өлді, — деп хабарлайды.
(Кандидат боп сапарын тәмамдайды...)

Өз әлінше әркім де самғап қалар,
Өз әнімен әркім де сарнап бағар.
Жаман өлең көп менде, қауіптенбе,
Жаманда да, ақынды ал, әу, бәтшағар...

19 желтоқсан, 1974 ж.

ӨЗІМНІҢ ЕСЕБІМШЕ...

Өзімнің есебімде
Мен биыл дәл қырықтың бесеуінде.
Кім біледі...
Ендігі қалған өмір
Неше жылға жетерін,
Неше күнге?
Ұмыт болып есебің, есегің де,
Ұйықтап кетсем болғаны төсегімде
Қырықтың бесеуінде.

Адал едім,
Артынан «арам» болдым,
Адам едім,

Ақыры «надан» болдым.
Жиылып бұл жалғанның жамандығы
Ақыры маған қонды.
Жаман болды...

Айтындар,
Қайсысың бар ардақтаған,
Таразыға тең қойып, салмақтаған?
Басылған мандайыма қарғыс таңба,
Қарауға жан батпаған.
Жапалақ емеспін мен жалбақтаған,
Қыранмын екі көзін қан қаптаған!

21–26 қаңтар, 1976 ж. Аурухана.

БАСЫМНАН ҚОРҚАМ

Мен басымнан қорқамын атом ба деп,
Бір әлемет жасалып жатыр ма деп.
Мұндай-дағы сұрапыл тап болар ма
Өзі болған өзімнен пақырға кеп?!
Мен басымнан қорқамын атом ба деп.

Белгісіз элементтер миымда ойнап,
Миым қайнап барады, миым қайнап.
Белгісіз ғалымдарға мекен болып,
Өз денеме өз басым бұйырмай ма?!

Бұл ғаламның түбіне жететіндей,
Сұмдық-сұмдық сынаулар өтетіндей.
Мен басымнан қорқамын, мен болмасам,
Атом-миым жарылып кететіндей.

Жүрген жан ем байымай, тапшысынбай,
Сарсаң болдым ертегі бақсысындай.
Басым қалды жасырын полигон боп,
Өзім тұрмын мактаулы сақшысындай.

Мен басымды жасырам, жасырам кеп,
Миымдағы сынаулар басылар деп.
Мен миыма сенемін, ажал болмай,
Дүниеге шуақ боп шашылар деп!

1970 ж.

Жігіттер, басымда екен бар салмағым,
Кезбе аяғым, несіне алшандадың?
Болғанына мәз болып жүріппін-ау
Түлкі тұмсық бәтіңкем, тар шалбарым.

Салмағымды көтерген, жасымаған
Бар мүшем де, болса екен басым аман.
Шаруадай кетпенін арқалап ап,
Бас екен ғой бәрін де асыраған.

Егерде айта алмасам айтарымды,
Алжыдым,
Ақылымды сайтан ұрды.
Қынына қылышымды салам онда,
Ақ жүзі алмасымның қайтарылды.

Егерде айтып кетсем айтарымды,
Ақылым арнасына қайта кірді.
Қынынан қылышымды алам онда,
Қағамын албастыңды, сайтаныңды!
Бітті серт, кегім менің қайтарылды!

...Бірқыңа сенің деген көніп келдім,
Енді сен ерік бергін, ерік бергін!
Сөзден өлген атамды тірілтпесем,
Қос мені қатарына өліктердің.

Бәріміздің бабамыз сөзден өлген,
Өнердің кереметін сөзбен өрген.
Мен тынбаймын солардың кегін алмай,
Сен мені салыстырма өзгелермен!

Қалай да айтарымды айтып өлем,
Айта алмасам, жасайды қайтіп өлең?
Тәңірім мені қоңсы қондырмағай
Тіл білмес дуанамен, шайқыменен.

1975 ж.

Қоя тұрындар,
Айтыла жатар арнаулар.
Аялдай тұрындар,
Асығыстыққа бармандар.
Әлі де талай құлдырау бар да, самғау бар,
Әлі де нелер танылмай жатқан тарлан бар.

Осымыз қалай?
Жырымыз неге тым арзан?!
Арнау жазбасақ, шықпайтын болдық құмардан.
Қырсығы тимес,
қысқарсын «фабрикалар»
Арзан бағамен арнау өлендер шығарған!

Ақынның сөзі алтыннан құнды келетін,
Арзандап кеттік, ағайындар-ау, неге тым?
Құшынаш болып кетпесек біздер жарады
Көрінген жанға ішірткі жазып беретін.

25 ақпан, 1972 ж.

Жібі түзу жан едің құрметтеген,
Сен де ілесіп барасың дүрмекпенен.
Саған деген көңілімде адалдық бар,
Дүрмекпенен кетсем де кірлетпегем.
Саған соны, жарқыным, біл деп келем.

Ары таза деуші едім, жаны жақсы,
Қалған көңіл, қайтейін, налымақшы.
Қайда барып, жарқыным, жарымақсың?!
Сүт іздеген түртіншек ақ лаксың,
Сөйтіп жүріп кімдерді жанымақсың?

Томпаңдаған монтандай момын-ақсың,
Сен де өзінше намысты қорымақсың.
Қасығынды қалайы қолыңа апсың,
Қайсы ауылдың қазанын торымақсың?

Жанарта бер, ұштай түс жағынғанды,
Жағындың да, жарқыным, бағың жанды.
Тандандыра білмеген басқаларды
Басқаларға ұнатар табынғанды.

Жібі түзу пендем-ау құрметтеген!
Қайда ілесіп барасың дүрмекпенен?
Тіршілігің шамалы тірнектеген,
Жібі түзу, жарқыным, біл деп келем!

1975 ж.

НЕНІ КӨРДІМ

Не көрмедім демеймін,
Нені көрдім?
Маған, өмір,
Көрсін деп нені бердің?
Ештеңе де көргем жоқ,
Көрмей, білмей,
Жөніме өлгім келеді, жөніме өлгім.

Көргемін жоқ қуаныш, қайғыны да,
Қуануға мұрса жоқ, қайғыруға.
Жоқшылық та жат маған, байлығың да,
Қонысым бар қос жолдың айрығында.

Махаббатты білмеймін, сүюді де,
Сүймей өмір өткерген күйім міне.
Жүрегіме біреулер ғашық болып,
Иілді ме, білмеймін, күйінді ме?

Жақсылығын біреудің, қорлығын да
Көргемін жоқ, білмеймін барлығын да.
Қуанышым белгісіз, зар-мұңым да,
Таң нұры да белгісіз, тағдырым да.

Не көрмедім демеймін,
Не көрдім мен?
Көрермін деп бәрін де келер күннен,
Айрығына қос жолдың қосым тіктім,
Қос өркешті түйемді шөгердім мен.

Көретін күнім алдымда,
Алдымда көрер таңым да.
Алдампаз мынау тағдырға
Бағынба, жүрек, бағынба!

Үміт бар алда, бар арман,
Талпына бергін тандарға.
Болымсыз нұрға ағарған
Алданба, жүрек, алданба!

Әміршім менің, алданба
Мына бір бейқам күндерге!
Алдағы таңды арманда,
Түндерге аттап кіргенде.

Алаң боп, абыржыған кездерімде
Нанбаймын адам айтқан сөзге мүлде.
Кеше мен дәл осындай халде болдым,
Сен оны сездің бе әлде сезбедің бе?

Алаң боп, абыржыған шақтарымда
Мұршам да жоқ мұнымды ақтаруға.
Бөрі ұлып жатады, құзғын шулап
Құлазыған көңілдің бақтарында.

Жапа-жалғыз жабығып қалғанымда
Жат дүние жатады жан-жағымда.
Қаным тасып, көзіме құйылады
Қаламнан жас қағазға тамғанында.

Досым, мені сол сәтте таста жалғыз,
Жүрегіңе ренжіп, жасама мұз.
Ойым опат сондай бір бейуақытта
Бұлқан-талқан көңілде басталар күз.

Толқын-көңіл тоқырап, таусылуы-ай,
Тасып-тасып басылған тау суындай.
Жетім жүрек жастықтың жұртында қап,
Ұлиды кеп бөрінің қаншығындай.

Қырық күздің қырқада бұлты аунайды,
Қырық көктем келсе де жылыта алмайды.
Қылын шертсең күмбірлеп күй төгетін,
Қырт көңілден бұл күнде дым тамбайды.

Қыркасына шыққанда қырық белдін,
Мойынымды артыма бұрып көрдім.

Жатыр екен жиырма мекенінде,
Мен несіне қырықты қуып келдім?!

Қырық...

Қырық...

Қай жерге тоқтар екен,
Жайлауында жастықтың жоқ па мекен?!
Жастық – өлең, жігіттер,
Жастық – өмір,
Қалғанының барлығы оттау екен!

Мотордың даусын есіте-есіте шаршадым,
Жамырап жатқан жас төлдің үнін аңсадым.
Жабағы үйді ақ жауын түтіп тұрғанда
Отырар ма еді түтінін жұтып аршаның!

Бозарып күлі, быртылдап арша, от жанып,
Отырсаң, шіркін, тигендей жарты патшалық.
Пысықтау жеңгей піспекті барып қозғаса,
Көпіршіп кетіп, сабадан саумал жатса ағып.

Шыланып суға шыршалар тұрса қапталда,
Шыршадан өріп киіктер шықса шатқалға.
Арнасы керіп, аңырап жатса ақ өзен,
Еңіреп бұлттар жер ауып бара жатқанда.

Түнерген бұлттан түнлігі таудың түрілсе,
Алыстан өзер көкжиек жүзі білінсе.
Осынау үйдің отырған зорға тентегі
Мамада тұрған тайына дереу жүгірсе.
Төпеген нөсер толастап біраз, ес кірсе,
Бой жазайың, қасыма келші менің.
Соноу бір қырдан құлаған бері отардан
Қозының даусы-ау, қозының даусы естілсе!

БІРЕУГЕ

Бота тірсек, боз белбеу, қатпа бала,
Ойыңа келгенінді шатпа, бала.
Ойнақтап ортамызда жүргің бар-ау,
Оп-оңай жаға салып аққа кара.
Ойыңа келгенінді шатпа, бала!

Қайтесің акын болып тумағасын,
Жаныңның сезесің ғой жырламасын.
Әдебиет үйінен орын таппай,
Әр есікті әуре боп бір қағасың.

Біреуге іні, біреуге жұрағатсың,
Бір көрініп қалуға құмар-ақсың.
Місе тұтпай, ұмтылған әр табакқа,
Қайдан келген, қарағым, сұғанақсың?!

Есек дәме аңшыдай қақпан артқан,
Аралыштап, жақсы емес сақпан атқан.
...Сыншының ары таза болса керек
Алдында жатқан ана-оу ақ парактан!!!

Не десен, о де!
Бұрылман енді, бұрылман.
Алассам мейлі,
Анадан бір-ақ туылғам!
Қолыңнан келсе, қола мүсінді ап таста
Жасалмаған да, қашалмаған да тұғырдан!

Не десен, о де!
Ақыры маған бір өлім!
Осылай жүрдім,
Осылай жүрмін,
Жүремін!
Басқадан ба, әлде сенен бе ажал?
Білмеймін.
Неден де болса, өлетінімді білемін.

Не десен, о де!
Жатсындым сені, жатсындым.
Құдай да, құл да,
Пәнде де — өзім,
Тақсырмын!
...Әкетсем сенен,
Өзімді өзім әкеттім.
Өзгенің бәрін
Үйтіп же, саған тапсырдым!

ТҮСІНБЕЙМІН

Біле алмаймын, білмеймін, түсінбеймін,
(Түсінбесең, түсінбе, түсін мейлін)
Қуанып көктен ырыс құйды екен деп,
Қолымнан тостағымды түсірмеймін.

Жағуға да жоқ шама аққа қара,
Жабуға да жоқ дәрмен жатқа жала.
Түсінемін, түсінсем бірдемені,
Өзімді өзім түсінген шақта ғана,
Өзімді өзім зерттеген шақта ғана.

Түсінбеймін жақсыны, жаманды да,
Адамды да білмеймін, наданды да.
Жазығым да жоқ менің, жауабым да,
Жалтара да алмаймын заң алдында,
Бір ғажап өзгеріс бар, өзгеріс бар...

БҰРЫНҒЫ КҮНІМ ЖОҚ МЕНДЕ

Сағымнан шәйі жамылған,
Қырмызы тоты құстар-ай.
Аулақтап жастық бағымнан,
Көзімнен бұлбұл ұшқаны-ай!

Ауылдың жаны бұлақта
Жүрсіндер, өне, топтанып.
Отырмын қарап қыратта,
Көзімді менің шок қарып.

Қырандай тиген кептерге,
Қызғалдақ — ғұмыр бозбала-ай!
Жалыны қайтып от кеуде,
Жасыны солып, тозғаны-ай!

Көзімнің жауын алдың-ау,
Қарлығаш, тоты, қырғауыл.
Селдете алмай қалдым-ау,
Кеудемде ұлып құр дауыл.

Бозаны шыққан бөктерге
Боз жусан қаптап кеткен бе?
Бұрынғы күнім жоқ менде
Қырғидай тиген кептерге.

Бір күні біреу мерт етсе,
Айызы қанған адуын,
Тұяғымен жер тепсе,
Көміліп шаңға жауырын,
Көңілің құлап, шер төксе;
Қайтер ең, менің бауырым,
Қарсыласар ма ең еркекше?

Қалар ма ең әлде қамданбай,
Қорланып, құрып намысың,
Қапыда кеткен балуандай,
Ақылың, есің ауысып?
Аяқта кеткен ар үшін
Қорланбай иә арланбай,
Қалар ма ең болып сормандай?

Шіркіндер,
Жарамады-ау хал сұрауға,
Серігін іздеп сезім сансырауда,
Қарымта қайтара алмай қарсы дауға.
Қабактан кара тамшы тамшылауда,
Жебір ой жігерінді жаншығанда.

Иланып мен туралы сыбыстарға,
Шіркіндер, шыныменен суысқан ба?!
Достарға, жолдастарға не жазып ем,
Не жазып ем бауырға, туысқанға?!

МАСТЫҢ МОНОЛОГЫ

Ақымаққа болмайды ақыл айтып,
Алдап кетер көзінді бақырайтып.
Ағажан, маған несін әуре болдың
Бір ауыз сөзіңізге татымайтын.

Басуға күш жоқ менде мас желікті,
Ақыл бермей, тәңірім бас беріпті.
Бір түйір ақыл қонбай кетіп барам,
Мінеки, қырық бірге жас келіпті.

Жоламай құрбыларым сырласуға,
Інілер ажуалап құрдасымдай,

Әлі де қылтың-сылтың жүр басылмай,
Базарда беті ашылған ұрғашыдай.

Мендегі көрік бөтен, желік бөтен,
Ит құйрығын бұлғаса, еріп кетем.
Кім білсін, анам мені көтергенде
Есектің миына әлде жерік пе екен?

Ағажан, сөзіңізге татымайтын
Ақымаққа қайтесіз ақыл айтып?
Тартты, әне, ол мүйістегі шайханаға,
Баса киіп кепкісін жапырайтып.

Бәрібір,
Бізді ішкіш деп жүр ғой,
Аяулым,
Ішіп қайталық,
Басына барып Һәйәмның.
Көземіз майға,
Көзіміз жасқа кенеліп,
Азан салайық:
— Оянғын, баба, оянғын.

Хан менен бектен,
Молда мен шонжар, күштіден,
Дейді ғой Сізді қиянат көріп ішті деп.
Оянғын, баба,
Отырайық бір кәйіп қып,
Біздің шараптар Сіздің майлардан күштірек.

Сіз көрген, баба,
Қиянаттарды көрмей біз,
Рақаттарды кешіп жүріп-ақ шөлдейміз,
Тірі пенденің тілін алмаймыз, көнбейміз.
Қоймайтын болдық,
Өзіңізге ұсап өлмей біз.

Көрдiңiз қиянат,
Көрмей-ақ біздер ішеміз.
Басымыздағы бақыттардан да күсеміз,
Қазылған орға өзіміз іздеп түсеміз.
Қайтеміз енді?

...Бәрібір бізді,
Ішкіш деп жүр ғой, аяулым,
Көтеріп жібер,
Көңілің неден қаяулы?
Не деген екен?
Несі бар осы заһардын?
Оқышы тағы, оқышы Омар Һәйәмды.

ОРТА ЖОЛДА

Көңіл де пәс, пәс кеуде,
Аэропортта даң-дүңмен
Затым кетті Мәскеуге,
Ақтөбеде қалдым мен.

Алдан шығып достарым,
Тоса берді тостағын.
Ұсынғасын тостағын,
Сілтеп-сілтеп тастадым.

Адал ас пен көңілің
Қалай қиып кетерсің?!
...Айхай, менің өмірім,
Армансыз-ақ өтерсің!

Маған жоқ-тын жат, дұшпан,
Бәрі бауыр, тұстасым.
Қалып қойдым ақ құстан
Ақтөбеде, қысқасы.

Көңіл, неге мұздадың?
Асықпа, әлі жетерсің.
Қазағынның тұз-дәмін
Қалай қиып кетерсің?!

Қарсы алар ма бір адам
Сонау алыс шалғайда?
Мына көңіл, мына дәм
Бола ма алда, болмай ма?!

Бірге күліп, жыласқан
Пәк көңілдер бір жүрсін.
...Мына дала, мына аспан
Қимай тұр ма, кім білсін?!!

МЫҚТЫМЫН ҒОЙ ДЕГЕНМЕН...

Мықтымын ғой дегенмен
Қорғасындай бір салмақ кетер емес денемнен.
Басады кеп төбемнен. Қош айтысып өлеңмен,
Терезеге төнем де Алатауды көрем мен
Басы қарға бөленген.
Бауыры көкке кенелген – Алатауды көрем мен.
(Қорғасындай бір салмақ арылмайды денемнен.)

Мықтымын ғой тегінде!
Қорқытарың өлім бе, оранарым кебін бе?!
Түкірдім мен оларға!
Ей, жүрегім, жеңілме!
Ана тұрған көгінде – жұлдызың бар сенің де,
Басын иген өлімге, түкірдім мен өмірге!
Ей, жүрегім, жеңілме!
Ей, жүрегім, жеңілме!

...Мен несіне жерінем?!
Қорқатыным өлім бе?!
Қорықпай-ақ берілем
Өкінішті...
Амал не...
Өлмейтіндей келіп ем...
Мына жарық дүнием бірге туған менімен
Бірге өледі менімен!!!

Қысқа жіп келмей күрмеуге,
Қысқа жіп келмей байлауға,
Қысылып жүрген құр кеуде
Қыжылдап босқа қайнауда.

Өзімді бітеп өз демім,
Өзді өзін сезім қамауда.
Өткізген сәтсіз кездерім
Өрт болып ішті жалауда.

Қамықпа дейсің сен маған,
Қамықпай қалай тұра алам?
Жел айдап, алға самғаған
Қайықты қайтіп бұра алам?

Қамықпа дейсін, жарқыным,
Қамықпан, мақұл, қамықпан.
Қамыққан жүрек, ал тыным,
Ал тыным, жүрек жалыққан.

Арман-ай, әкеттің-ау тым алысқа,
Әкеттің-ау!
Қайғы ма, қуаныш па?!
Әншейін әуре болып жүрмін бе әлде
Әзіргі көңіл жықпас жұбанышка?!

Арман-ай!
Орындалар болармысың,
Қолыма қалай етсең қонар құсың?
Әлде сен әр киядан із соқтырған
Олжасыз, опығы мол сонармысың?

Өзіңсің мәңгі серік қасыма алған,
Қайда бастап барасың, ғашық арман?
Пау, неткен жеткізбейтін жүйрік едің,
Солығың, сірә, сенің басылар ма?!

Ақ арман, аялдама, алысқа атта,
Серт еттім сеніменен табыспаққа.
Қайда апарсаң, сонда апар, жықпа жарға,
Үзбеген үмітімді алыстатпа!

БАҚЫТ ІЗДЕП

Аспан астың, жер үстін шиырлаған,
Бақыт жүр біреулерге бұйырмаған.
Білемін, бақыт табу қиын маған,
Несіне бақыт іздеп құйын болам!

Ырыстың дастарқаны жиылмаған,
Бірақ ол біреулерге бұйырмаған.
Білемін, бақыт табу қиын маған,
Әйткенмен, бақыттан да қиын бағам!

Аспаннан бақыт жауса тиылмаған,
Бәрібір біреулерге бұйырмаған,
Өмірдің өзі берген сыйымды алам,
Бақыт-ау! Сенің құның тиын маған!

Қайтемін бақытты мен бұйырмаған,
Өзімнің ырысым бар құйылмаған.
Мен мынау өмірімнің күйін бағам,
Бақыттан басқалары үйір маған...

Аспан асты, жер үстін мекендеген,
Біреулер бақыт іздеп тепендеген.
Бақыт іздеп жүріпін бекерге мен,
Қарызымды арқалап өтелмеген,
Ой болсашы бір күні кетем деген.

АДАСҚАНДА

– Әлі жүріп келеміз бе, ей?
– Келеміз.
– Өстіп жүріп өлеміз бе, ей?
– Өлеміз...

Құзар тауда біз адасып келеміз,
Бір жылынып, бір суынып денеміз.

Бағыт-бағдар – барлығы да белгісіз,
Қап-қара түн, өзінді өзін көргісіз.
Ат аяғын шалыс басса болғаны,
Құздан құлап, даяр жатқан көрді сүз.

Аспан мен тау қара кебін жамылып,
Үрей ұшты, құбыжықтар жабылып.
Біз келеміз, аңырып та жабығып,
Өлі, тірі аруақтарға табынып.
Аттарда да дәрмен қалмай барады,
Бір биіктен бір биікке сабылып.

Шүмектеп тұр жаздың тентек нөсері,
Жасын ойнап, жалт етеді, өшеді.
Кемсітсе де кеселі мен өсегі,
Қамсыз жүрген қайран күндер кешегі...

– Біздер әлі тіріміз бе, ей?
– Тіріміз.
Жөнсіз, босқа қырта бермей, жүріңіз!
– Мені ұнатпай келесің-ау, бастаушым,
Түсінбеймін, не болады күніміз?!
– Не болушы ед, қорқатұғын несі бар?
Өле кетсек, өлгендердің біріміз.
Қорықпаңыз, біз әзірге тіріміз!

АРМАНЫМ, ТІРЛІ, КӨЗ ІЛГЕН

Баяғы бала кезімде,
Әкем бе әлде өзім бе,
Әкелдік аппақ күшікті
Ашпаған әлі көзін де.

Өсірдім көңілін қалдырмай,
Мойнына қарғы салдырмай.
Әлжуаз аппақ күшігім
Ақ тазы болды қанжырдай.

Әжуа, мысқыл, әзілмен,
Қайтейін онда ұятты,
Ойнаймын аппақ тазыммен,
Ұялас күшік сияқты.

Қар жауды, міне, алғашқы,
Ақ тазым менің қар басты.
Түлкі ұстатып берем деп,
Үлкендер келіп жармасты.

Біріне-дағы бермегем,
(Қайсар едім ғой мен деген)
«Бере ғой» деген әжемнің
Тіліне-дағы көнбегем.
(Көрмей-ақ кетсін көрмеген!)

...Сол жылы қыста, ақпанда,
Күн батып бара жатқанда,
Ойынға мені шақырып,
Ақ мүсін тұрды ақ қарда.

– Жынданба! – дедім, – желөкпем,
Үйге қайт, енді кеш кірді,
Осы бір сәтте кенеттен
Мылтықтың даусы естілді.

Ақ тазым менің қаңқ етті,
Қаңқ етті-дағы жалп етті.
Миыма менің қан тепті,
Көзімнің оты жарқ етті,
Ақ қарға тазым қан төкті.

... Соноу бір бала кезімнен
Жауыздық барын сезінгем.

Мұн төгіп алғаш көзімнен,
Бәрінен сонда безінгем.
Келемін бірақ төзумен,
Айыра көрме сезімнен,
Арманым, тіріл, көз ілген!

БӘРІБІР СЕНІҢ ҰЛЫҢМЫН

Жаздай ойланып,
Қаздай айналып,
 Қондым-ау саған жұртым деп.
Басым айналып,
Тілім байланып,
 Соғады жүрек лүпілдеп.

Берген тамағың,
Айран-шалабың
 Көңілде қалды кілкілдеп.
Жайраң ағаны
Қайдан табамын?
 Жас келді көзге біртіндеп.

Қымбат-ты нарқым,
Қалмапты қартың,
 Түскенін сездім құнымның.
Ниетің тар тым,
Босаған салқын,
 Келген-ді менің жылыңғым.

Адасып кеткен,
Алдыңа жеткен
 Мен де бір жетім құлынмын.
Жек көрсен, жек көр,
Қуала шетке,
 Бәрібір сенің ұлыңмын!

Қаласаң, ұрғын,
Оған да тұрдым:
 Кеудеме менің теп мейлін.
Астына қырдың
Қалдыр да тынғын,
 Жұртына тастап кет мейлін.

Қалмаймын қаран,
Бәрібір табам,
 Өмірден сенсіз өтпеймін.

Түссе де бағам,
Бәрібір табам,
Артыңнан барам,
 Айдасаң-дағы кетпеймін.

Бәрі де арман,
Айтамын жалған,
 Өзімді өзім алдаймын.
Көңілім қалған,
Мен саған барман,
 «Бармаймын, – дедім, – бармаймын!»
Сәлемдерімді,
Сал әндерімді
 Эфирден ғана арнаймын.
Самал желімді,
Далам, көлімді
 Құс болып ұшып шарлаймын...

БӨРІ ЕКЕНМІН

Ақылынды
Ашуыңа жеңдірмей,
Бауырым-ай,
Ақыры сен келдің бе, ей?!
«Бөрі арығын білдірмейді» деуші еді.
Сол бөрінің бірі екенмін,
Көрдің бе, ей?

Жан емес ем
Жалған айтып,
Жұртты алдар.
(Өздерің біл, құптамаңдар, құптандар)
Бөрі екенмін,
Сыртым ғана қампиған,
Сыбағамды беріп жатыр сырттандар...

Берсін,
Берсін,
Не көрмеген бұл басым?!
Тек жүрегім
Жыламасын, жырласын.

Жағдай міне,
Ракмет, күрдасым!
Жалғыз қалам,
Жалғыз дәптер – сырласым.

КЕТЕР МЕ ЕКЕМ...

Бірде олай ауытқып, бірде бұлай,
Бір байламға келе алмай жүргенім-ай.
Таулы аймақтың ауасы секілденген
Аумалы да төкпелі күндерім-ай!

Аяз қарып, аптаптың жандыруы-ай,
Бірі шаттық, бірі мұң қалдыруы-ай.
Не туары белгісіз жүкті әйелдей
Не болары белгісіз тағдырым-ай!

Өз-өзінен өзегім өртенгенде,
Өз-өзімнен түңіліп, жеркенгенде,
Сары ауру сарғайтқан науқастайын
Үміт күтем бүгіннен, ертеңнен де.

Нені күтем,
Не керек осы маған?
Аяқ-қолым, жанарым, басым аман.
Шаруаның баласы емес пе едім
Күшіменен тамағын асыраған?!

Өмір деген осынау майданда бұл
Қолбасы да, қорқақ та сайрандап жүр.
Өмір менен өлімнің ортасында
Кетер ме екем келе алмай байламға бір?!

БІЗДЕР ДЕГЕН

Бай өлкенің ойынан, тау-тасынан
Біздер де арамыз ғой бал тасыған.
Шырын құйып жатамыз жүректерге,
Шымшып алып гүлдердің арқасынан.

Біз деген гүл қуалап, нәр іздейміз,
Шөп қажап шегірткедей дән үзбейміз.
Алты айшылық жол басып, арып-ашып,
Адам деген патшаға дәрі іздейміз.

Балға қоса, біздің де уымыз бар,
Ұғыңыздар,
Гүл алып шығыңыздар,
Жабыла кеп жармасқан маса ғұрлы
Жабыла кеп талайтын жынымыз бар.

Ұямыз бар біздің де — омартамыз,
Алмағайып бүлінсе сол ортамыз,
Басымызды бәйгеге тігеміз де,
Көзімізді біржола жоғалтамыз.

Мықты болсаң, ақын боп жаралып көр,
Қолкасынан гүлдердің нәр алып бер.
Ғұмыр бойы жол басып, арып-ашып,
Адам деген патшаға дәрі алып кел!

ӨМІР ДЕГЕН БІРЕУ БАР

Жазықсызбын дей алман, жат көріндім,
Жазықтымын дей алман, ақ көңілмін.
Өмір деген біреу бар билік құрған,
Билігінен мен соның қак бөліндім.

Желіктіріп, су бүркіп сайтан маған,
Кезім болды әділдік айта алмаған,
Батқан ерді арқама ауырсынып,
Жауыр болған құнандай қайқандаған.

Арыммен де оңаша қалып көрдім,
Жоғалғанын іздедім, тауып бердім.
Ар-ұят деп аталар нәрестені
Қызылшақа күйінде алып келдім.

Сайтанның да, күнәсіз періштенің
Бал мен уын талғамай неге ішкенмін?
Періштенің қайғысын бөліспедім,
Сайтанменен болса да келіспедім,
Не істермін, тәңір-ау, не істермін!?

Анқылдаған не таптым ақ көңілден,
Несіне ердім сайтанға жат көрінген?
Өмір деген біреу бар билік құрған,
Билігінен мен соның қак бөлінгем!

КӨНЕМІЗ ДЕ...

Қайтер едің өмірге келмегенде,
Көнесің де...
Қайтесің көнбегенде?
Көресің де...
Қайтесің көрмегенде?
Көлден тамшы бұйырмас шөлдегенде.

Қадірлі дос,
Халінді ұғып тұрмын.
Күйзелттің ғой, бәрін де ұмыттырдың,
Нақ айыпты жандайын алдында мен
Не дерімді біле алмай, құрып тұрмын.

Не де болса, тәуекел – тең көрейік,
Әкел бері қайғынды – тең бөлейік!
Бірімізге біріміз дем берейік,
Бір арбаның астында дөңгелейік.

Қақ бөлесің қайғынды,
Келісеміз.
Алауын да, уын да тең ішеміз.
Кезбе бақыт кездесіп қалса бізге,
Тепе-тең ғып екіге бөлісеміз!

«Өлі балық жолығар өлмегенге!»
Өлмегенге не жетсін, өлмегенге!
Өмір деген осылай, жаным менің,
Қайтер едік өмірге келмегенде?!
Көнеміз де...
Қайтеміз көнбегенде???

АЛДАМА МЕНІ, АҚ САҒЫМ

Алдама мені, ақ сағым,
Арбама енді алыстан.
Өзімше мен де патшамын,
Өзімше мен де данышпан.

Алдағын, мені арбағын,
Жалғанды кезер жоқ жайым.
Сыбаға сенен алғанмын,
Лессем енді оңбайын!

Алданып саған тау асып,
Алданып саған құм бастым.
Хайуандарменен санасып,
Айдаһарлармен сырластым.

Тұяғы күйген құланның
Шөлдерде мені қалдырдың.
Біскырған улы жыланның
Уымен сусын қандырдым!

Арбама енді,
Алдадың!
Алданып саған барғамын.
Адасып өлмей жапанда,
Қалайша тірі қалғанмын?!

ЖҮРЕК ДЕМІН АЛҒАНДА

Сандалғаны-ай санамның сан бөлініп,
Тамырымда тулайды қан желігіп.
Бара жатыр көлшіктер көлге айналып,
Бара жатыр төбелер тау көрініп.

Құмды құшқан қу тақыр баққа айналып,
Суық аяз күйдірген оттай қарып.
Әлсіз жүрек әл жиып алатындай,
Аракідік лып етіп, тоқтай қалып.

Тас көшеге табанмен сына қағып,
Қайда асығып барады мына халық?
Абыр-сабыр ағылған адамдарға
Айғай салғым келеді тұра қалып.

Көшелер де теңселіп баратқандай,
Машиналар шоршиды шабақтардай.
Бәрі қалқып барады сағым болып,
Барлығын да сағымнан жаратқандай.

Сағымменен сағым боп еріп барам,
Көңіл сұрар пенде жоқ келіп маған.
Анда-санда көзімді бір ашқанда
Алатаудың ақ басын көріп қалам.

ТАҢДАНБА, ЖАНЫМ, ТАҢДАНБА

Орманға, тоғай, талдарға
Оңаша жалғыз барғанда,
Серігін іздеп жалғаннан
Сұңқылдаса сұр көкек
Отырып ескі тамдарда,
Танданба, оған танданба!

Оңаша сон-оу тауларға
Оңаша өзің барғанда,
Құлақ сап көрші бар манға.
Сыбызғы тартып сұр бұғы,
Маралын іздеп зарлауда,
Оған да, жаным, танданба!

Сорғалап соноу занғардан,
Шаңқылдап қыран самғауда.
Серігін іздеп жалғаннан,
Оған да, жаным, танданба!

Үмітінді артып арманға,
Адасып достан қалғанда,
Өзің де, жаным, жалғызсың,
Өзіңе-дағы танданба!

Өкінбе жалғыз жүрмін деп,
Несіне өмір сүрдім деп.
Бәрінің де аты – жалғыздық,
Келеді бәрі бір-бірлеп,
Кетеді бәрі бір-бірлеп.

ТАНЫС ӨУЕН

Сірә, бізге тыныштық жоқ тұрмыста,
Іздеме оны,
Табамын деп тырмыспа.
Тыныштық жоқ,
Тыныштық бар – мәңгілік,
Тындырып бақ, ғұмыр қысқа, күн қысқа.
Тіршілікте тыныштық жоқ тұрмыста.

Демалыс ап, Кавказ, Қырым барғаның –
Бәрі өкініш,
Өзіңді өзің алдауың.

Қалай үзіп, қайда тығып, тыншисың,
Тыным бермес ойларыңның жалғауын!?

Тіршілікте анау жүрек, мынау бас
Сая бағып, сірә, тыныш тұра алмас,
Желік көңіл,
Жетім ойлар тұрғанда,
Тыншып бейқам сауық-сайран құра алмас.

(Бұл – қағида қайталаған тіл біткен)
Тыныштық жоқ!
Тыныштық жоқ тірлікте!
Тыныштық сол –
Үлкен жердің үстінде
Өткен ғұмыр,
Біткен сөйлем,
Бір нүкте...

ЖОЛЫМ МЕНІҢ БОЛМАЙ ЖҮР

Жолым менің болмай жүр көпке дейін,
Тағдырыма сондықтан өкпелеймін.
Алды тартып, өмірдің арты теуіп,
Ығыстырып тастайды шетке, кейін.

Айбын, ашу, жоқ менде адам қанау,
Менде жоқ жағымпаздық – табан жалау,
Менде – төзім,
Сірәда, жүйкем менің
Өгіздің терісінен жаралған-ау.

Жо, жоқ!
Менің өкпем жоқ тағдырыма,
Өміріме, өзіме – барлығына.
Нан батырып жесем де ризамын
Көз жасымның бір тамшы қалдығына.

Жүректе қан, кеудеде жан тұрғасын,
Көңілден күй, көзден жас сарқылмасын,
Көз жасымен тағдырым суарылып,
Жарқылдасын өмірім, жалтылдасын.

Көтеріліп көңілім шарқ ұрғасын,
Көз алдымда тағдырым қалтылдасын!
Ішек үзілсін, домбыра сынсын мейлі
Шер тарқатар шемен күй тартылғасын!

ҚАРАСАЗ

Мен бақыттымын,
Бақытты жерде туылдым.
Айналайын Қарасаз,
Қасиетінен суыңның!

Сенің әрбір бұлағың —
Менің әрбір қан тамырым емес пе?
Қасиетті тұрағым,
Қасиетінен суыңның!

Көктемде үйрек ұшып, қаз қонып,
Қараушы едім тырналарға мәз болып.
Жыр қыстап туылмас ем, сірә, мен,
Жаралмасаң өзің Қарасаз болып.

Сонау жатқан жасыл тауды көлденен
Алғаш рет ес білгенде көрген ем.
— Асқар таудың ар жағында ел бар, — деп
Әжем айтса, әй, сәбилік, сенбегем.

Қарасазым!
Айтылмаған сезім ең,
Мен іздеген бақыттың сен өзі ме ең?
Сенің ғажап табиғатыңды кімге айтам,
Кім құмартса, өзі көрсін көзімен...

ТАҒЫ ДА ӨКІНІШ

Жандарды жылы жүзді ұнатамын,
Барлығы баласындай бір атаның.
...Жүзінен, жаным, неге мұң атады,
Жаным-ау, қайтсем сені жұбатамын?

...Бір ару автобусқа жылап кірді,
«Қайтем?» деп қабағында сұрақ тұрды.
Қасына енді жете бергенімде,
Автобус мөңкіп кетіп, лақтырды.

Адамдар бір-бірімен қақтығысып,
Әлділер, әлсіздер де жатты ығысып.
Өмір бақи тоймайтын кассаға әкеп,
Адамдар әлгі аруды жатты қысып.

Бұзып-жарып қамалын адамдардың,
Қол ұшын беріп оған бара алмадым.
Келісіп аяғымды басқан жанмен,
Борышымды азаматтық тәмамдадым.

Аулақ қалып адамның назарынан,
Күндерім-ай,
Күр босқа қаза қылған!
Жұбата алмай біреуді бүгін тағы,
Жылап қайттым өмірдің базарынан.

О, менің сүттен аққан қос бұлағым,
Сендерсіз иесіз сарай – бос тұрамын.
Кәріген үндерінді есіте алмай,
Елеңдеп отыр менің қос құлағым.
Жүргенде өз өртімді сөндіре алмай,
Өртіме тәңірім әкеп қосты жалын.
О, менің сүттен аққан қос бұлағым!
Жанымды қалақаймен осқылаған,
Қайтсем мен адамдарды дос қыламын?
Қайтіп мен – керуен сарай бос тұрамын?
Түсіндім, түсінбейтін өрекепе екем,
Қалай мен адамдардан бөлек кетем?!
О, менің сүттен аққан қос бұлағым!
Айтындар, нем бар менің бөлек-бөтен?
Құттықтап құстар сайрап, сөйлеседі,
Құдайдан келген әлде дерек пе екен?!
Айтындар, мазасы жоқ бұл ғаламға,
Алысып аспан мен жер тулағанда,
Адамнан бір құрбандық керек пе екен?

Құрбандық керек болса, шалсын мені,
Үзіліп бір пенденің қалсын демі.
Жарты қасық қаныммен шөлін бассын,
Аз болса қара жерге қан сіңгені.
Мың сәлем! Қүдіретке жеткізіндер,
Құрбандық керек болса, шалсын мені!

Әлем тыныш болса екен арт жағымда,
Алға шеру қозғалыс тартқанында.
Тыныш келіп, сайрандап қайтса болды
Бір ел келіп бір елдің бақтарында.
Егін өсіп, ел жайлап жатса болды,
Сапырылмай мұхиттар жатқанында.

О, менің сүттен аққан қос бұлағым!
Қос Мекем, қос мекенім, қос тұрағым.
Мен деген — керуен сарай, келтіріндер,
Керуенсіз қалайша бос тұрамын?!
Елендеп отыр менің қос құлағым,
Келіндер, сүттен аққан қос бұлағым!

ДАСТАРҚАН БАСЫНДА

Селдетіп өткен тасқындай
Серпіліп біраз асасың.
Сергітіп кеткен мас қылмай,
Сейілді күндер жасасын!

Айналаң толы дос-жаран,
Айқара күшак ашасың.
Жауының сөзін коштаған
Жауынның өзі жасасын!

Арынға салма ауыздық,
От болсын, мейлі шок болсын.
Дүниедегі жауыздық
Көмейден өтіп, жоқ болсын!

Тамаша әзіл не түрлі,
Тартылсын ылғи табақтар.
Шөлмектегі арақ секілді
Жойылсын қырғи қабақтар!

Селдетіп өткен тасқындай
Серпіліп біраз тасасың.
Сергітіп кеткен мас қылмай,
Сейілді күндер жасасын!

ТҮЙСІК

Бір нәрсені сеземін,
Сеземін де,
Түтіндейді бір шала өзегімде.
Тақалғанда осынау кезеңіме,
Төзбеймін бе, білмеймін, төземін бе?!
Түрткілеген бір түйсік безеруде.

Ойым алан, көңіл пәс, сауық қашқан,
Осылай ма жай жүріп, анық басқан?

Осы екен ғой намысты шағып тастап,
Суырдайын күн кешу жалықпастан,
Түйсігіңді түйіп ап, ағытпастан.

Ұтылғаным белгісіз, ұтқаным да,
Жығылғаным неғайбіл, жыққаным да,
«Барар жерің – Балқантау» дейтін еді,
Балқан тауға, бауырлар, шыққаным ба?!

ЕСТІРТУ

Арпалысып алақұйын өміріммен, жырыммен,
Лашын-ау!
Білуші едім мына өмірді бұрын мен.
Сөзбен қалай айта аламын, байқайсың ба түрімнен,
Және де бір сұм қайғыға тап боп тұрмын бүгін мен,
Және де бір жас еменің құлап түсті түбірден,
Жана ғана хабар алдым...
Қайтыс бопты Нұрылден!!!

ШАЛҚЫ, МЕНІҢ ШҰҒЫЛАМ

Тағы, тағы,
Тағы да, тағы да кел,
Ағыла бер, жырларым, ағыла бер,
Бағына гөр, жүрегім, бағына гөр.
Анда-санда қаныңды бір тасытқан
Сағына гөр жырыңды, сағына бер.

Мазалай бер, мазала,
Тыным берме.
Әбігерге сала бер, ұрын кел де.
Желпіп жібер шаттықтың шәйісімен,
Бүкіл мына ғаламның мұңын бер де.

Үйіп-төгіп басыма, жұбанышым,
Бүкіл мына ғаламның қуанышын,
Жарамасаң, жүрегім, жарылып кет,
Қуанышым алдында кінәлісің.

Сок, сок, жүрек!
Сок, жүрек, қозғал, миым,
Ми қозғалмай, ойды да қозғау қиын.
Жырсыз өмір – мен үшін өмір емес,
Жырсыз өмір – мен үшін тозған бұйым.

Шалқы, менің шұғылам, көк белдеуде,
Көпір бол да, тартып ал, көк пен жерге.
Нөсерлетіп, сөндірі де таста мені,
Баяу жанып баратса от кеудемде.

ГҮЛДЕР СЕМІП БАРАДЫ

Жер ылғалын, күн нұрын көріп толып,
Бал араға бар нәрін беріп болып,
Күннен күнге дерт женген нәрестедей
Гүл сарғайып барады семіп, солып.
Көрік кеткен лала гүл, раушаннан,
Жапырағын, сабағын қырау шалған.
Сумандаған ұрыдай суық жел тұр,
Жабырқаған гүлдерге лаң салған.

Ажарымен қоштасып, алаңымен,
Гүлдер семіп барады сабағымен.
Түгі кетіп, жарғаққа айналған ба
Көздің жауын алатын дала – кілем?

Күнде көрсен тұратын күнде өртеніп,
Гүлдер сөніп барады,
Гүлдер сөніп.
Гүлдер семген,
Сарғайған дала мұнда,
Гүлсіз көркі шамалы қаланың да!
Сабағынан үзілген гүл раушан
Жазды әкетіп барады жанарында.

ЕСТІ КҮНДЕРІМ

Көңілде
Көптен бері мен
Өмірді көктем көріп ем.
Енді-енді түсініп келем,
Өткенде өткелдерінен.

Кей-кейде жығылып барып,
Кей-кейде жығылып та алып,
Өмірдің сырын ұқпадық,
Ол бізден бұғынып қалып.

Тыңнан жол таппақ та болдық,
Тыңнан нәр татпақ та болдық...

Ақыры батпаққа қондық,
Сонан соң ақ макта болдық.

...Беу, менің есіл күндерім,
Білмедім есім кіргенін.
Әйтеуір, есіп жүргенмін,
Өмірді кешіп жүргенмін.

Әйтеуір, есті білмедім,
Білмедім кештің кіргенін.
Қош енді, ескі күндерім!
Келе ғой, есті күндерім!!!

ӘТТЕҢ, ӘТТЕҢ...

Қайтейін мінезінді жарқылдаған,
Жаксылық бір өзіннен артылмаған.
Несіне көзді көріп көлгірсисің,
Жігітім, белгілі ғой артың маған?!

Әлділерді көргенде қалтылдаған,
Әлсіздерді сескентіп, жалтылдаған —
Жеркеништі осы бір салтың маған!
Ыза кернеп, бойымда қан тулаған!

Жоқ саған бес бересім, алты аласым,
Ағылтып ат жалынан мал табасың.
Бір өзін. Бір өзіннің қамқа басың,
Күнінді көре бергін жанталасып,
Қолтықтасып, кімдермен арқаласып.

Кеңесіне болайын, ақылыңа!
Керегі жоқ ойыңның бақырыма.
Әттең... Әттең... өзіндей қу сирақты
Көкпар етіп басар ем тақымыма!

СІРӘ, МЕН БАЙҚАМАСПЫН

Сірә, мен байқамаспын, байқамадым,
Қайтейін, айтарымды айта алмадым.
Шындықтың көзі шығып кете ме деп,
Әлі де тайқудамын, тайқудамын.

Осынау шуақ шашқан кең өлкеде,
Сірә, мен қаламын-ау көлеңкеде.

Шынымен жұртым маған шын өкпелеп,
Із-түзсіз мәңгілікке жөнелте ме?

Өлемін деп өкініп, сескенбеймін,
Өлмек парыз, өмірден өшсем мейлі.
Айта алмаған сөзім бар, арманым бар,
Арманымды қалдырып кетсем деймін.

Түсінем, Қасым-тағдыр қасымда жүр,
Басымда жүр, көзімнің жасында тұр.
Тым құрыса қалса екен бір шумағым
Басымдағы туған жер тасында бір.

Қайтейін, айыптымын алдарында,
Айта алмаған сөзім бар, арманым бар.
Достарым, жаман ақын жазған жырдың
Тым құрыса бір парағын аударындар!

СЕН ҮШІН

Біреулермен жалғастырып жең ұшын,
Жасап жүрсем жаным сүймес келісім,
Барлығы да,
Поэзия, сен үшін!

Сырласым-ау,
Сырымды ұқсын кім менің,
Кімге керек мұнайғаным, күлгенім?
Ай-жылымды алып қашып ілгері,
Барады өтіп,
Барады өтіп күндерім.
Жырым – сырым,
Мен сенімен біргемін!

Мәзір етіп мәпелеген жемісін,
Мәуелесе баққа толып өрісім,
Барлығы да,
Поэзия, сен үшін!

Күйінішін, сүйінішін тең бөлген,
О, Бақытым!
Мына өмірде мен көрген!
О, Тағдырым,
Сырласайық, кел бермен!
О, Құдайым,
Құлағанда дем берген!

ЖАНАШЫРҒА

Білем...

Білем...

Сендерді, туыстарым!

Өзімсініп дұрыс қой ұрысканың.

Көкпар тартсаң өзімді – өздерің біл,

Жырларымда болмасын жұмыстарың!

Жырым менің – өзімнің асау жаным,

Іздемей-ақ қой оның осал жағын.

Жырым менің алтын да, асыл да емес,

Билесің бе не заттан жасалғанын?!

Келесің сыртымнан тон пішүменен,

Жеңбексің желеуменен ішу деген...

Ақын ба от пен суды түсінбеген?!

Ақын ба жанына ақау түсірмеген?!

Ішу деген, шынында, осал жағым,

Осал жақтан іле бер, шошандағын.

...Құлы болсаң өмірдің – өзің болғын,

Қара басым құлдықтан босанғамын!

Сөз сенікі, сөйлей бер, нан табарым,

Әлі-ақ ертең әләуләй тарқар әнін.

Тұғырынды бәйгеге қоссаң – сен қос,

Тұлпарымды қор қылмай, қаңтарамын...

Түн маған ұйықтау үшін жаралмаған,

(Ұйықтасын сапарларын тамамдаған).

Алдымда сапар жолы тарам-тарам,

Ұйықтасам, барлығынан қараң қалам.

Түн менің ұйқым үшін жаралмаған,

Түн келсе, түйсік түсіп, алаң болам.

Іздеймін жоқтарымды таба алмаған,

Аңсаймын жерлерімді бара алмаған.

Алдандырып, әлдилеп кеше-бүгін,

Неше жылым өтті екен, неше күнім?

Қаншама ойлар қалды екен қаза болып

Жастығымның астында, төсегімнің?

Түңілдіріп түсімнен сикыр ашқан,
Қаншама ойлар қалды екен ұйқы басқан?
Қанша сәттер ғажайып
Ғайып болды
Оянғанда сүреңсіз сикы қашқан?

Түн маған ұйықтау үшін берілмеген,
Ұйқы тең шала-жансар өлімменен.
Қанша менің өлді екен уақытым
Ақ төсек, ала жастық кебіндеген?!

Жиылып ой қазағы, қыр қазағы,
Ақын боп Алматыда жыр жазады.
Біреулер жырыменен сарай салып,
Біреулер жырыменен ін қазады.

Әйтеуір бір келер деп дүр етер күн,
Алданып мен де босқа жүр екенмін.
Атаққа алаң болған, тиынға құл,
Өзім де ақымақтың бірі екенмін.

Қалай да қатарымнан озамын деп,
Қатындай күндестігім қозады кеп.
Сабылтып, сайқал үміт қолын бермей,
Көзін қысып, саусағын созады тек!

Несіне?
Несіне мен? Несіне мен?
Жазды екем, жанды қинап, несіне өлең?!
Жүрегіме жүк арттым несіне мен,
Жүре бермей өмірдің көшіменен?!

Соры қалың жан екем, соры қалың,
Сірә да, көп кешікпей, торығармын.
Несіне жолды қумай, сөзді қудым?
Сірә, мен бір пәлеге жолығармын!

Алматының жерінде атам жатыр,
Жалғыз бейіт құлазып жапанда тұр.
Қайтсем сені қоршаймын қыш дуалмен,
Аруағыңнан айналдым, атам батыр.

Батыр атам, сен менің жүрегімде,
Асыр салып аруағың жүр өмірде.
Аруағыңды жырыммен бір нақыштау —
Арманым да, ойым да, тілегім де...

Ұрпағыңа медет бер, ұлы бабам!
Ұлы бабам, ұлыңның құны қаран.
Қара жерге өмірім көмілгенше
Қасиетті ананың құлы болам!

Сатқан емен.

Сатпаймын дінімді мен,
Өлмейтұғын, өшпейтін күнім білем.
Алла есімі — жүрегім жұдырықтай,
Жүрегімнің соққанын біліп жүрем.

Мұхаммедтің үмбеті — мұсылманмын,
Пайғамбарым қолдайды қысылған күн.
Алсын Тағалам, ант етем, ант етемін,
Алла есімін кеудемнен ұшырған күн!

Алла — ақиқат.

Аллаға сеніп өтем,
Адалдық пен ақиқат серігі екен.
Адаспаймын, Аллама сеніп өтем,
Арамдыққа баспаймын — жолы бөтен!

Я, Жаратушы Аллам!

Қолдай гөр,
сүйей гөр мені, сүйей гөр!
Қолдары да, қорғаны да жоқ жан ем.
Жасаған ием!
Құлап барам, сүйей бер!
Пенделерге табына-табына болған ем.

Жаратушы жалғыз ием, қуат бер,
Азабымды, тозағымды жеңейін.
Жаратушы жалғыз ием, шуақ бер,
Өзіме де, өзгеге де төгейін.

Я, Аллам!
Жаратушым,
Қорғаушым,
Өзің – өмір, өзің – қуат, қорғансың.
Іші өртенсін, дұшпандарым долдансын,
Достарым кеп демесін бір, қолға алсын.

Я, Аллам!
Адамдарға қас қылма,
Сорлы қылма көк аспанның астында.
Я, Аллам!
Жауыздықтан сақтай гөр,
Жамандыққа, жауыздыққа бастырма!

Я, Аллам!
Жаратушы жалғыз ием,
Медет бер, жапандағы жалғыз үй ем!
Хал сұрар, жәй түсінер бір пенде жоқ,
Жүрек жүн, ойым опат, жанды жүйем.
Я, Алла!
Жарылқай гөр, жалғыз ием!
Көнейін, көндігейін тапшылыққа,
Жат жұртта күн кешейін жатшылықта.
Я, Алла!
Я, Атамның аруағы!
Ақырын соқтыра гөр жақсылыққа,
Сақтай гөр, соғындырма жат қылыққа!

ӨЗГЕРЕДІ

Өзгереді дүние,
Өзгереді,
Әуелден сол –
Адамның көздегені.
Кереметті ескіртіп кереметтер,
Керемет шақ ақыры кез келеді.

Жүгінейік,
Тартайық шындықты алға,
Өзгереді мұхиттар, құрлықтар да.
Өз бетімен,
Табиғи өзгерсе екен,
Ұшырамай алапат сұмдықтарға.

Шөлдер, құмдар өзгерсе бақша болып,
Жұлдыздарға адамдар жатса қонып.
Адыра қап айла, күш,
Тұрар сонда
Ақыл менен парасат патша болып.

Өзгереді, қандай сыр бар осында?
Болашаққа дүние таласуда.
Өзгерт бәрін, уақыт!
Тиме бірақ
Санасы бар адамзат баласына!

ЖЕР БАСЫП ЖҮРГЕНІНДЕ...

Құрып кетпей, жер басып тұрғаныңда
Қалай ғана жағарсың бұл қауымға?
Талай рет мойныма арқан салып,
Талай рет шақ қалдым жындануға.

Біле тұра бірісі білмегендей,
Теріс карап кетеді, тілге келмей.
Жабыла кеп жармасып, олжалайды,
Жаудан түскен түйені жүндегендей.

Түйткіл ой жүр түнерген көкейімде,
Қайтсем екен!
Жоқ болып кетейін бе?!
Сырымды да жырымды ашпай барып,
Қалсам ба екен қап-қара тасқа айналып!

Қалай ғана жағармын бұл қауымға,
Бірдемесін бүлдіріп, ұрладым ба?
...Қандай еді серінің салған әні —
«... Бөктергінің қор болған тырнағыңда»...

Неғылған ой жаншып тұрған мұншама,
Нені аңсаймын,
Кімге барып мұң шағам?!
Әуре ететін әлде, жырым, сенбісің,
Әлекке сап, әр нәрсеге жұмсаған?!

Не көксеймін?!
Неге мұнша жалықтым?!
Әлде өмірді енді білдім, жаңа ұқтым?
Қолым жетпес қуатыңа құмар қып,
Әурелеген әлде сен бе, жарық күн?!

Қатыгез қайсыбір сағатта
Өмірді келеді тастағың.
Сонда да үмітті жоғалтпа
Қаралы күндерден қашпағың.

Сабыр ет, тоқтау қыл, шеше біл,
Тағдырың улы оғын жолдаса.
Өзің-ақ ойлашы, несі өмір
Қуаныш, қайғысы болмаса.

Қай жерде тіршілік өмір бар,
Сол жерде қуаныш, қайғы да.
Болса да алдың күз, артың жар,
Төзе біл, өмір сүр, айныма.

Сағынып кеткенім-ай сол жылдарды,
Саялап, қуат етіп мол жылдарды.
Қосымды егістікке қондырғам-ды,
Шық қарып, табанымды тоң да ұрған-ды.
Сонда да сағынамын сол жылдарды,
Сабанның арасында орным қалды.

Кешкісін оранып ап ақ сабанға,
Жатушы ек бой берместей атса жауға.
Таңертең жылы орынды қия алмаушы ек,
«Тұр, тұрлап!» бригадир қақсағанда.

Қарыма қаршадайдан құрық та астым,
Масақтан дән айырып, тұлып бастым.
Қайғылы, қуанышты қайран күндер,
Қалай да мен сендерді ұмытпаспын!

Келді де соғыс деген ала шапқын,
Сайранын быт-шыт қылды бала шақтың...
Түтінін жұтпағанда жер ошақтың,
Тәттісін татпас та едім Болашақтың.

Сонда да сағынамын қайран күнді,
Сонда да жаным менің сайрап жүрді.
Қуантып жатушы еді майдан кімді...
Жылан боп, аждаһа боп түске кірді.

Егін салдым,
Мал бактым,
Тас каладым,
Сағынам да,
Жұртты да басқарамын.
Жалығам да,
Жабырқап, пәс каламын.
Жырды бірақ,
Жырды мен тастадым,
Жырдан бөлек қалмады басқа амалым.

Аласартты тағдырым, биіктетті –
Бәрі өткінші.
Қуаныш, күйік те өтті.
Екіталай кезенде енсем бұққан
Күйсандыққа саусағым тиіп кетті.

Күйсандықтан күңіреніп үн шығады,
Күй ансаған қу көңіл тыншығады.
Қарғып шығып кетердей аласұрып,
Тұтқын жүрек кеудемде тұншығады!

ӘКЕ АМАНАТЫ

(Еске алу)

Аттанарда алыс жолға,
Тапсырды әкем аманатын.
Серт етіп мен де алдым қолға,
Әкемнің берген «асыл затын».

Сұстандырған суық лебі,
Соғыс жылы, қыстың кезі.
Әкем сонда аймалап мені,
Аманат еткен мынау ед сөзі:

«Тында, балам, тында, күнім
Болуға жара қолғанат!
Кәрі анаң, сәби інің,
Барлығы саған аманат!

Мен де сенің он жасыңда,
Атадан жетім қалғанмын.

Аса ақылды болмасам да,
Аманатын алғанмын.

Санамда сіңіп, сақталып,
Әкеңнің сөзі өлмеген.
Болғанша қашан ақталып,
Тұратын бел боп көлденең.

Талпын өмір шыңына,
Жетіп те мүмкін қаларсың!
Анаңның ауыр мұнына
Сергіткіш себеп боларсың!

Сен жас буын, жаңа тал,
Гүлің де өсіп шашырар.
Сарылып оқып, білім ал,
Сөнгенше сәулең асырар».

Деп жан әкем аттанып
Кетті қайта айналмай.
Тек сол сөзі жатталып,
Жүрегімде қалғандай.

ӘКЕМЕ

Сонымен құладың ба, тас қамалым?
Қалмады күйініштен басқа амалым.
Зиратың аяқ асты болмасын деп,
Бұзылған қорғанымнан тас қаладым.

Шынымен құладың ба, шым қорғаным,
Шынымен өртендің бе, нулы орманым?
Әке, сенің өміріңді жалғамасам,
Құрып кетсін жер басып, ұл болғаным!

ӘКЕ

Әке, сенің жасыңнан асып барам.
Кезі-кезі келгенде тасып та алам,
Кезі-кезі келгенде жасып қалам,
Мына өмірге, бәрібір, ғашық балаң.

Құры алақан емеспін қуаныштан,
Қуаныштар алдымда құрақ ұшқан.

Бір арыстан өмірден өткенімен,
Өмір сүріп келеді тірі арыстан.

Өкінбе, әке, отың бар сөнбейтұғын,
Ол мәңгілік жанады көрмей тыным.
Ұрпағың бар, ел менен ер намысын,
Тірі тұрса, қолынан бермейтұғын.

Әке, сенің тастап кеткен мұранды,
Төрт немерең көрген шақта қуанды.
Терің сіңген тақияға жармасып,
Алма-кезек бірінен соң бірі алды.

Иіскейді танауларын шүйіріп,
Шешем отыр тәуба жасап сүйініп.
Мазалаған әлдеқандай бір сезім,
Тұрды менің алқымымда түйіліп.

Кейіс пішін. Келінің де тұр қарап,
(Сәбилер-ай, сәби кімді тындамақ.)
Сездің бе, әке, сенен қалған мұраны
Ұрпақтарың жатыр әне жұлмалап.

Сезбейсің-ау, сезбейсің-ау, ардағым,
Осыншама артында ұрпақ қалғанын.
Пай, пай, шіркін. Орталарында отырсаң,
Ию-қию базар болып жан-жағын.

(Сезбейсің-ау өшпегенін отыңның...)
Ортасында өзін шашқан қоқымның,
Өзің жоқсың.
Өзіңе ұсап отырмын.

Кең дүние, төсінді аш, мен келемін,
Алынбаған ақым бар сенде менің.
Бұйрат құмдар — бұйығып шөлдегенім,
Бура бұлттар — бусанып терлегенім.

Аспанындай кей сәтте күрсінемін,
Жас талындай жауқазын бүршік едім.
Кең дүние, керемет қалпынменен,
Жүрек болып кеудеме кірші менің.

Байтақ ел, балауса тау, бозаң далам,
Секілді бәрі менен көз алмаған,
Кен дүние кенде етсең сыбағамнан,
Шырылдаған сәбидей мазанды алам.

Міне, тағы ашу келіп, алқымыма тығылды,
Ақылымның есігінен аттай бере жығылды.
Көлдей тұнық көңіліме қоқыс тастап лайлап,
Кей пенделер қайнатады-ау, қайнатады-ау зығырды.

Інім айтса бас изедім, ағам айтса қош көрдім.
Жанның бәрін жатырмамай, жақсы дедім, дос көрдім.
Араларын ажырату мұншама ауыр болар ма,
Адалдық пен арамдық деп аталатын қос белдін.

Мақұл дейін, кінә өзімде, өзіме айып тағайын,
Ақ жаныма, пәк жаныма қалай күйе жағайын.
Адалсың ба, қолыңды бер, сенен тәлім алайын,
Арамсың ба, аулақ-аулақ маңайымнан, ағайын.

Арым, міне, сүттей аппақ алдыма кеп жылап тұр.
Жаутандаған жанарында жалғыз ғана сұрақ тұр.
Өмірдегі адамдықты, адалдықты теріп ал,
Қалғандарын құлан жортпас құла дүзге лақтыр!

СОҚПАҚ

Жалғыз аяқ соқпақ жатыр іргесінде үйімнің,
Соған шығу қиыны екен өмірдегі қиынның.
Жалғыз аяқ соқпақ әкеп жолға салды шытырман,
Шимай-шимай сызығындай жүрегім мен миымның.

Бұл соқпақпен әкем менің қан майданға аттанған,
Бұл соқпақпен әжемді де қабіріне ап барғам.
Бұл соқпақпен баламды да ұзатып сап мезгілсіз,
Бәрісінің жүрген ізін ескерткіш қып ап қалғам.

«Жол деген көп далала да, қия белде, жондарда
Адаспа, ұлым, андап басқын, ұрынбағын орларға», —
Деп соқпақпен ғазиз анам аттандырған мені үйден,
Бетіндегі әжіміндей айғыз-айғыз жолдарға.

Сол соқпақпен жүріп келем бір жығылып, бір тұрып,
Жол іздеймін, жол іздеймін алға қарай ұмтылып,
Жол шіркіннің орының да, жарының да көбін-ай,
Сүрінемін, жығыламын, қайта жүрем ынтығып.

Жол үстінде ор жоқ деуге қалай ғана нанасын,
Жолдар, жолдар, үйден шалғай қайда әкетіп барасың?
– Орға ұрынбай, жарға ұрынбай айналып өт! – деп маған
Бекер ғана айтыпсың-ау, бекер, бекер анашым...

ЖАСТЫҚ

Ойлайыншы, не берді жастық маған?
Үйрет деп асау берді бастықпаған.
Жастық маған от берді жалындат деп,
Жастық маған оқ берді жауынды ат деп.

Жастық мені жалтартпай шынға айдады,
Жастық менің жаныма жыр байлады.
Жастық мені шындады, шынықтырды,
Жастық, шіркін, өмірді шын ұқтырды.

Ризамын жастыққа, текке өтпеді,
Әзір тұр гүл-бағымды көктеткелі.
Жастық маған ақыл-ой, сана берді,
Амал не, жастық өзі қалады енді.

ОТЫЗДАН АСЫП БАРАМЫН

Сұктанып тұрып жанарың,
Сұрыма неге қарадың?
Солай да, солай, қарағым,
Отыздан асып барамын.

Шашымның санап әр ағын,
Таңырқай берме, қарағым.
Санаулы басқан әр адым,
Отыздан асып барамын.

Белгісі тұр ма ағаның,
Бетіме неге қарадың?
Бақытын тілеп баланың,
Отыздан асып барамын.

Қуанып кейде қаламын,
Қуарып кейде қаламын.
Аттанған ата-ананың
Артынан қуып барамын.

Әзілін қайда, қарағым,
Әжімге несін қарадың?
Артымда қалып аларым,
Отыздан асып барамын.

Солай да, солай, қарағым,
Көңілдің таппай қалауын.
Жастықтың жықпай жалауын,
Отыздан асып барамын.

ЖЫРЛАСАМ БА ЕКЕН

Жырласам ба екен, жыласам ба екен, білмеймін,
Алдымда тұрған адамды мынау кім деймін?!
Алдымда менің адасып кеткен арман тұр,
Жылатсам ба екен, жұбатсам ба екен, білмеймін?!

Алдымда менің адасып кеткен тұр арман,
Айыру қиын бейнесін сұрғылт мұнардан.
Жетілмей жатып жемісін мұның кім алған?
Алдымда менің ағаш тұр көктей қуарған.

—Танымай тұрмын, таба алмай тұрмын сені мен,
Жанарың ұқсас, жаным-ау, қайдан көріп ем?
— Ақырғы рет адасып келіп, сенімен
Сырласу үшін, мұндасу үшін келіп ем.

Жемісім менің көктеді, бірақ өспеді,
О, қашан менен жастықтың оты өшкелі!
Бір кезде сенің арманың болған емес пе ем?
Есіңе алшы, есіңе ал да кеш мені.

...Есімде, иә, есіме түсті қара қыз,
Ұмыт боп кеткен, суық боп кеткен арамыз.
Кешегі сотқар адуын жанның орнында
Тандыр боп қалған әруей отыр, қараныз.

Жастықтан жалғыз қабак пен ғана қас қапты,
Қап-қара шашы буырыл тарта бастапты.
Жалындай сүйген, жанындай сүйген «жан жары»
Оқылған хаттай төрт бүктеп, жыртып тастапты.

«Есімде менің алдына сенің барғаным,
Сананды бөліп, сөзімді менің алмадың.
Алаңсыз едің, күлкінмен ғана алдадың,
Алдадың-дағы алыстай бердің арманым.

Алыстай бердің, алыстай бердің, арманым,
Адасқан сенен, асулар тұрған алда мың.
Заулатып өткен, шандатып өткен жолыңда,
Гүл болып өсіп, қурай боп қатып қалғамын.

Есімде менің, есіне сен де алып көр,
О күннен қалған ескерткіш бар ма, алып кел.
Ілесіп кеткен, бір өсіп кеткен өзіңмен,
Жастығым қайда, жаз күнін қайда, тауып бер?»

Есігімді аштым, шығарып жолға салмадым,
Қош бол деп енді қолын да қысып қалмадым.
Байқамай қалдым, не болып кетті жан-жағым!
Үзілді ме әлде үмітсіз менің арманым.

Жанымда менің арман боп мәңгі жүр, мейлің,
Лап етіп сөнген үміттің несін үрлеймін.
Жастық-ай, сені түсіну қиын, білмеймін,
Жырласам ба екен, жыласам ба екен, білмеймін.

БІЗДІҢ ЖАҚТЫҢ ІНІРІ

Әлдеқашан жасырынды, күн батты,
Ауыл үстін алаң-елең түн жапты.
Сонау егіс даласында колхоздың,
Қызған еңбек әлі-дағы тынбапты.

Жарқырайды түнгі ауылдың оттары,
Адам даусы, пысқырынған аттары.
Қызыл сәуле бір көрініп, бір сөніп,
Белден асып машиналар кетті әрі...

Дүбірлеткен көшеміздің жан-жағын,
Дыбыстары машинаның, арбаның.
Қалтырайды қойлы ауылдың оты да,
Жағасында тасып жатқан арнаның.

...Күндегіден әлдеқайда жай тіпті,
Қыр астынан әрең-әрең Ай шықты.
Жатағынан кешеу қалған топ үйрек,
Жаңа ғана жайылымнан қайтыпты.

Көз алдымда оның кейпі, сыр, түсі,
Сыпайы бір ашық-жарқын күлкісі —
Ар жағында карауытқан қыраттың,
Әндетеді менің досым жылқышы.

Өсекшіл жел сыбырлайды алыстан,
Сырын ұрлап жастардың да табысқан.
Әлі қарап, мен де тұрмын бір үйге,
— Жұмысынан келді ме? — деп таныс жан...

Күміс жалды күн дейтін көлікпенен
Көріп келем өмірді, көріп келем.
Қуатым бар жанымда сеніп келем,
Даңғазаға даурығып, желікпеген.

Кездеседі кей-кейде босаң қайғы,
Кеспек болып алдымды шошандайды.
Кездестірем кейде бір осал жайды,
Кезі-кезі келгенде дос алдайды,
Көңіл сонда құлазып, босандайды.

Жүгірмей, желмей, жортпай, жорғаламай,
Өрмелеп шығып келем жонға қарай,
Қыран болсам қонбас па ем шынға барып,
Дариға-ай, қанатымның болмағаны-ай!..

Кем болып жаралғам жоқ мен ешкімнен,
Кейбіреуге қарыздар емеспін мен.
Пейілімді теңізбен таластырып,
Тереземді аспанмен теңестірем.

Досқа сыйын, заһарын шашар жауға,
Қарыздармен халқыма қашаннан да.
Қабырғасы қайысып қарт әжемнің,
Қалай тұрам, көзіне жас алғанда.

Қайғы түссе басына бір ағаның,
Қалай ғана шыдап мен тұра аламын.
Жасын сүртіп солардың, бірге жылап,
Бірге күліп солармен, жұбанамын.

Ести тұра шырылын жас баланың,
Қалай ғана алшандап, мастанамын.
...Тік көтеріп сәбиді уатпасам,
Сәби-халқым, саған мен масқарамын.

Сәби-халқым, сарыла сыр ақтарам,
Жалған ой, жасырын күй жырак маған.
Сенің үнің мендегі, сенің жырың,
Сенің ойың санамда тұрақтаған.

Қабағы таудың катулы,
Қар жауа ма, қайтеді?!
Бұлақтар мұнда батулы,
Мұз тұра ма, қайтеді?!

Ай туыпты шалқалап,
Шатынап аяз болар ма?!
Тыныстай қапты шартарап,
Шарқ ұрып дауыл соғар ма?!

Жапсаң жап тауды, қыратты,
Жаусаң жау, ақ қар, үш апта!
Бұйығып жатқан бұлақты
Бұркана келіп құшақта.

Дала, орман тегіс ілбіпті,
Соқсаң соқ, дауыл, серпіл бір!
Мына бір бейқам тірлікті
Желпіндір, дауыл, желпіндір.

Шалкадан туған Айды да
Орақ қып көкке шаншып қой.
Жол ашсаң мұңға, қайғыға
Тірлігің онда мансұқ қой.

Шау тартып қалыпсың-ау, қайран шабыт!
Жүруші ең кейбір жерде ойран салып,
Жүруші ең кейбір жерде сайран салып,
Шау тартып қалыпсың-ау, қайран шабыт!

Секектеп желетін де сен емес ең,
Тепектеп келетін де сен емес ең,

Ақ бұлт пен кара бұлттың арасында,
Алапат айқұш-ұйқыш төбелес ең.

Сен солай болмағанда елемес ем,
Сені мен найзағайға теңемес ем.

Шау тартып барасың-ау, шарық құсым,
Тояттап әлде жемге қарықпысың?
Бар, ұшшы!

Босатайын тұғырыңнан,
Шау тартпа!
Шынымен сен шабытпысың!?

Өлең деген тумайды жайшылықта,
Өлең деген тулайды қайшылықта.
Ақын болсаң жарқыным, алысқа аттан,
Күнделікті тірлікке бой суытпа.

Айшылық жол...
Шөлдейсін, зарығасын,
Армандайсың, аңсайсың, сағынасың.
Жол азабын көресін, көресін де
Ашынасың, біресе бағынасың.

Даламенен жүресің, тау асасың,
Сезесің биігін де аласасың.
Кенезең кепкенде бір, лай суға
Кез келген мақұлықпен таласасың.

Сапар ұзақ.
Тағы да аяндайсың,
Алыпқашпаң басылып, баяулайсың.
Ел шетіне жетесің, жетесің де
Көргеніңнің бәрісін баяндайсың.

Міне, осылай өлеңнің кілті деген,
Құйттай жүйең қалмайды сілкімеген.
Аттанам деп алысқа, айдалада
Адаспаса болғай-ды шіркін өлең.

Тау бұлағы да ағады,
Ой бұлағы да ағады.
Әрқайсысы өзінше тепкілейді жағаны.

Бірі жылжып барады,
Бірі мөңкіп барады,
Бәрісі де, не шара, аға алмайды жоғары.

Бәрісі де, ұмтыла, тек ылдиды іздейді,
Әрқайсысы өзінше,
Қатарларын түзейді.
Дарияға косылып жай тапсам деп теңізден,
Байғұстардың бәрісі күдерлерін үзбейді.

Бірі жатыр күркіреп,
Бірі жатыр жылмиып.
Бірі қалды көлдерде көмейіне құм құйып.
Асығады байғұстар.
Сезінбейді сірә да,
Барар жері бәрібір екендігін тұңғыық.

Асығады байғұстар,
Өзін-өзі қинайды...
Бұлақтардың көбісі дарияға құймайды!
Дарияны қайтеді.
Мұнысы да жөн шығар,
Мүмкін олар даласын шөл етуге қимайды,
Бар қуатын өзінің топырағына сыйлайды.

Санаулы күн,
Санаулы ай,
Санаулы жыл.
Санай жүріп самайлар ағарды кіл.
Уақытты не пайда санағаннан,
Алатұғын өмірде бағанды біл.

Қанша күнің,
Санап көр текке кетті,
Қанша жанды
Санап көр, өкпелеттің.
Адамдықтан адасып қаншама рет,
Қаншама рет ауытқып, шетке кеттің?!

Қанша жүрек түбінде тұрақ тептің,
Қанша жанның жүзіне шуақ септің?
Қаншама рет қуанып бардың-дағы,
Қанша адамның алдынан жылап кеттің.

Ал, канеки,
Санап көр, санағышым!
Сарқылмастан тұрғанда сана-күшін.
Не жақсылық көрсетті адам саған?
Не жақсылық жасадың адам үшін?

Жүрегімде жүргені-ай бір қауіптің,
Сабағындай шырмайды шырмауықтың.
Үмітпенен, арманмен, күдікпенен,
Өтіп жатыр зымырап зырлауық күн.

...Шешем менің еңкейіп бара жатыр,
Қай күні келер екен нала «батыр».
Жел маған сыбырлайды аят оқып:
«Бір күні айырыласың, қара да тұр».

Кім білсін, көңіл, қандай күй кешеді,
Қаңырап қалуы оңай үй кешегі.
Аландаймын алтыным жоғалғандай,
Анамның көрінбесе кимешегі.

Шешем менің — иілген сұрау белгі,
Сөл ғана шаттық көрді, жылау көрді.
Қалай ғана қалпына келтірерсің,
Дауылдар майыстырған мынау белді.

Ұлың сені ұрмаққа бергісі жоқ,
Ұрмағың да тамұқ қой — көргісіз от.
Осылай көз алдымда жүре берші,
Сұраулы сөйлемдердің белгісі боп.

НЕГЕ ЕРТЕРЕК СУАЛДЫҢ

Неге ертерек суалдың, жаңым Анам?
Қалжыраған қозынның халы жаман.
Өзің берген уызды іздеуде әлі,
Жетім қозы күзетке маңыраған.

Таста тұнған тамшының сынабынан,
Татып көрсе таудың да бұлағынан;
Бір кезде өзің иіскеп қоюшы едің,
Тартады енді біреулер құлағынан.

Бар айыбы – сусынын басканы ма?!
(Барлық жердің шөлі тұр баста мына).
Барлық жердің іздеді аспанынан,
Тәтті уызың шынымен тастады ма?

Іздей-іздей еріні кезергенде,
Еміп көрді көлден де, өзеннен де;
Еріп кетті ақыры болмаған соң,
Емін-еркін жүретін көзелдерге...

Олар оны бастады ойға-қырға,
Мұрша бермей отыру, ойлануға.
Сұйық заттың бәрінен сүт іздеймін,
Ақ уызды ащы су жойғаны ма?!

Неге ертерек суалдың, жаным Анам?
Ақ уызды қай жерден тауып алам?
Азаматпын арда емген деп жүруші ем,
Жан екем уыздыққа жарымаған!

Тағы да күз, тағы, міне, сары танды ұзақ түн,
Уысында тағы да мен ұйқы дейтін тұзақтың,
Ой-хой, шіркін, тағы да бір күзді, міне, ұзаттым.

Өмірімнің есейгенін сезінемін күзде мен,
Алдағыма асығамын, өткенді әсте іздемен,
Ой-хой, шіркін, болашаққа құмармыз ғой біз деген.

Жүрші, жаным, қоңыр күзде серуендейік жырақта,
Қайтқан құстың әуенімен қоштасайық қыратта,
Күз өткенге кейімеймін, сағынамын бірақ та.

Қайтып бара жатыр, әне, сағыныштар-тырналар,
Ақ қайындар, тал, теректер... алтын сары сырғалар,
Туған жердің кеудесінде тұнжырайды жылғалар.

Қайда кеткен жасыл алқап, жасыл орман, жасыл маң?
Қайда кеткен жақұт гүлдер паң далаға шашылған?
Қайда кеткен, қалай өткен, кімге барып бас ұрған?!

Қалай біздер қапелімде аңғара алмай қалғанбыз?!
Әттеген-ай, неткен аңқау, неткен аңқау жандармыз?
Келіп қапты-ау сағыныштай сап-сары ала арман-күз...

Азамат едің тәп-тәуір,
Барасың болып жат бауыр.
Жалт беріп, сырғып кеткенін
Жаныма менің батты ауыр.

Айырылып достан жаны ізгі,
Ауырлық басты, сеземін.
Адасқан құлын тәрізді,
Апыр-ау, қайтіп төземін?

Көңілге салдық босқа кір,
Кіре алмай достық тыста жүр.
Қуатсыз қалған дос та бір,
Қанатсыз қалған құс та бір.

Бауырын бауыр қия ма?
Табысайықшы қайтадан?
Қос-Ана бір-ақ ұяда,
Балапан едік шайқаған.

Азамат едің тәп-тәуір,
Барасың болып жат бауыр,
Толғанып кел де, тап бауыр,
Томсарып жүрер шақ па бұл!..

Жоқ күндерім бар күндермен өтеліп,
Баршылыққа, таршылыққа ет өліп,
Күйігім мен қуанышым қолдасып,
Келе жатыр мені иыққа көтеріп.

Екі дүние, екі мінез әр алуан,
Екеуі де орын тапқан санамнан.
Бакыт деген осы ма әлде, кім білсін,
Қайғы менен қуаныштан жаралған?!

(Мен еріксіз екеуінен қаймығам)
Қуанамын, қуанам да қайғырам.
Күйініш те маған керек сияқты,
Күйінішсіз шаттығымнан айырылам.

Жоқ күндерім бар күндермен байыпты,
Бар күндерім жоқ күндерге айыпты.

Мәңгі-бақи шаттықта өту мүмкін бе?
Адаммын ғой, қайғыру да лайықты.

Аң емеспін, адаммын ғой, санам бар,
Шаттығымды бөлісіндер, жарандар!
Көкте күнім тұрған сәтте нұр шашып,
Жай орнатқан бұлтыма да қарандар.

Заулап өткен заман-ай құр аттайын.
Сырғанаған күндер-ай сынаптайын.
Өксі, көңіл, өткізген сәттеріңе,
Өксі, көңіл, мен сені жұбатпайын.

Белгісіз, қыр аса ма, сай бара ма,
Асығады осы өмір қайда ғана?!
Көшін тартып барады шіркін жастық,
Оянғасын қарасам айналама.

Қалмасам деп сол көштен далбасалап,
Жалын тартып асаудың жармасам-ақ,
Адуын ат ауыздық салдыртпайды,
Қараң қалған мені бір жанға санап.

Әттең-ай, құлағыңнан басып тұрып,
Басып тұрып арқанды қасып тұрып;
Жастық көшін жалтартпай қуар едім,
Шалқыта көбігінді шашып тұрып...

Өксі, көңіл, мен сені жұбатпайын,
Өксі берші жалғыз тал бұлақтайын.
Күзден қалған күрең бір жапырақтай,
Жармасып ап жағанда шуақтайын.

Жалаң аяқ жар кешіп,
Қызыл аяқ қыр кешіп,
Қыр гүлімен бірге өсіп,
Қыр желімен бірге есіп,
Торғайлармен тілдесіп,
Торы тайға мінгесіп,
Тобын жазбай топ бала
Жүретін ек гулесіп.
Орман, таулы туған жер —
Ортақ бізге бір бесік.

Оны да біз атқардық,
Жігіт болдық, мақтандық,
Тартып мініп ат жалын,
Жеке-жеке аттандық,
«Өнерімізді» ақтардық,
Өршелендік мақтан ғып,
Өкініші сол ғана —
Өзді-өзіміз таң қалдық.

...Орақ мұрын, қыр мандай,
Маңғаз жігіт жүр бүгін.
Өзі ұстап тұрғандай
Туған жердің түңлігін.
Сақтап қалса, жарады,
Азаматтың тірлігін,
Сәби шақтың бірлігін...

ЖОҚ, ДӘРІГЕР

Жүрегіме жүк артып жүргенімде,
Қажыдың ба, байғұсым, білмедім бе?
Шайпау тиіп, шаршатып кім көрінген,
Уландың ба білмеймін, кірледің бе?

Бары ақиқат бір дерттің жүрегімде,
Дәрігер-ау, арқалап жүремін бе?
Сорлайтындай соншама кім едім мен,
Неге аяныш атасың іреңіңнен?

Айтып өлтір, қайтесің босқа ойланып,
Жүрек дерті өлімге бастай ма анық?
Адасам ба өмірден жастай қалып?
Ет жүрегім кете ме тасқа айналып?
Неге айтпайсың, тұрғанша босқа ойланып?

Пері соққан пендедей есі жарым,
Тамырымда тулайды есіл ағын.
Бұл жүректің білмеймін, несін алдым,
Несі жоғын білмеймін, несі барын?

Қаным қайнап барады, қаным қайнап,
Бір амал тап, дәрігер, халімді ойлап.
Алауыртқан ақынның қолын байлап,
Әкетпесін ажал кеп, өлімге айдап.

...Жок!
Дәрігер!
Орнатпа баска жүрек!
Басқа лүпіл жасама, басқа леп.
Қалай айтам, бүлінген жүрегімді,
Білдірмей доғдыр алып тастады деп?!

Өңгеріп өгей жүрек қайда барам,
Өзгенің ғұмырын қалай пайдаланам?
Сыйыңа рақмет, қайран Адам!
Өзімнің жүрегімдей қайда маған?

Алмастырам!?
Дедің-ау, алмастырам!..
Сірә, менің жұлдызым жанбас бұдан.
Өзімнің жүрегімді жерлеп келіп,
Өзгенің өмірін қайтіп жалғастырам?

Тула, Жүрек!
Өкінем мен несіне!?
Туған жүрек,
әрине,
өлмесін бе?

..Жок!
Дәрігер!
Қозғама,
дамылдасын,
Әрбір жүрек өзінің кеудесінде!

Жарық дүние-ай!
Жарығың неткен жақсы еді!?
Жаңылыспасын,
жарым деп айтсам нақ сені!?
Құшаққа сыйсан,
құшырым қанып,
өбер ем,
Құшақтап тұрып, өлер ем.
Жарық дүние,
жанарым менің жайнаған!
Жап-жарық неткен айналаң!?
Нұрыңа сенің
миллион бояу ойнаған,
Құмартып кетер
комағай көзім тоймаған...

Құмған алған,
Суға барған,
 Сұлуымды сағындым.
Сырғаланған,
Қуған арман,
 Құлынымды сағындым.

Түйнектер мен
Жидек терген,
 Нуларымды сағындым.
Үйректермен
Иректелген,
 Суларымды сағындым.

Тынып тіптен,
Түлік біткен,
 Жусағанын сағындым.
Жиі беттен
Сүйіп өткен,
 Қыр самалын сағындым.

Безінбейтін,
Сезінбейтін
 Аңғал кезді сағындым.
Өзім дейтін,
Сезім дейтін –
 Жанған көзді сағындым.

Бір әңгіме қозғашы ауыл жайлы,
Бұдан артық рақат табылмайды.
Бұлдырасын өткен күн сағымдай бір,
Бір әңгіме қозғашы ауыл жайлы.

Қар да ілігіп қалған-ды тау басына,
Мүз тонды ма бұлақтың жамбасына?
Суық келіп, суыр да жатқан шығар,
Қамдап алып азығын қамбасына.

Төрт түліктен төгілген шалқар әнді,
Ұзатқан-ды, жайлау да тарқаған-ды.
Ескі жұртты тіміскіп, қорқау әлгі
Қажалап та жүрген-ді қаңқаларды.

Сағыныштай сарғайып жанды ма күз,
Сары шәйі жамылып алды ма түз?
Курайларын сынсытып сыбызғыдай,
Қаңбағы ұшып, қаңырап қалды ма аңыз?

Әңгімеле тауын да, даласын да,
Қырқасын да, сайын да, саласын да.
Ақбоз үйдің түндігін желпілдетіп,
Қонды ма кеп қойлы ауыл Қарасуға?

Қарасуға қосылып тұна барып,
Жатқан болар іргеде бұлақ ағып?
Арып келіп, тойынып қайтқан болар,
Топ тырналар аспанға сына қағып?

Жасасаң қайыр,
қарыз деп айтпа,
жарқыным!

Қарыз ғып берсең,
қажет те емес алтының.
Өгіз боп саған,
өткерер менің жайым жоқ.
Өмірдің қалған тамтығын.

Ақ уыз берді,
қарыз деп Анам айтпады,
Мойнымда әлі,
Әкенің қарызы қайтпады.
Қарыз демей-ақ,
камқоршым болған дос қанша,
Қайтарар едім,
қайтейін, мені байытпады...
Еліме мәңгі
қарыздар едім қашаннан,
Өтермін қашан?
Кетермін қайда?
Қарыз деп айтпас,
қайырымды мынау өмірге,
Қарыздар болып жасалғам.
Қарыз деп айтпа,
жасасаң маған қайырым,
Қайтара алмаспын,
белгісіз менің байырым...

Мен деген,
 жолдас, жарлының жалғыз тайымын,
Ағытып болмас айылын!..

Кейіме, інім,
Сен татқан мұнды мен емгем,
Кеткемін сосын,
Өзімді-өзім жебеумен.
Анамыз жомарт.
Бабамыз жомарт дегенмен,
Жыламай жатсақ,
Жарылқап, емшек берер ме.

Кейіме, інім,
Кездескен мұнға алғашқы,
Кесірлі шақтың болмасын тіле алды ащы.
Қып-қызыл шоқтан суырып алып зергерлер,
Салмай ма суға сертке ұстар семсер-алмасты.

Кейіме, інім,
Керемет күндер алдында.
Кемсіне берме,
Керенау тартса, тағдырға.
Сүрініп кетсең, қарғып тұр қайта, даярлан
Кедергілерден екінші рет қарғуға.

Келіпсің інім,
Кенесіп қайттың көктемде.
Кейітпес едім,
Болмады билік тек менде.
Жұлмалап, тонап, қалдырып мені шеткеріге,
Жымысқы-уайым жылысып саған жеткен бе?!

Қазынам бар.
Біреуге берсем бе екен?!
Өкпелейді-ау бермесем,
Берсем, бөтен.
Бар байлықты қойныма тығып алып,
Әлде мына құмдардай өлсем бе екен!?

Қазынам бар,
Біреуге қисам ба екен!?

Ренжиді-ау қимасам,
Қисам, бөтен.
Әлде мына даладай бар байлықты
Бір өзім иемденіп, жисам ба екен!?

Қазынам бар.
Тәуекел, сатсам ба екен?!
Өзіндікін өзгеге сатсаң, бөтен.
Әлде мына таулардай бүркеніп ая,
Бүк түсіп, теріс карап жатсам ба екен?!

Қазынам бар.
Қисапсыз шектеледі.
Қызғанады біреулер, жек көреді.
Бермеймін де сатпаймын, көрсетпеймін!
Алам десең,
Алдымен зертте мені...

Туады, туады әлі нағыз ақын,
Нағыз ақын бал мен у тамызатын.
Жесірдің айырылмас сырласы боп,
Жендеттің көзінен жас ағызатын.
Туады, туады әлі нағыз ақын!

Жыр сөздері жай болып атылғанда,
Атылғанда, аспаннан оқылғанда,
Мылқауларға тіл бітіп, керең естіп,
Жанар пайда болады соқырларға.

Қашанғы қалжыраймын, ойлап өтем,
Қашамын, қайрылмаймын, қойға кетем.

Аламын да таяғын Шопан-Атам,
Ақ қойларымды өргізем, жоталатам.

Шыңға барып шыңғырып мұң шағамын,
Тұмшалағын жасыл тау, тұмшалағын.

Мұң шағамын?!

Мұңы бар күйкі ме едім?!

Ақ тауға алты қанат үй тігемін.

Ойнактатып мінем де Күреңімді,
Оқалатып қоямын жүгенімді.

Көк шалғынды көсілте жүзіп келіп,
Қымыз ішіп жатамын, қызық көріп.

Қасқа бұлақ бесікті тербетеді,
Қасқыр жүрек ұлдарым ер жетеді.

Қойларыммен тау асып, тау барамын,
Бір қоныстан бір қоныс аударамын.

Қашамын, қайрылмаймын, қойға кетем,
Жетеді өзімді-өзім алдағаным!..

Жүрегіме жүк артып,
жүрегіме жүк артып,
Жүдедім бе?
Білмеймін,
Жүдедім бе мұнартып?!
Жігеріме, білмеймін,
Жібердім бе мұң артып?!
Жүремін де, әйтеуір,
жүремін де құмартып,
Жүрегіме жүк артып.
Мен іздеген нұр-бақыт,
ұстатпаса, зуласын.
Тек жүрегім бір уақыт,
Жүксіз қарап тұрмасын.
Жүрек болып туғасын.

ЕКІ ІНІМНІҢ НАЙЗАСЫНЫҢ ҰШЫМЫН

Мен – Үйсінмін,
Қауға берсең, қауға бер,
Қан ағызып, үйренгем жоқ жаулап ел.
Дауы да жоқ, жауы да жоқ, тып-тыныш
Бауырларым, біздің асқар тауға кел.

Мен – Үйсінмін,
Мал бақ десен, мал бағам,
Еш жамандық көргемін жоқ қауғадан.
Мен – Үйсінмін,

Ұлы жүзбін, ұлымын,
Ұлымын деп, ұлыққа да бармағам.

Ортадан да, Кішіден де кішімін,
Ұлымын деп көрсетпеген қысымын.
Ел басына екіталай күн туса,
Екі інімнің найзасының ұшымын.

Мен – Үйсінмін,
Ұлы десен ұлымын,
Кісіліктің, кішіліктің құлымын.
Бөлінбеген еншім даяр, екі інім,
Желпідетіп, жетіп келсе тұлымын...

Ойым бар менің,
Ойым бар менің ерекше.
Жақсылық жауып,
Дүниені мынау сел етсе,
Жауыздықтардың, жамандықтардың барлығын
Көрге алып кетем керексе.

Адамның бүкіл айыбын
Арқалап алып,
Азабын өзім көрер ем.
Жамандық басқан денемен,
Жандырып жатқан,
Тондырып жатқан тамұққа
Жамандығыммен төнер ем.

Бүкіл дүние жамандықтарын
Артындар маған, көтерем!
Қарызым болсын өтеген,
Жауыздық біткен менімен ғана бірге өлсе,
Бүгін-ақ өліп кетер ем.

Армансыз барып,
Көрімнің аузын жапқасын,
Дүниедегі тірілер
Жамандық іздеп бақпасын!
Жауыздық жатқан,
Арамдық жатқан көрімнің
Қақпасын келіп қақпасын!

КӨКТЕМ ДЕ КЕЛЕР

Көп кешікпей көктем де келер енді,
Көгеретін тіршілік көгереді.
Қу бұтағы арса-арса кәрі еменге,
Келер көктем, білмеймін, не береді?

Көп кешікпей көктем де келер енді,
Көгереді ауылдың төңірегі.
Ерте кеткен досымның қабірі тұр,
Келер көктем, білмеймін, не береді?

Көп кешікпей көктем де келер енді,
Барлық нұрын көл-көсір төгер енді.
Сағынышын сарыққан, жапа-жалғыз,
Менің жесір жеңгеме не береді?

Көгереді...
Барлығы көгереді:
Ой да, қыр да, даланың төбелері.
Әлі құрып баратқан ауру досқа,
Осы көктем, білмеймін, не береді?

Көп кешікпей, көктем де келіп қалар,
Есінетіп, есіртіп, ерікті алар.
Азан-қазан аспанның қоңырауы,
Жақсылықтан тұрса игі беріп хабар...

Апырым-ай,
Туған жер-ай!
Тендесер кім,
Бұл жерге сен болмасаң, келмес едім.
Кіндігімді байлаған қазығым-ай,
Сен болмасаң, бұл манды көрмес едім.

Жат көзімен қарайды адамдарын,
Жақын тартар құрбы да таба алмадым.
Жас отаудың есігін ашып қалып,
Айлам құрып, қайыра жаба алмадым...

Кел демеді немесе кет демеді,
Несін маған, білмеймін, өкпеледі?!
Сені сүйген жүректі, туған өлкем,
Сен өсірген біреулер жек көреді.

Туған елім,
Көрмесем сағынамын,
Кетсем ізім өзіннен табылады.
Жасыра алман, інінің отауынан,
Ыстық маған атаның шаңырағы.

Ауыздықтап тұра алсын арманды кім,
Жай таптырмас жаныңа жалған бүгін.
Байыздамай өмірден біз де өтерміз,
Болашаққа қалдырып қалған жүгін.

Армандаймыз, аңсаймыз, қиялдаймыз,
Мына думан өмірге сыя алмаймыз.
Бос қиялмен өтпесек жарар еді,
Көктемеген егінді жия алмай біз.
Өзімізді, себебі, жиі алдаймыз,
Өзімізден-өзіміз ұялмаймыз.

Қадірлі дос!
Қайтесің, ренжіме,
Айтпай-ақ қой,
Халінді білем, білем!..
Таппай жүрсің сырласар сыңарынды,
Жібі түзу жан іздеп жылы өңдіден.
Айтпасаң да халінді білем, білем...

Жанның бәрін жаныңа дос санадың,
Дос санадың...
Қалмады басқа амалың.
Ал, жүрегін?..
Жүрегін тулап жатыр,
Қирата алмай кеуденің тас камалың.

Бәрі де алдыма бас иер менің,
Бір күдірет қолыма тиер ме еді,
Қызылшақа сәбидей жүрегінді,
Босатып ап түрмеңнен, сүйер ме едім.

Санаулы менің сағатым,
Санаулы менің күн, айым.
Асығам қалмай тағатым,
Асықпай қайтіп шыдайың.

Шау тарта жаным бастады-ау,
Айларды қуып жылдарым,
Айтылмай қалса масқара-ау,
Ашылмай жүрген сырларым.

Күні ертен өліп кетердей,
Жастыққа қорқа бас қойдым.
Өмірім босқа кетер ме ей,
Өруін таппай таспа ойдың?!

Күндер-ау, күндер, көктемдер,
Қасымнан менің кетпендер?!
Әуелде неге жараттың,
Көпсінсең мені көк пен жер?!

Біреулерді мерт қылып аламын деп,
Ашуыма ауыздық саламын кеп.
Тентек іні бетіме тік қараса,
Жасқанамын жандай-ақ залалым көп.

Бағамын деп әркімнің қас-қабағын,
Балам қабақ шытса да жасқанамын.
Сәлемімді біреулер алмай кетсе,
Екі иығым салбырап, пәс қаламын.

Досым өтсе алдымнан қырын қарап,
Бозторғайым кеудемде шырылдамақ.
Естігісі келмейді бәтшағардың,
Қорғасынмен құлағын тығындап ап.

Қайсыбіреу, қарайды айдаһарша,
Тұрпайы әзіл, түрпі сөз – қайда барсам.
Қайтер еді, о жардың шарығына,
Ашуымды қайтадан қайрап алсам?!

ӨМІР ДЕЙТІН

Өмір дейтін тайғанақ мұз-айдында,
Жырлап кетем, алдымен жылаймын да,
Сөредегі кермені кесіп өтсем,
Маған әлі жетпейді құдайдың да.

Мұң мен зарға ондайда шаң қаптырам,
Қайғы дейтін қаншықты қан жаптырам.
Ұры-уайым тиер деп қай жағымнан,
Секем алған киіктей аңдап тұрам.

Аттай жүріп өмірдің баспалдағын,
Бірі менмін қайғыдан қашқан жанның.
Көзім жасын көл етсем сөнер ме екен,
Көмейімнен лапылдап, шашқан жалын?!

Жоқ сөндірмен, сөндірмен, жыламан да,
Қуаныштан мұң жуық тірі адамға.
Дариясы өмірдің шайқалмайды,
Дәрмені жоқ бір пенде жылағанға.

Жүргемін жоқ қайғының жүгін артып,
Ер сүрінсе еңкеймес, жығылар тік.
Бөліп, жарған қайсыбір қуаныштан,
Ойландырған оңаша мұңым артық...

Сусыны жоқ жолаушыдай кезерген,
Сусыным бір қанбай қойды ежелден.
Ол – жүректің шөлдегені сезем мен;
Төрт аяғын жағалатып буырылдың
Бұрқыратып, кең өлкемді кезер ме ем?

Сусыны жоқ жолаушыдай қаңсыған,
Сусыным бір қанбай, мені жаншыған.
Жүректің бір қалағаны бар шығар,
Қаталаған шөлімді бір басар ма ем,
Сусын ішіп даладағы малшыдан.

Шөлім неге, шөлім неге қанбайды?
Төтті де іштім,
ащы да іштім,
нанбайды...

Жүрек нені, жүрек нені талғайды?!
Қыр басында отыратын ауылдың
Қымызымен жібітер ме ем тандайды...

Аулақ, аулақ,
Аулақ менің жанымнан!
Қара уайым кара шәлі жамылған.
Жазбын әлі гүлім жаңа жарылған,
Бұлбұлымды ұшырғам жоқ бағымнан.

Жалт бұрылып, жанарымнан шашқанда от,
Жатыр екен жүрген ізім дастан боп.
Бар сырымды түгел әлі ашқам жоқ,
Дүлдүліме әлі камшы басқам жоқ.

Кейімеймін, кейімеймін тағдырға.
Артта уайым, ал қуаныш алдымда.

ШАРШАДЫМ БІЛЕМ

Шаршадым білем,
Жантая кеткім келеді.
Миыңды жеген, құрысын бүйткен өлеңі!
Күйзеліп тапқан көңлімдегі көрікті ой,
Аузымнан түссе адыра қала береді.

Өлеңі құрысын,
Таппадым одан миятты,
Жазбай-ақ қойдым,
Жазғаным енді ұят-ты.
Менсіз де мына ғаламат жырау-дүние,
Өзінен-өзі жырланып жатқан сияқты.

Өткізіп жылдар,
Өткізіп айлар,
Бекер күн,
Болғансып ақын,
Мұрнымды несін көтердім?!
Өлмей-ақ жүр ғой,
Өлең жазбаған адамдар,
Өлеңсіз мен де,
Өмірді бірдене етермін.

Жанды да жансыз,
Көрінген заттан сыр бағып,
Өлетін болдым,
Өзімнен-өзім ұрланып.

Шаршадым білем,
Жатпасам енді болмас-ты.
Жұрт кетіп жатқан
Қара теңізге бір барып...

АВТОГРАФ

Көрер едің,
Шаламын ба, отпын ба,
Білер едің,
Ақынмын ба, жоқпын ба?..
Кектендірген хан Жәңгір де жоқ мұнда,
Кектенетін Махамбет те жоқ мұнда.

Түсінер ен,
Езбін бе, әлде ермін бе,
Байқар едің,
Артықпын ба, кеммін бе?..
Мен Спартак бола алмадым, не шара,
Сенің өзің Цезарь болып көрдің бе?!

Сырым да – осы,
Жырым да – осы,
Алдында.
Байқашы бір,
Бықсыдым ба, жандым ба?
...Махандар жоқ,
Махандардың сарқыты –
Мұқағали Мақатаев бар мұнда!

АЙХАЙ, ДАЛАМ

Аһ, далам, айхай, далам, сағым далам,
Бір бұдыр жоқ-ау көзге шалынбаған;
Аспан құлап кетсе де тарынбаған,
Бір ғаламат бойында сабыр бар-ау.
Аһ, далам, айхай, далам, сағым далам!
Төсінде атылмаған жанар таулар,
Вулканын түншықтырып, дамылдаған.

Боз далам, күрең далам, жасыл далам,
Кісі емес саған келіп бас ұрмаған.
Құныға құшырым бір қанбай қойды-ау,
Қалай ғана құшармын ғашық-далам?

Кұшактан шығармаспын деген едім,
Дәрменсіз ғып жараттың неге мені?
Өзіндей алып болып тумаған соң,
Адам болып жүрудің не керегі...

Сонда да сүйіп өтем, сүйіп өтем,
Сүйе тұра құша алмау – күйік екен.
Алыптан алып болып тумаған соң,
Адам болып жүру де қиын екен...

Бір күні,
Бір жылдары,
Бір заманда,
Уақыт қуатымды ұрлағанда,
Шабыттың ақ бастауы құрғағанда,
Шынымен қалам алып, жыр жазам ба!?

Жүректе от,
Ойда жасын қалмағанда,
Тағы да жыр жазам деп қарманам ба?!
Жастықта жазып кеткен жырымды оқып,
Танданам ба, кім білсін, алданам ба?!?

О, Муза!
Мәңгі жастық!
Қайран досым!
Қай күні ауар екен сайран қосым.
Поэзия – жастық қой жалын ұшқан,
Жас күнде жазғанындай қайдан болсын.

О, Жастық!
Сен өлгенде, мен өлемін,
Сенсіз мен қиылған бір бөренемін.
Көнеремін, білемін, көнеремін.
Көгере бер мәңгілік сен, өлеңім!..
Жырсыз менің өмірге не керегім,
Жырдан басқа жұртыма не беремін.

СЕЗІМ

Арпалысып ақылмен, төзімменен,
Бір сәт те дем алмайды сезім деген.
Шыр етіп жерге түскен шілдеhana,
Келеді дүниені кезуменен.

Жанымды тыншытпайды сезім деген,
Қалай жүр, япыр-ау, төзіп денем?!
Қаншама күндер өтті дамылдамай,
Қаншама түндер өтті көз ілмеген,
Білмеймін, не іздейді сезім менен?!

Белгілі шегі де жоқ, жоқ тұрағы,
Белгісіз, қайда апарып соқтырары.
Не, сезім, мені бір күн от қылады,
Не, сезім, мені бір күн жоқ қылады!..

Қаншама көлденеңнен өтті қарғып,
Әлемге әмір беріп, етті жарлық.
Ғаламдық заңдылықты мойындамай,
Жүргені, барды жоқ қып.
Жокты бар ғып.

...Адамның сезімінен сезіктенбе,
Сезімді сезіне біл, төзіп, көн де.
Ақыл менен парасат бұғынады,
Шынайы шын сезімге кезіккенде...

Жазғырма мені, жан-аға,
Жаманға мені балама.
Жалғыз түп емен көріп пе ең,
Жабырқап тұрған далада?
Емен деп мені бағала.

Еменде жапырақ-жүректер,
Үп етсе самал дір еткен.
Осынау елсіз жапанға,
Жападан-жалғыз кім еккен?

Далада дауыл болғанда,
Сая жоқ жанын қорғауға.
Ұшайын десе қанат жоқ,
Қорғанға – алыс орманға.

Жазғырма мені, жан-аға,
Жаманға мүлде балама.
Бұлаққа барсаң, жалғыз түп,
Талшыбық тұрар жағада.
Шыбық деп мені бағала.

Кеткенше кыып әлдекім.
Емен де, мейлін, тал дегін.
Әзірге менің бар демім,
Осындай, аға, халдемін...

ЖҮРЕГІМ, ЖҮЙКЕМ, БАР ТҰЛҒАМ

Жүрегім, жүйкем, бар тұлғам,
Бұл күнде сымдай тартылған.
Лүп етіп самал сокса да,
Ызындап қалар антұрған.

Ызындап, нәзік үн шығар,
Үн шығар-дағы тұншығар.
Шегіне жеткен сым-ішектер,
Үзілейін деп тұр шығар...

Алдыма өзің келгесін,
Аянам енді мен несін.
Үзілсе, мейлі, үзілсін,
Басып бір көрші пернесін.

Баяғы сазы бар ма екен,
Қуаныш па екен, зар ма екен.
Сыңғырап тұрған сым-ішектер,
Бұл күнде қандай халде екен?!

Саусағың салып пернеме,
Сазды үнің шығар тербеле.
Тыншып бір тұрған тұлпарым,
Тықыршып қалсын кермеде.

Бұл күнде сымдай тартылған,
Жүрегім, жүйкем, бар тұлғам,
Айныма осы қалпыңнан!
Айныма осы қалпыңнан!!!

АЙЫҒЫП КЕЛЕМ

Айығып келем.
Айығып келем бәрінен.
Емделіп жүрмін,
Жақсылар берген дәрімен.
Мен үшін өмір тарылған емес, әлі кең,
Кеністіктерге сапарға шығам әлі мен.

Сауығып келем,
Жинап та келем есімді.
Сағынып қалдым,
Саламат өмір кешуді.
Тағат таппастан,
Тартамын алға көшімді,
Жанып бітпестен жазбаған маған өшуді.

Қиын ғой
Қиын...
Көшінді жолға доғарған,
Жана алмай бықсып, ошақта отың жоғалған,
Жаға алмай сөнсең жалын мен отты –
Сол арман,
Жалындап тұрып,
Өртеніп кетсең, жоқ арман!

Жарығым-ай!
Тұман торлап жүзінді қалды ма-ай!
Деуші еді ғой: «жалғыздың жары құдай»,
Неге таси береді каным ұдай?!

Жалт етеді бір үміт, тайып беріп,
Жалынамын жанымды жайып көріп.
Қаным сыймай барады арнасына,
Қосылғандай Ілеге Жайық келіп.

Селдеткенде, екі өзен тасығанда,
Тал қармаймын, жағаға асылам да.
Шыңыраудан шыға алмай шыдам кетіп,
Тағдырыма шынымен бас ұрам ба?!

Қорқып тұрам орнымнан, қорқып жатып,
Толқын кетіп барады, толқынды атып.
Бәрі келіп, тоғысып,
Жүрегімнің
Жағалауын тебеді солқылдатып.

Сокқанда кеп миымның жар қабағын,
Бір минуттық тынымға зар боламын.
Менің жарық дүнием, шуағынды
Ала кетсем деймін де, қарманамын...

Жаз едім кеше,
Айналып күзге барам ба!?
Жалын жоқ,
От жоқ, жасыған мынау жанарда.
Ауытқып кетті аймалап тұрған самал да,
Кеулеп тұр міне,
Дауыл ма, әлде боран ба?

Бұлттанып кеттім,
Бусанып, әлде жауам ба?!
Жел айдап, әлде жердің түбіне ауам ба?!
Қалса екен нәрім ауамда, мына даламда,
Түспесе екен көлеңкем тірі адамға.

Күз болса, болсын!
Үмітімді әсте үзбен мен.
Көктемнің сепкен жемісін маған күз берген.
Сырласып тұрам,
Орылған алқап,
Сыбызғы тартып қурайдан,
Қуарған құла түздермен.

Күз болып тұрып,
Бақтарды ойға батырам.
Күз болып келіп,
Қасыңа, қалқам, отырам.
Отырам-дағы, жазынды сенің шақырам,
Аймалап тұрып,
Сөйлеймін жаздың атынан.

Тілегім қайда менің көкке өрлеген?
Жүрегім қайда менің кек кернеген?
Жүремін неге бұлай бөктерде мен?
Білемін...
Тек терлегем, тек терлегем.

Апырым-ай, бәрі бітіп қалғаны ма?!
Жеткізбей арманыма, алдағыма.
Аяй гөр, арманым-ау – ардағым-ау!
Үзілген үмітімді жалға мынау.

Жүргізбе мені бұлай бөктерменен,
Алып өт асқарына өткелменен.
Тілегім бөктерменен шектелмеген,
Алдымда өмірім бар өткермеген.

Жанымда жалын барда, қиял барда
Аядай аулаға мен сыя алғам ба?
Аяшы, ая мені, ардағым-ау,
Апарып таста мені қияндарға.

Сыркаттанып жүргенше сызда қалып,
Өлсем де өлейін мен құзға барып.
Мұзға барып құлайын, құздан ағып,
Сөндірейін отымды мұзға малып.

ЕЙ, ӨМІР!

Дүниенің ағын да, қарасын да,
Мың етпейсің, қабылдап аласың да.
Қарасымен шамаң жоқ таласуға,
Ей, өмірім, зымырап барасың ба?

Жер мен көктің желпініп арасында,
Желігесің, түсесің қара суға.
Құйын қуған қаңбақтай аласұра,
Ей, өмірім, зымырап барасың ба?

Мен отырмын теңіздің жағасында,
Бересім де жоқ оған, аласым да.
Мені тастап, толқындар, ағасың ба?
Толқынданып, өмірім, барасың ба?

Шаң шығарып ізінен құйындаған,
Барасың ба, өмірім, қиындаған?
Сыйын маған,
Ей, өмір, сыйын маған,
Сыйынды алам мен сенің бұйырмаған!

ТАНЫСУ

Мен келмеген, мен көрмеген өріс ең,
Жатырқама, тосырқама мені сен!
Досыңменен досың болып, көрісем,
Дұшпаныңмен дұшпан болып, өлісем!
Жат көрмегін, жатырқама мені сен!

Несін айтам, көңілің сенің ақ айдын,
Ақ айдын деп, өзгелерге қараймын.
Айналайын, аман болшы, сақ болшы!
(Мен өзіме әрқашанда абаймын...)

Айналайын, сыйлағанды сыйлашы,
Берекенді берекесіз құймашы,
Алқам-салқам омырауынды ағытып,
Елпендемей,
Етек-жеңің жинашы!

Көріп тұрмын, өткізіпсің нелерді,
Айылынды бір жина да, көр енді.
Келгенің мен кеткенінді өлшеші,
Байқасаншы, дарақылық не берді?!

Мен көрмеген, мен білмеген туысым,
Ойламағай, сарқылмас деп ырысым!
Жан екенсің ашылған да шашылған,
Әйтпегенде, менің не еді жұмысым...

Асығып алыс күндерге,
Бір белден асып, бір белге,
Адасып қалмай бір жерде,
Айсыз кара түндерде,
Отанында – іргенде
Не жетсін өмір сүргенге!

Алысар жерде алысып,
Табысар жерде табысып,
Жүгенсіз асау өмірдің
Жалына мықтап жабысып,
Жарысар жерде жарысып,
Жұртыңның қорғап намысын,
Халқынмен бірге қауышып,
Не жетсін өмір сүргенге!

Отынды бірге жағысып.
Тыраштап босқа күн көрме
Тірлікте мына жүргенге!
Тыншығып қалма бір демде,
Тыншығып қалма тіл, кеуде!
Жарыққа мына не жетсін,
Не жетсін өмір сүргенге!

Сезбейсің ғой, сезбейсің ғой сен мені...
Көрмейсің ғой кереметті мендегі.
Түсінсенші сарсаң болған пендені,
Түсінсенші!
Ақыл-ойым кем бе еді?!

Неге бұлай?
Неге жүрмін көңілсіз?
Жаным менің жылап жатыр, тек үнсіз.
Қалам ба деп қайғырмаймын көмусіз,
Кетем бе деп қапаланам өмірсіз.

Жасырамын назым менен өкпемді,
Бүгінімді, болашақты, өткенді.
Неғыламын шуағы жоқ көктемді?
Құрағы жоқ неғыламын көк белді!

Тұрағы жоқ неғыламын арманды,
Арман қуған ақ көңілім алданды.
Ояу жүріп өткізсем де тандарды,
Артымда тек шұбатылған шаң қалды...

Білмейсің ғой, сезбейсің ғой мені сен.
Ойдағымды енді кіммен бөлісем?

Жарқырап шығып,
Қалтырап барып батар күн.
Қысқарып қалар тәулігі ұзақ сапардын.
Күн батқан жерге,
Қосымды мен де апардым,
Күнменен бірге дамылдап мен де жатармын.

Өмірім менің!
Күнменен бірге жылжыған,
Өте бер жәйлап,
Несіне саған қынжылам.
Ашылып күнмен,
Күнменен бірге тұнжырап,
Күнменен күліп,
Жыласа, бірге тұр жылап.

Күн шыққан жерде,
Күн батқан жерде тұрағым!

Кірлесе көңіл, нұрына соның жуамын.
Ақтарыл, менің шуағым!
Сөнбесең екен,
Сөнбесең екен, шырағым!!!

Кереметі-ай,
Мына жарық сәуленің!
Езу тартып барады, әне, әлдекім,
Алатау да жатыр, әне, сәнденіп,
Ал мен болсам,
Бір жаныммен әуремін.

Кереметі-ай,
Мына жарық сәуленің!
Қайта маған оралар ма әл-демім.
Қайда кеттің,
Қайда кеттің, дәрменім?
Қайда кеттің, сауық-сайран дәуренім?

Айтатын саған сырым бұл,
Ертеңім менің бұлыңғыр.
Әлсіреп, дымым құрып жүр.
Адасып менен кеткен бе?
Айналайын құлын-жыр.
Айтатын саған сырым бұл,
Бастаудың мұздай суымен
Мерт бола кетсем жуындыр.
Өртенген жанды суыңдыр.

Ерте келіп,
ерте өліп,
Шарамды таусып,
төңкеріп,
Кетем бе деп қорқамын,
Өз отыма өртеніп.

Бұлақтың мұздай суымен
Жуындыр мені, жуындыр.
Қауышып жаным жырыммен,
Алайын сосын тыным бір...

Не пайда күрсінгеннен, өкінгеннен,
Не пайда дөтке қуат бекінгеннен,
Алайда, емханада көз жұмғаннан,
Жақсы еді ғой майданның өтінде өлген.

Құрбан ғып жастығымды, жас ғұмырды,
Жауымнан жасыра алмай қастығымды.
Жанымды аямаған жауларымнан,
Ала жатар едім ғой жастығымды.

Өкінбен, мұнайман да, өксімеймін,
Өмірім, осылай-ақ өтші мейлің.
Алайда, аласапыран тіршіліктің,
Алдында күресе алмай тек сілейдім!

Күнін көріп жүргем жоқ жетім құлдың,
Бірақ та не бітірдім, не тындырдым.
Шөп жинаған ініне суырдайын,
Әйтеуір тіршілікке бетім бұрдым.

Қара саз, қара шалғын өленде өстім,
Қырға шығып ырысқа кенелмеспін...
Өлсе өлер Мұқағали Мақатаев,
Өлтіре алмас, алайда өленді ешкім!

БІР КЕЛІНШЕК

Емханада бар еді бір келіншек,
Емделуге, асқа да бір келуші ек.
Ерлі-зайып адамдар деп қалатын,
Ертелі-кеш екеуміз бірге жүрсек.

Көленкесіз көңілді жатқа бұрмай,
Сөйлестік асып-тасып ақтарылмай.
Әсерлі қарапайым әңгімеміз,
Жазысқан ғашықтардың хаттарындай.

Сырластық адам жайлы, заман жайлы,
Өмір жайлы, жақсы мен жаман жайлы.
Жасырамыз біріміз-бірімізден,
Әңгімеміз әріге бара алмайды.

...Иесі келіп бір күн алып кетті,
Байқаймын, бір келіншек налып кетті.
Сауығып қалғандай ем саясында,
Сыр кетті, сырмен бірге жарық кетті.

Айықтыра қоймады бекер үміт,
Жазылатын жайым жоқ жеке жүріп.
Төрт бүктеліп төсекте жатып қалдым,
Қаным менің қайтадан көтеріліп.

Туған жер сағындырды, келді есіме,
Өзім кепіл енді оны көрмесіме.
Тағыдай тауда өскен тарлан едім,
Таңылдым емхананың бөлмесіне.
Кім кепілдік береді өлмесіме!

О, дәурен неткен ғажап сүйікті еді!
Жайылған жасыл маңда киіктері.
Отырған оңашада, биіктегі,
Таңғы самал жататын сүйіп мені.

Ойнатып омырауда таң самалын,
Мен алғаш шыққан күнді қарсы аламын.
Мәңгілік сол биікте қалып қоймай,
Несіне бұл тірлікті аңсағамын?!

Қасқа бұлақ, қасыннан неге кеттім?!
Не деген жел айдаған көбелекпін.
Еркіндік, еркелікті місе тұтпай,
Тасқа әкеп өзімді-өзім шегелеппін...

Пай, пай! Пай!
Сағындым-ау, сағындым-ау!
Талықсып, тар төсекке таңылдым-ау!
Қапыда қалтылдаған жаным мынау,
Жаратқан, нағылдым-ау, нағылдым-ау?!

ХАЛҚЫМ БАРДА

Шыныменен дос жоқ-ау,
Дос жоқ менде.
Сонда қалай, өмірім босқа өткен бе?!
Осылай бір байламға келдім бүгін,
Қарадым да сүйіскен қос кептерге.

Менде арамдық жоқ еді алабөтен,
Доссыз өмір жалғанда қараң екен.
Қақ жарылған қауымға қайран жүрек,
Қашан ғана қаңырап қалар екен?!

Сәл сабыр ет, ей досым, жасымағын,
Доссызбын деп мен неге ашынамын?!
Дос көп менде, қашаннан досым — халқым,
Қараймын да мен соған басыламын.

Доссызбын деп айта алман халқым барда,
Саясында халқым бар салқындауға.
Қарғамаса болғаны халқым мені,
Айналмаса болғаны нарқым дауға...

Қалт-құлт етіп, мейлі, мен күн кешейін,
Күн кешейін, еліммен бірге өсейін.
Мені әзірге, ей, тағдыр, мазалама?
Емін-еркін жұртыммен тілдесейін!

Жазылар естеліктер мен туралы,
Біреулер жан еді дер өр тұлғалы.
Біреулер тұлпар еді дер де мүмкін,
Бүтінделмей кеткен бір ер-тұрманы.

Аңыз ғып айтар мүмкін қылығымды,
Қылығымды ұнатқан жұлынуды.
Жақсы көрген дер мүмкін «жылынуды»
Әйтеуір қазбас былық-шылығымды.

Жоқ жанды қиған емес жамандауға,
(Сол үшін рақмет адамдарға!!!)
Білемін, әйтеуір бір замандарда,
Жүреді жүз жыл жасап жаман қарға...

Жазылар естеліктер нешелеген,
Көрерміз оның бәрін пешенеден.
Әйтеуір, білетінім бір-ақ нәрсе —
Көшеді өлең немесе өшеді өлең!

...Қулары, таудың қызыл түлкісі дер,
Момындар, біздің үйдің кірпіші дер.
Мәңгілікке өзіммен ала кеткен,
Менің нәзік жанымды кім түсінер!?

КҮН АУЫСЫП БАРАДЫ

Күн ауысып барады түнге қарай,
Шығыста — кеш, Батысқа — кірген арай.
Күн шыққан жерден әр кез түн келеді,
Маған солай, білмеймін, кімге қалай.

Соңғы шоғын сөндіріп арайлаған,
Күн кетті, тіршілікке қарайлаған.
Ай туды, нұрсыз да емес, нұрлы да емес,
Шашырап өлі сәуле шар айнадан.

Аспан да абыр-сабыр шамын жағып,
Құс жолы да төселді сағымданып.
Бар дүние тұрғандай дамыл бағып,
Тауым қалғып, ойымда бағым қалғып.

Түн мені күйзелтеді жыңды қылып,
Бақты басып жатқандай, гүлді жұлып.
Күміс канат бір құсқа мініп алып,
Кетсем бе екен артынан күнді қуып.

Неге мен үрейленем түнге қарай,
Маған солай, білмеймін, кімге қалай.
Күнде — өмір, түнде — дамыл, түсінбеймін,
Мойнымды бұрсам екен кімге қарай?!

ЕЛІМ БАРДА

Не сыйлайды, не береді келер күн?!
Неде болса тірі тұрсам көрермін.
Желідегі құлынымын мен елдің,
Көгендегі қозысымын мен елдің.

Не сыйласын, несін берсін ел маған?!
Тұрсақ екен елім де аман, мен де аман.
Таулар — менің таусылмайтын бақытым,
Ал ырысым — ұланғайыр кең далам.

Не істемекпін алтын, гауһар, жақұтты,
Оларды іздеп өткізбеспін уақытты,
Мен бақытсыз бола қойман сірә да,
Туған елім болса екен бақытты.

Дәнеңе де сыйламасын келер күн.
Сый көрмей-ақ суалармын, сөнермін.
Туған елім тұғырында тұрса екен,
Әрі қарай...
Әрі қарай көрермін...

Өзгеден емес,
Өзімнен қорқам,
Сезем мен.
Көзімнен қорқам,
Ернімнен қорқам кезерген.
Мінерге көлік, ұшарға қанат жоқ менде,
Дариға-ай, шіркін!
Қалдырып бәрін безер ме ем...

Басым бір шойын, аяғым менің қорғасын,
Мерзімі толмай ілгері кетті он жасым.
Неге сезбесін?!
Сезеді жаным, сезеді,
Баяғы жылдар қайтадан енді болмасын.

Тұйыққа келіп,
Тіреліп тұрмын бір түрлі.
Көзімнің нұры – көңілімде қалды іркулі.
Жылай да алмаймын, күле де алмаймын,
О, досым!
Тауып әкелші ұмыт қалдырған күлкімді.

Өзімнен қорқам,
Өлтірген өзімді өзім ғой...
Басымда ми жоқ,
Тиянақ таппай кезуде ой.
О, досым менің!
Күлкімді тауып әкелші,
Сүретін өмір, күлетін нағыз кезім ғой...

Жырлар жазам,
Алайда ол кімге керек?!
Жанға шипа іздеймін, тілге дерек.
Мәжнүн болып барамын күннен-күнге,
Сау жандардан саяқсып, жүрген ерек.

Жырлар жазам,
Білмеймін не берерін,
Көгерерін білмеймін, тек өлерін.
Күйінішін халқымның сүйінішін,
Өз үнімен жырласам деген едім.

Кімге дәрі бар сыры қара бастың
Өзім ғана өзіммен жағаластым.
Қапелімде ой айдап, қиял қуып,
Барса келмес сапарға араластым.

Барса келмес сапарға араластым,
Енді артыма бұрылып қарамаспын.
Жырлар жазам, дерімді деп өлемін,
Қарсы алдында тұрсам да дар ағаштын.

Еш нәрсенің керегі жоқ!
Керегі жоқ, шаршадым!
Басымда ұйып тұрып алды әлемдегі бар сағым,
Өніп-өскен топырағыма апарыңдар,
Тастандар.
Тауларымды,
Қара суды, Қарасазды аңсадым.

Енді емделсем,
Туған жердің топырағымен емделем,
Ескек желмен ентігімді
Басқанымды жөн көрем.
Неге керек сән-салтанат, ию-қию, той-думан,
Таудың ерке тағысымын, тағысымын
Мен деген.

Тіптен маған керегі жоқ, керегі жоқ еш ненің.
Белгісіз-ақ болсын, мейлі, өткенім де өшкенім.
О, киелі шаңырағым!
Айналайын астанам,
Алдында егер айыбым мен күнәм болса,
Кеш менің!

Қай күні менің
Тәмамдалады дастаным?
Бітпесе екен,

Жанадан ғана бастадым.
Биіктей берсін, биіктей берсін,
Өкінбен,
Мұнартып тұрған шындарым менен асқарым.

Сапарға сапар
Жалғана берсе екен деп,
Жалынам күнде,
Жазмышка тағзым етем көп.
Адасу болар,
Таласу болар өмірде,
Жүрсем болғаны Ата жерімді мекендеп.

Атақ-даңқтың
Керегі маған шамалы.
Қалады досым,
Қалады, бәрі қалады...
Қай күні менің тәмамдалады дастаным?
Уақыт өтіп,
Уақыт өтіп барады.

Өлімнен қорқам,
Кете жаздаймын жынданып.
Өмір бар жерде
Өлім деген бір жүр қауіп.
Ажалды қойшы,
Байқатпай соғар ұрланып,
Алдына оның жүрміз ғой күнде мың барып.

Өлімнен өткен ақиқат сірә болған ба?
Тағынан келіп қонғанда,
Жалтартпас соты болғанда,
Жазалаушы да,
Жолай алмайды ол маңға,
Жақтаушы тіптен жолай алмайды,
Ол маңға.

Үкімі оның арыздануға жатпайды,
Мәңгі құлпыда,
Мәңгілік мөрін сақтайды.
Дәуірлердің де, ғасырлардың да — бөрінің,
Ақиқат-өлім белінен бір-ақ аттайды.

Ажалды қойшы, алдын оның мың барып,
Мың кетіп жүрміз сұранып, кейде ұрланып.
Өлімнен қорқам, кезегі бір күн келер деп,
Асықпай, саспай,
Алдымды менің тұр бағып...

ЖҮРЕК АРЫЗЫ

Оу, ием менің,
Өзіңнен бұрын жаралғам.
Алдымен – менмін,
Сонан соң – сенсің жаралған.
Басың мен миың, ақылың, есін, қимылың,
Аяқ пен қолың –
Барлығы менен нәр алған.

Балғын шағында, өмірге жаңа аттанған,
Бағына бастар адамдық жолға ап барғам.
Кезім де болды қайғырған әрі шаттанған,
Кезің де болды, қайтейін, маған дақ салған.

Келеді сенің кей-кейде мені мұз еткің,
Бәріне көндім,
Қателігіңді түзеттім.
Төсек тартқызып, төнгенде қатер басыңа,
Айнымай соқтым, аялап сені күзеттім.

Жалындым саған жақыны бол деп баршаның,
Жан-ием, сенің жақсылығыңды аңсадым,
Өткіздім сені қаншама қауіп-қатерден
Ал енді, маған, демалыс берші, шаршадым!..

...Қақың жоқ сенің дем алуға да соқпауға,
Қарсы барамыз оқтарға, әлі оттарға.
Қақым жоқ менің демалыс саған беруге,
Қақың жоқ сенің қалдырып мені тоқтауға!!!

СЫР

Күрсініп көкірегім, жылайды ішім,
Өсем бе, өшемін бе құдай білсін.
Қанды дағын жүректің қалдырайын,
Қаласа біреу-міреу сұрай жүрсін.

Көрсін де жүрегімнің аққан қанын,
Ақ қағазда жол-жол боп жатқан дағын,
Байқап бір қарасын да, іздегендер,
Жаудырсын мақтауларын, даттауларын.

Еркелеп мен өмірді кешіп жүрем,
Шаттығым, мұңым да бар,
Несін бүгем.
Кей-кейде сүріндім де, түнілдім де,
Алайда, жоғалтпадым есімді мен.

Жакпадым жауыздықпен аққа қара,
Жатсынып жапқаным жоқ жатқа нала.
Гаваньға құлап түскен ақ шағала —
Жарымды тірілтем деп әурелендім,
Мастанбай ақын деген атқа ғана.

О, Муза!
Тағдырыма иемісің?!
Күрсініп көкірегім, күйеді ішім.
Мен сені жаңартам деп келгенім жоқ,
Сен мені жаралғансың сүйеу үшін.

Ей, Бауырым!
Неге сонша сарғайдың?
Қапалансам, менін-дағы бар қайғым.
Мен жұртыма мұңымды емес,
Жырымды,
Қуанышым-шаттығымды арнаймын.

Қайғы-мұңы неге керек бір бастың,
Елім барда, есеңгіреп тұрмаспын.
Күндер маған көлеңкесін түсірсе,
Халқыма кеп, сырымды айтып, мұндастым.

Қайтер дейсің қара бастың толғағы,
Өтер-кетер,
Шаруа ғой қолдағы.
Абдырасаң, арқа тірер айбының,
Асқар тауың күрсінбесе болғаны.

Ей, Бауырым!
Неге сонша мұңайдың?
Мен мұңайсам, сенен бетер жылаймын.

Көп ойланып, аз күрсінген халқыма,
Қараймын да,
Қайраттанам, шыдаймын.

Ерікті елміз, бүлінбеген қорғаны,
(Бәрімізге белгілі ғой ол жағы.)
Қайтер дейсің қара бастың толғағы,
Тек жұртымыз күрсінбесе болғаны.

АРЫЗ ЖАЗЫП КЕТЕЙІН

Бүгін менің туған күнім.
Ой, бәле-ай!
Мына адамдар неге жатыр тойламай?!
Банкет жасап берер едім өзім-ақ,
Тәңірдің бір жарытпай-ақ қойғаны-ай.

Мына дүние неге жатыр үндемей?!
Алаулатып тойдың шоғын үрлемей.
Құшак-құшак гүл шоктарын лактырып,
«Мынау – шапан,
Мынау – атың, мін» демей.

Мына жұртқа жақпады ма әлденем?!
Бекер өмір сүргемін бе, әлде мен?
Халқым,
Сенің қасиетінді білем деп,
Босқа өмірім өтті ме екен әуремен?!

Айтамын деп қуанышың, мұңыңды,
Басқа арнаға бұрдым ба әлде жырымды?!
Мен, бәрібір, өзіңменен бір болам,
Өзегіне тепсең-дағы ұлыңды.

...Тойланбаса тойланбасын,
Не етейін.
Той көрмей-ақ, сый көрмей-ақ өтейін.
Қаламымды берші маған, бәйбіше,
Болашаққа арыз жазып кетейін...

МЕНІҢ МАҚСАТЫМ

Мен жырламаймын,
Сырласамын.
Сыры бар замандаспен мұндасамын.
Асыққан уақытпен,
Адымымды
Абайлап, анда-санда бір басамын.

Көгендеп жыр қосағын,
Келмейді жыр жасағым.
Бөгендеп бетонменен қоя алмаймын,
Өзінше емін-еркін туласа ағын.

Ғайыптан пайда болған сайтандайын.
Жыр туса, қайтармаймын.
Улатып май тандайын,
Ащы тіл ақиқатын айтар дәйім.

Жаныңнан жалындаған өрт кетпеген,
Жалықпай өзімді-өзім зерттеп келем.
О, жүрегім!
Орныңнан қобалжыма,
Жарамсақ жалғандыққа беттетпеген!

Тіптен де мен емес-ті,
«Мен» дегенім,
Сендірмеймін,
Сенбендер сенбегенің.
Басқаның жаны-сырын ұғу үшін,
Өзімді зерттегенді жөн көремін.

Мендегі бар,
Сенде бар, онда да бар.
Демек, сенің,
«Менің» де сонда қалар...
Өз жаныңды алдымен жайып таста,
Жақсылықтың көкесі сонда болар.

Не шығады бәрін де сүйем деуден?
Бәрін де сүйемін деп, иемденген.
Бәрін де мен де сүйем,
Айтпан бірақ,
Отырып оңашада күйер кеудем...

Күйер кеудем...
Сондықтан күйінемін.
Жасырман, жырым да сол жиі менің,
Жыр жазу, кім біледі, ермек шығар?!
Ақын болу –
Неғылған қиын едің!!!

ӨТЕЛЕР МЕ?

Аңсамаймын,
Алмаймын көп өмірді!
Білемін, көп өмірден көрерімді.
Аларымды алған соң, ақысына
Беріп кетсем болғаны берерімді.

Мынау аспан,
Мынау жер мекеніме,
Есеп берер күн туар кетерімде.
Токсан жасап, жүз жасап неғыламын,
Не беремін жүз жылдың өтеуіне.

Өтелер ме жылуы жарық күннің?
Төленер ме қызығы мамық түннің?
Жүз жыл емес, бір жылдың өтеуі жоқ,
Ылаж құрып, мінеки налып тұрмын
Нағып тудың, Анам-ай, нағып тудың?
Күндерімді күйбеңмен жалықтырдым.

Аңсамаймын,
Алмаймын көп өмірді!
Көріп жүрмін онсыз да көрерімді...
Күндер батып, тандарым атқан сайын,
Күдіктенем, біле алмай не дерімді.

ЖҮРЕК НЕГЕ ЗАТ БОЛЫП ЖАРАЛМАҒАН?

Қарғам менің!
Қарғам менің!
Аласарып барады арман-көгім.
Жалған десе, дүние жалған ба едің?!
Жараланған көңілім дал-дал менің.

Қауырсын ең үзілген қанатымнан,
Жанарымнан шуақ ең таратылған.
Қара басқа орнатып қара тұман,
Қайғым болдың ойымда дара тұрған.

Күйзел жан, күнірен жан, күнә басып,
Айығар сәтін сенің, сірә, қашық.
Жабығып жарығында бұл жалғанның,
Бір түйір қаным менің жүр адасып...

Мен жүрмін бақыт қуып, даңқ қуып,
Сайрандаған боламын сауық құрып.
Кінәсі жоқ қарғамды жабықтырып,
Жолай алмай құрыдым танып тұрып...

Қарғам, сені жайым жоқ кем көретін,
Бимағұлым тағдырың сен көретін.
Зат боп неге жүрегім жаралмаған?!
Қарғаларым, сендерге тең бөлетін...

ҰЯТ БОЛДЫ-АУ!

Сен де кеттін,
Мен де кеттім,
Ол да кетті ауылдан.
Осынымыз ұят болды-ау,
Ұят болды-ау, қауымнан!
Ұят болды-ау,
Ұят болды-ау,
Ұят болды-ау, бауырлар!

Момын жұрттың, арқа сүйер,
Азаматы біз едік.
Тұлпарлардан, тұғырлардан,
Қалған бір-бір із едік.
Біз де кеттік,
Басқа жаққа бетімізді түзедік.

...Естимісін, құлақ түрші,
Қырдан ескен самалға.
Сәлем айтып жатыр ауыл,
Саған, оған, маған да.
Телеграф сымы тұрған сүйеніп ап бағанға.

Көремісін,
Заңғар таулар жаулықтарын бұлғайды,
Шақырады Ақбас шалдар,
Сыбызғы етіп қурайды.
Еске салып, қайтқан құстар
Елдің жырын жырлайды.

Күте-күте,
Көзі талып,
Күн сарғайып батқандай,
Күте-күте,
Жұлдыздардың жанары да аққандай,
Зират екеш зираттар да,
Бізді жоқтап жатқандай...

Момын елдің,
Арқа сүйер,
Азаматы біз едік,
Жеке-жеке бақыт іздеп,
Жеке өмір түзедік,
Жетер енді!..
Туған жердің топырағына тізе бүк!

ТҮЛПАРЛАРЫММЕН БІРГЕМІН

Іздесең мені кімде-кім,
Қаладан іздеп жүрмегін!
Үйіме де іздеп кірмегін!
Аязды боран, ақ таудың
Арасында өмір сүргемін.
Солармен мәңгі біргемін.

Жетелеп мені ілгері,
Күндерім менен түндерім,
Төсек сап қардан бір керім,
Қарыма құрық ілгемін.
Іздесең мені кімде-кім,
Сол жерден келіп бір көрін!

Ақ түтек ашық ақпанда,
Ақ сайда жылқы баққанда,
Құрықты шаншып ақ қарға,
Аспанға қарап тұрам мен,
Құс жолы – Болашақтарға,
Қар теуіп жылқым жатқанда,
Рақат одан шақ бар ма?!
Керек қой күзет өмірге
Дүние ұйықтап жатқанда...

Ақ қырау шалып тұлымын,
Кісінеп қойса құлыным,
Кетеді бойым жылынып,

Бүлк етіп менің жұлыным,
Айтамын, айтам қайталап,
Тұлпарлы жердің ұлымын!
Ракетадан кем емес,
Шаншылған менің құрығым!
Сондықтан асау қылығым...
Қашыраар құтын ұрының!

...Іздесең мені кімде-кім,
Бұл жерден іздеп жүрмегін!
Аязды ақ қар түндемін,
Ақ тозаң боран күндемін,
Тұлпарыммен біргемін,
Іздесең мені кімде-кім,
Сол жерден келіп бір көрін!

ТІЛЕКТЕСКЕ

Ей, Бауырым!
Көтерсеңші, көтерсеңші басынды.
Алатаудың аскарына күннің нұры шашылды.
Қыз-тіршілік, міне, тағы мойыныңа асылды,
Асылды да саусағымен сипағандай шашыңды.

Көтер басты,
Түр орныңнан!
Терезеге қарашы.
Неткен тұнық, неткен қымбат жер мен көктің арасы!
Неткен жақын бұл ғаламда адамзаттың баласы!
Бауырым-ау, жи күшінді, терезеге қарашы.

Жата берме ауыр дертке, ауыр дертке бас ұрып,
...Әне біреу бара жатыр жұмысына асығып.
Автобустан қалып қойған және біреу, ашынып,
Әттең, әттең, айналайын көңілі қалды-ау басылып...

Қарашы, әне, андап басып барады өтіп қарт адам,
Ажары да, назары да, базары да тарқаған.
Қарт адамға қарсы келіп, сәлем берсе қарт Ана,
Ұзын-сонар бірденені айтып жатыр қарт оған.

Мына жолмен уайымсыз әлі талай өтерсің,
Шыға алмаған асуыңа, аман болсаң жетерсің.
Ей, Бауырым!
Ей, Бауырым, басынды бір көтерші,
Мынау қызық дүниені қалай қиып кетерсің...

ДӘРІГЕРІМЕ

Керегі жоқ,
Керегі жоқ,
Керегі жоқ бәрінің!
Иненің де керегі жоқ,
Керегі жоқ дәрінің!
Кетсем егер, пленканың үзілген бір әнімен,
Қалсам егер, кара жердің жалғыз түйір дәнімен.

Дәрігерім, рақмет!
Мен әзірге өлмеймін!
Кешіре гөр!
Жүрегімді пышағына бермеймін.
Әуре болмай босат мені!
Енді алдына келмеймін.
Керегі жоқ, керегі жоқ,
Пышактауға көнбеймін!
Қорықпаймын пышактан да,
Қорықпаймын инеден.
Ине түгіл бұл жүректі найза-дағы түйреген...
Құпиямды көресің ғой, мен сондықтан именем,
Кешір мені,
Кешір мені!
Кетем ертең үйге мен.

Бауыр ісіп, бас айналып, бойда қаным тасыған,
Бәріне өзім кінәлімін, оның несін жасырам.
Көп нәрсеге қуанам да, көп нәрсеге ашынам,
Ғылымға да, өзіңе де рақмет, бас ұрам!
Уақытым барады өтіп, мен бір жаққа асығам...

БІЛГІШІМЕ

Тағы да, тағы, тағы да,
Тағы да сына, білгішім.
Кіріп ап менің жаныма,
Кір іздеп тағы жүрмісің?!

Бір жырым — менің бір балам,
Мезгілсіз шала тумаған.
Мерзімі жеткен шағында,
Шығам деп сыртқа тулаған.

Мезгілсіз өлең тумайды,
Көңілсіз болса, кім білсін.
Сыбызғы десем қурайды,
Оны да сына, білгішім.

Домалақ жердің үстінде,
Домалап бара жатырмын.
Мұхитқа сүңгіп түстім де,
Аспанға бір-ақ атылдым.

Айға ұшып бара жатырмын,
Мұны да сына, ақылдым,
Әйтеуір мені қатырғын
Туын жық тұғыр ақынның!!!

Сахара мына жеріме,
Сағымнан көйлек кигіздім.
Сандалып жүрген бөріге,
Сары атанымды бүргіздім.

Жұлдызын мынау аспанның,
Жерде тұрып-ақ басқардым.
Мамық еттім де тастарды,
Тауымды басқа жастандым.

Жотама қала орнатып,
Бойыма сыймай жүр күшім.
...Тұғыр ақынды сорлатып,
Мұны да сына, білгішім.

Осылай өмір сүремін,
Осылай жүріп күн кешем!
Дүниенің мына жүрегін,
Ақыннан сұра, білмесең!!!

Жырым көп әлі менің жазылмаған.
Кенім көп әлі менің қазылмаған.
Қалдырып болар-болмас қазынамды,
Неліктен бір күні мен жазым болам?!

Қуалап тіршіліктің көбелегін,
Қап қойды капелімде көп өлеңім.
Жалғызым, жаным менің — жырым менің,
Қалдырып сені артыма неге өлемін.

Жазайын, жалықпайын, жасырмайын,
Қашан қалғып кеткенше басылмаймын.
Ая деп ажалға мен бас ұрмайын,
Шоқ шайнап, от бүріккен Қасымдайын!

Қырықта дәнеңе жоқ дара тұрған,
Баяғы бала мінез, бала тұлғам.
Дәл осылай он алты жасымда мен,
Басымнан түн өткеріп, таң атырғам.

Баяғыдай мінезім, ақылым да,
Кеткенім жоқ әлі ұзап шақырымға.
Мытып қалсам өкшемді атырылған,
Жирен тай жоқ жалғыз-ақ тақымымда.

Баяғыдай күндерім түнге ұласқан,
Түнді сүйем...
Сүюші ем түнді жастан.
Өмір деген мектепті бітіре алмай,
Көше алмай-ақ келемін бір кластан.

Баяғыдай шыт-шыбыр жейделерім,
Баяғыдай күлгенім, сөйлегенім,
Баяғыдай ұрттап ап ыстық астан,
Аузым күйіп қалады кейде менің.

Баяғыдай...
Бәрі де баяғыдай.
Баяғыдай кілемін жаяды май.
Енді маған қырықтың қылығын бер,
Ақылын бер, арын бер, ая, құдай!..

ҚЫЗЫҚ ӨМІР

Қалтарыс, бұлтарысы мың сан қабат
Қызық өмір, ақырын тұрсаң қарап.
Біреулердің еңбегі еш, тұзы сор боп
Біреулердің бақыты жүр сорғалап.

Қызық өмір, кім білсін, сонысымен,
Аласы мен құласы, торысымен.
Тағдыр түрлі болғанмен өмір біреу
Ұнатамын өмірді сол үшін мен.

Ұнайды өмір ынтымақ, күресімен,
Құр қалмайды ешкім де үлесінен.
Өліп-талып жеткенде бақытына,
Шорт үзіліп, кей тағдыр түгесілген.

Өміріме өзімнің танданамын,
Қалмайын деп қатардан қарманамын.
Бүгінімді өткізсем қиындықпен,
Ертеңіме үмітпен алданамын.

Ұнатамын өмірдің ой-қырларын,
Сауық құрып, сайрандап, той қылғанын.
Өмір керек көлеңке, шуағымен,
Өмір керек!
Басқаның қойдым бәрін...

ТАҒДЫРМЕН БЕТПЕ-БЕТ

Хабар жоқ саған кеткен елшілерден,
Ей, Тағдыр!
Сөйлесейік, келші бермен.
Қаншама соқпақтарға бастасаң да,
Сенімен сөйлесуді ерсі көрмен.

Білесің бе?
Мен саған бағынбаймын!
Бар ма тағы беретін зарың, қайғың?!
Көлденендеп жолымда тау боп тұрсың,
Мен – мұнартқан басында сағымдаймын!
Сондықтан да жібер деп жалынбаймын.

Неге жаның ашымай тірі адамға,
Неге сала бересің бұралаңға?
Өз тағдырым – өзіме ана емес пе ең,
Жұбатпайсың неге сен жылағанда?

Жақсылықтың қимайсың қалдығын да,
Қарғысың ба, қалдырған жарлығың ба?
Мен дегенде жыландай жиырылып,
Керісінше істейсің барлығын да...

Қарға адым жерде тұр еді менің бақытым
Ұстай алмадым,
Өткізіп қойып уақытын.
Сансырап, шаршап жүргенде,
Біреу тап келіп,
Қақты да кетті,
Айылы мықты, аты тың.

Тұратын еді,
Қол созым жерде, қарға адым
Қамсыздығымнан, қайтейін,
Ұстай алмадым,
Ғанибет етіп, тірлікке мына алданып.
Өлген жоқ бірақ,
Бақытқа деген арманым.

Ырзамын өзім тіршілік етіп жүргенге,
Кімдерге жақпай,
Аяулы болып кімдерге.
Бақыт дегенің – өмір кешу ғой білгенге,
Келуі де оңай,
Кетуі де оңай бір демде...

ЕСКІ АУЫЛДЫ ЕСКЕ АЛУ

Сарала қаздар саздағы,
Сардала – сағым,
Маздады.
Бүлкілдеп жүзген үйректер,
Қаңқылдап ұшқан қаздары.
Бала да, қарт та мәз – бәрі,
Ауылдың қайран жаздары!

Қаршыға тиіп кептерге,
Қанатын үзіп кеткенде,
Қалқып бір ұшқан найзадай,
Тырналар ұшып өткенде,
Саршанын күні жеткенде,
Үркітуші едік қуалап,
Жайылып жүрсе дуадақ,
Адырда, қырда, бөктерде.

Өрісте козы шулаған.
Сусындап тұнық тұнбадан,
Тай-кұлын жүрсе тулаған,
Бұралып жап-жас келіншек,
Су алып жатса жылғадан,
Тіршілік бір сәт тынбаған,
Ғажап қой, ғажап бұл далам!
Бір жерге байлап кіндігін,
Сағынып таулар бір-бірін,
Бұлттардан жаулық бұлғаған.

Қуантушы еді көктем кеп,
Көктем жоқ, жаз кеп өктем боп,
Жасытып бізді кеткен жоқ.
Жас жігіт – жазғы бидайдың
Сіп-сирек мұрты көкпенбек.
Сипайды самал еппен кеп.

Қара су бойы талдарға,
Сайрауық құстар қонғанда,
Құбылтып өнге салғанда,
Түп-тұнық, мөлдір бастаудан,
Сусының әбден қанғанда,
Жастығың қайта басталған,
Басталған басқа арман да...
Момақан ауыл бөктерде,
Арқасын тіреп тауларға.
(Алатын жау жоқ жалғанда!)

Сайлардан салқын есті жел.
Салбырап, баяу кеш кірер.
Сумұрындарын шақырған,
Әжелер даусы естілер.
...Осылай еді ескі ауыл,
Осылай еді ескі жер...

Қапелімде байқамай жүргемін бе?
Қанат бітіп келеді күннен-күнге.
Мына өмірден бір кетіп, бір келдім бе?
Түсі бөлек баяғы гүлдердің де,
Кімдердің де, күн менен түндердің де
Осы, мен...
Әлде басқа түрге ендім бе?

Бал арадай шықпайтын айналаманан,
Бауыр, жолдас, дос, құрбы қайда қалған?
Қысылтаян кездерде пайдаланған,
Жоқты қуған, қайдасың,
Қайран арман?

Армысың!
Есі дұрыс, мият-Күнім!
Өліп қайта тірілген сияқтымын.
Жарқын өмір, жан өмір, жасыл шуақ,
Алдарында сендердің ұяттымын...

Алып ұшып барады қанаттарым,
Күнді ұзатып, күтемін таң атқанын.
Дәл осындай сәтіннен адастырма,
Адастырма, өтінем, жаратқаным!

ҚИЫН НЕ БАР?..

Мың құбылған қуаныштан, дерттерден,
Қиын не бар, адам жанын зерттеуден?
Мен келемін өз жанымды зерттеумен,
Бірде аяз, бірде жалын, өрт кеудем.

Арзан не бар ойнау менен күлуден,
Қымбат не бар, адам сырын білуден?
Мен әуремін, өз сырымды білумен,
Кеше бұзып, өкінемін бүгін мен,
Жылдарымды еске аламын бүлінген.

Адамдардың жаны менен жүрегін,
Ойлайтын ем, бір кісідей білемін...
Ажырата алмай шуақ, түнегін,
Танығанға мәз болыппын іреңін.

Ертең басқа, бүгін жақсы көргенім,
Өз көзіме өзім,
Ғажап!
Сенбедім.
Кесірткедей ауыстырған өндерін,
Түсінбеймін қылығына пенденің.

Жылдар бойы бірге жүріп, бір күлген,
Жақыныңның жат боларын кім білген.
Адамдарды зерттей алмай жүрмін мен,
Оны зерттеу мүмкін емес, білдім мен...

ӨКІНБЕЙМІН

Өшем деп өкінбеймін, жыламаймын,
Жыласам да жұбат деп сұрамаймын.
Қыранның күдіретін кимасандар,
Қайтейін, тағдырын бер құралайдың.

Тағдырын бер, тағдырын құралайдың,
Қашан атып алғанша құламаймын.
Сусындатып түп-тұнық тау бұлағы,
Жанарымда жайнаған тұнады айдын.

Сайрандаймын сайларда, қырды асамын,
Сыңсыған ну орманмен сырласамын.
Қарауылға іліксем, ілігейін,
Құзғынға ұксап келмейді мың жасағым.

Өшем деп өкінбеймін, қайғырмаймын,
Өткен өшті.
Енді оған қайырылмаймын.
Қыран да, құралай да болмақ емен,
Атымнан адам қойған айырылмаймын.

...Арпалысып жүргенде өмірменен,
Қай-қайдағы әкетпес көңіл деген.
Өлсем өлем, өзімнің жерімде мен.
Қалсам қалам, өзімнің елімде мен!
Жыламаймын, сондықтан көңілденем.

ТҮСІМЕ ТАУ КІРЕДІ...

Ұйықтасам түсіме ылғи тау кіреді.
Тау жайлап, тау қыстаған шал жүреді.
Басында ақ қалпағы, жүннен шекпен,
Астында балпаң басқан Сал-күрені.

Сөйлесуге, менімен сырласуға,
Шақырады, кім білсін, мұндасуға,
Енді жете бергенде, ғайып болып,
Отырады басқа бір қыр басында.

Шақырады, отырып қыр басында.
Шыбындаған күрені түр қасында.
Тағы жете бергенде, ғайып болып,
Отырады басқа бір шың басында.

Өліп-талып, оған да жетемін де,
Көз салам таудың алыс етегіне.
Шалым кетіп барады өз жәйімен,
Ер-тоқымсыз күрені жетегінде...

Қалып қойдым, түсе алмай, шың басында,
Кеш те келді, айналды түн басуға.
Шың басынан түсе алмай әуреленем,
Бір минутым тең болып бір ғасырға...

Ұйықтасам түсіме ылғи тау кіреді.
Түсінбеймін неғылған тағдыр едің?!
...Тауда жортқан тағыдай алғыр едім,
Алғырлығым қай жақта қалды менің?..

Жылап келіп, келмейді жылап кеткім!
Ол ғұмырды келеді бір-ақ тепкім.
Жамандықты жақсартып, жақсылықты
Онан сайын келеді қуатты еткім.
Жылап келіп, келмейді жылап кеткім!

Жеңілді әкем өмірден, жеңілді анам.
Кейімендер, сендердің кегінді алам!
Мен өмірге ғашықтың, құшам оны,
Көңсін мейлі, көңбесін өмір маған.

Жанартауым бар еді ғой кеудемде,
Жалын атып, жана-жана сөнген бе?!
Тас шайнатып, жатушы еді, от бүркіп,
Тастай қатып, тынған ба енді, өлген бе?!

Бір жанартау жатушы еді төсімде,
Жана-жана айналған ба өшуге?!
Қызыл-күрең алау оттың орнында,
Қылымсыған қыз-сағымдар көшуде.

Жанартауым бар еді ғой өртенген,
Жалыны оның неге мұнша ерте өлген?!
...Отырып ап сөнген ошақ басында,
Қорқыт атам қыл қобызын шертем мен.

– Дұшпаның бар ма? – дейсің,
Қайдан білем...
Әйтеуір, жүрген жерім – сайран кілен.
Қазақтың қайсы үйіне барсам-дағы,
Алдымда – ақ дастарқан, жайған кілем.

Дұшпаным жоқ-ау деймін, түрі жаман...
(Сірә, мен бұл майданда тірі қалам.)
Қазақтың қайсысымен кездесем де,
Қайрылмай кеткені жоқ бірі маған.

Дастастым кішісімен, үлкенімен,
Өзімшіл өжетімен, үркегімен.
Ата-қазақ алыста той жасаса,
Алдымен тізіміне тіркері – мен.

Қайғырмаймын сонымнан сөз бөскенге
Білемін бұғатынын кездескенде,
Әйтеуір, жүздерінде жылылық бар,
Қазақтың қайсысымен кездесем де.

– Дұшпаның бар ма? – дейсің,
Қайдан білем...
Асыр сап ортасында ойнап жүрем.
Сірә, мен бақыттымын дұшпаны жоқ,
Үйден шықсам – сауық пен сайран кілен.

Жер
Жер!
Сенің есігінді қағып тұрмын,
Сен бесігім болмасаң, нағып тудым?!
Өз ұямды өзіме қимайсың ба,
Неге мұнша пенденді сабылттырдың?!
Жер!
Сенің есігінді қағып тұрмын!

Өтті менен,
Бәрі де өтті менен,
Ұлыңмын тілеуінді көп тілеген.
Жер!
Менмін... Адаммын ғой...

Аясаншы!
Адаммын,
Күнде сенің арқанды тепкілеген.

Өзіңнің сәбиіңмін күндақталған,
Түсіндім...
Сенсіз, Ана, күн жоқ маған.
Асылып жауыр қылған арқаннан да
Қойының әлдеқайда қымбат маған!

БӘРІНЕ ДЕ ТҮСІНЕМ

Бәріне де түсінем,
Бәрін білем,
Бірақ білмен өзімнің әлімді мен.

Пайдам да жоқ ешкімге, зияным да,
Ұялтуға қақым жоқ, ұялуға.
Жаяулатып жүріп-ақ, дәмем күшті,
Құрық салам құланға қиялымда.

Қалқасында жүріп-ақ қалтарыстың,
Күшім бар деп, күшіндей Алпамыстың,
Келсін шамам келмесін, шаруам жоқ,
Геркулеспен келеді арпалысқым.

Олай көрем өзімді, бұлай көрем,
Өзімді-өзім патша, құдай көрем.
Кесілмеген тұсауы нәрестедей,
Кездескеннің бәрінен құлай берем.

Шабыт, ашу, шаттық, мұң, ұят қалып,
Жүрген жай бар, осылай күй ақтарып.
Билей алмай жүрмін мен бір басымды,
Роботы біреудің сияқтымын.

Бәріне де түсінем,
Бәрін білем,
Бірақ білмен өзімнің әлімді мен...

СОҚ, ЖҮРЕК!

Қалай-қалай соғасың, қан жүрегім?!
Соғасың, әлі өмірің бар білемін.
Дем ала ғой, байғұсым, дем ала ғой,
Бұл тірлікте құмарым қанды менің.

Мазалама кеудемді, ойнак салып,
Хал жоқ менде көнетін қайраттанып.
Қаншама рет суындың қайнап барып,
Қаншама рет тірілдің жайрап барып?!
Мен сені әлсіретіп алдым білем,
Болмашы нәрселерге айдап салып...

Өртенбей қалып едің от-жалыннан.
Көздеп атқан кімдердің оқтарынан.
Қорқамын, қорқам сенің, қан-жүрегім,
Қалжырап ойпы-тойпы соққаныңнан.

Түсінемін сенің қажып тұрғаныңды,
Сок, жүрек!
Бұзбай соққын ырғағыңды!
Сыңғырлаған сиқырлы үн естиін,
Бұрап қой босап қалған сымдарыңды.

Қалай-қалай соғасың, қан-жүрегім?!
Білмеймін, қанша өмірім қалды менің.
Торға түскен торғайдай боп барасың,
Қаршығадай самғаған алғыр едің...

Мен бүгін көп қиналдым,
Еш нәрсе жаза алмадым.
Бірдеңе мазамды алды, мазамды алды...
Көңілім қоқыстан бір тазармады,
Қоқыс сатқан жандайын базардағы.
Елегізіп, еске түсіп қай-қайдағы.
Көңілдің іріп кетті бал қаймағы.
Кегі кеткен жандайын әлдекімге,
Іш өртеніп, қайнайды қан бойдағы.
Сам жамырап, келеді құлап іңір,
Мен ойлаймын ананы-мынаны бір.
...Алыста, Абайлардың жайлауында,
Жайылып поэзия пырағы жүр.
Жүрсін, жүрсін жануар...
Жүрсін, мейлі
Әлі жеткен жан ұстап, мінсін, мейлі.
...Мен бүгін көп қиналдым, көп қиналдым,
Неге?!
Неге жүрегім дүрсілдейді!?

Өміріммен өтер болды-ау бұл өлең,
Бір маза жоқ, кілем тоқып, гүл өрем.
Асқар тауға ақша бұлт боп қонақтап,
Қара жерге қара аспандай түнерем.
Өміріммен өтер болды бұл өлең.

Таңмен атып, күнмен бірге жатамын,
Таусылмайды, бітпес сірә сапарым.
Өзегінде өлең ағып жатпаса,
Өгейситін сияқты осы Отаным.

Өлеңімсіз өмір сүрмес болыппын,
Өлеңімсіз өмір де жоқ, борықпын.
Ақындық бір жазылмайтын дерт екен,
Ақындық бір ауру екен, соны ұқтым.

Ақын деген лапылдаған өрт екен,
Ақындардың жанып өту — серті екен.
Бықсымаспын, шалам қалмас артымда,
Жана алмасам, ерте келдім, ерте өтем.

Жанып өтем, жанбай қайтіп тірі өлем,
Жаумай қайтіп, жаумай қайтіп түнерем.
Тіл тиылмай, жүрек тынбай тынбайтын,
Өміріммен өтер болды бұл өлең...

СЕН МЕНІҢ ЕЛІМЕ БАР...

Сен менің еліме бар, жерімді көр.
Жандар бар әр нәрсенің жөнін білер.
Қонағы бол, жыл сайын келіп жүрер,
Асылы бол, жыл сайын көріп жүрер,
Ардағы бол, артатын сенім, жігер!

Сол жердің мен сияқты ақымағын,
Оқымасаң, оқыма, оқымағын.
Мен туралы сөйлейді шоқыларым,
Мен туралы сыр шертер топырағым,
Таста мені, қайтесің, оқымағын.

Мені сұра бастаудан, жылғалардан,
Тоғайдағы көлшіктен, тұнбалардан,
Мені сұра сағымнан қуған арман,
Тал-шыбықтан сұрағын сырғаланған.
Таудан сұра, найзадай шындарынан
Шыға алмай таң сәріде Күн қадалған.

...Мен – бір бөкен, аулаққа желіп кеттім.
Желіп кеттім, басымды ерікті еттім.
Сен менің жырымды оқы, ұнамаса,
Менің туған жеріме көміп кеткін!..

Ығысындар,
Ей, таулар,
Ығысындар!
Орын сайла ортаннан, жұмысым бар.
Ата болып, не маған ұрысындар,
Адам болып, немесе ұғысындар.
Ығысындар, ей, таулар, ығысындар!

Ей, таулар,
Қойындарынды ашып кірем,
Бар сырынды айрандай шашып білем.
...Жартастардың беттері сора-сора,
Жылапты, қарсыласпас жасық білем.

Жүріп келем таулардың ортасында,
Сан ғаламат үрей тұр шор-тасында.
Сан салалы сай-жыра қойнына алды,
Солай ма екен?!

Батырлар, қорқасың ба?!

Батар күн,
Келер түн,
Атар таң,
Шығар күн,
Бәріңе, бәріңе, бәріңе құмармын!
Осы мен,
осылай мәңгілік тұрармын,

Осы мен,
сірә да, өлмейтін шығармын!

Жақындық сеземін –
Жерден де аспаннан,
Жылылық сезінем –
Мұздардан, тастардан.
Өмірім, сірә да,
 әріден басталған,
Әріден басталып, мәңгіге тасталған.

Осы,
 мен,
 өлмейтін, өлмейтін шығармын,
Сәл ғана мызғып ап, қайтадан тұрармын.

ЕКІНШІ ТАРАУ

Ауағы са
тұрағы,
аңсарым-ай!

*Жарқ етіп сөген жасындай,
Өтуі мүмкін, жақсы мен жақсы қосылмай.*

ПОЭЗИЯ

Поэзия!

Менімен егіз бе едің?

Сен мені сезесің бе,

неге іздедім?

Алауыртқан таңдардан сені іздедім,

Қарауытқан таулардан сені іздедім.

Сені іздедім кездескен адамдардан,

Бұлақтардан, бақтардан, алаңдардан.

Шырақтардан, оттардан, жалаулардан,

Сені іздедім жоғалған замандардан.

Сені іздедім досымнан, қасымнан да,

Ақша бұлттан іздедім, жасыннан да,

Сен бе дедім ақ нөсер ашылғанда,

Қызыл-жасыл шұғыла шашылғанда,

Көкжиек пен көкжиек қосылғанда.

Махаббаттан іздедім, сағыныштан,

Арманымнан іздедім алып ұшқан!

Сәттерімнен іздедім жаңылысқан,

Сені іздедім жадырау, жабығыстан.

Сені іздедім зеңбірек гүрсілінен,

Күннен, түннен, гүлдердің бүршігінен.

Қуаныштан, түршігу-күрсінуден,

Жүректердің іздедім дүрсілінен.

Сені іздедім сезімге у шараптан да,

Минуттерден іздедім, сағаттан да,

Сені іздедім.

Іздеймін тағат бар ма?

Сені маған егіз ғып жаратқан ба?!

МАХАББАТ БЕЙУАҚЫТТА ТАБЫСПАЙДЫ

Жай ғана, көңілде жоқ қалағаным,
Кешкілік бақты ұзақ араладым.
Өбісіп те өлісіп екеу отыр,
Өтіп кеттім, бұрылып қарамадым.

...Есімде жоқ, жаз ба еді, күзде ме еді,
Көп жыл өтті бұл баққа біз келгелі.
Әйтеуір, дәл осылай бейуақта
Құмар көңіл әлде не іздеп еді...
Күзгі түннің салқынын елең етпей,
Отырушы ек ерітіп мұз денені.

Бұл жастық қой, білемін таныс жайды,
Махаббат бейуақытта табыспайды.
Махаббатты үлкендер үлесіп ап,
Жастықты інілерге табыстайды.

БАҚЫТЫҢДЫ ЖЫРЛАЙДЫ

Жыламашы, шырағым,
Күңіренген қобыздың
Бұрамашы құлағын.
Ұмыт болып мына күн, сейіледі мұнарын.
Жыламашы, шырағым,
Шашыратып шуағын,
Мен білемін мына күн шұғыламен тынарын.

Аттанады мына күн, ашылады аспанын,
Шашылады аспанға сенің жаһұт тастарың.
Сонау алыс асқарға асылады шашбауың,
Шашырайды басқа нұр, қосылады бастарың...

Шаттық пенен қуаныш,
Өкініш пен мұң-қайғы
Өмір бақи тұрмайды, алма-кезек зулайды.
Жыла, жаным, жылай бер...
Мен де мәңгі тұрмаймын.
Зарынды кім тындайды?
Ертең келіп басқа ақын, бақытыңды жырлайды.

МАЙ – МАХАББАТ

Май – Махаббат.
Аспанда да, жерде де,
Айдын шалқар көлде де,
Жатқан сонау көлденен
Асқар-тауда, белде де
Ынтызарлық кернеген,
Махаббат жүр шөлдеген.

Май – Махаббат.
Жерге ғашық сұр аспан,
Жер де ғашық, жете алмай,
Екі ғашық жыласқан,
Қосылысып кете алмай,
Кедергіден өте алмай.

Май – Махаббат.
Адамдар да, андар да,
Шыбықтар да, талдар да,
Жәндіктер де, малдар да
Ғашық болып қалған ба?!
Малынады арманға,
Махаббат жүр орманда,
Махаббат жүр тауларда.
Бірін-бірі іздеген
Ғашықтар жүр жалғанда.

Жеңгетай Май жел беріп,
Желпінтеді бәрін де –
Кәрісін де, жасын да...
Махаббатқа зәру ме
Мына дүние, расында?!

Май – Махаббат.
Жайнасын
Араша боп ар, мұңға!
Ей, ғашықтар, қайдасың?
Махаббатың бар мұнда.
Тағзым ет те, и басын
Май айының алдында.

Жүректерге от тасып,
Май – Махаббат,
Бағала!

Бір-біріне боп ғашық
Өтсін біздің замана!
Өзді-өзімен оттасып,
Өшіккендер соттасып,
Мал боп кетсін, оттасын!
Махаббаттан садаға!
Май айынан садаға!

Қайдасың, көріктім, гөзәлім,
Сен дағы ойлайсың, сеземін.
Жалғызбын, білмеймін, неліктен,
Болса да өз үйім, өз елім.

Едің ғой ақ қанат көгершін.
Қайтейін, өмірің көгерсін!
Әзірге мен бір жан белгісіз,
Әйтеуір, соңында көрерсің.

1955 ж.

Жол ұзақ,
Шаршадым, шөлдедім,
Қимайды үп еткен жел лебін.
Ғарышта қалықтап бұлт болып,
Ақ жаулық желпіген сен бе едің?

Жол алыс,
Бусандым, терледім,
Ентіге алады жер демін.
Қиырдан, қияннан мөлт етіп,
Көл болып көрінген сен бе едің?

Жол шалғай,
Бос ойлар – ермегім,
Сырласар тірі жан көрмедім.
Көңілде күй болып күмбірлеп,
Жүрекке жыр берген сен бе едің?

Жол қиян,
Қиналдым, шаршадым,
Жүрді екем шақырым қанша мың?
Жүрсем де шақырым қанша мың,
Сонша мың мен сені аңсадым.

Жеттім-ау,
Жеттім-ау, шөлдедім,
Шөлдедім, сен неге келмедің?
Өміріме еш тағат таптырмас
Айнымас үмітім сен бе едің?

Өледі кімдер, туады кімдер,
Батады күндер, шығады күндер.

Семеді гүлдер, өседі гүлдер,
Келеді күндер, көшеді күндер.

Өмірде қымбат асылдар – күндер,
Өмірде қилы ғасырлар – күндер.

Өмірге керек бақыттар – күндер,
Өткізген сәтті уақыттар – күндер.

Өмірдің мәңгі қосағы – күндер.
Өмірді мәңгі тосады күндер.

Күндер...

Күндер...

1973 ж.

СЕНБЕЙМІН САҒАН

Мен саған енді бармаймын!
Бармаймын дедім, бармаймын!
Басқа жолдарды тандаймын.
Беріпсің маған садақа,
Садақанды енді алмаймын!
Ақылыңа да көнбеймін,
Айтқаныңа да нанбаймын!
Өлмеймін, енді өлмеймін,
Өзіндік қуаныш, бар қайғым.
Мен енді саған бармаймын!
Басқа жолдармен заулаймын,
Басқа аспанда самғаймын,
Өзіне деген жырымды,
Өзгелерге енді арнаймын,
Бармаймын дедім, бармаймын!

Мен саған енді көнбеймін.
Көнбеймін-дағы көрмеймін.
Мен өлсем, сен де келмегін,
Сен өлсең, мен де келмеймін!
Қаза бер маған көр мейлің,
Бірақ мен әзір өлмеймін!
Жасаған сенің жаранды,
Япыр-ау, қайтіп емдеймін!?
Сертінен тайған сендейдін
Дертінен ұзақ шөлдеймін,
Соңына бірақ ермеймін.
Сенбеймін саған, сенбеймін,
Келмеймін, сені көрмеймін!!!

Қаншама жан болғанмен соры қалың,
Әйтеуір саған бір күн жолығармын.
Әзірге зарығармын, торығармын,
Білемін, болар бір шақ жолығар күн.

Мен сені сүймеймін де,
Сүйген де емен,
Тағдырдан шын сүюді үйренбегем.
Жанымда лапылдаған жоқ махаббат,
Тек қана тірлігім бар күйбендеген.
Сүюден күйген ерін, күйген денем,
Жаралы жолбарыспын кирендеген.

Арзанқол достарым көп, құрдасым көп,
Мен сені сағынамын мұндасым деп.
Жоқ менің өліп-өшкен махаббатым,
Жанымды жылытсаңшы сырласым боп.
(Басқаға ақ көңілдер бұрмасын тек!)

Басқадан өзің бөлек, сөзің де ерек,
Сорлаттың сорлап жүрген кезімде кеп.
Мен сені сағынамын, сезесің бе,
Сөзімді сезу үшін сезім керек.
Сондықтан зарығамын, торығамын,
Әйтсе де, төзу керек,
Төзу керек!

ШЫҒ КӨЙЛЕК

Еркежан, есімде әлі шығ көйлегін,
Қайда кеттің, сөзімді күтпей менің?
Қайсыбіреу секілді қарсы алдында
Келмеген-ді «сүйем» деп тік сөйлегім,
Қайда кеттің, сөзімді күтпей менің?

Кезімде қадірімді сезбес мынау,
Бекер-ақ, қарғам, маған кездестің-ау.
Келмеске алдақашан аттандырған
Керемет күндеріммен кездестім-ау!..
Жаныма салдың менің төзбес тұмау.

Қарғам-ай, қалай десем айта аламын?
Жалған-ай, қарай берсем, жай табамын.
Арман-ай, қалай келсем қайтарамын?
Қалай десем лаулайды қайта жалын?
Қайталағым келеді, қайталағым...

Көңілімнің сыбырлап көк құрағы,
Аққуы ұшқан ақ айдын көп тұнады.
Солтүстікке жылы ағыс жетті ме екен?!
Бір жылы ағыс сен жақтан бетке ұрады,
Бетім тосқым мен оған кеп тұрады.

Суынбасам, шіркін-ай, суынбасам!
Суытатын суыққа ұрынбасам.
Мұз болса да жүрегің ерітер ем,
Сәл кешірек сен менен туылмасаң,
Сәл ертерек сенен мен туылмасам...

ҚАЙЫРЫМДЫ ҚАРЫНДАС

Мен бұларды білмейтінмін,
Білмейтінмін тегін де,
Бұйырса бір дастан жазам қарындастар жөнінде,
Тіршіліктің бар шипасын барлық жанға егуде.
Таныдым ғой, таныдым мен тақалғанда өлімге
Мың сан алғыс қарындасқа, мың сан алғыс келінге.

Сырқат жанға келеді де, халін сұрап ізетпен,
Инесімен шипа құяр, сәл-пәл ғана тыз еткен.

Андып тұрған азуы алты қарыс ажалдан,
Сырқаттанған байғұстарды күні-түні күзеткен.

...Әлдекімнің үні естілді анау шеткі бөлмеден,
Үні естілді, демек тірі... демек тірі... Өлмеген...
Абайсызда бөлмеге енген ажал екен,
Қарындас
Өмір-өлім ортасында тұра қалды көлденең.

Өмір күлді.
Аузынан ажал заһар таратты.
Қайырымды қарындасым, жеңді білем, таң атты.
Таң атты да, тамаша Күн қакты-ау дейсің қанатты.
Ақ кебіні сүйретілген ажал сорын боратты.

Күн де осылай, түн де осылай,
Қайырымды қарындас,
Игілікті ісінен бір қарыс адым арылмас.
Өмір-өлім ортасында арпалысқан сырқатқа,
Қарындастай қайырымды жан бұл өмірден
табылмас.

Табылмас-ау...
Табылмас!!!

СЕН МАҒАН ШАРПЫНДЫ БЕР

(К...ге)

Сен маған шарпынды бер, шарпынды бер,
Сыйыңа сый жасаймын, нарқымды көр.
Қарызыңды мың есе қайтармасам,
Шапалакпен жағымнан тартып жібер.

Сен маған шарпынды бер, шарпынды бер,
Сырдың желі мойнымды шарпып жүрер.
Алатаудың арда өскен тентегімін
Қайырымды құрбының нарқын білер...

ҚЫЗЫҚПА, ҚЫЗ!

Ақын жайлы айтады қызықты аңыз,
Бірақ сен қызықпа, қыз!
Қызықпа, қыз!
Рас-ақ, біздер – патша!

Мұжық та – біз...
Түзік те – біз, түнерген бұзық та біз!
Ақындарға қызықпа,
Қызықпа, қыз!

Шынымен ақын жанын қалайсың ба?
Шыдайсың ба, шынымен талай сынға?
Ақын деген бірде қарт, бірде сәби,
Қартты сыйлап, сәбиге қарайсың ба?
Лікпе, қыз,
Ақынның тұяғына.
Зымиян да осылар...
Зиялы да.

Несін!
Несін?
Несін маған кездестің?
Мұндасуға, сырласарға
Таппадың ба өзге ешкім?!
Өз мұңым бар,
Өз сырым бар жетерлік.
Екі мұнды арқалауға
Енді, жаным, төзбеспін!

Там-тұм ғана қуанышым,
Тарам-тарам бар қайғым.
Сырт көргенге ойсыз, мұңсыз,
Салдыр-салақ жандаймын.
Несін?
Несін?
Несін менен сұрайсың?
Құры сөзбен жұбатамын, жұбатамын,
Алдаймын.

Айтыс-тартыс, аласапыран өмірде
Шекем қызып жүрген жоқ қой,
Шырағым-ау, менің де.
Барлығын да болады ғой,
Болады ғой көруге.
Көрмей өткен, білмей өткен
Нағыз байғұс, тегінде...

Сен гүлімсің,
Қарағым, сені кім еккен?
Сезімбісің?
Шыққансын қандай жүректен?!
Жанарда тұнған жалғыз тал
әлде тамшы ма ең
Жалт етіп бірде кірпіктен ырғып,
дір еткен?!

Әнбісің әлде?
Неткен үн сені шырқады?
Әлде сен, қалқам,
Бозарып атқан қыр таңы?
Сезіп тұр санам,
Сен өзін, сірә, болғайсың
Жалғандағы осы жақсының ғана ұрпағы.

Қинама мені.
Айтсайшы маған, сүйіктім,
Адасып жүрген лағымысың киіктің?
Айтсайшы, қалқам, бұлағымысың әлде сен
Бұрканып жатқан мендегі теңіз-күйіктің?

1967 ж.

ЖАРТАСҚА ЖАЛҒЫЗ ГҮЛ ӨСЕР

Сабағы әлсіз сары гүл
Жартаста жалғыз тұр өсіп.
Жауын ба, жел ме – бәрібір,
Өзінше ол да күресіп,
Жартаста жалғыз тұр өсіп.

Дөнеңе де атпай желігіп,
Олжасыз қалған бір мерген
Отырған сәтте ерігіп,
Жартастан жалғыз гүл көрген.

Паналап төсін көненің,
Жыл сайын осы гүл өсер.
Көрсетпек болып өнерін,
Көздеді оны бір есер.

Бір есер отыр сүйініп,
Есерді қостап жаңағы.
Үкілі қыздай иіліп,
Қиылды гүлдің сабағы.

Тамыры терең көмілген,
Жартасқа жаңа гүл өсер.
Өткінші мынау өмірмен
Өзінше ол да күресер.

Киіктер, мұнда жүрмендер,
Бас бағып отыр сұр мерген.
Боласың ғайып, байғұстар,
Қоштасып сайран күндермен.
Таста да отыр сұр мерген,
Кетіндер аулақ бұл жерден!

Сұр мерген отыр бас бағып,
Қаныңды сенің шашқалы.
Қаласың жерді жастанып,
Кетіндер үркіп, қаш бәрің!
Осы бір манды тастағын.

Қаруын кезеп мергендер,
Қандарын талай көмген жер,
Киіктер талай өлген жер,
Кетіндер аулақ, келмендер!

Жеріме жерік болғандар,
Киіктерімді қорғандар!
Құстарымды да атпандар,
Құрақтарымды ормандар!

Ұнататын ұрма қыз сыр ашуды,
Сырын ашпай, төсекке құлаш ұрды.
Күндесімен жұлысқан долыдайын
Маржан бүгін ашулы, тым ашулы.
(Біреп минут өтпей-ақ сыры ашылды)

Тымырсымай қайсыбір ұрғашыдай,
Сайрайтын-ды сайтан қыз сыр жасырмай.
Ашу-ыза, намысы бетіне ұрып,
Қызу қанның аптығы тұр басылмай.

Қыздар үнсіз карауда бір-біріне,
«Тағы не боп қалды?!» — деп ділгіруде.
— Аты қазақ демесең, иттерменен
Жарамайды қасында бір жүруге,
Өзеурейді бір сүйіп үлгіруге.
Жігіт емес, өңшең бір жидігірлер,
Жидігірге қор болып өткеннен де,
Соларға да ғашық боп тиді кімдер?
Жеке өзіме жесірдің билігін бер! —

Деп бір кетсін әзірге Маржанымыз,
Ортасында үш қыздың ардағымыз.
Маржан күлсе, күлкі боп жан-жағымыз,
Алмағайып долданып, ашуланса,
Үн шығармай, амал не, қорғаныңыз.
Ол ақиқат — «дольдан пері қашқан»,
Алшандаған адымын кері басқан.
Ашулының алдынан сақта, тәңір,
Ақырып кеп атаңның көрін ашқан.

Сыры мәлім қыздарға қыз Маржанның,
Талай көрген шикандай сызданғанын.
Құрбысына тап болса бір жақсылық,
Құптағанын білмейсің, қызғанғанын,
(Үнататын, әйтсе де, қыз Маржанын.)

Өзі айтады, Маржаннан сыр сұрама,
Жаспақтатып, аспақтап, шымшылама.
Кеудесінде кір тұнбас жадыра жан
Жанын жайып салмастан тыншыға ма,
Жалт бұрылып, жат көзден қымсына ма?

Сырын бағып Маржанның құрбылары,
Үн шығармай, күйініп тұрды бәрі.
Бірақ достар айтпай-ақ тез түсінді,
Өжет қыздың көзінде мұң ызғары.

1974 ж.

ӘЙЕЛДЕР-АЙ!

Әйелдер-ай!
Әйелдер-ай!
Қандайсың?!
Әдемі боп кетіпсің ғой әрқайсын.
Біреу жеріп тұрса-дағы қалмайсын,
Біреу сүйіп тұрса-дағы бармайсын.
Әйелдер-ай!
Әйелдер-ай, қандайсың?!

Әйелдер-ай!
Әйелдер-ай, кулар-ай,
Жанарлардың жауын алып тұрғаны-ай!
Біле тұра бүйректерің бүлк етіп,
Кетесіндер тындай тұра, тындамай.
Әйелдер-ай!
Әйелдер-ай, кулар-ай!

...Әйелдерді еркектерден көп дейді.
Ойбай,
Ойбай!..
Бола берсін көп мейлі!
Әйел деген әдемі ғой, әдемі,
Әдемілік бізге көптік етпейді...

1972 ж.

ЕЙ, АҚЫНДАРДЫҢ ЖАРЛАРЫ!

Ей, ақындардың жарлары!
Ақын деген табиғат қой,
Қысы, күзі, жазы бар,
Көктемі бар шуакты,
Аймала да, ақынынды жазып ал,
Кеше біреу жылатты.

Ақындарың бұлттанғанда сөкпендер,
Нөсерлетсін бір керім.
Ақын жасын абайландар, төкпендер,
Көзелерге құйындар да,
Сіміріндер, күндерім!

Ақындардың жалғыз тамшы жасынан,
Жанға шипа табылар.

Себебі онда адам ұлы бас ұрған,
Адалдықтың нәрі бар,

Ей, акындардың жарлары!
Бақыт деген қастарыңнан кете алмай жүр айналып,
Кете алмай жүр, қона алмай жүр бастарыңа
байланып
Әне, акының келе жатыр ұлан-ғайыр пайда алып.
Ұлан-асыр ойланып, ұлан-асыр қайғы алып,
Кешіріңдер, акын деген, міне, осындай бай халық.

Не айтам саған, жаным-ай, не айтам саған,
Кете бердім жолменен шайтан салған.
«Қолда барда алтынның қадірі жоқ»,
Қиын екен қосылып, қайта аңсаған.

...Сен қалдың қадіріме жетпей менің,
Шын берілсең, қара үзіп кетпейді едім:
Сол сәттен көз алдымда қалғаны тек
Үстіңде желбіреген көк көйлегің.

...Сонымен сен де кеттің, мен де кеттім,
Ойран-асыр көңілді жөндемек кім?
Кімді сүйсең оны сүй, бақытты бол!
Бірақ менің сүйгенім сен демекпін.

Мейлі күн, мейлі айлар, жылдар өтсін,
Өкініп, опық жейтін мезгіл жетсін.
Шынайы саған деген махаббатым
Өміріңе қарыз боп бірге кетсін.

Тамыз, 1958 ж.

ЛАШЫҢҒА

Бүгін де, кеше де, өткенде,
Іздесең, қателік көп менде.
Қауғадай басыма барлығы
Сірә да соқпай бір өткен бе...

Іздесең, қателік көп менде,
Сен бірақ түңілме, жек көрме!
Лайсаң жауындар, дауылдар
Болмай ма күншуақ көктемде?

Өмірде кең, даңғыл жол қайда...
Дауылдар, жауындар болмай ма?
Бас қорғап жататын ондайда,
Айтшы өзін, мен шымшық торғай ма?!

Лайсаң жауындар, жауындар,
Жауындар, жауындар, жауындар.
Лай су шаймайтын арым бар,
Дауылдан қорықпас жаным бар!!!

Іздесең, қателік көп менде
Бүгін де, кеше де, өткенде,
Сен бірақ түнілме, жек көрме!!!

Ақпан, 1960 ж.

ЖАНЫМ-АЙ!

Жаным-ай!
Жабықтырма, жабықтырма,
Құмар ғып, көп нәрсеге зарықтырма,
Жырымнан тарықтырма, тарықтырма.

Жаным-ай, неткен қиын өмір деген!
Бүгін от, ертең менің көмір денем.
Қоршалған төрт құбылам темірменен.

Жаным-ай!
Менің шуақ күндерім-ай!
Артымнан қанден-өсек үргенін-ай,
Қанденмен күресе алмай жүргенім-ай!

Мен десе
Күндіз-түні көз ілмейді,
Үреді де тұрады, безілдейді.
Жаным-ай!
Несіне сен қиналасың?
Жаным-ай,
Сыйламаса, сыйламасын.

(Л-ҒА)

Көңілім менің басылды,
Шегіне жеттім төзімнің.
Сүйе де менің басымды,
Бұршағын аршы көзімнің!

Сүріндім, оңбай сүріндім,
Кінәлі мына бір басым.
Алдына келіп жүгіндім,
Ақылшым әрі сырласым.

Сүйеші мені, қасына ал,
Құлауға, міне, пәс қалдым.
Ақындық деген – ашымал,
Ашымалға елтіп, мастандым.

Адуын жүрдім қашан да,
Адымым алшақ, бекем бой.
Арындап кеткен асауға
Ауыздық керек екен ғой.

Күнәсіз, бейкам жас күнді
Сұрама менен, жоқтама.
Асауың, міне, бас білді,
Ауыздық сал да, ноктала.

Белгілі рақат таппасым,
Басылды, бітті желігім.
Арқама ерің батпасын,
Аяшы мені, СЕРІГІМ!

КҮРСІНБЕШ

Тағдырыма тура келген серігім,
Мен бейбаққа сыйлады екен сені кім?!
Шар басымда, шаңырағым, сен тұрсын.
Басқалардың барлығынан жерідім.

Ауырлықтың көтердің-ау көбін сен,
Сенен келіп қуат алдым жеңілсем.
Сен – жер болдың, нәсер болып төгілсем.
Шұғыласың, қара бұлт боп көрінсем.

Мен – түн болсам, сен – таң болдың жана атқан,
Мені – қола, сені – шойын жаратқан.

Мен – ашу да, сен – ақылсың нәрі аққан.
Сен – Адамсың, мен аждаһа зәр атқан.

Білемін ғой, білмейді деп жүрсің бе?
Түсінемін кеудендегі дүрсілге.
Оңашада, жұрт көзінен жасырын,
Күрсінбеші, жалынамын, күрсінбе!

Әлі екеуміз аттанамыз сан жылға,
Күрсінбеші, қуаныш көп алдында.
Күрсінбеші, жүрегімді тындашы,
Талай-талай кереметтер бар мұнда!..

МАЙГҮЛІМЕ

Бірінші өлең

Ол өмірге келгенде көктем еді,
Жер гүлін, көк те нұрын төккен еді.
Саялатып сал самал өпкен еді,
Сол өмірге несіне өкпеледі?!

Сол өмірге несіне өкпеледі?!
Ал өмір оны сыртқа теппеп еді.
Қайғырмаймын, жырым ғой жазылмаған,
Күрсінткені болмаса текке мені.

Күрсіндіріп кетті ғой текке мені...
Дей алмаймын өмірге ол өкпеледі.
Қойшы, тәйірі, осынау ит өмірге
Текке келіп, адамдар текке өледі.

Жер астына жем керек түзден кейде,
Жүздер өтіп өмірден, жүз келмей ме?
Қойшы, тәйірі, даланың раушаны
Көктемде өсіп, осылай күзде өлмей ме?!

Таң. 14 қараша, 1962 ж.

Екінші өлең

Түсіме енді ап-арық қызым бүгін,
Қызым бүгін... Жұлынған қызыл гүлім.
Бақшамдағы балбырап пісіп тұрған
Үзіп кетті, апыр-ай, жүзімді кім?

...Түсімде қызым мені шақырады,
Өзеннің ар жағында отыр, әні...
Ғафу, балам, ғафу ет, бара алмаймын,
Мен деген – жер бетінің «ақымағы».

Мен деген – жер бетінің «ақымағы»,
Алдымда асқар асу жатыр әлі.
Сабыр, балам, қай жаққа қашар дейсің
Сені жапқан қара жер топырағы...

Дей көрме әзір маған «жаныма кел»,
Тағдырдың дегеніне бағына бер.
Түбінде бір жол бізді табыстырар,
Қайтейін, сағына бер, сағына бер...

Таң. 15 қараша, 1962 ж.

Бұлданба, жүрек, бұлданба!
Жиылып досың тұрғанда,
Жиырып сені жентектер,
Жымысқы қайғы-мұң бар ма,
Бұлданба, жүрек, бұлданба!

Қызығы тайып, қызы өлген,
Жалғыз-ақ сен бе бұл манда?!
Қыс қайтып, жасыл көктемде, –
Қызғалдақ өсер қырларда.
Өкініш айтып өткенге,
Бұлданба, жүрек, бұлданба!

Сары алтын дейді сабыр іс,
Тепкілей берме, өкпемді.
Қыз деген күрғыр сағыныш,
Сағынту үшін кеткен-ді.
Бұлданба, жүрек, бұлданба!

МАЙГҮЛГЕ

Қалақтай едің,
Қабірінде қалақ тұр.
Туғаныңды, өлгенінді санап құр.
Сенің аңқау құлағындай қалқиып,
Қыр басынан қала жаққа қарап тұр.

Қызым менің,
Гүлім менің,
Аяулым!
Жатыр молан жотасындай қоянның.
Құлпытастың құны маған бес тиын,
Бірақ таспен қалай жаншып қоярмын?!

Қойман, ботам.
Керегі не көк тастың.
Қыста ақ қар, жазда шалғын шөп бассын.
Өзің келген май айында ақ нөсер,
Ағыл-тегіл бізбен бірге жоқтассын.
Керегі не көк тастың.

ТАҒЫ ДА МАЙГҮЛГЕ

Қайтсем сенің құтылам елесіңнен?!
Отырасың қасыма келесің де.
Сен өлгенсің, жаным-ау, мен тірімін,
Мен тірімін.
Тірімін!
Көресің бе!!!

Көнген жаным жазаға, қазаға да,
Өкпелеме,
Сен енді жазалама.
Шын болса, табысармыз ахиретте,
Әзірше, жаным, мені мазалама!...

Мен деген – тірі жанмын,
Сен – елессің.
Білесің ғой, өлтірген мен емеспін.
Мен үшін артық емес сенен ешкім,
Бірақ та сен – елессің,
Сен – елессің!

Араша тұра алады кім өлімге,
Жата бер мені күтіп түнегінде.
Әзірге тірі жүрсем бұл өмірде,
Сенің орның оңаша жүрегімде.

Майгүлім, гүлім менің, көгім менің!
Жүрегін қияр дейсің өлімге кім.
Сен – менің жүрегім ен.
Дегенменен,
Елессің, енді маған көрінбегін...

МЕНІҢ КІШКЕНТАЙ КҮНІМ

Көтеріп сені батырып,
 көтеріп сені шығарам,
Кішкентай күнім,
 сенсіз мен
 өмір де сүріп шыдаман.
Кішкентай күнім,
 сені мен арқалап жүріп айығам
Табанға кірген шегеден,
 миыма қаққан сынадан.
Қондырам-дағы ұяна,
 отырам өзім күзетіп,
Әлдекімдерден қызғанып,
 әлсіреп жүрек дыз етіп,
Керімсал түннің кей-кейде
 кетеді маған сызы өтіп,
Отыра берем сонда да
 өмірдің кілтін түзетіп.
Қара аспанымнан кей-кейде
 қара нөсерлер боратса, —
Самалдатқаным мен сені,
 қапырық болып баратса.
Кішкентай күнім,
 кеш мені,
 барлығы-дағы сен үшін
Иілес емелдерге мен
 иілесем кейде садақша?
Бата ғой, күнім, дөңгелеп,
 Шыға ғой, күнім, дөңгелеп,
Тірліксіз болмау үшін де,
 титімдей күнім,
 сен керек!

1964 ж.

Біздің үйге көктем келді, қыз келді,
Қызығың да, тамашаң да бізде енді.
Неғып жатыр, Әнуар, — шұжық, балқаймақ,
Нөкерімен шауып кетпей біздерді...

Біздің үйге Шолпан келді, Шолпаным!
Шолпым менің...
Қызыққа енді шолпамын.

Мінезіңнен...

Мінезіңнен корқамын,
Лашынға тартқан-ау деп жортамын.

Қызым менің – күлкім менің, сауығым,
Базарым да, бауырым да, ауылым.
Қандай ғажап, қарақаттай көзінде.
Қарап тұрған мен өзімді таныдым!

8 мамыр, 1966 ж.

ҰЛЫМА

Жүре-жүре мен өмірге қанықтым,
Өмір сырын жаңа біліп, жаңа ұқтым.
Қызбатаптық күндерімді ұзатып,
Енді, міне, әке боп та қалыппын.

Сен өмірге басқа жолмен бас кадам,
Әкең жүрген соқпақтардан қаш, балам!
Ұғып ал да, сақ болып өс, айтайын,
Өмір жолын әкең былай бастаған.

Мен әкемнің тәрбиесін көрмедім,
Ал анамның ақылына көнбедім.
Тіпті, кеше оқушылық кезде де
Тізгінімді ешбір жанға бермедім.

Өмірімде бір иілген емеспін,
Менмендігі менен өткен жоқ ешкім.
Боламын деп «жалын жүрек, от кеуде»,
Бола алмай, қуыс кеуде боп өстім.

Енді, міне, ұлым маған қарайды,
Өткір көзін өңменіме қадайды.
Көп қателік жіберіппін, амал не?
Кешір, ұлым, мойындадым, жарайды!

1968 ж.

ҚЫЗЫМА

Қарағым!
Мен тағы үйлену тойыңа барамын.
Мен бүгін тағы да
Өзіңнен адасып қаламын,
Қарағым!

Шараптың уы ұрып қаныма,
Отырам
Бейтаныс біреудің жанына.
Көкешім, налыма,
Мен сені ұзатам тағы да.

Тұман боп жанары,
Әкең де, шешен де қалады.
Достарың күңіреніп,
Еңліктің әніне салады.
Әкең де қалады,
Шешен де қалады.
Баласын
Баласы әкетіп барады.

Көкешім!
Мұнайып не етесің?!
Сен бүгін тағы да
Ұшасың, кетесің,
 Көкешім!
Әкеннен әкеңе жетесің,
Мұнайма, Көкешім!

Ақпан, 1971 ж.

АРМАНДА, ҰЛЫМ!

Кім боласын,
Қандай өмір сүресің,
Ол – өзіңнің үлесің.

Ақылымды тында, мейлің тындама,
Тілегім бар бір ғана:
Шығып ал да арманыңның шыңына,
Сосын, мейлі, ұшып өл де, сырғана.

Болса ақылың біл мынаны: жалғанда
Жолай көрме арманы жоқ жандарға?!
Арманда, ұлым, арманда!
Арманда, ұлым, ақтық демің қалғанда!

Бүкіл өмір, бүкіл дүние, бар жалған,
Жадында, ұста, жаратылған арманнан!
Өмірінің аяғы жоқ, басы жоқ,
Өлген артық армансыз боп қалғаннан.

Айтқанымды жөн де, мейлі, жөн деме,
Арманда, ұлым, қия деме, өр деме,
Шығып ал да арманыңның шыңына,
Қира мейлің, күйре мейлің, дөңгеле.

АПАЙ, КҮЗ, ТЫРНАЛАР

Соноу,
соноу кездерде суға барған,
Шөрегейлер ұшатын жылғалардан.
Мұңлы күздің әуенін еститінбіз
Жылы жаққа аттанған тырналардан.

Қарайтынбыз қанатты керуенге,
Қарасуда жүргенде серуендеп.
...Мұғалима назары қара жолда,
Алыс кеткен жолаушы көрінер деп.

Жалғыз өзі бір түспей жар басынан,
Көз ұшында көз алмай арбашыдан,
Айналайын, күтер де тұрар еді
Бейтаныс жан өткенше дәл қасынан.

Уақытын құры-босқа шығындайтын,
Бейтаныс жан өтетін, бұрылмайтын.
Бір бозторғай көдеден көтеріліп,
Көз алдында апайдың шырылдайтын.

Шырылы да торғайдың тынар еді,
Жар басында жалғыз жан тұрар еді.
Керуеннен қап қойған жалғыз тырна:
— Ораламыз, шыдай түс, шыда! — деді.

Және қайтып барасыңдар, тырналар,
Ұзатып сап, уайымдап қыр қалар.
Құрық мойын, ұзын сирақ мырзалар
Арттарында жылап жатыр жылғалар.

Тізбектеліп барасыңдар қай жаққа,
Сенсіз сән жоқ, мынау өлке, аймақта.
Жылап келіп жыл құстары табысып,
Мауықтары басылғасын таймақ па?

Нәсерлетіп кеше сендер келгенде
Мынау өлке той жасаған сендерге.

Міне, бүгін қарсақ жортып барады
Сендер жүрген дөңдер менен белдерде.

Қайда кетіп барасындар, қай маңға,
Солдаттардай сап түзеген майданға?
Еркін құстар жаратылған сайранға,
Еріктісің, сайрандар, сайранда!

Жолың болсын, жолың болсын, керуен,
Еркін көшкен жерімен де көгімен!
Тек біздерде канат жоқ қой, жоқ канат,
Бірге көшіп кетер едік сенімен.

ТАУДАҒЫ КӨКТЕМ

Сай-саланы
Аймалады,
Жоталардан жел есті.
Көк қарағай
Көп баладай
Күбір-күбір кенесті.
Қасқа бұлақ
Тастан құлап,
Бара жатыр шапқылап.
Шыңылдаған,
Сыбырлаған
Айқай тастар – саққұлақ.
Бір жүрекпен
Дір-дір еткен
Жасыл талдар, жас талдар.
Еміренген,
Тебіренген
Ақбас Ата – асқарлар.
Күннен – бөркі,
Гүлден – көркі,
Тау тамаша, тау алып.
Қатпар басын,
Шатқал, тасын
Көрген сайын жаңалық.
Айналана,
Сайға кара,
Шыңға кара ақ маңдай.
Бала шағын,
Болашағын
Көктеп келе жатқандай.

ЖАЛҒЫЗ ТЕРЕК

Жас терексің жапырақ жая алмаған,
Біз – жолаушы саянда аялдаған.
Біз кетеміз, қаласың, тұлдыр терек,
Салқын бола алмады саяң жаман.

Сая бола алмайсың мына бізге,
Неге ғана біткенсің құла дүзге?!
Тірі болсақ, соғармыз өскенінде,
Біздің жақтан, әйтеуір, құлақ үзбе.

Біз кетеміз, бұл жерде сен қаласың,
Иемденіп қазақтың иен даласын.
Киелі ағаш, мүмкін, сен атанарсың,
Саялатып үш жүздің бел баласын.

...Жас терек,
Жалғыз терек жапандағы,
Жайқал, өс, киелі ағаш атан-дағы.
Ақтық байлар адамның есіне сал,
Жауынгерлер болған деп қатардағы.

САП-САРЫ ЖАПЫРАҚТАР

Сап-сары жапырақтар...
Сап-сары жапырақтар...
Саудырап құлап жатыр атырапқа.

Біреудің жанарында,
Біреудің табанында,
Сап-сары жапырақтар жоғалуда.
Қаусаған қаңқасы тұр ағаштардың,
Жасыл бақ тоналуда, тоналуда.

Естілмей құстың әні,
Естілмей құстың үні,
Жалғанның кетті сәні, ұшты гүлі.
Сырғасынан айырылған ақ қайыңның
Басына бар ғаламның түсті мұны.

Сап-сары жапырақтар,
Сап-сары жапырақтар,
Саудырап құлап жатыр атырапқа.

14--15 қазан, 1972 ж.

МАХАМБЕТТЕР, АБАЙЛАР-АЙ

Өмірдің қысы, жазы, көктемдері,
Қысылтаяң шақтары, өткелдері,
Адамның аққан қаны, төккен тері,
Мұратқа жетпегені, жеткендері –
Жанымды жеп жүр менің көптен бері.

Атысу, андысу мен таласудың,
Санасу, табысу мен жарасудың,
Мінезін мынау адам баласының
Білсем деп құпиясын аласұрдым.

Алдында алуан-алуан мінездердің,
Амалсыздан келеді мың өзгергің.
Әркім өзін балайды данышпанға,
Бір-бір құдай санайды бір өздерін.

Білмейді екем...
Қолымнан келмейді екен,
Жоқты аңсап, жоқ сусынға шөлдейді екем.
Қой енді, тыйылайын, бұғынайын,
Ойымды орасанға бөлмей бөтен.

Жасырмай ойымды айттым талай-талай,
Қайтейін кетті бәрі қарайламай.
...Айтарын ашып айтқан абайламай,
Дариға-ай,
Махамбеттер, Абайлар-ай!!!

ҚАСЫМ СОЛАЙ БОЛМАСА...

Дейсіндер-ау! Қасымның несі басым?!
Қасым солай болмаса, несі Қасым,
«Ақынмын» деп қопандап жүргендердің
Әммесінен Қасымның десі басым.

Қуат алып жырына бәз-даладан,
Ол жанған.
Күні жоқ-ты маздамаған!
Өлісінде өнеге болғаны анық,
Тірісінде біреуге «жазған Адам...»

Жалын жұтып, жанын жеп жазған құрлы,
Өлеңінің өлмеуін арман қылды.

Тасқа басып қалдырды тәкаппар жан,
Қан менен жас аралас тарлан-жырды.

Жеді.

Тынды...

Керемет дерттер төніп,
Кең кеудеде кетті ғой кектер сөніп.
Қасым деген — қалғыған жанартау ғой,
Жанартау ғой.

Жанды да кетті өртеніп.

«Бір күй бар домбырамда...»

(Иесі Қасым)

Қасым солай болмаса, несі Қасым!?
Жыр бәйгеге аттанған адам болса,
Сөредегі Қасымын есіне алсын!..

ШӘМІЛГЕ ЖАЗҒАН ХАТТАРДАН

1

Шәміл-ау!

Хал-жайымды білсең еді,

Білмеймін қайтерімді...

Кім сенеді?

Он жетімде өшіріп алған отым,

Қайтер ең, қайта қарып жүрсе мені?

Бір дертке ұшырадым бұл күнде мен,

Қоштастым сауығыммен, күлкімменен.

Жүрегім жерік болған жағдайы бар,

Бір пәле жатыр білем бүлкілдеген.

Ынтығып ыңқылменен, күңкілменен,

Жеткізіп айту қиын құр тілменен.

Бүгін маған жиырма керек боп жүр

Алдында хор қызының іркілмеген.

Белгілі саған менің маубастығым,

Сабырсыз, аузы күйген албастымын.

Кесемді алдыменен үрлеп алам,

Ыссы шайды аузыма алмас бұрын.

Ойласам, талай-талай қыр басыппын,

Досым деп, «доңызбен» де мұндасыппын...

...Шәмiл-ау!
Қалың достан қалған сен ең,
Қайтемін?
Ғашықтың мен,
Шын ғашықтың!!!

Ғашықтың!
Ғашықтың деп бiлдiрмедiм,
(Белгiлi: бiлдiргенiм – бiлдiргенiм).
Жарқ етiп жайдың оты шашылғанда,
Жалт берiп, қарауға да үлгiрмедiм...

2

«Достардың» ортасына түсiп қалдым...
(Шәмiл-ау!
Осы менi ұшықтар кiм?)
Желдерiне желiгiп пысықтардың,
Кеше мен махаббатқа iшiп бардым.

Бардым-дағы отырдым қарсы қарап,
Ол да отыр.
Түрi жоқ хал сұрамақ.
Сұқтанған жат көздерден жасқандым да,
Тайып тұрдым.
Қашанғы әл шыдамақ.

Тiл қатып, тiс жармадым, үндемедiм,
Бiлмеймiн бiлгенiн де бiлмегенiн.
...Мен деген – саудам бiткен саудагермiн,
Керегiм бола қойсын кiмге менiң?!

О, шiркiн!
Қайран күндер!
Сайран күндер!
Қанатын бақыт құсы жайған күндер!
Жалт бұрылып, оқыс бiр қарағанда,
Жүзiннен жүрексiнiп, тайған кiмдер?!

Сол күндер ғой жүректiң аңсағаны,
Соған шөлдеп, айызым тамсанады.
Өкiнiш пе, бiлмеймiн, қуаныш па?
Өз-өзiнен жүрегiм ән салады.

Әнсiз өмiр өмiр ме, қаңсымай ма,
Өзегiндi өртеп дерт, жаншымай ма?

Махаббатқа арнап бір ән шығарсын,
Шәміл-ау!
Шәмші қайда?
Шәмші қайда?

Шәмшіге айт,
Тағы да бір таңдандырсын,
Жындандырсын жүректі, жандандырсын!
Мәңгі өлмес Махаббатым айта жүрер
Мәңгілік өлмейтұғын ән қалдырсын!

3

Махаббат бүгін және қарамады,
Қарамады...
Жанымды жаралады.
Шәміл-оу!
Білесің бе?
Шын махаббат
Осылай карамаудан жаралады!

Мейлі, ол қарамасын, түсінбесін,
Осылай асқак болсын, кішірмесін.
Бастан ауып баратқан тал түсіме
Тағдырым көлеңкесін түсірмесін.
Ескермесін, білмесін,
Кете берсін.
Бұл фәниден алаңсыз өте көрсін!
Дәрменсіз менің мылқау махаббатым,
Сірә да, өміріммен өтелерсің...

4

Шәміл-оу!
Күндер өтті,
Айлар өтті.
Алаңсыз қайран күндер қайда кетті?
Махаббат сәулесіне ұрындым мен,
Махаббат өмірімді ойран етті.

Қазір түн.
Көктем түні маужырап тұр.
Отырмын жазбай, сызбай қалжырап құр.
Алдында тереземнің — кәрі қайың,
Көктей алмай бұтағы саудырап тұр.

Ақ нөсер аңырап кеп дүркін-дүркін,
ашылар,
Кәрі қайың көктер бір күн.
Махаббат мені, сірә, дауалар ма,
Бет алып бұрылмасқа кеткен шіркін.

Көшелердің көзінен қан атылып,
Қала жатыр,
Қазір түн.
Дала тұнық.
Махаббатты күзетіп, кірпік ілмей,
Бүгін және отырмын таң атырып.

5

Шәміл, Шәміл!
Айналдым жазылмасқа.
Күйрейтұғын түрім бар жазым бассам.
Қазір менен сауық пен сайран қалған,
Жайына жыр да қалған жазылмастан.

Ойға өріс таппаған, тілге — дерек,
Ойнақы жырым менің кімге керек?
Тулайды тұтқындалған ақ тиіндей,
Шығыршықты айналып шыр көбелек.

Жоқ, Шәміл,
Менің ойым бөлек еді,
Басқа жыр, басқа ғұмыр керек еді...
Құл болғам Махаббатқа, менде ерік жоқ,
Еріксіз өмір маған не береді?!

Махаббат түсінбеді, аулақтады,
Арманым кетті мені алдап тағы.
Сая іздеп құр бекерге сабылыппын,
Табыныппын сағымға әр жақтағы.

...Қазір түн.
Сыртта нөсер.
Сәуір айы.
Көктеген әлдеқашан кәрі қайың.
Сәлден кейін тағы да таң атады,
Тағы да...
Сары уайым...
Сары уайым...

Достыққа жүрмін,
Достыққа жүрмін құмартып!
Өлгелі жүрмін,
Өзіме-өзім мін артып...
Жауыздың барып, жанына уәзір болғаннан,
Достардың барып, ауласында өлген мың артық.

Досым, саған сенемін. Сеніп өтем!
Жолы бөтен демеім, жөні бөтен.
Достық деген – адамның көрігі екен,
Достық деген адалдың серігі екен.

Қыран күлкі-тамаша – бәрі осында,
Отырмын думан-тойдың арасында.
Береке бойдан асып жатқанымен,
Олқы тұр көңілім менің, нанасың ба?

Ұйытқып жатыр көңілде құйын-дауыл,
Неге сен келе алмадың жиынға бұл?!
Жыраққа жалғыз мені жібермеші
Жаныңа жаманшылық бұйырмағыр!

Әне, жұрт өзді-өзімен, сөйлеседі,
Өзімсіп: – Ей! – деседі, – өй! – деседі.
Шіркіндер-ай, даурығып тындар емес!
Есіме ап, тост көтерсем, кейде сені.

Сенсіз көңіл қашан да хош тұрған ба?
Сенсіз думан – қызылсыз бос қырман да.
Әсіре ойнап қайтемін, әсіре күліп,
Сенің орның құлазып, бос тұрғанда.

ШӘМІЛДІҢ ПӘЛСАПАСЫ

Жігіттер, осы Шамқанның
Айтқанының жаны бар.
Тесігі болса қалтанның,
Ақшанды қолға алып ал.

Жыртыла қалса шұлығың,
Әйеліңе алғын тіктіріп.
Шақыра қалса ұлығың,
Алдынан табыл, тік тұрып.

Шәркейін тозып баратса,
Армянға бар да, шегелет.
Мөрттігің ұстап қазақша,
Артық күмісті бере кет.

Қарының ашса, ет жегін,
Шөліркеп кетсең, су ішкін.
Сыра іздеп алыс кетпегін,
Ақырын күтпей жұмыстың.

Шаршасаң, жатып дамылда
Кереуетіңнің үстіне.
Ауырсаң-дағы ауырма,
Ойлайды, ойбай, ішті деп.

Галстук байлап жейдеңе,
Жақсылап тұрып қырын да,
Жұмысқа барғын, сөйлеме,
Сөйлеген жанға бұрылма!

...Айта берсең, табылар
Тағысын, тағы, тағылар.
Жігіттер, осы Шәмілдің
Пәлсапасының жаны бар...

Неңді сенің аңсаймын, бала шағым?
Бұлдыраған айналаң ала сағым.
Ала сағым ішінде — болашағың,
Болашағың — болашақ алашағың.

Сенің қандай аңсаймын «тамашанды?»
Соғыс келді:
Жүрекке жара салды,
Шапан еттім төсенген алашамды,
Қамқор тұтып, қауқарсыз кара шалды.

Сағынам ба суың мен талқанынды?!
Суығынды, сұрқия қаңтарынды.
Әжем байғұс мезгілсіз ораза ұстап,
Бізге беріп талқанын қаңтарылды.

Сағынам ба түстерің, кештеріңді?!
Жалаң аяқ таңғы шық кешкенімді.
Өшкенімді білдірмей, өскенімді,
Жүре бердім жамылып бөстегімді.

Сағынбаймын,
Сағынсам мұңайтады...
Мұңайсам, көңіл тағы лайтады.
Әнуарды, Шәмшіні, Шәмілдерді
Күн өткізген солай деп кім айтады?..

САБЫРХАНҒА

Қызылқұмда ізіміз қалар ма екен,
Іздеген жан біздерді табар ма екен?

Адасармыз адассак, қарамай-ақ,
Кел, екеуміз кезейік жалаң аяқ.

Қасиеттеп қадірлі жерімізді,
Қалдырайық, басайық мөрімізді.

Әуестемей әлдекім салған ізді,
Өзімізше сызайық таңбамызды.

Адасармыз мықтаса құм шағылда,
Тынығармыз Қызылқұм құрсағында.

Тек ізіміз...
Ізіміз өшпесе екен,
Құйын тұрып,
құм басып, көшпесе екен.

Өшсе, өшер,
өшкенге қарамай-ақ,
Қызылқұмды кезейік жалаң аяқ.

Қызылқұмда ізіміз қалар ма екен,
Іздеген жан біздерді табар ма екен?..

1965 ж.

ТӨЛЕГЕНГЕ

I

Тұңғыш көрдім өлгенін шын ақынның,
Қызарып батты ертеңгі шығатын күн.
Торғай-өлең шырылдап бара жатты
Аузында ажал дейтін сұрапылдың.

Торғай-өлең өлмеді, аман қалды,
Әкетті ажал...
Жыр емес, адамды алды.
Бір өмірдің дастаны басталды да,
Шорт үзілді,
Шоп-шолак төмамдалды.

Қаралы лек.
Бозғыл шаң шұбатылды.
Бара жатыр жерлеуге шын ақынды.
Маржан жырдың мөп-мөлдір бір түйірі
Құмға түсіп кетті де, уатылды.

Тұңғыш көрдім қайтқанын шын ақынның,
Қаталы-ай жыл дейтін сұрапылдың!
Сұңқар төсі томпыып, қарсы карап,
Қаршығадай қылшылдап тұратын кім?!

Енді жоқ азаматым, аймандайым,
Жоқ болды құмға сіңген айрандайын.
Асығыс, ылғи жортып жүруші еді
Бетпақтан су іздеген жайрандайын...

II

Бармандар ақынды жұрт жерлегенде,
Көрмендер көрдің аузы жабылғанын.
Көтеріп сендер оны келмегенде
Көмусіз қалмайды ғой, бауырларым!

Көмбендер!
Топырақты тастамандар!
Жабыла толтырмандар құмды ұраны.
Ақынды көмсін білмес баска жандар,
Басына бармандар да, құрбылары!

Ет жүректің езілмес кезі ме бұл...
Жылай білсең, шын жыла!
Жасыма тек.
Кезек күтіп тұрғандай сезіне біл,
Алдындағы апанның басына кеп.

1967 ж.

ПУШКИНМЕН ҚОШТАСУ

«Мы вольные птицы, пора, брат, пора

Узі

Ал енді қоштасайық, сардар аға.
Мен ертең кетем ұшып сардалама,
Қыранның қырандығы — кең далада,
Қыранның қырандығы — тауда ғана.
Мен ертең кетем ұшып сардалама.

Қош боп тұр, қош есен бол, сардар аға!
Сөкпей де өкпелемей қал балаң.
...Ақынның ақындығы — атақта емес,
Ақынның ақындығы — арда ғана.

Айтатын арызым бар, аға, саған,
Көңіл — кермек, бой — күйез тамашадан.
Ақымақпын, кей-кейде арыма мен,
Өз қолымен күйені жаға салам.

Сен болған шақ бұлыңғыр, тұнжыр маған.
Әйтсе де аямапты құрғыр заман.
Болат Пушкин тіріліп кете ме деп,
Тұғырынды болатпен шынжырлаған.

Қарадым сенің қола мүсініңе,
Қоланы да болады түсінуге.
Мені тәңірім жаратқан табынуға,
Сенің мәңгі қақың жоқ кішіруге.

Ортасына сауықшыл түсіп көптің,
Мастандым да, масайрап ісіп кеттім.
Мұң шаға келіп едім — үш! — дедің сен,
Өзің үш деп тұрған соң ұшып кеттім.

Ұшып кеттім тауларға бұлт басқан,
Төңкеріліп теңізге тұныпты аспан.

Теңіз бенен аспанның тыныштығын,
Долы дауыл барады жұлып, кашқан.

Хош бол, аға, әлемді тамсандырған,
«Тас мейманға» табиғи жан салдырған.
...Меніменен сайрандар жел жок, бірақ,
Алатауым күтіп тұр қарсы алдымнан...

СЕРГЕЙ ЕСЕНИНГЕ

Әй, Сергей!
Сергей, Сергей, Сергей, Сергей!
Түстім-ау сергелденге мен де сендей.
Аулаққа, тым аулаққа кеттім білем,
Жаны ашып ақыл берген елге сенбей.

Мен-дағы сол жақтанмын,
Ауылданмын,
Ауылдың ауруымен ауырғанмын.
Өзінді Мәскеу қалай қабылдаса,
Алматы мені солай қабылдады.

(Менін де өкіндірер өткенім көп)
Атқа міндім, алысып, теппедім доп.
Мен-дағы малды сүйем, итті сүйем,
Інімнің маңдайынан шерткенім жок.

Шаршағанда ширьғам шарап ішіп,
Саған ұксап менің де жанады ішім.
Құлағыма сыбырлап «құран» оқып,
Иектейді мені де «Қара кісі».

Мен де сендей, Серега, күнәдамын,
Жыр азабын тартамын, тіл азабын.
Туған ауыл, туған жұрт қайда барсам,
Қайда барсам – қасымда Рязаным...

Әй, Сергей!
Сергей, Сергей, Сергей, Сергей!
Бір ауылдан екенбіз мен де, сен де.
Басым сынып барады, басым сынып,
Жөндесем де болмайды, емдесем де.

13 ақпан, 1972 ж.

БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНА

Аға,

Саған, білмеймін не айтарымды,
Қай қырыннан білмеймін байқарымды.
Көнілдегі ой көмейге кептелді де,
Түрмесіне кеудемнің кайтарылды.
Қайтерімді, білмеймін не айтарымды?

Жасқануды білмеуші ем, жалтаруды,
Неге көніл, білмеймін, аңтарылды?!
Ақ тұлпарым бар еді саған деген
Алып ұшпай ол неге қаңтарылды?!

Сен зәру емессің ғой құрметке,
(Сырлы аяқтың сыны бар, сыры кеткен...)
Тонға емес, орамал жолға жарап,
Сый тартуды атамыз ырым еткен.

Тартар сыйым өзіне болмағасын,
Белгілі ғой қасыңа жоламасым.
Ақ сұңқарым бар еді, ұшпай қойды,
Алсам-дағы басынан томағасын.

Қылышымды суырып қынабынан,
Қыл қапқан жүзін көріп, жыладым-ау...
Жетімдердің кегі мен жесірлердің
Суарып ем суалған бұлағына.

Қайрап едім зауалдың шарығына,
Қақтап едім қан майдан жалыңына.
Қынабына оны да жасырдым мен,
Керек болып жүрер деп халығыма.

Қынабына сап қойдым үмітпенен,
Оның несін жасырам бүгін сенен.
Саған, аға, сақталған бір сый бар-ау,
Назарына ешкімнің ілікпеген.

Алтын да, алмас та емес жалтылдаған,
Бір сый бар, аға, саған, тартылмаған!
Ұрпақтар аңыз етіп айта жүрер,
Сыйдан да он есе артық даңқын маған.

Ешкімнің назарына ілікпеген,
Саған бір сый тартам деп үміттенем.

Жүрегімнің тапсырған аманатын
Бере алмай кетем бе деп күдікпенем.

Қандай сый тартсам екен, аға саған,
(Білмеймін, жараспай ма, жараса ма?!)
Ешбір сый таба алмасам, аға саған
Аппак тонын – атамның тәбәрігін,
Жүзге кел деп арқана жаба салам.

ҒАБАҢА

Ғабит Мүсіреповке

Ғабеке,
Анда-санда Сізді көрем,
Сізді көрсем, жомарт бір күзді көрем.
Еліктеп өзіңізге есім кетіп,
Көгендеп ақ қағазға тіздім өлең.
Мейіріммен қарайтын Сізді көрем,
Басқалар үміттерін үзді менен.

Заһармен жібітем деп қу тандайды,
Сеземін, өзін-өзі жұрт алдайды.
Жібітсем кейде мен де қу тандайды,
Басымнан Алатаудың бұлты аунайды,
Біреулер келекелеп, жыртындайды.
Түбінде құртса мені, құртар қайғы,
Алайда жырларымды жырға алмайды!!!

Менен де үміт күтіп туған елім!
Мен-дағы үмітпенен туған едім,
Мас болған өлеңіне бір жан едім.
Ғабеке!
Айтсаңызшы мыналарға,
Мен кімнің қазынасын ұрлап едім?

29 мамыр, 1974 ж.

ӘБДІЛДАҒА

Тұрғанда ұйқы-түйқы ақ самайын,
Мен қалай,
Әбе, сені жат санайын.
Абыржып асанды ұстап отырғаның,
Ашулы Грозный патшадайын.

Сөйлесен,
Бурадайын лықсып-тасып,
Жаралы жауынгердей сылттып басып,
Әбігер боп жүргенің қашан көрсем,
Жырдағы жалғандықпен мылтықтасып.

Бой түзеп,
Босқа кетпей сауықпенен,
Боз қырау босағасын тауыпты өлең.
Жаман жыр жазғанымда
Ақ таяғың –
Арқамда ойнай ма деп қауіптенем...

ФАРИЗАҒА

Фариза!
Фаризажан, Фариза қыз,
Өмірде ақындардың бәрі жалғыз.
Шыдай-шыдай ақыры жалығармыз,
Бірімізден біріміз арылармыз.
Біздерді де жоқтайтын жан болса егер,
Шаң басқан архивтерден табылармыз.

Сен мені білесің бе, білесің бе?
Жаралмаған жан екем күресуге.
Жылай жүріп, өтірік күлесің де,
Жүресің де қоясың, жүресің де.
Бірі итеріп кеудемнен, бірі шалып,
Тастағысы келеді күресінге.
Фаризажан, сен соны білесің бе?..

Жанарымды тұманмен тұмшаладым,
...Серіппесі үзіліп тұр садағым.
Жігітінен қазақтың дос таба алмай,
Қыз да болсаң, мен саған мұң шағамын.
Ауырлар деп ойлап па ем мұнша халім...

Ақын болып несіне жаратылдым,
Арасында қап қоймай қара түннің.
Қасиетін сезем деп Ана тілдің,
Қауырсыны қалмады қанатымның.
Қу тірлікке құл болып, аяң басып,
Құлашымды жая алмай баратырмын.

Момын едім, жақсы едім, ұяң едім,
Аттап өттім олардың қия белін.
Енді, міне, қауқарсыз құр ашуды
Жия бергім келеді, жия бергім.
Мандайымнан сипаған бір жан болса,
Енді қалған өмірімді қияр едім.

Білмеймін, бұзықпын ба, жындымын ба?!
Кеп тұрады телігім мұнды мұңға.
Енді қалған өмірдің құрдымында
Өлтірсе де көмбеймін жырды құмға!
Нөл болады деп айтам, жалтармаймын,
Көбейтсең де қаншама мынды мыңға...

Айналаға қарайтын анық барлап,
(Түн кеткесін күн шығып, жарық болмақ.)
Не туралы жырласақ, Фариза қыз,
Бағыштайық бәрін де халыққа арнап.

Фариза, Фаризажан, Фариза қыз,
Бірімізден біріміз арылармыз.
Том-том болып дүкенде тұрмасақ та,
Подвалдағы архивтен табылармыз...

11 желтоқсан, 1974 ж.

МАХАББАТ ДИАЛОГЫ

- Құс боп ұшып жоғалсам, не етер едің?
- Сені іздеумен мәңгілік өтер едім.
- Отқа түсіп өртенсем, не етер едің?
- Күл боп бірге соңыңнан кетер едім.
- Бұлдырасам сағымдай не етер едің?
- Жел боп қуып, ақыры жетер едім.
- Қайғы әкелсем басына не етер едің?
- Қойшы, сәулем, бәрін де көтеремін.

ХАТ

Саған таныс адыр, қырка, беттегі
Жыңғыл, жусан, тобылғылар көктеді.
Рақатта іші-сырты ауылдың,
Қуантсаншы сен де, сәулем, кеп мені.

Сағынышым – тек өзіңсің бір ғана,
Ұшып жетті, қарлығаш та, тырна да,
Саралақаз жұмыртқалап үлгірді,
Кеше екеуміз асыр салған жылғаға.

Ең алғашқы нөсер де өтті себелеп,
Әлдеқашан гүлге қонды көбелек.
Байлық, бақыт – бәрі де бар ауылда,
Әттен, сәулем, тек сен жоқсың не керек?!

Тұрсын солай, болсын солай бәрі де,
Білем, менің қосылмайсың әніме.
Сенің көңілің қайда екені белгісіз,
Менің көңілім сенікінен әріде.

Сенің көңілің қайда екенін біле алман,
Мекен таусып, шыққан болар құмардан.
Бар поезды жетелеген рельстей,
Барлық жаңды жетелемес бір арман.

Болсын солай, тұрсын солай, солай ғой...
Әрбір адам бір-бір жыныс тоғай ғой.
Ну орманнан шыққаннан да жол тауып,
Еркін келіп, еніп кету – оңай ғой.

МАХАББАТЫМ ӨЗІМДЕ

Жүргенде қатал тұрмыс илеуінде,
Білмеймін, сүйдім бе мен, сүймедім бе...
Жастықта жалын атып сүйсем егер,
Түспес ем дәл мынадай күйге мүлде.

Мен нағыз махаббатты армандаймын,
(Оны мен жоғалтып та алғандаймын...)
Ал қаздар арасынан аққуымды
Ажырата білмеген сормандаймын.

Өтінем сенен ғафу, асыл жарым,
Көрсетпе тарпаң мінез, тасынбағын.
Сен менен от іздеме, құрмет ізде,
Өртеніп жана-жана басылғамын.

АРУЛАР

Арулар – асыл жандар!
Шуақ боп шашылғандар,
Қуат боп тасынғандар,
Құшак боп ашылғандар,
Арулар – асыл жандар!
Арулар – асыл жарлар!

Арулар – әрбір үйдің шаңырағы,
Әрбір үйге от болып жағылады.
Әрбір үйде таң болып атты-дағы,
Әрбір үйге сәуле боп жамырады.

Жимайды-ау бір шашылған шуақтарын,
Саясына келеді-ау, шуақтағын.
Жамандыққа қиярсың қалай ғана,
Жайнаған бір-бір үйдің шырақтарын.

Арулар – асыл жарлар, сағыныштар,
Өтініштер, құшақтар, жалыныштар...
Жек көрсе олар жүрегін мұз жасайды,
Жақсы көрсе балқытып, жанына ұстар.

Арулар – аяулылар, ардақтылар,
Өмірдің жылуы боп қалмақ бұлар.
Арулар – тіршілікке күре тамыр,
Өмірді бір-біріне жалғап тұрар.

Ат суара барғанда жылғаға мен,
Ашаң жүзін ашылып, бір қарап ең.
Құлағыңда ай-сырғаң дір-дір етіп,
Енді үзіліп кетердей тұрған әрең.

Қимыл сайын майысып бос буының,
Асылып тұр арқана қос бұрымың.
Құла бесті құлағын тіге қалды,
Қыз көрмеген мақұлық оскыруын!

Жақындатпай жанына үрікті кеп,
Тарпаң неме тулап тұр бүлік тілеп,
Жолбарыстай атылып тізгінді алдың,
Жігіт жүрек қыз едің, жігіт жүрек.

Тарпаң неме тайсалды қуатыннан,
Құлай түстім қасыңа құла атымнан.
Ерге қондың.

Жөнелдің ен далаға,
Артында тек шаң қалды шұбатылған.

Құла сайтан барады оқтай ағып,
Шыт көйлегің алаулап оттай жанып,
Әудем жерге жеткенде бұрылдың да,
Қол бұлғадың артыңа тоқтай қалып.

Кім болды екен жолыңды торып жүрген?
Біреу барды қасыңа торы мінген.
Тентектердің өзімдей бірі ғой деп,
Әйтеуір жақсылыққа жорыдым мен.

Құйын боп қырға тарттың екеуің де,
Құла кетті торының жетегінде.
Құмды құшып, дәрменсіз қала бердім,
Қуатым жоқ еңсемді көтеруге.

Айналамда дүрлікті ауыл болып,
Адастырдың басына бағың қонып.
Құйын болып жылғадан бастадың да,
Сардалада жоғалдың сағым болып.

Қидым саған құла аттың тұяқ күшін,
Қарғамаймын, демеймін ұяттысың.
Сағым болып алыстап кеткеніңмен,
Самал боп оралатын сияқтысың.

Серігіңмен сен асқан жұмбақ қырдан,
Жұмбақ қырдан – жүрекке мұн қаптырған
Сағым жүрсе, телмірем сен екен деп,
Жете алмай орамалын бұлғап тұрған.

Ғашықпын!

Шын ғашықпын сол адамға!
Мен болмасам, болмайын. Сол аман ба!?
О, тәңірім! Неткен жан қайрылмайтын!
Жүрегі еттен бе, әлде қоладан ба?!

Ғашықпын,
Қайтіп оны жасыра алам,
Бір алтын оның әр тал шашы маған.
Сағынайын, таусыла сағынайын,
Сағынышқа жаралған ғашық адам.

Шарықтап, қолым жетпес көкте Күнге,
Ақ қанат құсым менің, кеткенің бе?
Шарқ ұрып бар ғаламды шыр айналып,
Мәңгілік сені іздеумен өткенім бе?

Сарғайған сағынышты басып толық,
Бар үміт, бар сенімді шашып болып,
Өтермін сірә да мен бұл өмірден,
Мәңгілік қалармын мен ғашық болып.

Сенің көзің түпсіз терең тұңғиықтан жаралған,
Сонда жатыр менде жүрген орындалмас бар арман.
Сенің жүзің көкте күннен, жерде гүлден нәр алған,
Шашың сенің – жан баспаған жапандағы қара орман.

Қас-кірпігің қарлығаштың қанатындай қап-қара,
Үлбіреген жүзің сенің ақ жібек пе, мақта ма?!
Әсем басың әп-әдемі, мүсініңе шақ қана,
Шиедейін еріндерің қызарып тұр шоқтана.

Толықсыған тұла бойың шыбық па екен, тал ма екен,
Бейнең сенің баяу атқан жазғы шұғыла таң ба екен,
Күлкің сенің шашылған нұр, сөзің кәусар, бал ма екен,
Бұл ғаламда сенен артқан сірә, біреу бар ма екен!?

Бұл ғаламда сенен артқан жан бар деуге сенбеймін,
Сен солайсың, Ләйлім менің, сенбе маған, сен мейлің.
Бұл ғаламда сенен артқан бір жан болса егерде,
Өз көзімді өзім оям, оны мәңгі көрмеймін.

Зәмзәм суы сенен арзан, тата алмаған кәусарым,
Сенің әсем мүсініңді сөзбен қалай тауысамын?!
Мың Мәжнүн мендей, сірә, тебіренбеген шығар-ау,
Аппақ құсым, кайдасың сен?

Аңсадым-ау, аңсадым...

– Бала едік, ө?

– Бала едік кеше біздер.
Неше қыстар өтіпті-ау, неше күздер.
Енді бізді балалар әкеміз дер,
Енді бізді балалар шешеміз дер.

Жалаң аяқ бала едің лақ қуған,
Терезеге тас атып, лақтырған.
Көкесінің тартып ап тентектігін,
Көп жасағыр ұлдарың сауап қылған.

Мынауың не, басына шық тұрған ба?!
Аппақ ұнды әйелін жұқтырған ба?..
Қайранмын, қалай шыдап жүр екенсін?!
Жылаушы ең асығынды ұттырғанда...

– Бала едік, ө?..

Бала едік.

Тал түс еді.

(Үйретпепті-ау өмірдің салты сені)

Басқа несін қарадың?

Бас – биік қой,

Биік жерге алдымен қар түседі.

Тентектікгі бердім балаларға,
Бермесіне қоймайды, шара бар ма.
Онып тұрған жерің жоқ сенің-дағы,
Тілің қайтіп барады табалауға?

Тек көздерің күлгенін ұмытпапты,
Қайық төсің қирауға жуықтапты.
Қолаң қара шашына кім байлаған,
Әне бір аппақ-аппақ суыртпақты?!

Кірпігінде бұлт тұр жауатындай,
Сілкіп қалсаң селдетіп ағатындай.
Маңдайыңа әлдекім сурет сапты,
Шағаланың шарқ ұрған қанатындай.

Сен бота едің көздерің мөлтілдеген,
Мен құлын ем тұлымы желпілдеген.
Өтті бәрі...

Ана мен әке болдық,
Арамызда сыр қалды шертілмеген.

Қарғам-ау, қайдасың сен, жүрсің бе есен?
Хабар бер қасиетімді білсін десең.
Зіл батпан көкірегім көтертпейді,
Демігіп әлсін-әлі күрсінбесем.

Енжарлық, көңілсіздік, езілемін,
Қалғандай қара жаяу сезінемін.
Егер де осы өмірде бақыт болса,
Сол бақыт менің үшін өзің едің.

Есімде ақырғы үн, ақырғы леп,
Ақ моншак жанарыңнан атылды кеп.
Үндесерге тіл келмей, амал қанша,
Қош дедік алғашқы рет, ақырғы рет.

Қайдасың, хабарың жоқ, өтті уақыт,
Сан жылдар жігерімді кетті уатып.
Жетім құлын секілді көшке ілескен,
Сенімен кетті жастық, кетті бақыт.

Көңілде ән, көгімдегі Күн көруші ем,
Барғанда маған ылғи гүл беруші ен.
Жалт етіп жай отындай көкжиектен
Әттең-ай, маған енді бір көрінсең!

Кетер ем бұлтпен бірге араласып,
Көрер ем найзағаймен жағаласып.
Артыңнан ақша бұлт боп жүзер едім,
Көзіме бір көрінсең бала-ғашық.

Сандал тау, сайдан соққан самалым-ай!
Ой-санам құлайды кеп саған ұдай.
Әлдеқандай күн кешіп жүр екенсің,
Сүттен ақ, судан таза, адалым-ай!

Сап-сары сағынышпен жағаласып,
Жастық өмір басымнан барады асып.
Көзіме бір көрінші, тынайын мен,
Қайдасың, қайдасың сен, бала-ғашық!..

Жамылып сағыныштың сал шекпенін,
Сарғайып сенің үшін зар шеккемін.
Зарықтыр, о, тәңірім, жалықтырма?
Мәңгілік ғашықпын мен, ант еткемін!

Көзіме көрінбесен, көрінбе сен,
Күнім боп тұра бергін көгімде сен.
Өлді деп ойлай бергін сонда мені,
Бұлт болып шуағынды тұтып алып,
Нәсер боп селдетіп мен төгілмесем.

Көкке емес, жерге сонда құлайды арман,
Сел болып ағар, мүмкін, лайланған.
Сен сол кез кезбе бұлтқа бір қарап қой,
Сол – менмін көктің жүзін шыр айналған.

Білем саған жете алман, ғарыштасың,
Белгілі мәңгілікке табыспасым.
Дерт те емес, күйік те емес, жар да емессін,
Сен маған сағыныш боп жабысқасың.

Қайтсем екен сені ұстап қалу үшін?!
Сен маған шексіз дала сағымысың.
Мен өтермін, өтермін, өтермін мен,
Мәңгілік сен қаласың, сағынышым!!!

Сағынып, аңсап барғанда,
Сағына күткен жан бар ма?
Оттары қайда аулымның,
Ошақта сөніп қалған ба?!
Лактай ырғып өскен ем,
Суатта, анау жарларда.
Өскен ем, өмір кешкен ем,
Осынау ұлы тауларда,
Осынау ойлы орманда.
Самала мынау белдерге,
Сағынып, аңсап келгенде,
Сары ала шәйі жамылып,
Самауыр қойған жеңгем бе?
Сауығушы едім көргенде,
Күректей күрең сақалын,
Сұлтанбай атам өлген бе?

Астында ма анау жотанын?
Еліктей жортып өскен ем,
Еңіс пен қырат, дөңдерде,
Өскен ем, өмір кешкен ем,
Өнеге тұтып зердемде,
Осынау ұлы жерлерде...
Армандап, аңсап барғанда,
Алдымнан шыққан жан бар ма?
...Басымды ием тауларға,
Басымды ием орманға,
Бұлардан ыстық жан бар ма?..

Мен өскен лашық – бір бөлме,
Бір бөлме, сенің іргенде,
Білгенімді істеп жатушы ем
Сонау бір алыс күндерде.
Мен өскен лашық – бір бөлме,
Бір бөлме – маған мың бөлме,
Хан тағы қараң қалатын,
Босағанды аттап, кіргенде.
Қонақпен күнді батырып,
Қонақ боп атып таң нұры.
Тұратын еді шақырып
Әжемнің аппақ жаулығы.
Мен өскен лашық – бір бөлме!
Болғансың пана кімдерге?
Ат ерттеп жатқан жас жігіт
Жарамады үйге кір деуге.
Демесе, мейлі, демесін,
Көрмеген нені бұл кеуде.
Жұрт едік қой ниеті кең,
Ей, жігіт, саған не етіп ем?
...Әкемнің қара шаңырағын,
Сатты екем неге... өкінем,
Өкінем, жігіт, өкінем!
Осалдан емес қырсығы,
Осы үйдің едім қыршыны.
Рұқсат болса, жігітім,
Су берші маған бір шыны?
Сыйламас іні сен бе едің,
Сый білмес аға мен бе едім?!
Су берші маған, інішек,
Су берші маған, шөлдедім?..

Қазір түн.

Таңғы сағат төрттің кезі.

Ойлар-ай!

Ойлар мені еттің мезі.

Қалтырап ғарыштағы үміттейін,

Қарайды қаладағы оттың көзі.

Қайтем анау төсекті иі қанған,

Сәл жантайсам болғаны – күйік, арман.

Рақат-ау ұйқы да, әйткенменен,

Ұйықтамауы керек қой миы бар жан.

Батқан жоқ мамық төсек жамбасыма,

Талыға күтудемін танды асыға.

Оп-ояу, дәл осылай отырып-ақ,

Кім кепіл мәңгі ұйықтап қалмасыма?!

Қазір түн.

Көктем түні.

Нөсер, нөсер...

Иен тегін нұр – емендер жонын төсер.

Ұйқысыз-ақ өтейін түн күзетіп,

Өшірмейін шырақты, өзі-ақ өшер.

Суық күз.

Сермеп жатыр жел ескегін,

Сен сонда көктем болып елестедің.

Жел жағыма панадай қайыспай тік,

Қалқандай қайрат берген емес пе едің?

Қыс келген, қырау тұрған кездерде де,

Маздаған шуағынды сезген дене.

Ұмытты деп ойлама жақсылықты,

«Жалаң аяқ құдайдан безген неме».

Көктемге де сенімен еріп келдім,

Көктем тұрған бағымды келіп көрдім.

«Көрінгенге иілме, майыспа!» деп,

Көңіліме тәкаппар желік бердің.

Жаздың да жан шөлдетер аптабында,

Жан сусынын баса алмай жатқанымда;

Шыңыраудан шығардың шырын тартып,

Шырылдаған жүректі ап қалуға.

...Енді саған қараймын, қараймын да,
Шырк айналам шабақтай ақ айдында.
Сыйыңа сый, жарқыным, қайтаруға,
Халім менің келе ме, жараймын ба?!

АЯКӨЗ – АРУ

Аякөз,
сірә,
аядай бұлақ көзі емес,
Аяулы, сірә, қыз болар.
Ақиқат бағып,
анықтап жатар кез емес,
Белгісіз, досым,
белгісіз тұр ғой бізге олар.
Белінде мынау
берігіп жатқан қырлардың,
Бейіттен бөлек,
белгісі жоқ-ты қыздардың,
Кезінде, сірә, қызғалдақ болып гүл жарды,
Түндігін тесіп туырсып жатқан мұз-қарды
Бүр жарды,
Кетті.
Өмірді мәңгі мансұқ қып,
Соларды іздеп,
сорларды талай қаңсыттық.
Қойғаны-ай, шіркін,
өмірдің қатал занының,
Оларды бізге,
оларға бізді Таңсық қып.
Аякөз деген –
аядай бұлақ деседі.
(Жұрттарда қалған жұмбақты кімдер шешеді?)
Аякөз болып,
ғасырлар алға көшеді,
Ая, көз, ая, – Арулар елі кешегі!

МАХАББАТ МОЛАСЫ

Аяқтап болып,
Махаббат дейтін сапарды,
Қозы мен Баян моласы, міне, атанды.
Қалауын қанша тапқаныменен, кара тас,
Қайырымсыз ата Қарабайдайын
қатал-ды.

Басына бардым,
 қасында тұрмын солардың,
(Қозыдай маңырап,
 сүймеген, сірә, болармын...)
Егіз жүректі екіге бөліп мола тұр,
Тұмсығы үшкіл қанжарындай-ақ
 Кодардын.

Төрт жанардың да
 тауысып түгел көлдерін,
Төрт бұлақтарынан
 төге де жүріп селдерін.
Ескерткіш етіп,
 қос Ана тастап кеткен бе?!
Аялап жатқан Аякөз сынды белбеуін.

Жол түсіп, ұрпак,
 Тансыққа барсаң тегінде,
Бір соқпай кетпе
 күмбезге сонау көрінген.
Қазақтың осынау
 қасқайып тұрған төрінде,
Бабаларыңның
 махаббаттары көмілген...

Қашанғы бұлай өтеміз,
Қашқақтап жүріп екеуміз!
Анамыз тасқа жерік боп,
Тас болып түстік пе екенбіз!?

Мен көнсем кейде, сен көнбей,
Сен көнсең кейде, мен көнбей;
Түнереміз де жүреміз,
Әкеміз бүгін өлгендей,
Өтеміз бе өстіп, жөнделмей?!

Өтті ғой бәрі, өтті ғой...
Өтінем сенен, кекті жой.
Қосылмас рельстердің де,
Қосылар шағы жетті ғой...

– Көрмеймін! – дейсің,
Көрмесең, мейлін, көрмегін!
Көретін көктен тәңірім емес сен менін
Көрмедін,
 мейлін,
 көңілінді маған бөлмегін,
Мен-дағы қарап өлмедім,
Түсіңнен, бәлем, шошытар,
Мендегі леп, мендегі үн.

Сезіне тұра,
 келмейді-ау, сірә, білмегің...
Білмегін, мейлін, білмегін!
Сезеді мені сенсіз де,
 мазасыз өткен күндерім,
 ұйқысыз өткен түндерім.
Уақыттармен біргемін.

Көрмесең, көрме,
Білмесең білме,
Шырағым менің сөнбейді,
Шыдамын таусып сендейдің,
Мазасыз жаным,
 маған бір тыным бермейді,
Дариға-жүрек
 жоқ нәрселерге шөлдейді.

Көрмесең мейлін,
 көзіңе сенің ұрынбан.
Ұрынбан, бірақ бұғынбан!
Есінде болсын!
 Құлагері де Серінің
Сөреге жетпей жығылған...

Иек артқан теңізге мүйістейін,
Келші, қарғам, шашыңнан иіскейін?
Иіскейін тек қана, тиіспейін,
Келші, қарғам, шашыңнан иіскейін?

Қолан қара шашың-ай күн қақтаған!
Қос бұрым-ай жотанда бұлғақтаған!

Қарғам, сенде жерімнің иісі бар-ау,
Жер иісі жұпардан қымбат маған!

Иісі бар-ау дәннің де, шалғынның да,
Қырдың да, қырманның да, жаңбырдың да,
Тұр, сірә, мына шашта иісі аңқып
Аптаптың, аңызактың, тандырдың да.

Шашыңнан иіскетші, қарғам, маған?
Есіме түсер ме екен арман-далам.
Иіскетші?
Жауқазын-жан екенсің;
Жасанды әсемдікке алданбаған.

Тұрғам жоқ сауға сұрап қылығыңнан,
Жан едім махаббаттың кұрығы ұрған.
Иіскейін жұртымның топырағын,
Иіскет, қарғам, маған бұрымыңнан?..

Қажыдың, қарғам,
басылар ма екен аптығың,
Қалжырама, ерте жат бүгін.
Көңіліңе алған, түсіңе енсін шаттығың.

Ертерек қамдан,
ертерек, қарғам, жат бүгін.
Боз атқа мініп,
боз тауға, мүмкін, шығарсың,
Боз көйлек киіп,
бозарған танда тұрарсың.
Боз Айдай балқып,
бозарған көкте тұнарсың,
Бозарған, жаным,
боз түске неге құмарсың?!

Аяулым менің,
Ақ бояу, әлде, арың ба?!
Арманың ба, әлде, бағың ба?
Қып-қызыл оттан бозарып шыққан жалынға
Телміре бермей, ертерек бүгін дамылда.

Аяулым менің,
айналаң толы аппақ нұр,
аялап сені, сақтап тұр.

Осылай, қарғам, түндерге,
аппак нұрыңмен аттап кір.

Қажыма, жаным,
бөлменді ерте аш бүгін,
Ойлардың бөге тасқынын.
Күтуде сені,
бозарған төсек,
бозарған көрпе-жастығың...

Ол енді кетті,
Мәңгілік кетті қасыңнан,
Көрмейсің енді ол жанды,
Көңіліңе сенің бас ұрған.
Алтынға құмар, ғашық жан,
Айырылып қалдың, айырылып қалдың асылдан.
Ол кетті сенің қасыңнан.

Асылдан бөлек,
алтынға несін құмарттың?
Жүрегіне оның жүк арттың.
Жаз болып күліп, жадырап тұрған шуактың,
Жасырып жүзін,
бұлт болып неге мұнарттың?

Сен үшін ғана,
сен үшін ғана, арнайы.
Тағдырдың нелер
тартпады дейсің қандайын.
...Татады зәһар,
татады зәһар таңдайың.
Бақ емес, бауырым,
шыбын да тайып кеткендей,
Тайқы екен сенің,
тар екен сенің маңдайың.

Ұшқан құстардан
сан сәлем жолда сен, мейлін,
Ол кетті сенен,
Ол енді қайта келмейді.
Рухың сенің
сал-сахараларда шөлдейді,
Рухы оның
келмейді, бірақ өлмейді!!!

Махаббат,
Сенен келсін деуші едім ажалым,
Сүйе алмайды екем,
Тарқапты менің базарым.
Шаршапты көңіл,
Шаршатты бәрі, шаршатты,
Қош енді
Менің ажалым менен азабым!
Сергелдең болма,
Сен енді мені іздеме,
Іздеме қыста,
Іздеме көктем, күзде де,
Шәйі жамылғыш;
Шәлкездеу желпіп қалғанда,
Лып етіп сөнген
Шырақтың нұры — біз деген...

...Осылай болған,
осылай болды,
осылай тағы болады.

Уақытты ұстап тұратын құдірет жоқ әлі.
Осылай күз кеп, осылай боран соғады.
Қарашы Күнге, әуелі өрлеп жоғары
Құлдилап барып, көзіңнен ғайып болады.

Қамықпа, жаным,
қайдағыны еске салмашы,
Сескене берме
селт ете қалса тал басы.
Сені мен біздер осынау дастан-өмірдің
Жалғанда бітпес жалғастарының жалғасы.

Өтіпті көктем, өтіпті жаз да,
Несі айып!?
Күз кепті, міне,
Қырға жүр, қырман басайық.
Сары тандардың самалын жұтып, салқитып,
Салтанатты бір сабан тойларын жасайық.

Ала көзбен атасың, ішіп-жейсің,
Сен мені сезінбейсің, түсінбейсің!
Неге сонша мрамор мүсіндейсің?!
Тұғырыннан түс те кел, кішірмейсің,
Бір тұтанып, бір сөніп жанарымда от.
Неге саған қараймын?

Хабарың жоқ.

Жан емеспін жәдігөй залалым көп,
Берерім бар,
қорықпа,
аларым жоқ!

Тымырсық күндей
тамызда жаңбыр көксеген,
Жақсылық күтем,
жақсылық күтем тек сенен.
Жаман бір ойлар
жанымды шарпып өтсе егер,
Мен жақтан саған
суық бір хабар жетсе егер,
Жалғызым менің,
қайтер ең?

Ұшар ма ең қанат байланып?
Қалар ма ең, әлде, ойланып?
Келер ме ең менің қасыма,
Періштем болып, айналып?

Қайтер ең, жаным?
Тағдырыма етіп құлшылық,
Талықсып жүрсем тұншығып,
Жетер ме ең маған
Құрықтан қашқан асаудай,
Құлын-мүшенмен құлшынып?

Көзіннен аққан
дариялардан өте алмай,
Қалар ма ең, әлде, жете алмай?
Қалайда, Жаным,
кірпігіңе үміт ілдіріп,
Мен жүрген жаққа бет алғай...

Көңілсізсін, көңілің қаяулы ма?
Түнерген аспандайсың жай алдында,
Жаным-ау, саған қатер таянды ма?!
...Тіршіліктің тынысын бағып тұрған,
Кім екен тіл тигізген аяулыма?!

Айнытпастан таныған ақ-қараны,
Осы бір жан өзімдей боп барады.
Неден секем алды екен, сактанады?!
Көңіліне көлеңке түсірді ме,
Көбік езу біреудің даттағаны?!

Көзін жұмып отыр ғой көре-біле...
Сынар езу сыншының керегі не,
Сынарымның үңілдім өлеңіне.
...Тағдыр маған тағдырлас дос сыйлапты,
Егіз жүрсін екеуі дегені ме?

СЕРІКСІЗ БЕ ЕДІН, ҚҰРБЫЖАН?..

Сен әлі серіксіз бе едін,
Серіксіз бе едін,
Құрбыжан?
Өтіпті-ау айлар, еріксіз жылдар жылжыған,
Жападан-жалғыз,
Жауатын күндей тұнжырап,
Жүресін, құрбым,
Не істеймін саған?
Қынжылам.

Жаңа жарылған,
Жауқазын едің көктемде
Жылысып жазың өткен бе?
Лапылдап тұрған,
Жалын едің ғой өрт-кеуде,
Тәйір алғырлар,
Танымай сені кеткен бе?!

Өмірде мына,
Тап болар талай тосын жай,
Өмір – өмір ғой,
Өмірдің заңы осындай.

Бірі – Батыста,
Бірі – Шығыста,
Жарқ етіп, сөнген жасындай.
Өтуі мүмкін, жақсы мен жақсы қосылмай.

МЕН СЕНІ САҒЫНҒАНДА...

Мен сені сағынғанда,
Қарамай жауындарға, дауылдарға,
Қарсы қарап жүземін ағындарға,
Кеудемде қимылдаған жаным барда,
Мен сені сағынғанда,
Бір минут та қақым жоқ дамылдарға.

Мен сені қызғанамын,
Қызғаныштан мұз шайнап,
Тұз жаладым.
Шаңқылдап алдымнан шық,
Ана-қыран,
Алыстан келеді ұшып мұзбалағын.

Тәкаппар ең, өрлікке бола туған,
Жет тездеп,
Дауыл тұрғыз қанатыңнан.
Сен – мендік, мен – сендікпін, ана-қыран,
Қыранбыз, қырандардан жаратылған!

Сағыныштың сағымын жамылғанда,
Қарамай қара нөсер қағынғанға,
Саған ұшам,
Қалмайды сабыр жанда,
Мен сені сағынғанда, сағынғанда...

БАЙҚАЛМАЙ ӨТКЕН МАХАББАТ

Қысқы түн.
Аяз.
Ай жарық.
Төңірек тегіс қалғуда.
Басқаға көңіл бұрылмай,
Тұратын едім байланып,
Терезенің алдында,
Желідегі құлындай.

Кадалып жарық кең үйге,
Арманым – сені бір көрсем.
Сырттағы байғұс не күйде
Тұрғанын әсте, білмеуші ең.

Ызғарын аяз төккенде,
Терезең кеткен қыраулап.
Арыда-бері өткенде,
Көленкең ғана жүр алдап.

Боз қырау аты кірпідей,
Келетін әкең жұмыстан.
Тазыдан қашқан түлкідей,
Ініме мен де жылысқам.

Махаббат өткен байқалмай,
Бұл шақта бәрі ұмытылған.
Сүйем деп саған айта алмай,
Сүйсініп жүргем сыртыңнан...

Сиыр айдап өріске ертенменен,
Баратын ек тоғайға еркемменен
Тал басына шық тұрып, күннің нұры
Мың бояумен тоғайды көркемдеген.

Қарасаздың шыбығын жел тербеген,
Жел тербеген шыбықты мен тербегем.
Ойласамшы, сол шыбық терек болып,
Өзегімді бір кезде өртер деген...

Қарасаздың шыбығын жел тербеген
Жел тербеген шыбықты сен тербеп ең.
Сонда менің ойымда мұң бар еді,
Өзі келіп, бір күні серпер дегем.

Жақын өсіп жас шыбық бала талға,
Оянатын екеуі ала танда.
Тағдырымды сонда мен табыстаппын,
Сезімі бар, сенім жоқ алақанға...

Қарасаздың шыбығын сен тербеп ең,
Сен тербеген шыбықты мен тербегем.
Ойласамшы сол шыбық бір кездерде,
Өзегімді өзін боп өртер деген.

Сол тоғайға барып ем ертеңменен,
Қарсы алдымда терек тұр жел тербеген.
Бір тоғайда бірге өскен егіз едік,
Неге ғана шошыдың, еркем, менен?!

МЕН СЕНІ ҰНАТАМЫН...

Мен сені ұнатамын.
Дегенменен,
Басқадан көрмегенді сенен көрем.
Өз обалың өзіңе, өзіннен көр,
Бір күні ғайып болсам егерде мен.

Басқадан көрмегенді сенен көрем,
Сен биікте жүрсін деп, төмендегем.
Кім екен мені өзіңе дуалаған?!
О, тоба!
Мен неғылған өлермен ем?!

Кім екен мені саған дуалаған!?
(Сенсіз де көңілденем, қуана алам)
Кім екен,
Мені сенен айналдырып,
Цирктің аттарындай қуалаған!?

Дегеніңнің бәрін де жасап жүріп,
Көрсетпеймін зәредей асау қылық.
Сенің ғана ырқыңа бас алдырып,
Бұға берем...
Неғылған жасандылық!..

Мен сені ұнатамын.
Бірақ, бірақ...
Мейірінді қайтейін жылап сұрап.
Ұнатамын дегенім – жасандылық,
Саған деген жүрегім құрақ-құрақ...

БӘРІН ДЕ ҚОЙШЫ...

Өмір-ай, деймін,
Өмір-ай, деймін кейде мен,
Күндер де өтті,
Ойнайтын қыста жейдемен.
Кездер де кетті біреулер маған «Ей!» деген,
Кездер де жетті біреулер сіз деп сөйлеген.

Бәрін де қойшы...
Қозы түс өтті аяулы,
Тал түс те кетті, бесін де міне таянды.
Мына жалғанда не қалар дейсің баянды,
Кезекпе-кезек бәрі де жылжып, таяр-ды.

Мұны да қойшы.
Махаббат шіркін суытты-ау!
Мен-дағы оны,
Ол-дағы мені ұмытты-ау!
Ансаған жүрек алдаса-дағы қаншама,
Махаббаттан да, аспанның Айы жуықтау.

Бәрін де қойшы...
Бәрі де өтер тоқтаусыз,
Өмір ме өмір?
Өнбей де өспей, жоқ-барсыз?
Кезегім келіп,
Кеткенде келмес сапарға,
Хабарсыз, ізсіз, қалмасам екен жоқтаусыз...

ЖАНЫМ, СЕН ЖАСЫМАҒЫН

Көбейте берме, жаным, шашың ағын,
Жаным, сен жасымағын, жасымағын,
Нөсерлетіп, бір сәтте басыламын,
Шашылады шұғылам, ашыламын.

Ұшқындарын жан-жаққа шашыратқан,
Кездерім бар кей-кейде жасын атқан.
Қара бұлтқа кара да басымдағы,
Күн шығады деп ойла осы жақтан.

Жанымның жақсы емес тыншығаны,
Тыншығанда жүрегім тұншығады.
Жасынымнан, жаным, сен сескенбегің,
Жай отының артынан күн шығады.

Жай отымды алыппын бәсендетіп,
Есім кетіп қалыпты, есем кетіп.
Ақ жаңбырдың нұрына шомыла бер,
Нөсерлетіп алайын, нөсерлетіп.

Жаным, сен жасымағын, жасымағын!
Нөсерлетіп алам да басыламын.

Айкүш-үйкүш бұлттардан жай атылмай,
Күн тымырсып тұрғанға ашынамын...

Сұмдық-ау!
Менен махаббат ауып кеткен бе?!
Шаманы бағып, шау тартар шаққа жеткем бе?
Тозған бұйымдай жыртығын жамап көңілдің,
Отырғаным ба?!
Ой тастап өткен-кеткенге.

Көз жауын алған сонау да сонау күндерде,
Тартпайды енді тамаша мынау гүлдер де.
Ақ қырау аяз аулама менің кірген бе?!
От болып келіп,
Жоқ болғаным ба, бір демде?!

Далада көктем,
Көңілі күрғыр күздейін.
Құлазып жатыр, қуарған құла түздейін.
Сұмдық-ау!
Менен махаббат ауып кеткен бе?!
Өмір жоқ онсыз,
Іздейін оны, іздейін.

Қырлардан әлде, таулардан әлде, құмдардан,
Қызғалдақ көрсен, қауызын ашып, бүр жарған,
Құба тал көрсен, сыңсып бір тұрған нулардан,
Аспанды көрсен, Ай, жұлдызынан нұр жанған,
Жастарды көрсен, болашақ жаңа жылдардан —
Бергейсің сәлем жоғын іздеген бір жаннан,
Дегейсің сенсіз шын жалған екен бұл жалған...

САМАЛ ЕСТІ

Самал есті, даладан, сай жақтан ба?!
Аппақ інір тауларды ойлантқан ба?
Аспанға сүт әлдекім қайнатқан ба?!
Кілегей түр меймілдеп қаймақтанған.

Жайлау еді,
Жайлы бір інір еді,
Жұлдыз тамып кетердей кідіреді.

Өзеніне асыққан өрім-бұлақ,
Төмен карай төскейден жүгіреді.

...Қай тұста еді, құдай-ау, қай манда еді?!
Маған құшақ сол жанның жайған жері?
Алғаш біздер ақ гүлін таптап кеткен,
Қай манда еді, жастықтың сайран-белі?!

Таулар да тұр, баяғы бұлақ та бар,
Өзің жоқсың, бірақ та сыр ақтарар.
Іздемей-ақ қояйын сол орынды,
Аттанам ғой ақыры, жылап қалар...

СОЛ ТҮНІ

Ауады да тұрады, аңсарым-ай!
Әлі сен есімдесің, Аршалы сай.
Сол түні неге мені өлтірмедің?
Сол түні риза едім алса құдай.

Сен куә, Аршалы сай,
Сол түні мен,
Аққуға тұзақ салып, өлтіріп ем.
Сол түні неге мені аяп қалдың?
Жаңадан ауызданған бөлтірік ем.

(Бөлтірік ем, арлан боп аяқтандым.)
Шырылдап сонда сені оятқан кім?

Есінде ме,
Көз жасы...
Жалынышты үн?..
Сол түні неге мені аяп қалдың?!

Қара түннің ішінде, қара бақтың,
Атар таң, келер күнге карамаппын.
Тағдырдың өзі берген махаббатты,
Тәрк етіп, мәңгілікке жаралаппын...

Аршалы сай!
Неғылған көркем едің!
Сол түні неге мені өртемедің?
Сол түннің қияметін есіме алсам,
Сенен де, өзімнен де жиіркенемін.

Өкпелеттім...

Не дейін, өкпелеттім,
Өкпелетіп қалайша көктемекпін.
Сенің қойған меженнен аттадым да,
Шекараңнан шықтым да, шетке кеттім.
Өкпелеттім, амал не, өкпелеттім.

Қарашы әне, келеді таң сарғайып,
Сыртқа жүрші, қойшы енді, томсармайық!..
Аққуым-ау, тамаша таң алдында,
Қырсықтың қытығына қол салмайық.

Ақылдым-ау, неге сен қарамайсың?!
Кейде өзін де қызықсын... баладайсын...
Күш-сезімді күрес деп санамайсың,
Сонда қалай?
Қалай деп бағалайсың?

Жүрші сыртқа, қарашы таң нұрына,
Табынайық табиғат пандығына.
Таң атады, кетеді базаршы-күн,
Қазынасын жинап ап сандығына.
Сергиікші малынып таң нұрына,
Өкпелейсің несіне тағдырыңа...

Ақ қыздар, арым таза алдарында!
Сөндірдім жалынымды жанғанымда.
Өтеуі жоқ өмірмен қала бердім,
Бәріңе бір махаббат арнадым да.
Ақ қыздар, арым таза алдарында!

Ақ қыздар, бәрінді де тұнық көрдім,
Жасқанып жанарлардан бұғып келдім.
Біріңнің арыңа ақау түсірмедім,
Шыққанша қырқасына қырық белдің.

Білмедім құмармын ба, ғашықпын ба,
Білмеймін ынжықпын ба, жасықпын ба.
Білмей жүріп қырықтан бір-ақ шықтым,
Болуға бәріңе аға асықтым ба?!

Ақ қыздар, айна-қыздар қайда маған?!
Жас арманым жастықта жайнамаған.
Қолаң кара шаштарым, қош болындар,
Ынжық емес, пысықтар аймалаған!..

ЖАЛҒЫЗ СӘТ

Жанарың жалт етті-ау бір, жай отындай.
Жай отындай жандырып, жоятындай.
Жалғыз сәтті, жанымды дір еткізген,
Жасырдың-ау,
Жалған-ай!
Қоя тұрмай.

Жалғыз сәтпен жанымды дір еткізген,
Сені алдымнан, құрбыжан, кім өткізген?!
Жанарыңды жасырып, аулақтайсың,
Жүзге тура қарамас жүрексіз бе ең?

Жанарыңда ғажайып от бар екен,
Кімді қарып, кімді өртеп, тоқтар екен?
Жалғыз сәтпен жанымды дір еткіздің,
Одан басқа сыйларың жоқ па бөтен?

Сап-сап, көңіл!
Нені ойлап, неге кеттің?
Қасиетін кемітпе кереметтің.
Жанымды дір еткізген жалғыз сәттің.
Жалғанда құнын қалай төлемекпін.

Жанарлар жалт-жұлт етіп жай отындай,
Осылай жан-жағымнан жай атылғай.
...Жақсыны дүниеден жоятындай,
Жалған-ау, жасырасың қоя тұрмай.

Өзеніне асыққан бұлақтайын,
Енесіне жүгірген лактайын,
Жайқалайын жаныңда құрақтайын,
Енді мен де саған кеп тұрақтайын.

Асқар тауға соғылған дауылдайын,
Ақтарылған аспаннан жауындайын,
Дамылдайын, саған кеп дамылдайын,
Ауа бермей аулаққа сағымдайын.

Өзімменен сапарға бір аттанған,
Құрбылардың бәрі де тұрақтанған.
Ақ үмітті іздейін бір кездегі,
Ұмыт болып жұртымда жылап қалған.

Өз орнында, өзгермей тұр ақ қайың,
Тұрақтайын, мен де енді тұрақтайын.
Ар үміті – жоғалған ақ үмітім,
Табайын да, сені енді жылатпайын...

Мен білмеймін,
Не болады күні ертен.
Не болса да, не болса да күнелтем!
Екеуміздің жүрегіміз білер тек,
Сырласайық,
Оңашаға жүр, еркем.

Қалай-қалай құбылады мына күн?!
Қалай-қалай құбылса да шыдадым.
Екеуміздің жүрегіміз ұғады,
Сырласайық оңашада, шырағым.

...Мен несіне,
Сен несіне жыладың?!
Айтпай-ақ қой,
Айтпасаң да ұғамын.
Бәлен жерде құлағанда құланың,
Бәлен жерде ұмыт қалған тұмарың!..

Бәлен жерде...
Не түседі дәлелден?!
Бәрі де ұмыт, бәрі де жоқ,
Бәрі өлген...
Оны сен де таба алмайсың әлемнен,
Оны мен де таба алмаймын әлемнен...

Есінде ме?
Екеуміз де елде едік.
Екеуміз де жоқ нәрсеге шөлдедік.
Ағайынның айтқанына көнбедік,
Ойлап тұрсам...

Жасаптыз ғой пенделік.
Нені көрдік?!
Не бітіріп, жөнделдік?!

Нені сездік?
Нені көрдік, досым-ау?!
Аңсап көрген арманымыз осы ма?!
Елге қайтып кетеді деп шошыма,
Оралмаймын бір жығылған қосыма!

Есінде ме, тар лашық, аласа,
Еденіміз – текемет пен алаша.
Аласа үйде – асқар таудай тамаша,
Аласұрып, қуанушы ек балаша,
Сонда біреу екеуімізге қараса,
Тамыз еді...
Жылға, тоғай.
Онаша.
Шіркін, сол шақ,
Тамаша еді, тамаша!
Онда – тамыз, мұнда, міне, қараша...

– Бал дәурен, бала дәурен, қайда қалдың?
– Баяғы жылқы баққан сайда қалдым.
Қоштастық қорасында Қойбағардың,
Сен содан мені тастап қайда бардың?

– Мен содан жастық деген желік қуып,
Бір қызық бір қызықтан еліктіріп,
Тапқан ем бір махаббат өліп тұрып,
Өліп тұрып қоштастым, жеріп тұрып.

– Махаббат, ақ махаббат, қайда қалдың?
– Сен өзің қорлап кеткен ойда қалдым.
Биікті ұнатушы ең шыға алдың ба?
Бойда – қаным, кайтейін, ойдағы – арым!..

– Шығам деп бір биіктен бір биікке,
Кездестім бір күйіктен бір күйікке.
Сен – ақ бастау орнында тұнып қалған,
Тұрғанын түсіне бер кім биікте...

Білдім де артқа мойным бұрмасымды,
Тауға да, тасқа да ұрдым бұл басымды,
Сені еске алсам, келеді өмір сүргім,
От сөнді.
Отауым жоқ.
Жын басылды...

СҮЙГЕН ЕРІН...

Сүйгісі келе берер сүйген ерін,
Сүй, жаным!
Сүйкімді бір күйге енемін.
Жүрегіміз жақыннан бірге соқсын,
Ағытшы бешпетіңнің түймелерін?

Сүй, жаным!
Сүйе бергін, кім біледі...
Бір кезде еске аларсың түнді, мені.
...Жалт етіп өте шыққан баяғыда,
Жастықтың талықсыған бір күні еді.

Ұялып, барады өтіп бұлақ – бала,
Бұйығып, үн қатпайды жылап қана.
Баланың маңдайынан сипалаған,
Дірілдеп айдан тамған шуақ қана.

Тау-аталар түкситіп қабақтарын,
– Ар аттадың, – дегендей, – қарақтарым...
Сүйген жүрек қалады есенгіреп,
Есенгіреп, білмеппіз таң атқанын.

Сүйген ерін сүйгісі келе берер,
О, жастық! Махаббат тап, көгере бер!
Сүйгемін жоқ, өлгемін – дер едім мен,
Сүйдің бе деп сұраса менен егер...

СЕН

Сен көрікті едің...
Көріктісің!
Баяғы бойындағы желік-күшің.
Не істеймін десен-дағы еріктісің,
Себебі көріктісің, көріктісің!

Сен ақылды едің...
Ақылдысың!
Тал бойында талмаған ақыл-күшің.
Ерке мінез, есен-сау жатырмысың,
Жатырмысың, жаныма жақын құсым?!
Жаратқан қолдан соққан асыл мүсін.

...Алдына келу қандай қиын маған!
О, менің ақ бақытым, бұйырмаған.
Саусағыңның ізіне көзің салшы,
Шым-шытырақ шимаймен шиырлаған,
О, менің ақ бақытым, бұйырмаған.

Сен сүйікті едің...
Сүйіктісің!
Сені көріп тағы да күйікті ішім.
Мен шыға алмас шың едің, шын бақытым,
Әлі де биікпісің?
Биікпісің?!

Қилы тағдыр қарсы алдымда тұрғанда,
Мен шорқақпын махаббатты жырлауға.
Өленде емес,
Өмірімде ат ізін,
Амал қанша, салғамын жоқ бұл маңға.

Он сегізге, жиырмаға толғанда,
Отау тігіп, ойнағам жоқ ол маңда.
Шын махаббат көрмедім мен,
Болғанда,
Даяр едім Отанымдай қорғауға.

Махаббатым өзімде деп ескерткем,
Кез болған жоқ құлай сүйіп, ес кеткен.
Кім біледі, сырт айналып кетті ме?!
Босана алмай жүргенімде бөстектен.

Қапелімде арты – өкініш, алды – мұң,
Қаламаймын махаббаттың қалдығын.
Содан болар...
Содан болар кім білсін,
Махаббатқа шорқақ менің жан-жырым.

Махаббатқа шорқақ менің өлеңім,
Телісем де тели алмай келемін.
Неге керек өзімді-өзім демеуім,
Кімге керек сені сүйем дегенім?!

Алдында құлдық ұрып, ақталмаймын,
Астында аяғыңның тапталмаймын.
Біраз күн сені есімнен шығарды рас,
Жаныма батқан дертім, батқан қайғым.

Не күйде жүргенімді көресің бе?
Мен сөніп баратырмын, сенесің бе?
Қан майданнан оралған жауынгермін,
Жарадан сау-тамтық жоқ денесінде.

Басымды бұлт алған бүгінде сен,
Жүрекке ине қадап, бүлінбе сен!
Әлсіреп, әзер жанған шырақпын мен,
Сөнемін де қаламын бір үрлесен...

БАЙҚА, ҚАЛАМ!

Қалай?!
Қалай?!
Қалқам, маған не дедің?!
Мен өзімді зерттей алмай келемін.
Өзім жайлы жалғыз ғана дерегім —
Өзгелерге түсініксіз өлеңім.

Өмірім бар, өкпем де бар, наз-мұң да.
(Аңдап көргей, өзім жайлы жаздым ба?!)
Қаршадайдан өмір кешіп саз, құмда,
Ақылымды ат тепті ме, аздым ба?!

Түсінбеймін неге келдім?!
Неге өттім?
Мына өмірде нені жойдым, нені ектім?!
Байқа, қалқам!
Мен де саған керекпін!
(...Қазір қыс қой, жапырақсыз терекпін)

ҚЫЗДАРҒА

Қыздарды көрсем, бір түрлі
Өзімнен-өзім мұнданам.
Тыям да бейқам күлкімді,
Өзімнен-өзім сыр бағам.

Қымбат-ау, қыздың ар-мұны,
Қиын-ау, қиын, тым қиын.
Не болар екен тағдыры?!
Үйіріліп соқса бір құйын.

Тоймайды көзім жүз көрсем,
Жайқалған менің гүлдерім!
Тоң тұрып жерге, күз келсе
Не болар екен күндерін?!

Түрткілеп күдік жанымды,
Кетеді жүрек дыз етіп...
Әзірге жасыл бағымды,
Отырмын, міне күзетіп.

Қасында жүрсем,
Қадірім саған жоқ екен.
Қасыңнан кетсем,
Адамның нағыз қоры екем.
Қасында жүріп,
Күлетінім де сол екен,
Қасыңнан кетіп, жылайтыным да сол екен.

Қасында сенін,
Қағынып жүрген желөкпе,
Өзіңнен кетсе,
Өзгеге, сірә, керек пе?!
Мен деген, жаным,
Қадалған мәңгі бұтақпын,
Сен деген алып мың жүрегі бар терекке.

Неге де болса,
Сенімен бірге шыдаймын.
Негізім менің!
Неліктен сонша мұнайдың?!

Құласан егер,
Құтқармақ болып мен сені,
Қадалып жерге,
Сенің астына құлаймын!

ЕСКЕ АЛУ

...Келсең, кел.
Ұятыңмен, арынмен кел.
Бойындағы жақсылық, барыңмен кел.
Биік бол, мендегінің бәрін менгер,
Жабырқаған жанымды жаныңмен көр.

Бірі ұнатып, біреуі жек көреді,
Мен койғам адамдарға өкпелеуді.
Басқа жағдай көңілді көп бөледі,
Өкпе, наз дегендерің өткен енді.

Өмірдің заңы бөлек, жөні бөлек,
Несіне өкпелейсің, жөніңе кет.
Бықсып жатар өсектің қоламтасы,
Еркінірек наздансаң еліңе кеп.

Ағайын, күлкің қайда, назың қайда?
Жарасқан бір-біріңе әзіл қайда?
«Қалған көңіл – шыққан жан» дегендейін,
Шынымен енді қайтіп жазылмай ма?!

Келсең, кел.
Әзілмен кел, назыңмен кел.
Жан жұмсартқан жайдары жазыңмен кел.
Не халде отыр екем, көзіңмен көр,
Аясаң, сезімінді сезіммен бер.
Бәрінен айырылсаң өзіннен көр.

Раушан гүліне сен серік едің,
Раушан арасынан көріп едім.
О, менің аққанат құс – махаббатым,
Қайдасың, қайтсем саған көрінемін?..

Дүние тыныш еді «құлаққа ұрған»,
Талықсып тал бойында шуақ тұнған.

Табиғат сонда саған, раушанға,
Барынша бар жасауын лактырған.

Есінде ме?
Сонда сен байқадың ба?
Дір еттім, жанарыңнан тайқадым да.
Сол күні раушанның өзін емес,
Иісін сыйлағансың қайтарымда.

Гүлді қойшы, гүл ата ырымы ма,
Мәңгі шатпын сол күнгі қылығыңа.
Гүл иісі түр екен жүрекке ұрып,
Танауымды тақасам бұрымына.

Гүлді қойшы, семеді гүл дегенің,
(Гүл сыйлап, гүл алуды білмегенім...)
Қайдасың?..
Мен түсімде екеу болып,
Ертеңгісін жалғыз боп түрегелемін.

О, менің аққанат күс – махаббатым,
Қайдасың жанға шипа шапағатым?
Сен қайда, күндер қайда, түндер қайда,
Махаббат... махаббат деп аталатын?..

Бақыт іздеп несіне шаршағамын!?
Қасымда жүр екен ғой аңсағаным.
О, менің ән-самалым, жан-сонарым!
Тамсанамын,
Тіліңнен бал сорамын.

Сені мен көп іздегем, көп іздегем.
Жұлдыз боп төніп едім теңізге де.
Көрініп көз алдымда тұрмағасын,
Түбінен тұңғықтың сені іздегем.

Оралдым тұңғыықтан батып барып,
Одан да әкелмедім бақыт тауып.
Қасымнан – жер бетінен таптым сені,
Жайына бақыт қалып, жаһұт қалып.

Жайна, жайна, жұлдызым көгімдегі!
Кенде ғып жаратпаған өмір мені.
Қасиетті ойымсың көңілдегі,
Қасиетті әнімсің төгілмелі!

Арып-ашқан жан болса,
Мен бір үзім нан болсам.
Ол мені жеп әлденсе,
Бишараға әл берсем.

Айнала шөл құм болса,
Қарға адым жер мұң болса,
Жолаушының сонда мен
Күтысында су болсам.

Өшкелі жатса ер дене,
Өмір болып келсем мен.
Қайғыдағы пендеге
Қуаныш боп енсем мен.

Арманымнан жаңылсам,
Ақша болсам, не деймін?!
...Қашан дағы табылсам
Қалтасынан кедейдің.

Мен, мен болсам, мен болсам,
Бір өзім бір ел болсам.
Қол астымда әскерім,
Ар-ожданым сен болсаң!

Сағындым ғой дедің-ау, жаным, маған...
Бұлт көрдің бе тауларда мамырлаған?
Сол менің ақ жанымның ақ жалыны,
Аулақта ауылымнан дамылдаған.

Естідің бе аспанның күрсінгенін?
Сол менің саған деген тылсым демім.
Ұйықтап жатса оянсын, ояу болса
Күніренген жанымды білсін дедім.

Мен деп ойла самал боп, есіп өткен,
Мен деп ойла нөсерді, есі кеткен,
Мен деп ойла өзінді әр түн сайын,
Төсегін сағынышқа бесік еткен...

ТАҒДЫРЛАСТАР

Келген көктемді қарсы алып,
Өнген гүлдерге жан салып,
Сонау сағымға тамсанып,
Ойға бататын едің,
Бұлақ басында ән салып,
Анаң есіңе түсіп,
Мұнданушы едің соншалық.

Бұлақ басынан көріп,
Сұрап, қасыңа келіп,
– Жаным, жасыма! – дедік,
Үнсіз отырушы едің,
Жылап, басыла беріп.

Асқар таулармен сырласып,
Жасыл орманмен сырласып,
Жалаң аяқпен қыр басып,
Сені іздейтін еді,
Үміт үзбейтін еді.
Сорлы бір ғашық.

Бұлақ басынан көріп,
Жылап қасыңа келіп,
Жылап қайтатын еді,
Сырын жасыра беріп.

Сен елең етпейтін едің,
Ол ұзап кетпейтін еді,
Көз жасын көл болып жатқан,
Сүймесе төкпейтін еді.
Сенің салған әндерің,
Оған жетпейтін еді.

Бұлақ басына келіп,
– Жылап, жасыма! – дедік.
Үнсіз қайғырды байғұс,
Бізге асыла беріп.

Сен оның сорына орай,
Белгісіз бағытқа қарай,
Жар тауып, кеттің бе, қалай?
Бақытты болғайсың, байғұс,
Істеген ісіңе жарай...

ЖАҢБЫРДА

Жас едің сен,
Жақсы едің сен, жан-кұрбым.
Жақсылықпен жаттың отын жандырдың.
Токта, құрбым,
Қайда кетіп барасың?
Ақырын бақ мына нөсер-жаңбырдың!

Аялдай тұр,
Мына күн де ашылар.
Келші мына ықтасынға, қасыма.
Ақ жүзіңнен алқымыңа жосыған,
Жаңбыр ма, әлде, жанарыңның жасы ма?!
Жаныма кел,
Жасыма да, шошыма!
Жағдайыңды түсіндірші досыңа!

Жақсы едің ғой,
Кұлын мүсін қылықтым,
Тұзағына түстің қандай құрықтың?
Қайдан жүрсін?
Жүзің неге сынық тым?
Неге, ұмыттың, неге бізден суыттың?..

Еңіреп тұр,
Бұлыңғырда – адасқан бір құлын жүр.
...Мына өлкені кетіп еді шаң басып,
Қара нөсер, жуындырсаң, жуындыр...

ЖАЛАҢ АЯҚ ҚЫЗ

Төпеп тұрған нөсерге карамай-ақ,
Бір қыз кетіп барады жалаң аяқ.
Жалтыраған әдемі топылығын,
Кім біледі, жауыннан барады аяп.

Ойнақтаған далада қара көзім,
Еске түсіп кетті ме бала кезің?
Елең қылмай ешкімді барады өзі,
Жалаң аяқ жүргендей дала кезіп,
Еркін ұстап елігім барады өзін.

(Шыт көйлегі жабысқан кеудесіне)
Қарамасқа, қоймайды көрмесіңе.

Не келді екен сайтанның зердесіне?!
Жалаң аяқ сикырға қарап тұрып,
Жалаң аяқ жастығым келді есіме!

Қара да тұр, қайтесің, қара да тұр,
Бұлаң еткен бұл сурет қалады ақыр.
Жалаң аяқ...
Балтыры жалт-жұлт етіп,
Ғайып болып жастығым бара жатыр.

...Махаббат па?
Махаббат болған еді.
Таудың мен еркін жүрген тағысы едім,
Тапты да, түсірді ғой торға мені.

Махаббат па?
Махаббат болған менде.
Жиі барғам аққулар қонған көлге.
Ал, қазір тоңған жүрек, солған кеуде.

Ғашықтық па?
Ғашық та бола білгем.
Бір-ақ жанға ғашықпын бала күннен
Жанымменен сүйемін, жанарыммен.

Сағыныш па?
Қалай оны тауыса аламын.
Сағынғамын, шөлдегем, аңсағамын,
Ақыры шаршағамын, шаршағамын.

Сүйгенім бе?
Сүйгенім өмірде емес.
Ұйықтасам, түнде түсім, көңілде елес.
Өлгенше кетер емес көңілден еш...

АҚҚУЛАР, ҚОШ БОЛЫҢДАР

Аттанып бара жатыр аққу-қаздар,
Қош енді, қош болыңдар, гөкку-наздар!
Кеудемде күңіренген дастан қалды,
Киелі қанатымен аққу жазған.

Аккулар, кешіріндер, жазықтымын!
Қараймын керуеніне қажып бүгін.
Адасып кетті-ау бірге сендерменен,
Алапат күшім менен нәзіктігім!

Сыңқылдап соғылғанда қанаттарын,
Таба алмай қалды менің тағат жаным.
Үзілген жолдарыңа, қарақтарым,
Үзілген жанарымды сабақтадым.

Ақ көлдің айдын төсін шимайлаған,
Сұлулар, жатыр сені қимай далам.
Акку боп неге ғана жаралмадым,
Адам боп өзіме-өзім сыймай барам.

Аккулар, алданыш па ең, арман ба едің?
Қош енді, қанатым жоқ самғар менің!
Нуларым сынсы жылап қалды-ау менің,
Суларым жетімсіреп қалды-ау менің!..

ӨМІР СҮРЕЙІК АЛМАСЫП

Жапырақ-жүрек, жас қайың!
Жанымды айырбастайын.
Сен адам бола бастасаң.
Мен қайың бола бастайын,
Келісесің бе, жас қайың?

(Көрінер, мүмкін, кімге ерсі)
Өмірінді маған бір берші!
Дүрбелең мына дүниені,
Адам көзімен бір көрші.

Қайың боп мен де бағайын,
Орманнан орным табайын.
Беймәлім маған өмірге,
Қайың көзімен қарайын.

Сен-дағы жерден нәр алдың,
Мен-дағы жерден нәр алдым.
Біреуден сен де жаралдың,
Біреуден мен де жаралдым.
Тілің жоқ, жанды қайың сен,
Айырмашылығым – Адаммын.

Мендегі бары бір жүрек.
Беріпті жүрек саған мың,
Сондықтан ұзақ жасайсың —
Құрдасы келер заманның.

Бар-жоғы менде бір жүрек,
Ол өлсе мәңгі кеткенім.
Сендегі семсе мың жүрек,
Келгенде жасыл көктемін,
Тірілер қайта дүркіреп.

Жапырақ-жүрек, жас қайың!
Жанымызды айырбастайық?
Адам боп жүрсең қасқайып,
Қайың боп тұрам қасқайып,
Тәуекел, айырбастайық!

Өмірге өмір жалғасып,
Анамыз жерге жармасып,
Бірде адам, бірде қайың боп,
Сүрейік өмір алмасып...

ҮШІНШІ ТАРАУ

Дарига-жүрек шөлзесі

*Өмірді қандай сыйласаң,
Өлімді сондай жат көрме!*

МЕН БІР ЖАҚҚА АСЫҒАМЫН...

*Соқ, жүрек,
Солқылда, ми,
Тасы, қаным!
Өмірге айтылған жоқ ғашық әнім,
О, Муза!
Бір өзіңе бас ұрамын,
Тездеп жет,
Мен бір жаққа асығамын...*

*Ғашық әнімді айтайын өмірге мен,
Құлақ естіп, көздерге көрінбеген.
Нәсерім тұр көгімде төгілмеген,
Жемісім тұр бағыма себілмеген.
Бермей кетпен бәрін де тегінде мен.*

*...Суық-ау, ажал деген, өлім деген,
Суық көрге салады кебінменен.
Сенімменен келгемін өмірге мен,
Кетсем кетем өмірден сенімменен.*

*Тіл өнерін, сиқырлы сөз өнерін
Оңбайсың сөз өнерін тежегенің!
Тілден алмас жоғалса, сөзден қанжар,
Бұл тірліктен бір күнде безер едім.*

*Айтылған жоқ өмірге ғашық әнім,
Қашан айтам, қашан мен басыламын?!
Айта алмай қалам ба деп ашынамын,
О, Муза!
Мен бір жаққа асығамын...*

МОЦАРТ. «ЖАН АЗАСЫ»

(Реквием)

Біреу келді де, кара киімге оранған.
– Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт! –
Жоғалған...
Әлде бір елес...
Әлде бір адам болар ма?!
Аза тұтқан,
Бір жақыны жоғалған?!
Аң-таң Моцарт,
Бар жұмысын доғарған.

Аты мен жөнін білейін деп артынан,
Іле шыққан-ды.
Аула алдында сәл тұрған.
Аты-жөні, кім екені белгісіз,
Қара киім ғайып бопты антұрған.

«Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт!»
Азалы үн...
Жаназа күйі елітті оның назарын.
Бұл өмірдің тозағы менен мазағын,
Тәрк етсін бір.
Жазамын оны, жазамын!

Өнім бе әлде,
Түсім бе әлде?..
Тәңірім!
Рояльдың жәйлап басып бір көрді тамырын.
Хош бол енді, хош бол, хош бол, бауырым!
Дегендейін күрсініп алды ауыр үн.
– Хош бол, Моцарт!
Дегендей ме жүрегі?!
Сәл кідіріп, қуаң тартты ірені.
– Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт! –
Япыр-ау,
Періште ме әлде, пері ме әлде, кім еді?!..

Күй пернесін тағы да келіп бір басты.
Күңіреніп барып, бір үнмен бір үн мұндасты.
Өмірді мынау азалы, ауыр үн басты,
Күйзеліп, жәйлап, өмір мен өлім сырласты.

1. Табыт үні

Мен сені сүйгем
Жаныммен сүйгем, Жарық Күн!
Жатсам да сүйем түңғиығында тамұқтың.
Ақ сәулең сенің аймалап мені,
Жарық Күн,
Тұрған да болар үстінде мынау табыттың.

Ғарыштан құйған ғаламға ортақ шуағың,
Сезгемін, білгем,
Мен үшін бір күн тынарын.
Тастама мені,
Тастама мені, Шырағым!
Шуағың түссін,
Шөп болып, мейлі, шығамын.

Қомағай көңіл құмартып өткен әрнеге.
Тірлікте сонау түскемін талай әуреге.
Кешкен өмір де,
Көрген бақыт та – барлығы,
Жетпейді екен ғой,
Бір күндік сенің сәулеңе.

Бір күндік сәуле...
Бір күндік жарық мекенім!
Мәңгілік түнек – қапасқа қалай кетемін.
Келмейді-ау тілім...
Өлгеннен сұра дер едім,
Тірі жандарға,
Өмір дегеннің не екенін.

Өмір дегенге,
Тірлікте, сірә, жетер ме ой.
Жарық сәуледен басқаның бәрі бекер ғой.
Бекер ғой бәрі,
Бекер ғой бәрі – бөтен ғой,
Өмір дегенің – бір күндік Сәуле екен ғой!..

Тамшыдай ғана, нұрына міне, зарықтым.
Өмір осы екен, сырыңа міне, қанықтым.
Жаса сен Мәңгі!
Жаса сен Мәңгі!
Жарық Күн!
...Табытпын, табытпын, табытпын...

2. Халық үні

Ажалдың аяз, боран, түні өткенде,
Көктем кеп, жер бетіне, гүл еккенде,
Қызғалдақ қара жерді жарып шығып,
Қадалар кеуделерге, жүректерге.

Аспанда алапат күш дүр еткенде,
Көк пен жер тітіркеніп, дір еткенде,
Қақ бөліп, қара бұлтты қақыратып,
Үшқынын тұрар сенін түнектерде.

Болашақ дүниеге шыр еткенде,
Бір ұрпақ, бір ұрпаққа іліккенде,
Аспалы көпір болып қаларсың сен,
Жалғайтын жүректерді жүректерге.

Біз сенімен,
Сен бізбен қанаттандың.
Қанаттанып, халқына нәр ақтардың.
Сенің көшің тоқтамас жер бетінде,
Өлмес мәңгі сапарға жаңа аттадың.

Әрине, суық қайғы, суық қайғы.
Көңілін халқың бірақ суытпайды.
Егерде халық өзін ұмытпаса,
Бақұл бол, халқың сені ұмытпайды!

Қайырымсыз қазаға елің бас ұрмайды,
Саған деген сағыныш басылмайды.
Табытынды жасырса, жер жасырар,
Ал уақыт, өзінді жасырмайды!

3. Жесірлер үні

Жалғанда – жалған.
Жалғанда,
Жесірден мұңлық жан бар ма?
Жалғанда, жалғыз қалғанда,
Әдіра қалған арманға,
Араша түсер жан бар ма?
Жалғанда – жалған,
Жалғанда,
Қанырап бәрі қалған ба?
Жете алмай алғы тандарға,
Кеттің-ау, боздақ, арманда.

Арада жүрген асылды,
Алды да ажал, жасырды,
Опты да, жұтты қара жер,
Атылған көктен жасынды.

Панасыз қалған жесірден,
Біржола үміт кесілген.
Жарқырап жанған шырақты,
Сокқан да дауыл өшірген.

Сені де жұтқан көне жер,
Сан рет әлі көгерер.
Салтанатқа әлі бөленер,
Бірақ та маған не берер?
Төгер де мұңын, жөнелер,
Көзімнен жасым себелер.
Тас бауыр табыт тас қылып,
Мені де бір күн шегелер.

Сен сүйген орман, көлдерге
Жыл сайын құстар келгенде,
Көкжиек, сонау белдерден,
Сағыныш-сағым көргенде,
Зарығар саған шер-кеуде,
Сағынар жүрек-шерменде.
Төзермін қалай мұнына,
Жетер кім сенің құнына?
Не істермін ажал ұрыға?!
Шомылып көздің суына,
Өзің жоқ қанық сырыма.
Өтермін жасып, бұғына.
Қашаннан жерік қара жер,
Жесірдің қайғы-мұнына.

Қоршаған тұман жан-жағым,
Келмеске, құсым, самғадың.
Қош енді!
Үзілген менің арманым,
Қош бол, Ардағым!..

4. Жетімдер үні

Біздер –
Жетімдерміз,
Жетімдерміз.
Ақпанның,
Аяз, қардың өтіндеміз.
Мына сараң өмірден сауға сұрап,
Тіршіліктің мазасын кетіргеміз.
Біздер – жетімдерміз!
Біздер – жетімдерміз!
Доп кылып жердің шарын өтудеміз.
Бостан-босқа өлмейміз,
Өкінбеніз.
Жекірменіз,
Біздерге жекірмеңіз,
Жекірменіз!
Босағасын паналап талайлардың,
Талайлардың басынан секіргеміз.
Себебі, жетімдерміз!
Өкінбеніз, біздерге жекірменіз.
Біздер – жетімдерміз!!!
Өмірге келу де егіз, кету де егіз.
Сүренсіз өтуде жаз, өтуде күз.
Жалғанда өлім бар да – жетімдер бар,
Сондықтан мәңгілікке бекінгеміз.
Біздер – жетімдерміз!
Ұрылар да емеспіз, қарылар да!
Қарғыс таңба біздерден арылар ма?!
Жылынамыз бір ауыз жақсы сөзге,
Қарғыс аяз біздерді қарығанда.
Жасамаймыз қиянат жаны барға.
Жаны бар жан, бірақ та табылар да?
Жетім көңіл жақсыға жарыған ба?!
Біздер – жетімдерміз!
Жетімдерміз!
Жетім болып жүріп-ақ жетілгеміз:
Дөңгелек жердің шарын допша қуып,
Мазасын тіршіліктің кетіргеміз.
Тіршілікте біреуін біреу күндер,
Бізге жат – өлі кімдер,
Тірі кімдер...
Жиылып, Жер шарының жетімдері,
Алдында Ақиқаттың бірігіндер!

5. Бесік жыры

Әлди,
Әлди,
Ақ балам,
Ұйықтай ғой, ұйықта,
Жат, балам,
Мәңгілік сені тербеуге,
Мәңгілік бесік сақтағам.

Күндер де мұнда жоқ, балам,
Таңдар да мұнда атпаған.
Түсіріп сәуле түнекке,
Жат, балам,
Әлди, ақ балам.

Сор да жоқ мұнда, бақ та жоқ,
Атақ та, құрмет, даңқ та жоқ.
Жетпейді мұнда өсек те,
Жетпейді саған атқан оқ.
Әлди, әлди, ақ балам,
Мәңгілік тыныш жат, балам.

Жоқ мұнда күрес, ерегес,
Күншілдік, қулық, төбелес.
Өзіндей мұнда – көп елес,
Ақ балам, жалғыз сен емес.

Ұйықтай ғой, балам, шошынба.
Бауырын, жарын, досын да,
Аңдыған жауың, қасың да,
Тоғысар бәрі осында.
Ұйықтай ғой балам, шошынба.

Шулама, орман, кең дала,
Баламның алма мазасын!
Тербетіп тұрам мен ғана,
Мәңгілік жанның азасын.

Әлди,
Әлди,
Ақ пенде,
Тыныштық тауып, жат менде.
Өмірді қандай сыйласаң,
Өлімді сондай жат көрме!

Бауырыма мәңгі сақтаған,
Әлди,
Әлди,
Ақ балам...
Әлди...
Әлди...
Әлди-ай!..

АҚҚУЛАР ҰЙЫҚТАҒАНДА

I

Өзен де жоқ сыймаған арнасына,
Жылға да жоқ даламен жалғасуға.
Таста тұнған жаңбырдың тамшысындай,
Қалай біткен мына көл тау басына?!
Мөлдiрейдi, қарайды қарға, шыңға,
Жалғыздыктан жамандық бар ма, сiрә.

Қанша ғасыр өтті екен, қанша заман?
Қанша ұрпақ кетті екен, қаншама адам?
Қанша шырша өсті екен, құлады екен,
«Жетім көлге» қараудан шаршамаған?
«Жетім көлден» су ішкен қанша марал,
Қанша киік қалды екен сай-салада?
Қанатынан үзіліп ән-самала,
Қаншама аққу кетті екен – аңсаған ән?

Ортаймаған «Жетім көл» толмаған да,
Болған өмір ұқсайды болмағанға.
Сызат та жоқ бетінде, сызық та жоқ,
Айдынына аққуы қонбаған ба?!
Қызғыштары қиқулап, қорғағанда,
Сорлағанға ұқсайды, сорлағанға,
Шүрегейлер айдынын қорлағанда,
Көкқұтандар қанатын қомдағанда...

Беу, дүние-ай, аққулар оралғанда,
Айдын көлдің иесі жол алғанда.
Жетісіп бір «Жетім көл» қалушы еді-ау,
Тынушы еді-ау, теңселген қара орман да.
Таянғанда аққулар қонар маңға,
Басушы еді-ау, байызын бар арман да!

Қанатынан аққудың балапандап,
Ән ұшатын сымпылдап таң атарда.
Сүйінші бер дегендей бір толықсып,
Сыбырлайтын «Жетім көл» Алатауға.
Тына қалып бұлбұл да жаға-талда,
Қарайтұғын айдынға, ақ отауға.

Таң мен күннің арасы таянғанда,
Таудың басы алаумен боялғанда,
Тірілетін таудағы бар тіршілік,
Қанатынан аққудың оянған ба?!

Көмейінде тәтті үні былай қалып,
Жаға-талда жас бұлбұл тұр ойланып.
Жетті аққулар.

Түгендеп «Жетім көлін»,
Жағалауда ұшып жүр шыр айналып,
(Бірден көлге қонбайды құлай барып.)

Сондайтұғын, аққулар сондайтұғын,
Асығыстық оларда болмайтұғын.
Қомағай көкқұтандар секілденіп,
Жалп беріп, жағаға кеп қонбайтұғын.
Сондайтұғын, аққулар сондайтұғын,
Ақ мүсін айдынға кеп орнайтұғын.

Әлдилеп ақ төсінде, бермей тыным,
Ақ айдын ақ мүсінін тербейтұғын.
Бұл көлге мылтық алған саятшы емес,
Тірі жан аяқ басып келмейтұғын.
Аққулар аман-есен қайтқанынша,
Суына «Жетім көлдің» шөлдейтұғын.
(Суымен сырқаттарын емдейтұғын.)

Ұрпақтан ұрпақ алып жалықпастан,
Сондай бір дәстүр бар-ды қалыптасқан.
Заманнан заман өткен, жанарған жүрт,
Аққуын айдын көлдің налытпастан
Дәстүрін аттамаған, анық басқан.
Сондай бір дәстүр бар-ды жарық шашқан,
Бір ұрпақ бір ұрпаққа алып қашқан.

Қайсыбір қиын-қыстау ай, күндерде,
Шойырылтып, түссе-дағы қайғым белге,
Алаңсыз аққуымды атпасын деп,

Жатқа да дастарқанды жайдым төрге,
Аккулар ұйықтағанда айдын көлде...

...Оралмады аккулар осы маңға,
Жылдар өтті, байғұстар шошынған ба?
«Жетім көл» жетімсіреп қала берді.
Арман-ай, аккуымен қосылар ма?!

II

Бала жатыр төсекте, албыраған,
Әке жатыр еденде, қалжыраған.
Түн күзетіп ана отыр, қос жанары
Шарасыздан шаршаған, жаудыраған.
Түні мынау – тамыздың маужыраған,
Тауың анау – шымылдық салбыраған.

Биік барып жаралған жер бетінен,
Сол байырғы «Жетім көл» келбетімен.
Айдынында аккулар ұйықтап жатыр,
Сайдан соққан самалмен тербетілген.
Жер бетінде тыныштық, көл бетінде,
Қауышыпты қара орман, көл де, түн де.

Бала жатыр төсекте күйіп-жанып,
Баласының ана отыр күйін бағып.
Қайдағы бір қатыгез, сұрқай ойлар,
Миын қарып барады, миын қарып.

«Сарқытындай өлімнің қалған қарға,
Екеу болса, дүние-ай, арман бар ма!...»
Арагідік назарын аударады,
Төрт бүктеліп еденде қалған жарға.
Қауіптеніп түндерге, тандарға да,
Үн шығармай іш құса, зарлауда ана.

«Мана, күндіз, тәуіп шал не деп кетті?!
Әлде өтірік, әлде шын демеп кетті...
– Аккуменен баланы аластандар,
Деді-дағы жәйімен жөнep кетті...»

– Тұрсаңшы,
 таяу қалды таң атуға,
Неткен жансың санасыз жаратылған?!
Манағы тәуіп шалдың айтқан сөзі,

Ұмытылып кетті ме санатыңнан?
...Айналайын аққудың қанатынан,
Қайтеміз, ол да адамға бола туған.

«Жетім көлге» барып қайт таң жамылып,
Таң атқанша қалайда тауға ілік.
Біреулердің көзіне түсіп қалып,
Дүрліктірме жұртыңды, салма бүлік!
Кім білсін, мүмкін, бәрі жалған үміт...

– Апыр-ай, қалай барам, қалай барам?!
Атармын аққу құсты қалай ғана?!
Айдынның аққулары ұйықтағанда,
Өрген мал, өскен шырша абайлаған,
Барлығы қасиетке қарайлаған,
Оқ атам қасиетке қалай ғана?..
Бармаймын, бара алмаймын, қалай барам?!

Адуынды жан екен алған жары:
– Жалғыз ұлдан артық па, жалған бәрі!
Балам өлсе, бақыттың керегі не?!
Топан су басып кетсін қалғандарын.
Перзент сұрап несіне армандадың?!
Құрысын онсыз сенің жанған бағың!
Мылтықты әкел!

Атты ертте!

Жалған бәрі!

...Оятып дүниені дел-сал қылып,
Тамыздың таңы да атты тамсандырып,
Сай-сайдан бошалаған бозала таң,
Таудағы тіршілікке ән салдырып,
Еміндіріп, еріксіз қарсы алдырып,
Бұлбұлға дүниеге жар салдырып,
Тамыздың таңы да атты тамсандырып.

Қасқа таң.
Бұлбұл үні.
Көл бетінде,
Аққулар ұйықтап жатыр тербетіле.
Бас бағып жағада отыр жалғыз ана,
Танданып тәкаппар құс келбетіне.

Тығып ап түмсықтарын мамығына,
Айдын – төсек, аспанды жамылуда.

Арша, шырша, жартастар жағадағы,
Сұғынып, бәрі көлге табынуда.
Аласұрып, қан ойнап тамырында,
Ана-жүрек тыпыршып, қабынуда,
Не қыларын біле алмай, жабығуда.

Асқар белден күн нұры шашырады,
Шашырап, ол да көлге бас ұрады.
Құс аппақ, айдын аппақ, нұр да аппақ,
Аппақ нұр – аппақ нұрға қосылады.

Көл – көкке,
 көк – көлге кеп асылады,
Ұйқысы аққулардың ашылады.
Сұлулыққа сұқтанып, қашып әлі.
Ана-жүрек солқ етіп, басылады.

Қызғанып, қызғыш байғұс шыр айналды,
Абыржып ана-көңіл мың ойланды.
Ғазиздің көзінде емес, көңілінде,
Айдын көл астан-кестен лайланды.
Дәстүр, ырым, жәйімен құдай қалды,
Жалғыз ұлдан басқасы былай қалды.
Айдынның аққуының орынынан
Көргендей, көзі тұнып, құмайларды.

...Аққулар...
Аққу мойын, сүмбе қанат,
Алаңсыз тарануда күнге қарап.
Айдынның еркелері, білмей тұрмын,
Етермін тағдырыңды кімге аманат?!

Жаны сұлу ақ еркем, ары сұлу!
Бір мамығы майысса ауырсынып,
Тарак етіп түмсығын, тарайды кеп,
Тарайды кеп, тарайды қауырсынын,
Құм тұрса да бір түйір ауырсынып,
Жаны сұлу ақ еркем,
 ары сұлу!

Ақ қанатын сабалап, асыр салып,
Бірде суға сүңгіді басын малып.
...Ойнасыншы, ойнасын ерке құстар,
Тыныштығын олардың қашырмалық.

Мерген отыр жағада.

Ей, ақша бұлт,
Жаулығынмен оларды жасыр барып.
Бас бағады шыршаның қалқасынан,
Қаруынан қолында қан сасыған.
...Ал, аққулар,

Аққулар тарануда,
Сусып түсіп, су моншак арқасынан.
Қарайды ана шыршаның қалқасынан.

«Сірә, сорлы жоқ шығар менен өткен,
Құлынымның қасынан неге кеткем?!
Ошак қасы, от басы, көрмеппін ғой,
Дүние-ау, сен осындай керемет пе ең?!»

Ана отыр,
Озбыр ойлар камалауда,
Қамалауда, әлдекім табалауда.
...Аққулар ақ айдынды қалдырды да,
Тартты кеп, ана отырған жағалауға.

Шошымай шолжаң өскен батырларың,
Ана отырған шыршаға жақындады.
Көзі тұнған бейбағың, топ аққуға,
Білмей қалды мылтықтың атылғанын.
Көздің алды көк түгін, ақыл жарым,
Білмей отыр жанағы тыныштықтың,
Сүт ұйыған тегешін сапырғанын!..

Ию-кию көл маңы, астан-кестен,
Жер айналып, тау құлап, аспан көшкен.
Жаңғырығып, жар салып, жартастар тұр,
«Жетім көлдің» қайғысын бастан кешкен,
Көріп-біліп, таныпты тастар да естен.

Алып аспан астына сыя алмай бір,
Айдын көлін аққулар қия алмай жүр.
Мөлдіреген «Жетім көл» көкке қарап,
Мөлтілдеген көз жасын тыя алмай тұр,
Айдын көлін аққулар қия алмай жүр.

Сан айналып, сұңқылдап ұшты-дағы,
Сапар жолға мезгілсіз түсті-дағы,
Бетін түзеп, батысқа бағыт алып,
Қарғыс атқан мекеннен күсті бәрі.

Тау жанғыртып, тамаша құстың әні,
Кош айтысып көлменен, ұшты бәрі.
Көл бетінде көлбендеп, жаралы аққу,
Ұша алмайды, ұшпак боп күш қылады...

Сынар қанат сынық құс байлауда тұр,
Тағы бірі айдында жайрап жатыр.
Қан аралас қалқыған мамығымен,
«Жетім көлдің» толқыны ойнап жатыр.
...Қасиетке оқ атып, жойған пақыр,
Қалай алып кетерін біле алмастан,
Сүле-сопа, жағада ойлауда құр.

«Жетім көлден» сән кетті мана тұнған,
Аққу кетті, ән кетті қанатында.
Асқар-асқар таулардан асып әрі,
Шың-құздардың үн қалды қабатында.
Аққу әні естілмей қалатын ба?
Алатаудан үзілтіп Қаратауға,
Жаңғырығып жартастар таратуда...

III

«Жетім көлдің» басында жылқы жатқан,
Дөңге шығып, қарт тұрған жылқы баққан:
«...Апыр-ай, бұл кім болды, таң сәріде,
Көргенсіз, көл басында мылтық атқан?!
Құстардың зәре-құтын шырқыратқан,
Неғылған қаныпезер құлқы қатқан?!»

Мылтықты атарлықтай көлге келіп,
Апыр-ай, жоқ еді ғой елде желік...»
Мылтық даусы, құстардың шулағаны —
Шыдамын алды қарттың, бермеді ерік.

«Бұл манның адамы емес, сірә-дағы,
Білейін, табайын да бір амалын.
Қаруы бар кәззапқа құрыкпенен
Ұмтылса, қалай қайрат қыла аламын?!
Жөн болар алыс тұрып сұрағаным...»
...Аққу үркіп,
батысқа бет түзеген,
Қамшы басты атына, шыдамады.

Бәрі ұмыт: бақытын да, байлығын да,
Күлкі шаттық, күйзелткен қайғы, мұң да.
«Жетім көл» жетімсіреп қалып қойды,
Бір өлі, бір тірі аққу айдынында...
Бар өмірден көңілі шайлығуда,
Байғұс ана еркінен айырылуда.

Әлденеден сұм жүрек сескенеді,
Арагідік әлдене ес береді.
Табиғаттың, таудың да, аққудың да,
Байғұсқа болмай қалды еш керегі.
Келеді ана, сезбейді ештеңені.

Бай ұмыт, әлсіз жатқан бала да ұмыт,
Қайтқан құстай алыстап барады үміт.
Көліменен қоштасқан аққу үні,
Құлағына келеді арагідік. —

Өмір емес өмірі, қораштанған,
Байғұс ана тірліктен қалас қалған.
Келеді ана, қарабет қаракшыдай,
Ел мен жерден біржола аласталған.
Аппақ нұрды көре алмай ақ аспаннан,
Түн-түнекте бейне бір адасқан жан.

...Абыр-сабыр, үй маңы дүрбелең-ді,
Алғаш ана абыржып, білмеген-ді.
Ат үстінен түсе алмай қатып қалды
Мелшиіп, білмей тіл мен үн дегенді
Білмейді, қайда келді, кімге келді.

Өң бе, түс пе, әйтеуір таласуда,
Өлі менен тірінің арасында.
Отырғандай «Жетім көл» жағасында,
Аққу жатыр көзінің шарасында.

Аунап түсіп атынаң, үйіне енді,
Есіне алып ерін де, баласын да.
Өліп жатқан ұлына қарасын да,
Қалсын ана «Жетім көл» жағасында,
Өлі менен тірінің арасында.

...Аппақ нұрмен шомылтып айналаны,
Ақ сәулемен айдынның ойнағаны,
Көз алдында...

Эпилог

...Сол кеткеннен мол кеттім, оралмадым,
Жерді аңсаймын...
Жалғыз-ақ сол – арманым.
Қиын екен, кимасың екі бірдей,
Көз алдында ғайып боп жоғалғаны...

Көрдің бе бір-біріне дөп келуін,
Бір қырсық бір қырсықпен шектелуін?
Балам-ай, мынау өмір-дарияның,
Білмейсің қайда екенін өткелінің.

Аккулар...
Аңыз көп қой олар жайлы,
Көзіңмен көргеніндей бола алмайды...
Тек қана тыныштықта ұйықтайды олар,
Шошыса, екінші рет оралмайды.

Орнында екен «Жетім көл», жоғалмапты,
Ортаймапты немесе тола алмапты.
Жағалауын жауыпты жасыл жалбыз,
Қасиетті аккумуляр оралмапты.

БАЛА ШАҚТАН – БОЛАШАҚҚА

Өмірдастан

1. БЕСІК БАЛАҒЫНДАҒЫ ЖЫЛАН

Қырық-отыз кұрым үй Жиектегі,
Қырқадағы орақта ниеттері.
Шешем бөлеп, ұйықтатып, бесігіммен,
Керегеге кетіпті сүйеп мені.

Кетіпті өзі жылғаға су алуға,
Сусап келер әкемді суаруға.
Әкем байғұс орақта болса керек,
Мұршасы жоқ күлуге, қуануға.

Есі-дертін екі ұлға кезек бөліп,
Кетсе керек әжем де тезек теріп,

Тойып алсам, томпыып жатады екем,
Шамалы екен шешемді мезі еткенім.

Жар салып, жасалмапты тойым анық,
Ағайын шабылмапты қойын алып,
Уыз емген бұзаудай жатсам керек,
Уызына шешемнің тойып алып.

Тал бесігім қорғаныш болып маған,
Жатсам керек, сірә да, қорықпағам.
Қошан тірлік айналам дүние екен,
Құрымаған немесе мольқпаған.

Жатса, тұрса жармасып жерге үңіле,
Өз тірлігін күйттепті ел де міне.
Сірә, бір жан, білмеймін, қуанды ма?
Бір казактың өмірге келгеніне.

(Неге керек қуансын, қуанбасын!
Қазақ жұрты әйтеуір суалмасын!)
...Шешем менің жылғадан қайтсын үйге,
Апыл-ғұпыл, асығып су алғасын.

Асығыпты, еш неге бұрылмапты,
Әлденеден жүрегі суылдапты.
Құлағына әлдекім сыбырлапты,
Әлдебіреу мен болып шырылдапты.

Үйге келсе,
қаперсіз жатыр екем,
Шошырлықтай нәрсе жоқ заты бөтен.
Қайта бүркеп бесікті қойыпты да,
Қаннен-қапер қатерден қапыл екен.

Бірдеме деп, күбірлеп, ырымдапты.
Тіршілігін жалғапты, бұрылмапты;
Жүк үстінде, сол сәтте ала мысық,
Үдірейе, бесікке, бырылдапты.

Ине-мұрты шаншылып танауында,
Әлденені мысық тұр қарауылдап,
...Оралып қарашұбар жылан жатыр,
Бас жақта, тал бесіктің балағында.

Әлде менің дұшпаным өзі корқып,
Менен келіп қорғаныш тапты ма екен?!

Неге менің үйіме төте кірді?!
Бесігіме неліктен көтерілді?!
Неге мені шақпады?!

Сезді ме әлде?!

Мен өзіне жау емес екенімді.

Жақын болса жауым кеп, сүйінер ем,
Жауым болса жақыным, күйінер ем;
Кім екенін білмеймін, түсімде мен,
Карашұбар жыланды жиі көрем.

Сакта мені салқын тау, жұпар далам?!
Улы тістер бар шығар мұқалмаған...
Екінші рет, білмеймін не боларын,
Бірінші рет, әйтеуір, жұта алмаған...

2. АЛДЫМЕН КӨРГЕНІМ – АСПАН

Кешірсін мені Жер-ана,
Жер-ана – мәңгі жөргегім.
Көк аспан, тұнық көк аспан –
көзімді ашып көргенім.
Әкеткен де іліп сол Аспан,
әжемнің құрған өрмегін.
Тек Аспан – менің арманым,
Тек Аспан – менің ермегім.
(Шалқамнан бөлеп үйреткен)
Жатырмын міне шалқамнан.
Аспанды көр деп, Жер өзі,
Көтереді арқамнан.
Шаршайды бір сәт жанарым,
сүрініп сонау тауларға,
Өте алмай алып қалқаннан.

Қалқанға барып, көкжиек,
салбырап тұрып күлайды;
– Аспанның шеті сол ма? – деп,
абдырап сәби сұрайды.
Әлек боп әже жатқаны,
әуелі атап құдайды:

...Аспанның шеті болмайды,
болмайды, балам, о несі?!

Қалкалап тұрған, көрдің бе?
Таулардың сонау төбесі.
– Әр карай тағы аспан ба?
– Мыжыма, балам, өсесін,
өскен соң өзін көресін.

Көнбеймін,
және караймын,
Алыста жатыр мұнартып,
көк айдын, бірде ақ айдын,
Тағы да таулар-қалқандар,
Аспанның шеті құлай кеп,
таусылғанға санаймын.

Тамаша!
Дәл сол жерде, оңаша,
Тағы да аспан бар ма екен,
Өз көзіңмен қарасаң!
Көкжиек!
Жұмбақ көкжиек!
Әр жағың маған белгісіз,
Әлде бір жатқан түнек пе,
тірі адам шыдап көргісіз?!
Әлде бір аспан бар ма екен,
Менікіне де бергісіз?!
Белгісіз маған белгісіз.

Өз үйім ғой – Жер менің,
Алдымен Аспан – көргенім.
Айды, Күнді, Жұлдызды –
Сонан соң барып көргемін.

Алдымен аспан – көргенім,
сонан соң барып таныдым,
бұлттардың қаптап өргенін,
ағызып өткен селдерін,
селдерден кейін, аспаннан,
әжемнің көрдім өрмегін.

Аспаннан түнді таныдым,
аспаннан танды таныдым,
Таныдым түннің түнегін,
Таныдым күннің жарығын.
Аспаннан саулап тұратын,
түйірі ме әлде бидайдың,
түйірі ме әлде тарының?!

Желпініп алып,
бір сәтте,
желікпе-бұлттар тарайтын,
Тойымсыз біздің томпақ жер,
томсарып көкке қарайтын.
Көкжиек және көлбей кеп,
көлеңке тауға жанайтын.

Жанарына жас тұнып,
Жалғызсырап көлдер де,
Аспанға қарап жататын,
Қайтқанда құстар, келгенде.

Айдында шабақ шоршитын,
аспандағы айды көргенде,
аспаннан сәуле төнгенде.
Аспанға қарап суығам,
аспанға қарап жылығам,
«Аспанның асты кең» дейді, –
(Үсті кең, солай ұғынам)
Апыр-ау, мұнда не сыр бар?!
Майлыаяқ біздің камықса,
аспанға қарап ұлыған.

Аспанға қарап келді адам,
аспанға қарап кетті адам,
Шынымен аспан шексіз бе?!
Белгісіз осы тек маған.
Көкжиек таумен сүйісіп,
көрінбей жатса ар жағы,
Аспанның біткен жері сол,
аспан жоқ әрі деп қалам.

Құнысқан құрым үйімде,
жаттым-ау, талай шалқалап,
Белгісіз маған өуе-аспан,
белгісіз маған шартарап.
Майыстырып уығын,
желпініп алып, құрым үй,
Аспанымды, аядай,
тұратын еді арқалап.

Аядай менің Аспаным,
Төңкерілген төбемнен,
Алайда, сен шексізсің,
шетіне жетпей келем мен.

Өзіне қарап туыппын,
Өзіне қарап өлем мен...

3. АДАМ АТА МЕН ХАУА АНА

Мен – Адам Ата,
Ол – Хауа ана,
Мен де таза, ол да таза, ауа да.
Жылжып ағып жылға жатыр – қой-толқын,
Харекетсіз біз отырмыз жағада.

Айналамыз алау-жасыл жаннат-бак,
Аңтарылған екеумізді ардақтап.
Бет алған ек біздер қайда бармаққа?
Неге отырмыз ел көзінен аулақтап?

Не күш бізді бастап келді, білмейміз,
Неге біздер ойнамаймыз, күлмейміз?!
Неге біздер бұрынғыдай асыр сап,
Алдым-жұлдым арпалысып жүрмейміз?!

Әрі жақын, әрі алыс арамыз,
Қыз бенен ұл...
Бөлініппіз, қараңыз.

Қыз бенен ұл...
Жер мен көктей арамыз,
Жер менен көк жақындасып барамыз.

Біз отырмыз, еш нәрсе де демейміз,
(Еш нәрсені түсінбесек не дейміз...)
Жылып аққан жылғаға тас лақтырып,
Құныға кеп құмға аяқты бөлейміз.

Ал, табиғат...
ал, табиғат тым басқа,
Түйіп болмас, сүйіп болмас сыр-дастан.
Бю-кию құстар анау шуласқан,
Көбелектер нәр алуда тынбастан.

Шалғын мынау бұйра шашын таранған,
Сары, жасыл, қызыл гүлдер – сан алуан.
Самалдатып сағым ақса аулақта
Сағым болып теңселеді тау, орман,
Барлығы да сүйісуден жаралған.

Бар өлкеде бара жатыр нұр жанып,
Бәрі бізді бағатындай ұрланып.
Адам Ата бастап берген күнәға,
Біздер, бірақ, мойнымызды бұрмадық.

Бақа-шаян, айуандар не түрлі,
Сол күнәні қалайтындай секілді.
Басқа шығып бал шарабы көктемнің,
Балбыратып, мазамызды кетірді.

Не керемет бізді мұнда тастаған?!
Ол да менен, мен де одан жасқанам.
Айналайын Адам Ата, Хауа ана,
Алдыменен қайсың едің бастаған?

Әлде сен бе, айналайын, Хауа ана,
Қауызын ашқан гүлге ұсап қараған?
Адам Ата, әлде сен бе, ақ гүлден,
Нәр алғанды тіршілікке балаған.

(Айтарым бар кендерге мен мақтанып)
Сендер батқан күнәға біз батпадық.
Тұрған болар әйтеуір бір от жанып,
Жанып барып, жанып барып, тоқтадық.

Албыраған алмадайын Хауа анам,
Албырап тек отыр еді манадан,
Шырт етті де, бұтағынан үзіліп,
Шолп беріп, суға түсті жағадан.

Сермеп қалып, аппақ сазан-білекті,
Ағынменен арпалысып бір өтті.
Су сипалап, су аймалап денесін,
Мен өппеген дидарынан су өпті.

Аунап, тулап, арнасында жылғаның,
Араласып кетті-ау, кетті су, жалын.
Сонда барып, сезді менің қу жаным,
Су мен өрттің өрістес боп туғанын.

Тас бауыры қалуға бір жылынып,
Суық су да тілейді екен жылылық,
Алау жалын өртенгенмен қаншама,
Қалайды екен қалғанды бір суынып.

Су мен жалын бірін-бірі тапқандай,
Суыта алмай, жылыта алмай жатқандай,
Ақ жалынды аппақ нөсер жапқандай,
Ақ айдынға аппақ жалын батқандай.

Жалын мен су барып-барып басылсын,
Мөлдір моншақ жағаға кеп шашылсын
Хордың қызы судан алып кеудесін,
Қос қолымен көкірегін жасырсын,
Қос бұрымы қос иыққа асылсын.

Жылып қана жуасыған жылғада,
Су моншағы мойынынан сырғанап,
Моп-момақан, ақ қанатты періштем,
Әлі менің көз алдымда тұр карап...

Махаббат па, әлде басқа сезім бе?
Сезінбедім сол бір сәтте өзім де.
Қысқа өмірдің қызғылықты сәтінің,
Негативі әлі менің көзімде.

Талай қызық көрдім де мен, көрермін,
Тайталасқан сезімге ерік берермін.
Менен алып негативін сол сәттің,
Сондағыдай сурет жасап, берер кім?!

4. ШАРУА ҺӘМ ЖАУЫНГЕР

Білмеймін, өлдің бе сен, өлмедің бе,
Белгісіз, жендің бе сен, жеңбедің бе.
Кетіп ен «Көппен көрген – ұлы той» деп,
Уыстап қайратынды шенгелінде.

Білмеймін, сен аттың ба, жау атты ма?!
Тірідей тықты ма әлде абактыға?!
Білмеймін, бір қағынғыр соғыс салса,
Шалғайдағы шаруа жауапты ма?!

Жанжал десе, құлағы елендеген,
Жауынгерлер сияқты ем сенен де мен.
Сенбеймін, сен адамды ата алмайсың,
Қару алған жауынгер дегенменен.

Аранын ашқан шақта қанды ауыздар,
Қорғанып аттың ба әлде жалмауыздан?!

Білмеймін, қайтып адам өлтіре алдың,
Үйінде көрмеп едің мал бауыздап?!

Намысың қозды ма әлде төзім беріп,
Оқ болып ұшты ма әлде сезім-желік?!
Орақпенен қолынды отап алсаң,
Шошушы ең өз қаныңды өзің көріп...

Әлде, ол, басқа қан ба, жолай, бөтен,
Әлде ерліктің ғадеті солай ма екен?!
Әлде елінде егін сап, мал баққаннан,
Адамды ата салу оңай ма екен?!

Мен білмеймін,
 білмеймін,
 түсінбеймін!..

(Ел мақтасын ерлігің үшін мейлі.)
Қарлығаш боп отыңа су себем де,
Сені әйтеуір тозаққа түсірмеймін.

Қару құрысын, қаруды нағыласың,
Сен орақты алдымен танығасың.
Жаһаннамға қан жүктеп кеткен жоқсың,
Егін салған егеу-қол шаруасың.

Базарлап отыратын барыңменен,
Шаруа едің жаныңмен, арыңменен,
Әлде жау бұлағынды бұрып алып,
Егініңді суардың қаныңменен?!

Әлде біреу тұтқан соң арманыңды,
Амалсыз, жұмсадың ба қанжарыңды?!
Амалсыз, өлтіруді үйрендің бе,
Жау айдап баратқасын бар малыңды?!

Құлағалы тұрған соң қайран қосың,
Қару болып қолыңда қайлаң-досың.
Қансыратып біреуді жықтың-ау сен,
Құрбандықсыз қан майдан қайдан болсын.

Өлтіруден басқа еш, дым білмедің,
Кім білсін, кек алып та үлгірмедің...
Алғаш рет жауыңды жамсатарда,
Аян маған абыржып, ділгіргенің.

Мүмкін, жауың сол сәтті пайдаланды,
Аяушылық, парасат жайға қалды,
Сезім билеп, сен аяп тұрған шақта,
Сені аямай, дұшпаның байлап алды.

Адаммен тілдесуге құмар едің,
Мүмкін, сен аңғалдықпен тұра бердің,
Мүмкін, сенің көзінде қан ойнақтап,
Әйтеуір қыра бердің, қыра бердің.

Өкінбен сен өмірден өтті ғой деп,
Өкінем жау түбіне жетті ғой деп.
Өкінем жендеттердің арасында,
Сендей бір шаруалар кетті ғой деп.

Кетсінші аулақ!
Құрысын пайымдаулар!
Жан емеспін қасқырдан қойын даулар.
Менің әкем, белгісіз солдат емес,
Бауырлар моласына қойылғандар!

Бауырлар моласына табынамын!
Басқадай ескерткішті нағыламын.
Бастарыңда мәңгілік тұрса болды,
Орақ пенен Балғасы шаруаның...

5. МЕНЕҢ СҰРА

Мен соғысты көргенім жоқ,
Көргім де жоқ, көрмедім.
Соғыс ойынын ойнайтынмын,
(балалардың ермегі).

Қару алып,
қан майданда,
Қас жауыма төнбедім,
Көрдім, бірақ
жесірлердің, жетімдердің еңіреуін.

Мен соғыста болғамын жоқ,
қатыспадым, бармадым,
Батыр ойынын ойнайтынмын,
(батыр болу – арманым.)

Білем, бірақ
шымалдықтар түсірілмей қалғанын,
Бесік жыры болғандығын қатындардың зарлары.

Жо, жоқ,
жолдас!
Біз соғысты көргеміз!
Аты солдат болмағанмен,
солдаттардан кем бе біз?!
Қызыл аяқ партизандар –
қырдан масақ тергеміз,
Қалтамызды қағып тұрып,
қан майданға бергеміз.

Аштан өлген ауру қартты,
акпандатып,
көрге біз,
Тоңды тесіп, әзер-әзер,
Үш-төрт күнде көмгеміз.
Таттық біздер, сол соғыстың,
«балы менен шекерін»
Көрдік біздер,
Махаббаттың құлазыған мекенін,
Сездік біздер,
жеңгеміздің жастығының өтеуін,
Білдік біздер,
әкесіздік,
некесіздік не екенін.

Көрдік қой біз,
өткердік қой,
қилы-қилы кездерді.
Гүліміз де ерте ашылып,
кәмелеттік тез келді,
Тыңдап біліп,
көмейдегі айтылмаған сөздерді,
Тани білдік құмарлықтың тұманы бар көздерді.

Атасына жараспайтын келінінің сәлемі,
Кез еді бір...
(кесапаттар кесапатқа тән еді...)
Тілдеріне тиек тұтып,
іздейтұғын дәлелі –
Не демексің,
тек соғыстың, тек соғыстың әлегі.

...Соғыс деген қайдан шықты?!
Авторы кім алғашқы?

Есіл Адам,
есі кетіп,
оған несін жармасты?!
Бір дәуірден бір дәуірге неге үзілмей жалғасты,
Бүкіл адам тарихының бетін неге қан басты?

Соғыс деген немене өзі?
Тек қана апат, қырғын ба,
Арман-тілек, ақыл-ойды апаратын құрдымға?
Соғыс деген —
аққан соры ақсүйектің, құлдың да,
Соғыс деген —
төккен ары қыздың және ұлдың да.

Соғыс деген жаралмаған,
жалғыз ғана қан үшін.
Соғыс деген —
сор айдаған содырлардың табысы.
Соғыс деген — сақаймайтын есуастар дәрісі.
Соғыс деген —
сойқандардан қорғанғандар намысы.

Соғыс деген —
сотқарлардың қолындағы найзасы,
Қолданады, долданады,
таусылғанда айласы.

Соғыс деген,
соғыс деген — зұлымдықтың айнасы,
Біреулердің шығыны да, біреулердің пайдасы.
Жас дәуірге,
жармасып ап,
соғыс дейтін кәрі бір,
Қолдан ажал жасап алып,
жасқандырып әлі жүр.

Әділетті,
әділетсіз...
Аты — соғыс, бәрібір,
Қан төгіссіз қара жердің кірмей қойды «сәні» бір.

Тыныш жатқан бір елге,
бір ел келіп ұрынар,
Қандай ғана әкесінің, алынбаған құны бар?!
Қайсы ел соғыс бастаса,
ел емес, ол — ұрылар,
Қан майданда басы оның алдыменен жұлынар.

...Шексіз сүйем ұлымды,
сүйе тұрып, алайда,
Басқа адам баласына көз алартсам, қалай ма?!
Ұлтын сүйю бір бөлек,
ұлтшыл болу жарай ма?!
Қайтіп айтам Дантеге,
Жетпейсің деп Абайға?!

Маған соққан самал жел,
басқаға да соғады,
Маған келіп бақ қонса,
басқаға да қонады,
Мендегі бар ұлылық,
басқаларда болады.
Қандай ғана қақым бар,
тұрам деуге жоғары?!

Әлемге ортақ ауа бар,
әлемге ортақ жарық бар,
Мұнаймасын «кішілер»,
мұңайтпасын «алыптар»,
Ұлы ұлт жоқ,
кіші ұлт жоқ,
Адамдар бар, халық бар,
Соғыс емес, еңбекпен ұлылығын анықтар.
Халықтар бар,
алдында тарам-тарам жолдары,
Табиғаттың бәрі ортақ,
таласпаса болғаны.

Соғыс деген —
бір халық бір халықты зорлауы,
Соғыс деген — фашистер,
ұлтшылдықтың қорғаны.

Соғыс дейтін сөз ескі,
өтті ол енді кезеңнен,
Сөздік қорға фашизм, фашист деген сөз енген.
Фашизм, фашист — сөздерден,
құлақтардың безі өлген,
Қарғай жүріп оларды ерніміз де кезерген.

Соғыс — фашист,
екі сөз, бір түбірден таралған,
Бірі сыңар қалмауы үшін,
біреуісі жаралған.

Қарға оларды, тау мен тас,
қарға оларды, кара орман,
Фашизм — ұлы ғасырды уландырған арам қан!

Фашизмді көргемін, фашизмді сезем мен,
Мен құрсақта жатқанда маған қару кезенген.
Фашист барда — соғыс бар,
ол — ақиқат ежелден,
Фашизм бар, фашист бар,
соғыс деген сөз өлген.

...Мен соғысқа бармадым,
мен соғысты көрмедім,
Бірақ көрдім солдаттың үйіне кеп өлгенін.
Құмарлана құша алмай сағынышын жеңгемнің,
Құлағанын үйге кеп өз көзіммен көргенмін.

Мен соғысқа бармадым,
мен соғыста болмадым,
Жүрді бірақ майданда мен жіберген қолғабым.
Көрдік, бірақ құрбы қыз толмай жатып солғанын,
Жібіткенін көргемін әлдекімнің тондарын...
Жанап өтті балалық, бала болып өспедім,
Шаруаның ғұмыры, кенедейден кешкенім.
Менен сұра,
Бидайдың егілгенін, өскенін,
Менен сұра,
Еңбектің қысқа таңын, кештерін.

Менен сұра, соғыстың тастап кеткен зардабын,
Ауыл қайтып көтерді қан майданның салмағын,
Менен сұра, жас бала қайтіп әйел алғанын,
Менен сұра, жас қыздың қайтіп шалға барғанын...

6. АҒА, МЕН ТІРІМІН

...Содан бері көрмедім, жолаушы аға,
Жолығысып, шіркін-ай, қол алсақ-ау!..
Кезең асып, қайырылмай кетіп еді:
Сонау — сен, сонау — атың, сонау — шанан.

Жадымда,
Соғыс кезі, сойқанды кез,
Қыс еді қытымыр шал, сойқан мінез.

Салдыртып шыға келдің қыр басына,
Қалдырып алдындағы қайқанды лез.
– Мынадай түтеп тұрған борасында,
Ей, бала, өлейін деп барасын ба?!
– Ағатай, ала кетші нағашыма?
Әнеки, аноу таудың арасында.

Сөзіміз осы болды, үндемедін,
Шұбар ат желіп кетті «Шүү!» деп едін.
Қайырымсыз кісіні алғаш көрдім,
Қайырымсыз қазақты білмеп едім.

Деп тұрғам жоқ, сенен мен өш алайын,
(Кездесті ғой қайырымсыз неше ағайын...)
...Шұбар атың аман ба, өлген жоқ па?
Сынған жоқ па сондағы кәшауайың?

Білмегенсің, менің кім екенімді,
Жетпесімді ауылға, жетерімді,
Сәлем, аға, көңілдің архивінен
Сен қалдырған бір тозан көтерілді.

Сен кеттін.
Мен тағы да жаяулайын,
Жүгірейін, желейін, аяндайын.
Сәл сабыр ет, ағасы, ретіменен,
Аспай-саспай, ақырын баяндайын.

Аштық дейтін албасты-наланы артқан,
Бала едім қорек іздеп бара жатқан.
Адамның баласы деп, қарайлап ем,
Қарандап көрінген соң қараң арттан.

Баратқан ем, таппақ боп несібемді,
(Ағат айтсам, ашугемен, кешір енді...)
Сен маған қайырылмай кеткенінде,
Есінде ме, ағасы, бесін еді.

Екі көзім – шұбар ат, сенде, менің,
Өкпем кеуіп, артыңнан терлегемін.
Әуре етейін деген бір әзілі деп,
Өзімді-өзім жұбатып, сенбегемін.

Панам ғой деп, тәңірім жолықтырған,
Шырылдағам жолыңа болып құрбан.

Естімеуің даусымды мүмкін емес,
Себебі, жел мен жақтан соғып тұрған.

Ақыры ғайып болды тарлан шұбар,
Тарлан шұбар – сендегі ардан шұбар.
Жарты қасық қазақтық қаның болса.
Құлағыңда дауысым қалған шығар.

Сол кеткеннен мол кеттің, қарамадың,
Күн батты, қырға қарай жағаладым,
Жүріп келем, қадалып жүрегіме,
Шұбар аттың емшекті тағалары.

Батырсып, қайрат жиып, жортқан болам,
– Қайт! – дейді, қарсы алдымнан соққан боран.
Сонда, аға, сен қай жерде бара жаттың?
Шұбардың тұяғынан оқтар борап?!

Мен адастым таудың бір аңғарында,
Байыппенен бағдарлай алмадым да.
Еміс-еміс естимін иттің даусын,
Ендігі сол – үмітім, арманым да.

Болды ма аяз, білмеймін болмады ма,
Көңіл бөлген мен жоқпын ол жағына.
(Сен сонда шай да ішіп үлгердің-ау,
Болайын сенің қазақ болғаныңа...)
Қарамай қажығаным, тоңғаныма,
Иттің даусы қай жақтан шықты екен деп,
Тың тындап, терім қатып, сорладым-ау.

Иттің де даусы тынды қырсыққанда,
Өлген бе бұ дүние, тұншыққан ба?!
Кешір, аға, мен сені аяғам жоқ,
Омбы қарға бір түсіп, бір шыққанда...

Бір сайдың тірелдім кеп тұйығына,
Аспан құлап барады иығыма,
Бетім ауған жақпенен безіп келем,
Түсіп алып қойлардың шиырына.

Жоқ, аға, мені өлсін деп жаратпаған,
Үміт түр қарсы алдымда, қарап маған.
Шай ішіп, буы шығып, қыстау жатыр,
Мұржасына түтінін сабақтаған.

Төбеттер жүр қораны шыр айналып,
Тура тарттым, тұрмадым мың ойланып.
Қорқыныш та, үрей де былай қалып,
Тақадым-ау қыстауға құлай барып.

Кісі алатын төбеттер қалай бөтен?!
Несібемнен бұрылып, қалай кетем?!
Қорықпа, аға, есен-сау үйге де ендім,
Аш адамды ит-тағы аяйды екен...

Төрт-бес төбет қаппады, таламады,
Рақмет иттерге, бағалады.
Иттің тісі жүрекке дарымады,
Дарығаны – шұбар ат тағалары.

Үй иесі өзіңнен бөлек екен,
Бала десе, бәйек боп өледі екен.
Қайырымды қазаққа дөп келіппін,
Қазақ деген сен емес, бөлек екен.

Жауып жатыр тонын да, торқасын да,
Беріп жатыр етін де, сорпасын да.
Нағашымның қыстауын таппағанмен,
Әке-шешем отырмын ортасында.

Сен туралы қартқа айттым, жолаушы аға,
Сені жақсы демеді ол оншама.
Әкеңнен, тәліміңнен түк қойған жоқ,
Ластанды сонау ат, сонау шанаң...

Қарт сенің біледі екен қылығыңды,
«Даярлап жүрмін, – деген, – құрығымды».
Қан майданнан баласы оралғанда,
Қалайда үзем деген жұлыныңды.

Білмеймін бес бересі, аласыңды,
Қарт саған кәрін төгіп, аласұрды.
«Ит болмаса, айтпай ма, бұл тауда жоқ,
Ол сенің біледі ғой нағашыңды».

Өткен күн – өткен із ғой басылады,
Көшкен бұлт – көңіл кірі, ашылады.
Бабам білмес қазақтың қара шалы,
Он бес күн каникулда асырады.

Қолғанат қып, қойын да бақтырмады,
Тоң аудартып, кетпен де шаптырмады,
Өзі әкеліп тастады ауылыма,
Өзіне ұқсап, өзекке лақтырмады.

Жетер енді,
Жел сөзді желпіді інін,
Жолаушы аға, барсың ба, мен тірімін.
Атын былғап, аман-сау жүрсің бе сен,
Қазақтың қасиетті кемпірінің?

7. ДАРИҒА-ЖҮРЕК

1. Аккудай еді

Болған-ды менде бір жеңге,
Жылайтын еді бір демде,
Күлетін еді бір демде;
Күлетін еді күллі әлем,
Дариға жеңгем күлгенде;
Жас тамып жасыл бүрлерден:
Қарағай, терек, бүргеннен;
Жылайтын еді гүлдер де,
Дариға жылап жүргенде;
Ауыра калып бір демде,
Айығушы еді бір демде.
«Аккудай еді көлдегі,
Сұнқардай еді жердегі».
Айта да жүріп осы әнді,
Дариға-жүрек шөлдеді.
Санаттан жары келмеді.
Саятқа көңілін бөлмеді,
Сабырға сайтан ермеді;
Сайтанға ерік бермеді;
Дариға-жүрек шөлдеді,
Шөлдеді, бірақ өлмеді;
«Сұнқардай еді жердегі,
Аккудай еді көлдегі».
Аккудай еді көлдегі...
Жолбарыс бақай – білегі,
Құлан жон жанның бірі еді;
Құлпыра сокса рені,
Құтыра сокса жүрегі,
Қыранды құрдай іледі;
Қос уыс бұрым арқада,

Қос жылан болып жүреді;
Егіз шың тұрған кеудеде,
Еңістің жатыр сілемі;
Қос жанар бірден жалт етсе,
Жарк етіп шыққан күн еді;
Дариға-жүрек кім еді?..
Даланың жалғыз гүлі еді,
Екеуі болса, бірі еді,
Біреу болса, өзі еді;
(Оны өзі де сезеді.)
Дариға-жүрек кім еді?
Тасылмай қалған өзені,
Ашылмай қалған өзегі,
Келмей бір кеткен кезегі,
Керемет жанның өзі еді;
Айтылмай қалған сөз еді;
Ашылмай жүрген сыр еді,
Басылмай жүрген жыр еді;
Дариға-жүрек кім еді?
Дариға-жүрек мендегі!
«Сұңқардай еді жердегі,
Аккудай еді көлдегі».
Дариға-жүрек шөлдеді,
Дариға-жүрек шөлдеді.
Сап-салқын қоныр кештерде,
Сайлардан самал ескенде,
Алыстан Ай кеп, шындардың,
Ақ сәлдесін шешкенде,
Керуен-бұлттар көшкенде,
Көңілден оттар өшкенде,
Аршалар күбірлескенде,
Жан салар соның бәріне,
Ән салар сонда бір үн бар;
Тұрындар бәрің, тұрындар!
Әнменен туып, бірге өлген,
Атаңнан қалған ырым бар;
Тұрындар, түгел тұрындар!
Әуезге құлақ бұрындар,
Әуелі сыртқа шығындар;
Шығындар да, тынындар,
Талықсып жеткен сол үнге
Талықсып біраз тұнындар;
Аясында анау аршаның,
Дариға отыр ән салып;

Білдірмей өксіп, бір шалын,
Бір шалың отыр тамсанып...
Дариға отыр ән салып;
Жер түбі кеткен жарларын,
Жесірлер тұрсын қарсы алып,
Жетімдер ұшсын жар салып,
Дариға отыр ән салып,
Өлі бір кешке жан салып;
«Сұңқардай едім жердегі,
Ақкудай едім көлдегі...»
Дариға-жүрек шөлдеді,
Дариға-жүрек шөлдеді,
Сапардан жары келмеді...
Дариға отыр ән салып,
Дариға солай отырсын,
Жалғаннан жарын шақырсын;
Керенау, дел-сал, ей, таулар,
Күрсінбей неге жатырсың?!
Кейімей тұрсың, кең жайлау,
Кең жайлау емес, татырсын!
Кеуіп бір қалған тақырсын!
Кейімей тұрсың Ай да, сен,
Ай емес, қара бақырсын!
Каранды суға батырсын!
Күңірен, таулар, күңірен,
Күңірен, жайлау, күңірен,
Кеудеңнен жалын атылсын!
Кірпігінді қақшы, Айым,
Көзіннен жасың шашылсын.
Дариға-жүрек басылсын,
Көңілдің кірі ашылсын,
Жасырсын, бәрін жасырсын,
Шақырды жарын, келмеді,
Белгісіз тірі, өлгені;
Дариға-жүрек шөлдеді.
Тау-дағы көңіл бөлмеді,
Ай-дағы көңіл бөлмеді,
Жайлау да көңіл бөлмеді;
Қос басы – өлік көмгендей,
Дариға оны көрмеді;
«Сұңқардай едім жердегі,
Ақкудай едім көлдегі»,
Дариға-жүрек шөлдеді,
Дариға-жүрек шөлдеді.

2. Жалған

– Жеңгелер-ау, женешем қайда менің?

– Шомылып жатыр аноу сайда, – деді.

Бір сұмпайы күлкіні қымтап қалды,

Қылымсыған қатынның қаймақ ерні.

– Әкел бермен,

қымызың қайда?! – деді.

– Қымыз емес,

бүгінгі айран еді...

– Ыстық мынау,

соншама кешігесің...

Әкел бермен!

Несіне тесілесің?!

Шалғы шындап отырған кексе қатын:

– Ей, Бәтеш,

неңе сонша есіресің?!

Несібенді ұрлаған Дариға ғой,

Балаға несін сонша жекіресің?..

– Жүресің де қоясын,

өсек бағып,

Қашан бізге беріп ең төсек салып?!

Жәйіңе отыр оттамай, ісінді біл,

Тұлпарға әкеп теліме есекті алып!..

– Пішту деген бетім-ай!

Қарай қалғын?!

Білмейсің бе сынғанын шар айнаңның?!

Өз көзіммен көргемін, әлі көрем!

Шомылуға сен-дағы талай бардың...

Мен кетіп қалдым...

Жаман түстен шошынып оянғандай,

Шошып кеттім,

шошыдым,

ой, аллам-ай!

Мен алапат екі бір жыртқыш көрдім,

Қызыл қанға бөксесі боялғандай.

Сұмдық көрдім ешқашан сыр ашпаған,

Несіне айтамын деп тыраштанам...

Сұмдық көрдім,
 бүкіл бір сұлулықты,
Сұрқия құмарпаздық ластаған.
Дүние-ау,
 сұлу ең ғой жаңа ғана,
Оп-онай-ақ,
 осылай,
 жоғала ма?
Айтсаңшы,ей, табиғат,
 сұлулығың
Осындай сұрқайлықтан жарала ма?!
Дариға...
 Тфу!!!
 Жаман еді аты қандай!
Сорлы аға,
 сойқан апты қатын алмай.

...Аузымды андаусыз ашып қалсам,
Жүрегім снаряд боп атылардай.

Тфу, ит!
 Қандай жаман ән салады,
Ән емес, осы екен ғой аңсағаны.
Мына бір бояуы жоқ бозала тау,
Өзіне сұлумын деп тамсанады.
Мына бір бұрқыраған бұзық-өзен,
Даурығып өзіне-өзі жар салады.
Мына бір татымы жоқ тау самалы,
Ана бір албастыдай аршалары,
Мен сұлу, мен сұлу деп қарсы алады;
Мына бір қызыл гүлдер қызынақсып,
Ана бір жаужапырақ қол соғады;
Қай жерден көрінер деп қансонары,
Сонау бір кәрі қыран тау шолады;
Қыран емес, жауыз ол, қан сорады!

Жақпар-жақпар жартастар,
 құдайсындар!
Себебі, сендер, міне, былайсындар:
Тәкаппар сұлулықты сақтайсындар.
Беттеріңнен жосқанда лай сулар;
Тәкаппар сұлулықты сақтау үшін,
Тәкаппар қорлықтарға шыдайсындар;
Күннен жылу, желден тіл сұрайсындар!

О, жартастар!
Жартастар, құдайсындар!
Жабыла кеп жалғандық күндегенде,
Әр «сұлудың» басына құлайсындар;
Сұлулықты қайтадан құрайсындар;
Сендер ғана – мәңгілік ескерткіштер,
Сендер ғана – мәңгілік құдайсындар;
Сендерге мен шыңғырып шынымды айтам,
Шыңғырып сендер бірге жылайсындар.

Жалған! – дедім,
(жалған деп айтам әлі.)
Жалған-н-н! – деді,
(жартастар қайталады.)
Таулар! – деп ем,
(тауларым байқамады.)
Жартастарым таулар деп қайталады.
Дариға-жүрек!
(тағы да қайталады.)
Құндыз бөркі құздардың шайқалады.

3. Намыс пен муза

Самалдап барып,
саялап тынған шалғайда,
Дариға-жүрек,
аққуға қосқан ән қайда?
Сұлулық шіркін,
шынымен мені алдай ма?
Дариға-жүрек,
және бір әнге салмай ма?!

Қою түн мынау,
қоқырсып жатыр қос басы.
Бойкүйез тау тұр,
бозбала бұлтпен достасып.
Бір бел мен бір бел –
қосыла алмайтын қос ғашық.
Гүлдерін ұстап,
қолдарын бұлғап, қоштасып.
Естерін жиып,
есіней-есіней, маужырап,
Адамдар түгел ұйқыға кетті қалжырап.

Бұлақтың басы,
бұйығы өскен бал-күрак,
Бағады сыбыс,
естілер емес ән бірақ.

Жартастар жатыр,
жаланаш тастап кеудені,
Сайлар да, міне,
сарыла-сарыла, шөлдеді.
Мазасыз бұлақ маңайға тыным бермеді,
Аңсатып бәрін,
Дариға-жүрек келмеді.

Несіне келсін,
ән салу оған мақтан ба,
Не жетсін, шіркін,
несібе құшып жатқанға.
Несі бар оның:
жетім мен жесір, қарттарда,
Не жетсін, шіркін,
темекіні орап тартқанға.

Жат көздер, мейлі,
жазғырып оған қарасын,
Түсінсін бе олар,
өлі мен тірі арасын.
Жарайды сол да,
жанының басты жарасын,
Жадырап енді,
жалыны бойға тарасын.

Дариға-жүрек,
несіне енді салсын ән,
Несін алды оның,
жүрекке ине шаншыған,
Не тауып еді,
көзінен тамған тамшыдан.
Не тапты әннен,
көңілін ыңғи жаншыған?!

Күтпендер, таулар,
Дариға әнге салмайды,
Жартастар күтпе,
Дариға даусы бармайды.

Күтпендер, сайлар,
күлкімен енді алдайды,
Халқының үнін сауыққа енді арнайды.

...Осы бір ойлар,
түн сайын мені езеді,
Бойымда қаным —
тулаған таудың өзені.
Жанымды менің,
жеңгемнің даусы кезеді,
Жүрегім ұлып,
қалғандай жетім сезеді.

Шөпшабыс еді.
Қосымыз тұрған шатқалда
Ұйқыдан қауым,
жанадан тұрып жатқанда,
Дарига-жүрек,
ботадай келіп боздалды,
Бозарып тұрып,
бозарып атқан ақ таңда.

Тыңдаған жан жоқ,
өзінше жұрттар дүрбелең,
Кімдері сөйлеп,
кімдері ұрсып кімменен.
(Қауымның мұндай,
қатыгездігін білмеп ем.)
Айғай мен ғайбат,
айналам тегіс гулеген.

— Таң атпай жатып,
ойыңа түсті әлдене?
Сайқалданба енді,
үніңді өшір, қар неме!
Сұмдықты бастап,
таң атпай жатып зарлама,
Үніңді өшір!
Өтірік зарлап, алдама!

— Пәруәрдігер,
албасты ма өзі, пері ме?!
Аруақты мына ит,
оятар болды-ау көрінен.

Дариға-жүрек,
мына жұрт сенен жеріген,
Көмгелі жатыр,
әнінді бірге сенімен.

Күрсініп алып,
күңіреніп кетті тау маңы,
Бағытын бұзып,
бұлттағы Ай теріс заулады.
Тигендей бүйі,
кең жайлау кейіп, аунады,
Дариға-жүрек,
дамылын таппай, лаулады.

Жайлауды тастап,
жапырлап ауыл көшкендей,
Шатырлап барып,
ошақта оттар өшкендей.
Азалы бір үн,
аяулы біреу өлгендей,
Азамат мерт боп,
ауылын жауы жеңгендей.

Азалы бір үн,
арызын кімге шаққандай,
Мезгілсіз күз кеп,
мерейді тұман жапқандай.
Мекенін тастап,
мезгілсіз құстар қайтқандай,
Қоңыр қаз
ән сап,
қоштасып бара жатқандай.

Қыршындай солған,
қызғалдақ гүлге бүр жарған,
Қурайлар сынсып,
жоктау сап құла қырлардан.
Азалы бір үн,
бірде мұң-қайғы,
бірде арман,
Азалы үннің астында жатыр бұл жалған.

Дариға-жүрек,
лапылдап барып басылды,

– Тентек,
сен отыр,
атынды тұса, аттанба,
Тас жуа теріп келейін ана шатқалдан!
– Дем алсаң етті,
несіне сонша желіктің,
– Тентегім менін...
түсінесің бе...
жерікпін...
(Түсіне алмағам, жерікті қашан көріппін)

Оңаша, жалғыз
отырмын жұмсақ мақпалда,
Қоямын қарап,
жеңешем кеткен шатқалға.
Оңбаған ойлар,
оралып жатыр қайтадан,
Сонау бір өткен,
сонау бір сұрқай шақтарға.

Безінем одан,
көрмедім оны,
бармадым,
Бәрі де сұлу,
сұлулық толы жан-жағым.
Қарағай-шырша,
қапталдан құлай қаулауын.
Тұңғиық көкте,
қыранның, қара, самғауын.

Сайлардан соққан
самалдың, қара, салқынын,
Тандайға ұйып,
гүлдердің мына аңқуын.
Бу шашып,
өнеу,
кәрі жартастың балқуын,
Жасыл белдердің
жасырын бәрі шалқуын!

Жарық дүние-ай,
жаным-ай менің!
Ғажапсың!

Ғажапсың, шіркін!
Амал не, тезсің,
аз-ақсың...

Құзар жартастан
орамал көрдім бұлғаған.
– Қош бол, тентек!..
(Өзілдеп, сірә, тұр маған.)
Көк көйлек көрдім,
калықтап құздан зулаған,
– Қош бол! – деп, – Тентек...
шуылдап үні тынбаған.

– Қош бол! – деп тастар
хабарлап жатты жан-жаққа,
Неғылған сұмдық!
Дариға ма, әлде аруақ па?!
Өте алмай қалдым,
жете алмай қалдым ар жаққа,
Дариға-жүрек...
Ұшты да кетті аулаққа...

Муза деп атап,
ақындар ғибрат қылатын,
Сол екен – менің періште жырым,
мұратым!

Дүниенің мынау,
қабағын бағып тұратын,
Дариға-жүрек,
өмірге берді бір ақын...

8. ҚАНАТТАРЫМ МЕНІҢ

*...Сол жылдардағы соғыс құрбандарының
отбасыларына арнаймы.*

Бәрі де майдан үшін!
Осы ұранды,
Медет қып бүкіл қауым жосыған-ды.
Шабындықтар айырылып шалғышыдан,
Дикандардың еркексіз қосы қалды.

Кетіп жатыр біреудің бауырласы,
Біреудің бас иесі, ауылдасы.
Қаңырап, мелшиіп тек қарап тұрды,
Бітпеген мектептердің қабырғасы.

Жоқ болды жаңа мектеп енді бізге,
Бітпей қалды (қырсықты көрдіңіз бе?!)

Сонда барып ойнаймыз соғыс ойнын
Сәбиміз, дәнеңе жоқ көңілімізде.

Атысамыз, Чапай боп шабысамыз,
«Біз» болып, «неміс» болып алысамыз.
Дінкеміз құрығанда үйге келіп,
Дертімен шешейлердің табысамыз.

Осылай енген біздің өмірімізге
Баяғы болып өткен соғыс-аңыз.

Бартұғын екі досым, екі інім,
Екі Анам, екеуі де екі Күнім.
Мал дегеннен жалғыз-ақ құла құнан,
Қаскасы бар астында кекілінін.

Екі Ана, екі ғана дос болатын,
Екі іні, құла құнан – қос қанатым.
Жеті жетім сүйеніп бір-біріне,
Қайғы дейтін қанырап бос қалатын.

Мен қанатсыз емес ем жаралғаннан,
Жалғыз жаяу да емес ем қараң қалған.
Жаным сүйген жақсы атты қанатым деп,
Қанат алып ұшқан ем адамдардан.

Өмір озды,
Отыздан әрі аттадым,
Ұшып келем, келмейді тағаттағым.
Қандай еді?!
Қайда жүр?!
Қайда кетті?!
Менің мамық балапан қанаттарым.

1

Құздары құлаш ұрған көкте күнге,
Алып таудың аулымыз бөктерінде.
...Құландай құнаныма құрық түсті,
Соғыстың ең алғашқы көктемінде.

Сәби ем, шын қайғырып үлгермеген,
Жаланаңаш-жабықтықты мін көрмеген.
Жарысып бірге жүрдім күндерменен,
Жайғасып бірге ұйықтадым түндерменен,
Сәби ем зор өмірден дым көрмеген.

Жылғада жүрдік ойнап аулақтағы,
Жылқы жатты қашада тау жақтағы.
Бір топ адам бір асау ортасында,
Қарбалас қоршап алған қаулап бөрі.

(Құтылмас бұғалықтан жылқы малы)
Шу асау қыл арқанда қылқынады.
Босанбақ боп шалмашы тақымынан,
Торға түскен тортадай бұлқынады.

Көз алдымда шалмашы шіренгені,
Жақындады асауға біреулері.
Қос құлақтан біреулер тұқырта ұстап,
Біреулері тентекті жүгендеді.

Соншама атбегілер ортасында,
Құнан емес, құланнан қорқасың ба;
Жалына кеп, жармасып, пысық бала,
Қарғып мінді асаудың арқасына.

Тастай алмай үстінен «батыр» ұлды,
Асау біраз әлек боп атырылды.
Жылқышы қарт балаға дем береді...
«Тарт тізгінді, босатпа тақымынды!»

Қарысып қалды бала құламастан,
Көнді асау ауыздыққа шыдамастан.
Кенет менің жарқ етті көз алдымда,
Кекілі күлтеленген құлақасқам.

Қос құрбым қос жағымда қанатымдай,
Алды да ұшты арланды соғатындай.
Үшеу болып ұштық біз, ортада мен,
Нағыз бір жауды шауып алатындай.

Таусылмаған табы бар бұла күннің,
Тізгініне оралдым құнанымның.
Тай-ашуым тулап бір өн бойымда,
Шеміршегін шайнайды құлағымның.

Бойды кернеп барады аңғал күшім,
Қайткенде де қалап тұр жанжалды ішім.

Жылқышы карт мырс етті миығынан:
«Қарай гөр зәнталақты, малжандысын!»

Жүрегімнен карт сөзі шоқып алып
Түр едім мен ызаның оты жанып,
Жем иісін сезгендей құла құнан
Иіскейді кеудемнен оқыранып.

«Үйретіп бер деп сенен сұрадым ба,
Не әкеңнің құны бар құнанымда?!»
...Пысық бала құланы мытып еді,
Атылды асау.
Мен қалдым жыладым да.

Шаужайынан айырылып қалғанымда,
Әзіл-оспақ гуледі жан-жағымда.
Сайқы-мазақ тұрғандай болды қаптап,
Бүкіл сонау таулардың аңғарында.

Шарт сынды шанағынан шыдам деген,
Қалайша кек кайырам жылауменен?!
Қос канатым — қос досым, әйда үшеуміз,
Жарыса ұштық самғаған құнанменен.

Омыраулата, осқыртып Көктенбілін,
Артымыздан саңқ етті өктем бір үн:
«Ей, шірік! Қай жеті атаң көріп еді,
Аттыны жаяу қуып жеткендігін?!»

Жоғал былай, жотаңнан таспа алармын!
Қу аяқ, құйттайыңнан қашқан арың.
Жалғыз сенің басыңа түскен іс пе,
Жаны қайтіп шыдап жүр басқалардың?!

Күн өткен әкең сені бұла қылған,
Жаныңды шығарармын құлағыңнан!
Күшіміз жетпей жатыр, соқаға шық,
Қасымда болсын десең құла құнан.

Қарай гөр, қаршадайдан жынданады...
Екі бірдей шешенді кім бағады?!»
Қайырып үшеумізді қосқа әкелді,
Шолақ қол бригадир Құрманәлі.

Аңызак.

Аптап сеуіп тұрады аспан,
Аңыздарда қаңбақтар жүр адасқан.
...Бала неме бар күшін сарқа тартып,
Арып біткен астымда құлақаскам.

Арып біткен жануар майысады,
Жетектегі жауырға ойысады.
Күйттай байғұс қамытта мықшиғанда,
Денем мұздап, қабырғам қайысады.

Беу жастық-ай!

Сезбейді-ау құлағанын,
Бір қамшы салдыртпайды құла-жаным.
Азаптап құтқарайын десем-дағы,
Таба алмай-ақ қойғаным бір амалын.

Басын тежеп, пәлек сәл салбыраса,
Соп қамшымен соқашым салды қанша,
...Күніреніп дүние кетер еді-ау,
Егерде адамға ұқсап мал жыласа.

Пысық бала сұм еді-ау ойран бөлек,
Ойлаушы едім қас дұшпан қойған ба деп.
Жаным келіп алқымға тығылатын,
Арықтарды жауырдан сойғанда кеп.

Сүйсінетін соп қамшы ысқырғанда,
Құмар еді құлшына күш қылғанға.
Іштей нелер қарғысты жаудырамын,
Тәңірінің таяғы түскір жанға.

Қаныпезер, жауыз деп аталғандар,
Соқыр күштің торына маталғандар,
Адам деген сезімнен тумалды ма,
Қайдан ғана жаралған қатал жандар?!

...Күннен бөлек түйір жоқ шар аспанда,
Самал да жоқ саялап, толастарға.
Көлбей келіп көкжиек төңкерілген,
Төңіректі қоршаған тау-асқарға.

Жатыр таулар, кемедей қайырлаған,
Жатыр дала, әлдене уайымдаған.
Жатыр бәрі, жатыр бір сал тіршілік,
Жердің төсін уыстап айырылмаған.

Шошымаған, тірліктен жасымаған,
Жатыр ауыл бір-бірін асыраған.
Біреулердің түтіні түзу шығып,
Біреулердің түтіні шашыраған.

Бәрі жатыр кимылдап, әлі өлмеді,
Әлі өлмейді, өлмейді, дәлелдеді!
Осынау тыныштықта сену қиын,
Қырғын боп жатқанына әлемдегі.

Сену қиын қырғын боп жатқанына,
Адамды адам аяусыз атқанына,
Сену қиын ұры кеп түскеніне,
Байырғы Бағбан-Отан бақтарына,
Сену қиын қарауыл болғанына,
Нелер ғұмыр фашистің оқтарына.

Алайда, абыржу бар жерде, аспанда,
Дариға-ай, дүниені шер басқан ба?!
Тату елге бұл тажал қайдан келді?
Таршылықтан көздерін енді ашқанда.

...Иесіз дала.

Аңызак.

Арық көлік.

Бар қуатты бойдағы алып беріп,
Түрендейміз соқамен ескі аңызды,
Арықтармен қыбырлап барып-келіп.

Жырта-жырта түтіліп, тозған аңыз,
(Күш шамалы, тыңға қол созбағамыз...)
Өшпесін деп әкелер салған ізі,
Әйтеуір қозғаламыз, қозғаламыз.

Қозғаламыз бағынып бір ағынға,
Қозғалады жануар құнаным да;
Соп-қамшысын жыландай ысқыртады,
Пысық бала соқаның құлағында.

Сыртылдап бар сіңірі, таспалары,
Құлақаскам қамшыдан жасқанады.
Домбыраның ішегіндей созылады,
Сорлым менің, су болып қас-қабағы.

Құйттай менің құрбым-ай!
Қанша амалым?!
Мұншама азап мен саған аңсамадым.
Арқа-басын тер басты.
Сездім міне,
Қанатымның біржола шаршағанын.

Бар қуаты біртіндеп ойсырауда,
Жануар ғой, тілі жоқ жәй сұрауға.
Бір пысқырып, кекілін сілке тастап,
Дәрмені жоқ құлағын қайшылауға.

Токтады, зор күрсініп алды-дағы,
Кілт тұрып қозғалыстың қалды бәрі.
Мезгілсіз үсік ұрған жапырақтай,
Бүрісіп қос құлағы салбырады.

Сөніп кетіп барады әл-шыдамым,
Әлденемен әлек боп жаншыламын.
Пысықтан қорықтым да тұңғыш рет,
Қанатымды аямай қамшыладым.

Қайыс өрме бауырын тілімдейді,
Еш қимыл жоқ, буыны дірілдейді.
Қарғып түсіп,
қарасам көздеріне,
Баяғы от, баяғы ұшқын білінбейді.

Үрей кеулеп кетті де тағатымды,
Қамытынан босаттым қанатымды.
Соқаның құлағынан айырылмай,
Состиып со бір сотқар бала тұрды.

Ерін алдым.
Сергіп бір сілкінбеді,
Астыңғы ерні сәл ғана бүлкілдеді.
«Ештеңе тақалған жоқ, абыржыма!»
Деді де пысық бала күңкілдеді.

«Пысык, пысык» дегенге әуестене,
Аяйтұғын жәйі жоқ әбес неме.
Құнаным тұр, ұқсайды қалт-құлт етіп,
Аяғын тәй-тәй басқан нәрестеге.

«Пысык-пысык» дегенге қораздана,
Қокиланып қарайды Ораз бала.
...Жануарым сенделіп барды-дағы,
Серейіп құлап түсті бораздаға.

Қиылып кетті менің ерке-арманым,
Сезіндім қанатымды өрт алғанын.
Құйындай құйқылжыған құла құнан,
Құрыды, тұяғын да серпе алмады.

Кекілінен сипаймын байғұсымды,
Қандай әсем қасқасы ай мүсінді!..
Белім менің бесіктен шықпай жатып,
Беймаза өмір, мінеки, қайғы ұсынды.

Бар әлемнің қайғысы бір басымда,
Енірерім, ешкім жоқ сырласуға.
Қос бауырым, қос құрбым қасымда жоқ,
Қос анам жоқ жетеу боп мұндасуға?

Пысык Ораз, үш жауыр жұбатпайды.
Асқар таудай басыма құлап қайғы,
Бар өңірдің аптап пен аңызағы,
Тек менің арқама кеп шуақтайды.

Кімге керек шырылдап жылағаным,
Сардала сағымымен бір ағамын.
...Еске түсіп әкемнің өлгендігі,
Сезіндім қорғанымның құлағанын.

Сезіндім майдан болып жатқандығын,
Сезіндім сор келгенін бақтан бұрын.
Сол сәтте сену маған қиын еді,
Көрем деу келер таңның атқан нұрын.

Зіл батпан уайыммен жаншыламын,
Көзімнен бұршақ жауды, аршымадым.
Көл-көсір адамзаттың көз жасына,
Құйылып жатты менің тамшыларым.

Сезіндім: мұң-наланың көшін көрдім,
Сойқанын соғыс салған кесірлердің.
Қолдан келер айла жоқ, қосылдым тек,
Хорына жетімдер мен жесірлердің.

Шығармай шар аспанды шырағынан,
Аңызда жатты жайрап құла құнан.
Қанатым мерткікендей сезінемін,
Жаулардың маған атқан бір оғынан.

Күн батты.

Таудың басы қанталады.
Қанталап көпке дейін тарқамады.
Қалдырып құнанымның қаңқаларын,
Жаяулап ер-тоқымды аркаладым.

Жүріп келем...

Жігерім опырылды.
Ашу да, айбат та жоқ сопы ғұрлы,
Жүріп келем қайтадан жалғайын деп,
Қалдырып кеткен кеше оқуымды.

Бұлынғыр...

Болжай алман алдағымды.
О, өмір!
Ала көрме арманымды?
Бәрін сезем.
Бірақ та сезінбеппін,
Бір-ақ сәтте есейіп қалғанымды...

3

Шешей қазір шаруа басыбайлы,
Әжем отыр тастап ап насыбайды.
Қайран қалам,
Апыр-ау, неткен берік?!
Жалғыз ұлы өлсе де жасымайды.
Білмеймін боздауы ма, өлеңі ме,
Күңіреніп өрмекке төнеді кеп,
Көңіл айта көлгірсіп келгендерге
«Кебін киіп кетпеген келеді» деп,
Қайраттана өрмекке төнеді кеп.

Қос інім жүр,
Әзірге ес білмейді,

Қиындықта ес білмей өссін мейлі.
«Кебенек киіп кеткен» әкемізден
Өлдіден басқа хабар естілмейді.

Қайырым жасап қасымыз, досымызға
Қаперсіз жүре беріп қасымызда;
Қайран әкем, тым құрыса жөні түзу
Жәй да салып бермепті басымызға.

Ел басқарды.

Қауым боп қолдасты елі,
Бірі дос, бірі бауыр, жолдас деді.
Бақандай бір ауылды билеп тұрып,
Бір үй жасап алуға болмас па еді?

Білмеймін, арланды ма, алданды ма,
Дүние опа етпесін аңғарды ма?
Әзірге әзер-әзер тұр қалқиып,
Әкемнен көз тоқтатар қалған мұра.

...Қос досым тұр қасымда – қос қанатым,
Қос жүрек тұр, менімен қос соғатын.
Екеуінің енгенде ортасына,
Құлазыған көңілім хош болатын.

Қос досым, қос қанатым

Қайрат, Берік,
Мал-мүлкін қоспаса да айдап келіп,
Әлдері келісінше әкесіздер,
Әлек боп жатыр маған қайрат беріп.

Тасташы, неге сонша уайымдадың,
Ал менің басы бүтін тайымды алғын
Құнаныңнан артпаса кем түспейді,
Тайымды алғын!

Қуаныш тойында мін.

О, достық!

Неткен ғажап сезім едің!
Ет жүректің езілмес кезі ме бұл.
Қос қанатым тұрғанда қолтығымда
Езілемін неден мен безінемін.

...Естеріңнен айналдым, шырақтарым
Осылай бір-біріңді жылатпағын.

Осынау елге түскен кара күнде
Осылай бір-біріне шуақтағын.

Бізді қойшы, біздің күн таяу қалды,
Күш кетті, әл таусылып баяулады.
Көліктерін тұрғанда қарғаларым,
Жолға тастап кетпендер жаяуларды!..

Назарымды осы үнге тоса қалдым,
Тұңғыш көрдім әжемнің босағанын.
...Құйын соғып өтті де, желпінді жел,
Солкылдатып дінгегін босағанын...

Әжем сөзін әріге жалғамады,
Көзін сүртті көрсетпей, арланады.
Көрініп тұр: көзден жас парлағаны,
Қажығаны, төзімі қалмағаны.

Таңба түр өткен күннің бәрінен де,
Қашанғы шыдай берсін кәрі кеуде.
Дариға-жүрегінің дақтары бар,
Келмейтін бұл өмірде дәрілеуге.
Қашанғы шыдай берсін кәрі кеуде.

Жок!

Бізге орнаған жоқ заманақыр!
Жеңе алмады жеңдет те, нала-батыр.
Қан майданнан хабарды жиі естиміз:
«Біз жеңеміз!
Жау қашып бара жатыр».

Сүренсіз күн өтуде, сүренсіз түн
Жұрт үміткер,
Күнелтпек тілеусіз кім?
Жұрт үміткер,
үміткер достарым да,
Мен бірақ реңсізбін, күдеусізбін.

Күндерге күн, айларға ай жалғанады
Жалған үміт жанымды алдамады.
Өлдіден басқа ешбір хабар да жоқ,
«Кебенек киіп кеткен» жаннан өлі.

Қылаулатып қыс та тұр, қыраулатып
Қыраулатып кетеді тұмандатып.
Әжем жатыр төсекте әл үстінде,
Әлі біткен байғұсым тұмауратып.

Тыным бермей бишара жамбасына,
Шешем жүр
 Сол өзінің шаруасында.
Жесірліктің жабанын мойнына іліп,
Жегіліп жүр тұрмыстың арбасына.

Жалғыз ғана иесі баспананың,
Жалғыз соның бағамыз қас-қабағын
Жалынады ол маған, жабығады:
«Қарғам менің, оқуды тастамағын?»

«Тастамайын оқуды аш қалғанда
Қатерлі күн қатыгез басталғанда,
Тастамайын оқуды, үміт түлкі
Бұлаң етіп бұлтарып қашқанда алдан.

Тастамайын оқуды налығанда,
Тарығарда, қауқарсыз арығанда;
Тастамайын оқуды, тері шалбар
Борбайымды қантарда қарығанда.

Тастамайын табаннан сыз өткенде
Үсік ұрып құлағым тыз еткенде:
Тастамайын оқуды, жесір анам,
Өлі әкенің өлі орнын күзеткенде.

Тоқым-төсек, ерімді жастанайын,
Тастамайын оқуды, тастамайын!
Ант етейін алдында, алаң болма,
Жастайынан қуарған ақ самайым?!»

Осы ой тұрған.
 Онда мен айта алмағам.
Бірақта іренімнен байқауда анам.
Талқан сұрап, қынқылдап екі інім жүр
Үйректің баласындай байпандаған.

...Жок!
 Бізге орнаған жоқ ақырзаман,
Сары аяз да жеңбеді сақылдаған.

Әке, сенің өшкен жоқ түтінің де,
Өзінсіз өлген де жоқ қатын, балаң.

Тек әжем...

Әжем байғұс қиналады,
Саған деген үмітін тыймайды әлі.
Сыбырлап атыңды атап шақырады,
Сірә, сен бұл өмірден қимағаны.

Өлімге қимай сені жатыр әлі,
Сыбырлап жиі-жиі шақырады.
Сарғайып күннен-күнге бара жатыр,
Секілді сары күздің жапырағы.

Ербендеп екі қолы қарманады,
Байғұстың қозғалуға қалмады әлі.
Есімде әлі.

Әжемді өлерінде,
Көзімше көрші шалдың алдағаны.

Жатқан-ды түпсіз, терең сандырақта,
Одан саса қоймады шал бірақ та:
«Балаң тірі, тірі екен хаты келді,
Қинама енді жаныңды қалжыратпа...»

«Бәсе...

Солай...

Кебенек киіп кеткен...»

Деді де, бәрімізді сүйіп беттен,
Мазасыз жан алданып, толас тауып,
Мәңгілік ұйқыменен ұйып кеткен.

Екі шеше тербеткен ұл едім мен,
Екеуінің айырылдым біреуінен.
Бакытым да бар шығар бұл өмірде,
Сорым да бар іргемді түре кірген...

Алақай, жеңіс келді, жеңіс келді!
Көз жасынан құрғайды жер үсті енді.
Атыраптан «аттандар» естілмейді,
Алаулаған от-жалын тегіс сөнді.

Сүйінші бер.
Қуаныш келді елге.
Көз жасы құйылмайды шерлі көлге.
Құлаған құнанымды құшақтап ап,
Жыламан қу далада енді мен де.

Енді күндер батпайды қанталанып,
Күніреніп жатпайды барша халық.
Қан майданнан ұлынан хабар күткен
Қасіретін көрмеймін қарт ананың.

Оралуда майданнан жаралылар,
Берері бар, өмірден алары бар.
Жас жұбайлар үйінде той болады,
Жас жұбайлар...
жандары балақұмар.

Азаматын ансаған қартан баба —
Бар мейірін төгеді дархан-дала.
Тасына да жерімнің дән өседі,
Бауырсаққа жаримыз, талқанға да,
Шаттанады шау қарттар, шалқар бала.

Оралуда кімдердің бауырласы,
Кімдердің әкелері, ауылдасы.
Есекке ығыр болып тұрмайды енді,
Мектептің бітпей қалған қабырғасы.

Жоғалды.
Жоғалды енді қаһарлы күн,
Пысық Ораз тастайды қаталдығын.
Азабынан қалай да айығар-ау,
Арқалаған жесірлер атан жүгін.

Қасіретті, қайғыны тастап әрі,
Адамдардың ашылып қас-қабағы;
«Қой үстінде бозторғай жұмыртқалап»,
Уыз өмір қайтадан басталады.

...Өтіп жатыр жеңістің ай, күндері,
Талпынуда інілер тай мінгелі.
Азамат боп қалыппын.
Жесір жеңгем,
Әзілдесіп менімен: — Қайным... — деді.

Жылдар өтті тыныштық жамылғалы,
Дүрбелең де тынған шақ ауылдағы.
Ойнай жүріп жетіппіз он жетіге,
Комсомолға біздерді қабылдады.

Қуанышты айт сол жылғы шақтардағы
Басымызға қонбаған бақ қалмады.
Жастықтың жұлдызына құмартамыз,
Жатырмыз аудан жаққа аттанғалы.

Болашаққа жолдама алуға біз,
Көлік сайлап,
жол жүру қамындамыз.
Кешегі кесапатты өрт, дауылда біз
Қиялдап, осы күнді сағынғамыз.

Қос досым даярлапты көліктерін,
Ішім жанды оларды көріп менің.
...Тағдыр-ай,
қараң өшкір уайымды,
Тек менің маңдайыма беріп пе едің?!

Барып қайттым ауылдың бастығына,
(Білмеймін, достығы ма, қастығы ма?!
«Көзің көріп тұр, бала, көлік жоқ қой»
Деген сөзбен үйге ендім бастырыла.

Жабырқаған анама қарадым да,
Уайымның ұлыдым табанында.
Сарқылмаған әлі де жас бар екен,
Жабығулы жаным мен жанарымда.

Жеңіс келіп,
бөледі шартарапты,
Құшак-құшак қуаныш арқалатты.
Жүрегімнің жүрді екен қай жерінде?!
Бір түйіні қайғының тарқамапты.

Көз жасымен найсапты қуалаймын,
Жұбатпандар, ағайын, сұрамаймын.
Жанның шері жоғалсын жаспен бірге
Қазір жылап, екінші жыламаймын!

Уайым улы жылан, тасқа мекен
Екінші жыламаймын, маскара етем!

Алдағы күндеріме апармайын,
Менде әлі сарқылмаған жас бар екен...

«Бәтшағар, мұның қалай, қатынға ұқсап?
Жігітсін, ойласаңшы ақылға сап»...
Әжемді аттандырған баяғы қарт,
Басу айтты.

Далаға шақырды шак:

«Мін мынаны!
Сұрақсыз алла алдында.
Неге келіп айтпайсың, арландың ба?!»
Сенерімді біле алмай, сенбесімді,
Қарай бердім қартқа мен тандандым да.

– Ауыр күндер сайранын кім сүрмеген,
Аптығыңды баса ғой дүрсілдеген?
Айналайыным ажалдың ауызынан,
Аман-есен оралса мінсін деп ем.

Ол бақытты қимады құдай маған...
Жыласам, сенен бетер жылай да алам.
Не істемекпін?

Тіріге өмір керек,
Тіршіліктің қазығын шыр айналам.

«Бар, балам, қала көрме қатарыңнан.
Қала көрме үмітті сапарыңнан».
...Ақ бас данам... Айналдым сақалынан!
Тұрғызды қорғанымды копарылған.

Ақ бас данам атандай торы ат берді,
Торы ат емес,
туырлық-қанат берді.
Болашағыма ұшайын, ұшайын бір,
Самғайтұғын маған да сағат келді.

Көрсем де жабығымнан жау атқанын
Сезсем де сынның ауыр сағаттарын,
Бүлінбепті,
әлі де бүтін екен,
Менің мамық балапан қанаттарым.

Жау менің әкемді атты, атамды атты
Жау оғынан жаралы жапан жатты.

Қарақшылар қаншама қарманса да,
Қанатымды, халқымды ата алмапты.

Самғаймын Болашаққа, Ана-мекен,
Құндақтап қуанышынды ала кетем.
Бүлінбепті қуатты қанаттарым,
Ақ бас қарт,
ақ бас халқым аман екен!
Қанаттарым менің!!!

9. АТАМЕКЕН

Әкел, досым,
Сен маған қолынды бер!
Әкетейін, мен өткен жолымды көр.
Сонау шынның басына шығарамын,
Менмін ғой бұл аймақтың жолын білер.

Мінеки,
Шыға келдік шын басына,
Ал енді шақшанды бер құрдасына.
Атамекен туралы сыр шертейін,
Құлағың түр, құрдасым, сырласыңа.

Қалай екен?
Мына шын биік пе екен?
Жарылмасын әуеге тиіп шекең.
Қайсыбіреу өлкемді жамандаса,
Шоқ түскендей жаныма күйіп кетем.

Біз тұрған тау есімі «Елшенбүйрек»,
Шыға келсең аспанға еңсең тимек.
Жазда оранып жатады көк торғынға,
Қыста аппақ елтірі сеңсең кимек.
Басқа таудан жырақ бұл – «Елшенбүйрек».

«Тұзды көлге» тірелсе мына басы
Құлар жері батыста «Лабасы»
Аноу – Тянь-Шань,
Ал анау – Хантәңірі
Осы өлкенің байырғы ғұламасы.

Мен туған жер Қарасаз, баурайдағы
Жалғанда жер біткеннің бал-қаймағы

Есім кетіп жүргенде ес білдірген,
Жаралған жұлдызым ғой мандайдағы.

Іркес-тіркес ағады қара сулар,
Қарасаң суларда да таласу бар.
Бұл суларға менің көп бересім бар,
Бұл сулардан менің көп аласым бар.

Бақытым ғой «Қарасаз» келіп қонған,
Кисем – киім, ішсем – ас, көлік болған.
Мендей ұлдың осы жер мыңын туып,
Әлі күнге мыңына жерік болған.

Сүтін еміп өскен ем сан бұлақтың,
Сан жыладым құрбымнан,
Сан жылаттым.
Жалын тартып мінген ем осы манда,
Өмір дейтін шу асау арғымақтың...

Кешір, досым, ауытқып кеткеніме,
Кейінірек тоқталам өткеніме.
Әзірге сен шығысқа көз жіберіп,
Қарап отыр қиянға, шеткеріге.

Қазір жайлау
Жерінен май тамып тұр.
Төгілердей мөлтілдеп шайқалып тұр.
Кәне, досым, екеуміз қиялменен.
«Шалкөдені» аралап қайталық бір.

Жайлауын айт жайлау деп «Шалкөденің»
Еңсесі мыңғырған мал әр төбенің.
Су емес суатынан қымыз аққан,
Пау, шіркін, қандай ғажап өлкем едің!

Киік ойнап шатында, бөктерінде.
«Айғайтас» «Шалкөденің» нақ төрінде.
Қырағы көз шекара – «Құмбел» анау,
Қытаймен екі ортаны қақ бөлуде.

«Айғайтас» – «Шалкөденің» шаңырағы,
Ақ отау ақша бұлтты жамылады.
Жат жаққа жұрт үдере көшкен кезде
Жабырқап тас та болса аңырады.

«Айғайтас» – тас емес тек айғайлаған,
Ғұлама карт – жұрт үшін қайғы ойлаған.
Халықтың үні жатыр кеудесінде,
Бір кезде «Елім-айлап» ойбайлаған.

«Айғайтас» Албандарға атамекен,
(Оны мен шежіредей атап өтем.)
Ертеде ел шетіне жау тигенде,
Айғайлап, хабар беріп жатады екен.

Солтүстігі «Қарарша», «Кетпенімен»,
Қымбат олар бүгіні, өткенімен.
Онтүстік шығысында, «Ойқарағай»,
Артында «Айғайтастың» бөктерілген.

«Шалкөде» екі таудың арасында
Екі өзен тулап жатыр сабасында.
Жалғанда гүл біткеннің бәрі осында
Жалғанда шөп біткеннің бәрі осында.
Адамға шипа болар дәрі осында.

«Кеңбұлақ».
Менің бабам өскен мекен.
Менің әкем кіндігін кескен мекен.
Сайды сағым қуалап бара жатыр,
...Ғасырлардан оралған көштер ме екен?

Жаратыпты бәйгеге ат қосуға,
Біздің ру ұясын тапты осында...
Көшеді ел, көшеді замандар да,
Тәнірім жерді бірақ сақтасын да.

Біздің жұрт «Кеңбұлақты» мекендеген,
Ауру былай тұрсын, жөтелмеген...
Менің бабам бай да емес, аткезші емес,
Кедей де емес, тұғырмен тепендеген.

Күшін сатып біреуге жалданбаған,
Сауда жасап, Пішпекке сандалмаған.
Бір өзіне жетерлік шаруа жинап,
Бір перзенті болуын армандаған.

Байларменен пейілі қатар екен,
Шалдың шақар мінезі қатал екен.
Ірімшігін қайнатып, құртын жайып,
Сары қымыз сапырып жатады екен.

«Кенбұлақта» еркімен сайрандаған,
Өтті, кетті. О, менің қайран бабам!
«Кенбұлағым» болса екен мәңгі баки,
Болса екен таулар да аман, сайлар да аман.

«Кенбұлақтың» кішкене тұқымы мен
(Қыран емес, әрине, үкімін мен...)
...Әй, досым-ай, қалтанда шақшан да жоқ,
Қайттім енді?..
Беріп қой түтініңнен?..

Жер туралы бойыма шабыт кіріп,
Досым, сені алдым ба жалықтырып?
Бауыр төсеп, шіркін-ай, жатып алса,
Бабалардың жұртына барып тұрып.

Сайлардан саумал-өзен жайлап құлап,
Самал бел, сонау жатқан – «Жайдақбұлақ»
Бауырында ерке бұлан бала болып,
Базарлап өскемін жоқ ойнап бірақ.

Бауырында бұла болып күн кешпедім,
Бұлдырап бурыл тайға мінгеспедім.
Бұйығы жетімдермен бірге өскемін,
Үнімен жесірлердің үндескен үн.

Күнмен батып, бірге атып тандарымен,
Шөп шауып, шөмеле сап, мал бағып ем.
Зарларымен қарттардың ұйқыға еніп,
Қатындардың оянғам зарларымен.

Сенбесен қой,
Сенсең сен.
Мақтанамын.
Жеп жүрген нанымды мен ақтағамын.
Мен деген – шаруаның мұрагері,
Шаруаның паспорты сақтағаным.

О, «Жайдақ!»
«Жайдақбұлақ!»
Жасыл мекен.
Армысың, ақбас, Атам,
Асыл мекен!
Кеудемде керемет боп қатып қалған,
Өскен жер,
Әлде сенің тасың ба екен?!

«Қарағайлы».
Қарсыда «Ақбұлағы».
Ақша бұлттан жұлып ап, лақтырады.
«Қатартөбе» ортада қалғып жатыр
Секілденіп қойшының Саққұлағы.
«Түзуақтас» өне тұр қоқырайып,
Атаның ұмыт қалған ақ тұманы.
Өлкеге «Қисықақтас» қырын карап,
Шипалы жылы суын атқылады
Осы жер бөйіттердің нақ тұрағы
Түбінде осы жерде бақ тұнады.

Дара тұр «Шәкірамбал» жұбын таппай,
«Қолтық» бір қолға тұрмас ұрыншақ тай,
Еңкейіп «Есекартқан анау жатыр
Жабыға жаба салған ыңыршақтай,
Қос өзен «Шалкөдеден» құлдырайды
Ойнақтап өрістегі құлыншақтай.

Белдеріне көзің сал «Дардамбының»
«Дардамбы» деп қалмақтан қалған бұрын
Затында жер – біздікі,
аты – оныкі,
Шежіре біледі оның жалғандығын...
Рақат-ау, қажысаң «Шолаққа» кеп
Сарқырама басында алған тыным.

Қос «Шибұт» анау жатыр егіздейін,
Дегендей басқалардан неміз кейін.
Қос қанат қып ұшайын қос қолымды,
Қосағымның мекені, сені іздейін.

Бала сүйдім, жар сүйдім, «Шибұт» сенен,
Жырыммен ел жұртына сыйлық берем.
Қырқаннан қызыл түлкі қылаң етсе,
Қияннан қосылушы ем жүйрікпенен.

Қыран болып ілуші ем қырмызынды
(Қатерімде қуатың тұр қызулы.)
Тентегіңе жатсынбай телідің сен,
Құлын мінез, құс аттас бір қызынды.

Қос өзен қосарланған қос келіншек
Жағанда жан біткенді дос көруші ек.

Атаның ғұрпын сақтап, күйеусініп
Кез келген кедейін де төс беруші ед...

«Шибұттың» сай-саласы тұйық келер,
Жатыр ғой тұйықтыққа сыйып нелер...
Ал, «Шибұт», сәлемімді ал, қарыздар ем,
Малым жоқ өрісімде жиып берер.

Армысын асау «Шибұт!» Асыл аға!
Мың сәлем тауыңа да, тасыңа да!
«Шибұт» сен, менің үшін махаббатсың,
Махаббат өлмейінше басыла ма?..

Кешір дос, менің біраз бөскеніме,
Есім кетіп оралам естегіме.
Қай-қайдағы жоғалған қайран күндер,
Шыныменен шырпыдай өшкені ме?!

Сонау тұрған «Қошқардың» басы ма екен?
Қошқардың мүйізіндей тасы бөтен.
Ел аузында аңызға жүгінсек біз,
Осы тауға қырғыздар ғашық екен.

Аңсайды ғой алысты аты бар жан,
Бұл тауда қырғыздың көп аты қалған
Әргі жағын қайтеміз... казак, қырғыз,
Әйтеуір осы тауда жатып алған...

Жайлау барсаң, «Қошқар» бар, «Таласқа» бар,
Жадырайды жан-жүйең, толас табар.
Ну орман, бал бұлақты көргенінде,
Басқа жайлау жәйімен қораш қалар.

Таң сызғанда сарғайып сары белден,
Сары белден сәулелі лағыл өрген.
Сай-саладан салқын бір самал сокса,
Тандайыңа қымыздың дәмі келген.

Құлағың түр қыранның шаңқылына,
Кеуденді тос керіліп, салқынына.
Әжім-әжім ақ тастар күнгедейдегі,
Өткен бір ғасырлардың тамтығы ма?

Ескерткіштер сияқты гүл аланда,
Бірі – малға ұқсайды, бірі – адамға.

Ақ тастардың беттері сора-сора,
Сора-сора... О, сұмдық, жылаған ба?

Әр жыраны қуалап мың бұлағы,
Желідегі құлындай шыңғырады.
Қыран келіп киікке сорғаласа,
Басын шайқап ну орман қынжылады.

Ауа, шіркін! Не деген жұпар едін!
Жұта бергің келеді, жұта бергің.
Жалғыз-ақ осы ауамен қоректенсең,
Досым, сен бұл өмірден ұтар едін.

Жайлау барсан, «Қошқар» бар, «Талас» барғын
Аялап кір астына көк аспанның,
Желкесінде желпілдеп желбегей бұлт,
Шыңнан асып кете алмай толастар күн.

Батысында «Қошқардың» көрші күнге
«Көмірші» көк бестінің ершігіндей.
«Кегенге» кеп «Құсмұрын» су ішіп тұр
Қашаннан дәл өзінің меншігіндей...

Жерім осы, «Шалкөде» аңғарында.
Асқар-асқар тау жатыр жан-жағымда.
Арманым ба, кім білсін, әлде маған
Табиғат өзі орнатқан қорғаным ба.

Ұзын-сонар жырымды сабылттырып,
Алдым ба, дос, сені мен жалықтырып?
Қанеки, түтініңнен беріп жібер,
Сорайын ерінімді қарып тұрып.

Сонау түр «Лабасы», «Төте» бері,
«Жабырды» жамбасқа алып жетеледі.
Басына «Лабасы» бұлт іліксе,
Бар аймақ күрк-күрк жөтеледі.
Нақышына келтіріп шебер тіккен,
«Шұбартал» – зер тақия шекедегі.

Бір кезде ел «Үшқақпақ» пен «Мұзарт» асып
«Қашқарға» қашқын болып өтер еді.
Анау жатқан «Үкірші» жап-жалаңаш,
Таулардың барып тұрған көтерімі.

«Байынкол» бай өлке ғой, жұртқа да анық,
Беу, шіркін, бір ай жүрсе «Сыртқа» барып!
Шекарадан әрі асып «Текес» кетті,
Бұлағын бар аймақтың ұрттап алып.

Тігілген қос отаудай «Қостөбе» тұр,
Алдында Хантәңірдің бұқпаланып.
Бердібектей азамат осында өскен,
Табанын танертенгі шыққа қарып.

Шекарада бір жер бар «Сүмбе» деген
Оны мен көрмеген ем, білмеген ем...
Сезем бірақ, «Сүмбенің» байлығына,
Көз алартып қарайды іргедегі ел...

Өмірге шешем келген осы манда,
Өмірді сүйген және шошыған да.
Он бесінде жат жұртқа пенде болып,
Жат босаға тұрыпты тосып алда.

Қаршадайдан қайғыны ішіп қанған,
Қайырылмай артына ұшыпты арман.
«Сарбастау» Нахамның көз жасымысың?
Сау етіп кірпігінен түсіп қалған.

Тағзым етіп атымнан аударыла
Қарай-қарай өтермін тауға мына.
Сай-саланы сағым боп кезіп жүрген
Анамның адастырған арманы ма?

Шаттансам шарық ұрып кейдегіме
Кешір, дос, күйінемін кейде міне.
«Шартастың» басындағы шарбы бұлттар,
Он бес жасар шешемнің көйлегі ме?

Қарашы, әне, «Шартастың» басы мұнар,
Жарқылдайды, жасылы, жасыны ма?
Әлде менің анамның алпыстағы,
Әлде қалай оянған ашуы ма?!

Сонау тауды атайды «Лайлы» деп
Бөрі жортқан белінде, құдай-жүрек.
Кезбе бұлттар көрісіп шындарыңда,
Сұп-сұр болып түнере жылайды кеп.

Бауыры – кыстау, басы – от «Лайлынын»
Бар нұрымен жонына құлайды күн.
«Түзкөл» міне, төсінде қаз бен үйрек,
Қауырсынмен өрнектеп су айдынын.

Тар кеудеде түншығып талай үн жүр
Сабыр, досым, самал жұт,
Маңайың гүл.
Түтініңнен беріп қой? Ақ жалынға
Көк жалынды апарып жабайын бір...

Көкірек жанса жансын күйіп те өшіп,
Бұлақ жыр бұрқанар ма иіп, көшіп.
Биікті көрем десең, досым менің,
Алдымен биікке шық, биікке шық!

Бұл биік біз отырған «Сарыдоғал»,
Санамды самайының ағы қолдар...
Тіл бітіп сөйлеп кетсе қайтер еді,
Ақ жондар, мына жатқан сары жондар?!

Ей, тастар! Кейде биік, кейде төмен,
Ей, сайлар! Кейде тайыз, кейде терең.
Ей, таулар! Қүдіретің болсам егер,
Жоныңнан осып тұрып сөйлетер ем!

Үнсіз-тілсіз, мелшиіп жатқан әлем,
Қүдіретің мен болған шақта бәлем.
Қатпар-қатпар қырқанды парақ етіп,
Кітабыңды өзің-ақ ақтарар ең...

Амал қанша... сен маған бағынбайсың,
Мен саған қажет емес, жалынбайсың.
Құпиянды бауырыңа басып алып,
Қашан құрып кеткенше дамылдайсың...

Кешір, дос, айқайым бар кейде тегін
Жер үшін жаралған бір бейнет едім.
Туған жердің құлы емес, тілімін мен
Қалайда оны сөйлетем!
Сөйлетемін!

«Қарасазым» сөйлейді қалай-дағы,
Сөйлейді тауы, тасы – бар аймағы.
Шуақта отырып ап күңіренген,
Әжемнің ғаламда жоқ тарайды әні.

Әжемнің естілгенде созған әні,
Күрсініп мына таулар қозғалады.
Ағыл-тегіл селдетіп аспан келіп,
Көрісе құшақтайды боз даланы.

Өшпейсің, атамекен, суық кіріп,
Кетпейсің ғайып болып, ұмыттырып.
Қиырдан әкем саған қол созады,
Бауырлар моласынан шығып тұрып.

Көрінен күңіренгенде батырағың,
Қалайша сөйлемесін жапырағың,
Бір ұланын қалайша жоқтамасын,
Бір уыс бұйырмаған топырағың.

Аян ғой аймағынның сыры маған.
Сөйлейсің, сөйлейсің сен, Ұлы Далам!
...Мен сенің көкке ұшырған бозторғайың,
Шырылдап жерге түспей тұрып алам.

Жаралған жан емеспін басы бөтен,
Туған жер, топырағынды басып өтем.
Кеудемде қатып қалған бірдеңе бар,
Кім білсін, туған жердің тасы ма екен?!

РАЙЫМБЕК! РАЙЫМБЕК!¹

I

«Қара таудың басынан көш келеді».
Қара жорға шайқалып, бос келеді.
Қара күнді жамылып, қара қазақ
Қара түнді басынан кешкен еді.
Қара қайғы көрсетпей ештеңені,
Қара жауы қанатын кескен еді.
Шұлғау болып қыздардың кестелері,
Талай қара шаңырақ өшкен еді.
«Қара таудың басынан көш келеді!!!»

Қара жұртта бықсыған шала қалған,
Аналардан ес кеткен, балалардан.

¹Райымбек (1705 ж. т. – ө. ж. белгісіз) жоңғар басқыншылығына ірсы күрескен қазақ батыры. Оның есімі Албанның ұранына айналған. Әйіті Алматы қаласында.

Тал да таппай қармауға жағалаудан,
Ақыл қашқан адыра бабалардан.
Қандай қарғыс атты екен қайран елді?!
Қайда барып тығылар паналауға?!

Қайда барып, қалжырап жатыр екен?!
Қандай сордың сортаңын татар екен?!
Көр болса да болса екен қазақ жері,
Қазақ жері болғасын — Атамекен.

...Көш келеді, боздатып боз даланы,
Көз ұшында боз сағым қозғалады.
Әлдекімнің естілсе созған әні,
Әлдекімдер аңырап жоқтау айтса,
Әр кеудеде бір шемен козданады
Әр қазақтың естіліп боздағаны.

«Қауқары жоқ қайран жұрт, қайран халық,
Сайран салып жатушы ең, жайлау барып.
Опат болып, ақ ордан ойранданып,
Қара жауын әкеліп қара қайғы,
Тас уатты-ау төбеңе тайраң қағып.
Анырауды доғарып, аттан қазақ!
Алты жасар ұлынды майданға алып».

Шұбатылған шаң көріп алыстағы,
Қабай жырау жар сала дауыстады:
— Жау келеді, жұртым-ау, жау келеді!
Жаудан қалған жемтікке жабысқалы,
Тағдырынды біржола тауысқалы...
Сап түзеді қажыған нар боздақтар,
Қара жаумен қайтадан алысқалы,
Қайта қозып қазақтың намыстары.

Қайта шулап, жамырап катын-бала,
Қанға шөлдеп, қаңырсып жатыр дала.
Қайта жауып, жай оты шатырлаған,
Қайта төнген тамұқтың сотын қара.
Қара жауы қайтадан лап қойды,
Кезек бермей пақырға, батырға да.
Қазақ қанын сылқытып жатыр дала...

Қикулаған қалың қол, құйын дерсін,
Қайтып оған шағын жұрт тыйым берсін,
Тозған жұртты топырлап, тапап кетті,
Қатыгез жау қайсыбір бұйым көрсін.

Боздақтардың желкесін шайнап кетті,
Қалған малды қайтадан айдап кетті,
Қанжығаға байланған қыз-келіншек,
Бозторғайы шырылдап, сайрап кетті.
Хас батырдың көзі еді қара жорға,
Қара жаудың астында ойнап кетті.

(Кім айдаса, соныкі түздің малы)
Қара жауға қатын боп қыздың бәрі,
Әр өлікке жалп беріп, қонып жатыр,
Даланың түндік канат құзғындары.

Тұяқ та жоқ тігерге дым қалмаған,
Жау жалмаған, жабысып, құм жалмаған,
Сырлар бар-ау қойныңда, туған далам,
Ақтарылған қанынан қазағынның,
Құзғыны да құдайдың күр қалмаған.
Сенде ме?..
Сенде сұмдық сыр бар, далам...

Қан сасыған далаға қарайды да,
Қуған боп жүр құзғынды Қабай жырау:
– Пәруәрдігер, неғылған сұмдық еді!
Өнім бе, әлде түсім бе, қалай мынау?!

Боздақтардың даланы бояп қаны,
Құзғындар да әнеки тояттады...
Өнім болса, тәңірім, тарт жанымды,
Түсім болса, ұйқыңнан оятпағын?
Оятпағын, мәңгілік оятпағын?!

О, тәңірім!
Неғылған шаққа айналды?!
Бір өзіне жалынып, жақ байланды,
Түнің тұтып, ақ таңың атпай қалды,
Не қылығы жұртымның жақпай қалды?!
Көлім кеуіп, өзенім ақпай қалды,
О, тәңірім!
Неғылған шаққа айналды?!

Қаусаттың-ау іргемді қара жауым,
Қан боп ақсын басыңа қара жауын!
Қатын, қызың күн болып әр есікте,
Құл боп өтсін мәңгілік балаларың!

Ордаң опат, айырыл елдігіңнен,
Босамасын басың бір шерлі күннен.
Тоз-тоз болып ұрпағың әр қиянда,
Билігіңнен айырыл, тендігіңнен!

...Байқап еді өліктің қозғап бәрін,
Бәрі де өлік, бірі де сөз қатпады.
Қабай жырау басы ауған жаққа кетті,
Құзғындарға қалдырып боздақтарын!..

Кете барған, артына бұрылмаған,
Аят оқып, ішінен сыбырлаған.
Қозы көш жер қырғыннан ұзағанда,
Құлын-дауыс естілді шырылдаған.

Аппақ нұрын жинап ап, тауға келіп,
Күн де батып барады қанға бөгіп,
– О, жасаған, кімдікі әлгі дауыс.
Тірілді ме артымда қалған өлік!?

Жетім қалған құлындай құлдыраған,
Көз ұшында бір қара бұлдыраған.
Тағат етіп тұруға дәрмен қайда,
Аттың басын сол жаққа бұрды баба.
...Есі кеткен алдында тұрды бала.

Ат үстінен баланы алдына алып,
Бір алданыш тапқандай шал жұбанып.
Қырғын көрген қызыл Күн қырдан асты,
Қызыл-күрең қанына тауды малып.

– Сен ғанасың, құлыным, сен ғанасың,
Мен де көпке бармаспын, сен қаласың.
Ойран болған орданның орнына кеп,
Отау тігіп, оттарын сен жағасың!

II

Дала жатыр.
Сағымы ширатыла,
Бара жатыр қырына, бұйратына.
Екі жетім, бұлақтың басындағы
Әулиенің бұрылды зиратына.

Бастарына іс түскен шақты ойлаған,
Ағашыңа пәнделер ақ байлаған.
Құлан жортса құтылмас құла-дала
Құлазыған, иесіз жатты айнала.

Керуен жол қасынан кесіп өткен,
Осы жерді әулие бесік еткен.
Мұсылмандар ғибрат етуші еді,
Мұндар-тірлік мұқалтып, ескі кеткен.

Әулиенің бас иіп мекеніне,
Мұсылмандық парызын өтеді де,
Қабай жырау қайтадан еріп кетті,
Қажап тұрған ойының жетегіне.

«Жайлауымды жау алып,
Өрісімді өрт алып,
Өзегімді дерт алып,
Келдім саған, әулие!

Боздақтарым жоғалып,
Боз кебінге оранып,
Маңдайымнан сор ағып,
Келіп тұрмын, әулие!

Қыздарымды қатын ғып,
Шаңырағымды отын ғып.
Отауымды топыр ғып,
Отанымды қоқыр ғып,
Ойран етті, әулие!

Қан сасыған даламның,
Қатын менен баламның,
Кегін қайтып алармын?
Жебеп жібер, әулие?!

Елінің есін кіргізер,
Жерінен малын өргізер,
Жауына зауал төнгізер,
Қырықлышпақ хандарды,
Қылығына көнгізер,
Дегеніне сенгізер,
Соңынан жұртын ергізер,
Бар казактан – бір казак
Тумас па екен, әулие?!

Көкірегім күркілдеп,
Көзімнің асты көлкілдеп,
Ақ сақалым желпілдеп,
Кәрі басым селкілдеп,
Бас ауған жаққа барамын.
Іздесем кімді табамын?
Бағыт сілте, әулие?!

Айтса тілін алдырған.
Алмастан оғын жондырған.
Ата-казак баласын
Алақанға қондырған.
Бар казактан – бір казак,
Табар ма екем, әулие?»

– Армысың, Ата!
– Бар бол, балам, аман ба?
– Жолыңыз болсын?
– Жолдың несін сұрайсың, мына соқыр заманда.
Қайда барса, Қорқыт көрі қазулы тұр адамға.

Елде жүрген ескі аңызды,
Естіп пе едің, қарағым?
Мына біздің ғаріп жағдай еске соны салады.

Сыңар қанат екі құс жаралыпты жалғанда,
Бір-біріне жабысып алады екен самғарда.
Қүдірет деп екеуі зарлайды екен толассыз,
Бірінің – оң, бірінің – сол қанаты болғанда.

Қүдіреттің құсы деп аталыпты екеуі,
Қайда екені белгісіз жері, суы – мекені.
Сыңар қанат құстардың сыңайымыз, қарағым,
Тағдырымыз, білмейміз, қайда бастап кетеді...

Жерімізді жау алып, елімізді қырды ғой,
Қанатымыз қайрылып, топшысынан сыңды ғой.
Ата-казак бір-бірін арашалай алмай-ақ,
Алауыз боп өзді-өзі құдай бізді ұрды ғой.

Қара жаумен іргелес ел едіндер, қарағым,
Ойран болып сендер де, бұзылды ма қамалың?
Мынау азған заманда, амал нешік, бұл казак,
Білуден де қалды ғой бір-бірінің хабарын.

Суырдайын күн кешіп әркім ойлап өз басын,
Тұлпарларды тұқыртып, тұғырлары озғасын,
Бүйрегіндей сиырдың бөлшектенген бұл казак,
Құмалақтай бытырап, қалай ғана тозбасын.

– Ата, біздің өлкені қара жаулар шаппады,
Жауларына біздің ел сәйгүлігін баптады.
Қойын сойып, қолдарын қусырды да, сорлылар,
Аяғына бас ұрды, бірі садақ тартпады.
Тартпаған соң олар да әуреленіп жатпады,
Алдыдағы аларын, белімізден аттады.

Батыр емес, қария, қатындар бар бұл елде,
Беруге әзір барлығын билігі асқан біреуге.
Батырлар жоқ бұл елде, қатындар бар бұл елде,
Әркім қара басының амандығын тілеуде.

– Жамандама жұртыңды, жамандасан, болмассың?
– Қатындардың ішінде өзім-дағы онбаспын.
«Үні шықпас жалғыздың, шаңы шықпас жаяудың»
Мен де қатын болармын, сірә, батыр болмаспын.

– Нешедесің?
Кімнің сен тұқымысың, құлыным?
– Хангелдіден тараған бір тұғырдың ұлымын,
Мал соңына сап қойды, ұстатты да құрығын,
Жылқы жады әкеме жақпай қалып қылығым.

Жылым барыс, мінеки, асып барам он үштен,
Қатын алып берем деп, әке-шешем келіскен.
Адамынан айттырған ат-тонымды ап қашып,
Қатынды өзім табам деп, әкемменен керіскем.

– Осыншама ақылды кімнен, балам, үйрендің?
– Ішіндегі шалдардан, анау қараша үйлердің,
Бірін төре, бірін би етсем деген ойым бар,
Бабам қолдап, бір кезде маған билік тиген күн.

– Қара жауың қайтадан шапса елінді не етер ең?
– Хас батырын бауыздап, қанын судай етер ем.
Қатын болып күн кешіп жүргеннен де, қырқысып,
Қылша мойным талша боп, қанжығада кетер ем!

– Өзің бала болсаң да, сөзің дана, отты екен,
Ақ күн тусын алдыннан, басқа айтарым жоқ бөтен.

Қалдым сенің ығында, мынау екі ғаріпке,
Барар жер мен басар тау, басқа пана жоқ мекен...

III

– Қарадай жерге қаратып кетті-ау, қағынды,
Уатып кетті-ау, уатып кетті-ау тауымды!

– Қарадай неге түңіле қалдың, байғұс-ау,
Басында үйін, бауырында қазан, нағылды?

– Неғылушы еді!

Күшігің жерге қаратты!

Күлкі етіп мені күшігендерге талатты.

– Түңіле бермей, туралап айтшы мән-жайын,
Білейін мен де, естиін мен де, андайын?..

– Білесің әлі, атаңның басын андайсың?

Ұл емес, маған, жын таптың десем нанбайсың.

Ер орнына екесті ұлды туғанша,

Белгілі неге бедеу боп, кубас қалмайсың?

...Шағылып тауы, құлазып көңіл мекені,

Түкенің астан оралған осы беті еді.

Бәйгеде болған ұлының әбес қылығын

Ойласа болды, өрт қарып ішін өтеді.

Намыстан өліп кетердей, міне, үзіліп,

Өкпесі кеуіп, қуарып, өңі бұзылып.

Малдасын құрып жұдырығымен жер тіреп,

Бейкүнә, момын бәйбішені отыр қыжырып.

...Жатаған келген Түкенің жалдас күрені,

Дүйім ел білген дүлдүлдің нағыз бірі еді.

Кешегі аста бәйгеге қосып жүйрігін,

Келерін біліп, қауіпсіз, бейқам тұр еді.

Көз ұшындағы көлденең жатқан қырқадан,

Көрінген кенет бәйгенің шаңы бұрқаған.

Ию да қию ұрандап тұрған рулы ел,

Жамырай тілеп, жақындай түсіп бір табан.

Тұяқпен турап, көлденең жатқан көк белді,

Кермені үзіп, сәйгүліктер де жеткен-ді.

Көре алмай Түке баласы менен күренін,

Көзінің алды көлеңке тартып кеткен-ді.

Озғанды қауым қаумалап-киіп жатқан-ды,
Қалғандар кейін, озғандар гулеп, мақтанды.
Шорт сынған сағы, шошайып жалғыз Түке тұр,
Күңіреңтіп жүрген күрең ат қайда мақтаулы?!

Желпіне барып, желігін жұрт та басқан-ды;
Оқыс бір ғажап оқиға сонда басталды.
Жалғыз бір қара жұлдыздай ағып келеді,
Қаранғы түнде қак жарып тілген аспанды.

Қу даладағы құйын ба дерсің, ойнаған,
Қыран ба дерсің, қылт еткен құсты қоймаған.
Өз атын өзі ұрандап бала келеді,
Қамшы сабына жейдесін туғып байлаған.

Жайына қалып, өлі аруақ пенен тірі аруақ,
Келеді бала, есімін өзі ұрандап.
Тірілер шошып, жағасын ұстап, тұр аулақ,
Өлгендер көрде, түскен де болар бір аунап
Келеді қыршын есімін өзі ұрандап.

Доғара қойып, ойын мен дырду, сауықты,
Бір сәтке қауым ішінен тына қалыпты.
Он үшке толған Түкенің ұлы Райымбек,
Албанға алғаш өсітіп өзін танытты.

Күрең ат тарпып, қара темірді шайнаған,
Қыбыр да жыбыр, күбір де сыбыр айнала.
...Асасын ұстап, Әлмерек дейтін би келді.
— Жеті бабасын жерге қаратқан қай бала?!

Е-е-е, Түкенің ұлы — түлейдің ұлы сен бе едің?
Осы болған ғой түлей әкеңнен көргенің.
Саскөкектей. Өз атыңды өзін ұрандап...
Сырымбет пенен Хангелді сенен кем бе еді?!

Жетесіз туған, ант ұрып кеткір зәнталақ! —
Булығып тұрды, баланың көзі қанталап.
Қоқилана келіп, басына қамшы үйірді,
Ақсақалдар да, көксақалдар да анталап.

— Оу, ағайындар!
Жәбірлемендер баланы,
Жәбірлейтіндей қайсына тиді залалы?!
Бұл да бір асау, құрық көрмеген құлын ғой,
Желісін үзіп, сендерден қайда барады.

Бара да коймас, ұзай да коймас сендерден,
Сендермен бірге тағдырын тәңір тең бөлген.
Өз атын өзі ұрандағанның несі айып?
Аузына салып, періште шығар дем берген.

Жауына шапса өз атын өзі ұрандап,
Қолдамас па еді өлі аруақ түгіл тірі аруақ.
Есі бар тентек есейе келе ер болар,
Ерік беріндер, неғыласындар бұғаулап...

Қарсы алдындағы қалқан боп тұрған Қабайды,
Қаршадай бала сүйеніш бәлкім санайды.
Санайды-дағы қауымға тіке қарайды.
Жүрегін жеген сөзін айтпақ боп талайғы.

Күреңіменен атылып шетке шықты да,
Айғайлап тұрып, анықтап, нақ-нақ, ұқтыра:
— Дәрменсіз сорлы кедей-кепшікті бүктыра,
Күшік тазыдай жылмандайсындар мықтыға!
Ата жауларың арқана бәлем, шықты ма,
Әкелеріңнің көріне, бәлем, тықты ма!

Қызынды сатып, қымызға мас боп жатындар,
Халықпысындар?!
Қазан андыған қатындар!
Қорқау қасқырдай бірісін-бірі талаған,
Бірісін-бірі тонаған, тозған пақырлар! —

Деді де, бала күреңіменен самғады,
Өз атын өзі ұрандауынан танбады.
Тетір де болса, тентек баланың аруағы
Шашылып жатқан ауылды тегіс шарлады.

...Кешегі аста Әлмерек бидің сөккені,
Түкенің мүлде есінен бір сәт кетпеді.
Теріс айналып, шөкті де қалды шал байғұс,
Талақ етті де бүгіні менен өткенін...

Түке өлген.
Он сегізде Райымбек,
Жүрген жоқ әке өлді деп, уайым жеп.
Тіріге тізе бүгіп, бас имеген,
Тізесін бүктірмесе құдайы кеп.

Білігі, бітімі де бөтен екен,
Бар күні мал соңында өтеді екен.

Ерін – жастық, тоқымын төсеніш етіп,
Белін шешпей, қисая кетеді екен.

Ел арасы дау-шарға араласпай,
Лоқ беріп, ағайынмен жағаласпай,
Қайсар болып, қатты боп өсті жігіт,
Қатыгез құмға біткен қарағаштай.

Қанағат қып әкеден қалған малды,
Бәленнен ассам деп те қамданбады.
Бозбасы сауыққа да алданбады,
Бойында болсам деген қалды арманы.

Қалқалап, қадір тұтып естілерді,
Талайды түйді жігіт, өсті, көрді.
Қазақтарды жау шауып жатыр деген,
Үзік-үзік хабарды естіген-ді.

Ойлап тұрса, сол жауы іргесінде,
Ойлап тұрса, сол жаудың түрмесінде
«Айламен алдарқатып кеткен дұшпан,
Кім кепіл қайта шауып кірмесіне?!»

Қиын екен өмірдің сұраулары,
Ойланды балаң-жігіт, біле алмады.
«Белінен дұшпан аттап баратқанда,
Біздің ел неге қарсы тұра алмады?!»

Қайда жүр баяғыңның батырлары?
Бас қойып, неге ұранын шақырмады?!
Жігер тайып жігіттің жетесінен,
Сарқылды ма қарттардың ақылдары?!
Неге бірі садақ боп атылмады?!

Қойын сойып, қолдарын қусырды да,
Дұшпандарын жіберді ту сыртына.
Қақпа бола алмаған қайран елге,
Қауқары жоқ күндерің құрысын мына!

Әзірге аман тұрғанға малы-басың,
Сауық пенен сайранға салынасың.
Қазақ жылап жатыр ғой, қазақ жылап,
Неменеңе жетісіп, қағынасың?!

Қайта шапқан жауынды танығасың,
Құдайыңа шынымен табынасың,

Атамекен, жұртыңды сағынасын.
Бұралқы боп, жат жерде зарығасын.

Құланыңды бауыздар желіге айдап.
Құраныңның өртенер соры қайнап,
Қайда барсаң Қорқыттың көрі болып,
Қонысыңнан ауарсың «Елімайлап».

Қайтсем екен?
Аттан! – деп ағайынға,
Құрбандыққа басымды шалайын ба?!
Қабай жырау қайда екен, не дер екен?!
Ақыл сұрап көрейін барайын да».

– Ар ма, ата!
Арнай келдім, батанды бер?
Қасыма баланды қос, қатар жүрер?
Жол сілте, ақылыңды айт, қысылғанда
Аятым болсын менің атап жүрер.

Сырымбет әулетінен таралғамын,
Хангелді қасиетінен нәр алғанмын.
Әкемдей малжанды боп, өріс күйттеп,
Жарамас жабағы үйде қамалғаным,
Жанымды тұншықтырған бар арманым.

– Айт, балам,
Арманыңды айт, жасқанбағын,
Көріп тұрмын, көзіңнен шашқан жалын.
Не айтам саған, көл едім, көлшік болдым,
Көзі бітіп, суалған бастауларым.
Тындайын, арманыңды айт, жасқанбағын.

– Кенедейден көзімді ашқан жауым,
Еске түсіп, бойымды басқанға мұң,
Деген ой «жастығымды ала жатсам», –
Жоқтұғын менің мүлде басқа арманым.
«Арманда, балам, арманда,
Арманға толы жалғанда,
Армансыз, сірә, жан бар ма?
Армансыз жүрген жандарға
Алданбас, балам, алданба!
Арманда, балам, арманда,
Қапелімде, жауларда,
Ақырғы демің қалғанда,

Айырылып естен танғанда,
Ақырғы рет қарман да,
Арманда, балам, арманда!

Ақылымнан танғанда,
Азуымнан шалғанда,
Көрі қойдың жасындай,
Аз ғұмырым қалғанда,
Неңдей ақыл айтармын?!
Ата жауың қалмақ-ты,
Ел-жұртыңды зарлатты.
Ата-қазақ ұрпағын
Аяқ асты қорлапты,
Аспаныңды торлапты,
Жазиранды шандапты,
Жазықсыз елді қандапты.

Жалғыз қайда барарсың?
Жауыңды қалай табарсың?
Ауызданбаған арланым,
Абайсызда шабарсың,
Айталы жаудың алдында
Тұзаққа түсіп қаларсың!

Соңыңнан жұртың ермесе,
Қолының ұшын бермесе,
Дегеніңе көнбесе,
Ауызданбаған арланым,
Жауыңа жалғыз бармағын,
Қиылып қалар арманың!
Халқыңа хабар арнағын,
Аужалын түйіп, андаған,
Кекке соққан қанжарым,
Кемтіліп жүзің қалмағын,
Жауыңа жалғыз бармағын!

Беліңнен бір-ақ аттаған,
Берекенді таптаған,
Қулығын ішке сақтаған,
Құмырсақдай қаптаған,
Жауыңа жөнсіз ұрынбай,
Ұрымтал жерден шап, балам!

Жауыңның күшін аңдамай,
Бетпе-бет ұрыс салмағай!

Ол көп-тағы, сен азсың,
Опық жеп, балам, қалмағай,
Алды-артынды барламай,
Орынсыз іске бармағай!

Түткиылдан лап беріп,
Томаға-тұйық шап келіп.
Жауынның есі кіргенше,
Қара түнді қак бөліп,
Ізінді жасыр жалт беріп.

Алды-артынды аңғармай,
Айқаспай тұрып қорғанбай,
Қолайлы жерде қамданбай,
Ашкөзденіп, мерт болма,
Қораға түскен арландай!

Шабарынды білдірме,
Шаужайыңнан ілдірме!
Жекпе-жек күтіп, ділгірме!
Жер қайысқан жауынды
Жеңемін деме бір күнде!

Көзсіздік іске татыр ма?
Айласыз батыр батыр ма?!
Отырып қалар тақырға.
Күндіз ұйықтап, түнде жорт.
Қарасын күннің батыр да, —
Кегінді қайра ақылға,
Жалғыз жортып, шатылма
Аттанып жар сал, ер ұлым,
Ел-жұртынды шақыр да.
Дүние — қоңыз, енші бер,
Соныңнан ерген пақырға».

Бидін үйі,
Ленің жағасында.
Жақсы менен жайсанның бәрі осында
Қарасақал, ақсақал — алқалы топ,
Алдына алып бір істі қарасуда,
Бірі көнсе, біреуі таласуда.

Бірі олай тартады, бірі былай,
Бірі өзінше патша, бірі құдай,

Бір сәтте ұйып, бір сәтте іруін-ай,
Қазекемнің осы бір ырымын-ай.

Бірі әріден, білгенсіп, мысалдайды,
Бірі өзінше түңіліп, құшар қайғы.
Жүз локсып, жүректе запыранын,
Бірі іштен тынады, құса алмайды.

Бидің бағып біреуі қас-қабағын,
Бүлк етуден бишара жасқанады.
Бірде бәрі жабылып біреуіне,
Жемтік көрген бөрідей бас салады.

Екі ортаны біреулер андасады,
Жең ұшынан жеңгенмен жалғасады.
Бидің ығын қалайша табамыз деп,
Бір-бірімен жыланша арбасады.

Ұйқылы-ояу би отыр данасынып,
Қақ төріне қауымның дара шығып.
...Би билігін күтуде Райымбек,
Алып ұшып, жүрегі аласұрып.

Би дауысын бір сәтте кенеді де,
(Жұрт назарын аударсын дегені ме?!)
Қарт жырауға қаһарын атты келіп:
«Ылаң, дүбір саласың неге еліме?!

Атыспай да шабыспай тірлік құрып,
Тыныш жатқан жұртымды дүрліктіріп,
Арандатпай, жәйіңе жүрсең еді,
Иман сұрай алладан, құлдық қылып.

Тіршілікке тірек қып дін-арманын,
Жақсылығын күтуші ек бір алланың.
Кедей менен кепшікті айдап салып,
Келдің-дағы сен, бейбақ, ылаңдадың!

Бас білмейтін байғұсты еліктіріп,
Қолтығына су бүркіп, желіктіріп...
Амал қанша, ұялам сақалыңнан,
Таспа алар ем жоныңнан керіп тұрып!

Бет алыпсың, халайық, бұрылмасқа,
Қалауыңды қақым жоқ ұғынбасқа.

Бір шартым бар «батырға» қоятұғын,
Жамыраспа, бет алды шуылдаспа.

Басын тартпас, «батыр» ғой несі кетсін,
Басын тартса, сөз басқа, есі кетсін.
Топ ішінен таңдаған атын мініп,
Мына жатқан Ілені кесіп өтсін!

Кесіп өтсін, қайтадан оралсын да,
Дуылдасқан дау-шарды доғарсын да,
Ақ күн тусын алдынан, тарта берсін,
Таңдап-таңдап елінен қол алсын да.

Шартым – осы!
Осыған шыдайсың ба?
Шыдамасаң тынасың, құлайсың да.
Болсаң сосын боларсың, қол бастарсың,
Алдыменен бағынды сынайсың да.
Шыдайсың ба?
Бағынды сынайсың ба?..

Оны да біл, құның жоқ суға кетсең,
Күнәлі өзін, жанынды құрбан етсең!
Қайда жүрсең аманат бір құдайға,
Аман-есен осынау сыннан өтсең».

«Болса болсын, тәуекел, шыдап бағам,
Болашағым белгісіз сұрақ маған,
Өлсем өлдім, өзіме өз обалым,
Ахиреттен орнымды бір-ақ табам.

Қайда барсаң, бәрібір, кірерің көр,
Қабылдайды қойынына түнеріп жер.
Қапталына түсіріп күреңімнің,
Қамыс артып, жігіттер, жіберіндер?»

Жарлы менен жақыбай намысты ойлап,
Артып берді екі тең қамыс байлап.
Тілсіз жауға тірексіз тура тартса,
Жылым жұтып, жігіттің бағы ұшпай ма?

Райымбек мінді де күреңіне,
Келді өзенге, жетпек боп тілегіне,
Шым-шым қайнап, ширыға шұбатылған,
Тылсым дүлей алдында – Іле міне.

Онтайлау жер осы-ау деп өтпек еді,
Осқырынып күрені беттемеді.
Жағада жұрт, жаны ашып, жамырасып,
– Қайтсаншы, өлесін ғой текке, – деді.

Тұрғанда ашу, намыс, сезім арбап,
Токтасын ба, қауымның сөзін андап,
Қамшы басып күреңге суға атылды,
Өз есімін айқайлап, өзі ұрандап.

Кәрі мен жас ұстасып жағаларын,
Жамырайды, білмейді не боларын.
– Кеш, аруақ, – деп, – тентекті, жалынады.
Жаудырады иманын, тобаларын.

Артқан қамыс тірліктің белгісі боп,
Демеу жасап, жылымға бергісі жоқ.
Ақ айдыннан екі бас көрінеді,
Адамның да, аттың да өлгісі жоқ.
Күрең жүзіп барады өлгісі жоқ.

Жұрт назары – осынау ақ айдында,
Екі басқа еміне қарайды да,
Аруақтарды көрінен шақырады,
Талай аят оқылып, талай дұға.

Күрең менен жігіттің бағын ойлап,
Жалынады жағалау «а, құдайлап».
Екі басты қақпақыл қағып алып,
Әлдеқайда барады ағын айдап.

Ағынменен күрең ат жалдап кетті.
– Кетті!
– Өлді! – жағалау зарлап кетті.
Бір кісінеп жануар жіберді де,
Ағын айдап, есен-сау ар жаққа өтті.

– Дауасы жоқ жан екен, оты жанған,
Ілесіндер осыған оты барлар!
Су жол берген батырға мен жол бермей,
Қамауда ұстап қыранды отыра алман.

Барындар, әкеліндер салға салып,
Сынайын сырттаныңды жауға салып.
Қияннан құйылып кеп, қиратсын бір,
Қатарын бөрілердің қан жоса ғып.

Дауасы жоқ жан екен жаратылған,
Тұлпар екен тұғырдан дара туған.
Қамауда ұстап қыранды отыра алман,
Үшсын, кетсін жай атып қанатынан.

Хангелдінін сауытын кигізіндер,
Қыннан алып, қылышын сүйгізіндер.
Сырымбеттің туының алдына әкеп,
Тәубе еткізіп, басын да игізіндер.

Шауламаған шабыты бала қыран,
Балалықпен қапыда қалары бар.
Баптап өзін, батырды қалауына ал,
Бас болғайсың балаға, дана-жырау.

Қашаннан би кесімі бір кесулі,
Көнсен де, көнбесен де үйлесімді.
Білгеніннен жаңылтып бидің десі,
Білдіретін кезі ғой білмесінді.

Би кесті.
Қара халық қабылдады,
Қару алып, қол жимақ қабырғалы.
Жорыққа әзірленіп жатты қауым,
Қасынан Райымбек табылғалы.

Ақтабан шұбырынды.
Ақтабан шұбырынды...
Қадарсың қайда барып тұғырынды?!
Қазақ жері — алып бір қара қазан,
Қазанда қайран жұртым қуырылды.

Ақтабан шұбырынды.
Қарғаған кім болды екен ғұмырынды?
Жортпай тұрып, үйрендің жығылуды,
Шаппай тұрып, үйрендің тығылуды.

Ақтабан шұбырынды,
Ақ туың жығылулы.
Олақ қатын тоқыған алашадай,
Өрмегінің арқауы суырылды.

Жәннатынды жамсатып жау орнады,
Жатқаны анау өртеніп қара орманың.
Туырлығы туралып, тоқым болып,
Қаңқасы тұр қалқиып қара Орданың.

Ақтық байлап, табынып тал-қайынға,
Өтті күнің, сор катып маңдайыңда.
Кетті қымыз жауынның таңдайыңда,
Кетті қызың жауынның борбайыңда.

Ақыныңа, серіңе, батырыңа,
Туысыңа қимаған, жақыныңа,
Тұяғымен ор қазған тұлпарларын,
Тулап кетті жауынның тақымыңда.
Нәлет айтып, кеш кірген ақылыңа,
Ана сүтің аузыңа татыды ма?!

Ертіс, Есіл, Жайық, Жем, Сағызға бар,
Бәрібір, пана болмас ауызға алар.
Бәрібір, монғол шапсын, жоңғар шапсын,
Әйтеуір, казак алдымен бауыздалар.

Тобыл, Шу, Сыр мен Іле, Нұраға бар,
Арнасында наласы жылап ағар.
Қандай жаудың болса да қарауылы —
Қазак байғұс.
Қалқайып тұра қалар.

Өзіңнің тұрмағасын уысында,
Өз жерің өзіңе жат, құрысын да!..
Жер шетімен шекараң шектелсе ғой.
Жатса ғой алып мұхит шығысында.
...Жалғанның жартысындай мынау өлкен,
Кім білсін, сорың ба, әлде ырысың ба?!

Пайдаланып былығың-шылығыңды,
Жауың кеп, шырылдатты шыбыныңды.
Жау да, өзің де ластап тұнығыңды,
Жаяу ұстап қолыңа құрығыңды,
Қайда босып барасың, қайда, қайда?
Ақтабан шұбырынды!
Ақтабан шұбырынды!!!
Ақтабан шұбырынды!!!

...Боса берген.
Артына қарамаған.
Өзіне жат өз жерін аралаған,
Тау қуысы, өзенді сағалаған.
Бірі барып құл болып Хиуаға,
Екіншісі орысты паналаған.

МАЗМҰНЫ

Бірінші тарау	
Құмартып қайран сәттерге	5
Екінші тарау	
Ауады да тұрады, аңсарым-ай!	131
Үшінші тарау	
Дарига-жүрек шөлдеді	213

Мұқағали Мақатаев

АМАНАТ

Жыр жинағы

Бас редакторы *Әділхан Пірманов*

Редакторы *Райхан Райбаева*

Суретшісі *Арыстан Ысқақов*

Көркемдеуші редакторы *Мәриям Әлімақанова*

Техникалық редакторы *Ұлдай Рысалиева*

Корректоры *Әлима Кенжалина*

ИБ № 1101

Теруге 30.07.2002 берілді. Басуға 7.08.2002 қол қойылды. Пішімі 84x108 $\frac{1}{32}$.
«Таймс» гарнитурасы. Офсеттік басылым. Шартты баспа табағы 15,96.
Есепті баспа табағы 16,37. Таралымы 10000. Тапсырыс 452.

«Атамұра» баспасы, 480091, Алматы қаласы, Абылайхан даңғылы, 75.

Қазақстан Республикасы «Атамұра» корпорациясының Полиграфия
комбинаты, 480002, Алматы қаласы, М. Мақатаев көшесі, 41.

Мұқағали МАҚАТАЕВ — ақын,
драматург, аудармашы.

1931 жылы туған.

1976 жылы қайтыс болған.

1964 жылы «Ильич» атты тұңғыш
поэмалар жинағы жарық көрді.

«Қарлығашым келдің бе?»,

«Дариға-жүрек», «Аққулар

ұйықтағанда», «Өмір-дастан»,

«Өмір-өзен», «Соғады жүрек» т.б.

өлең жинақтары шыққан. «Қош,
махаббат» пьесасының авторы.

У. Уитменнің өлеңдерін,

В. Шекспирдің сонеттерін,

Дантенің «Құдыретті комедиясын»
аударған..

